

SZÓZAT

A

MAGYAR ÉS SZLÁV NEMZETISÉG
ÜGYÉBEN.

B. WESSELÉNYI MIKLÓSTÓL

LIPCSÉBEN,
WIGAND OTTÓNÁL
1843.

T a r t a l o m

Intő szó a hont s nemzetiséget fenyegető veszélyről 1

I. A fenyegető veszélynek eredete..... 5

A meghódított népeknek és saját nemzetünk' egy részének elnyomása s nyomva-tartása.

Mind ezeknek polgári érdekeinkhez nem-kapcsolása s az elnyomott régi lakosoknak nemzetiségünkhez sem csatlása által, ellenükké tételé a nagy tömegnek; s magunknak parányi számrail szorítása.

Szláv népességünk ellenséges érzete s törekvése.

II. A veszély mostanra lett megérésének okai 18

Különböző korok saját szelleme. — Utóbbi s jelen kor szelleme: .alkotmány utáni törekvés és nemzetiség.

Az alkotmányosság kifejtésének oka: — ,civilisatio.' — A küzdések oka: ,civilisatio-hiány.' — Alkotmány utáni törekvésnek a civilisatiovali párhuzamos menete. — Csak sikerüléséveli lecsillapodása.

Nemzetiségnek az alkotmányosságból és az ál-

VI

túli fejlődése. — A civilisációnak erre is terjedő hatása. — A nemzetiségnek világesemények általi fejlődése.

A szláv nemzetiség ébredése. Ennek már régebben az orosz hatalom általi használása. — Orosz propaganda. — Lengyelek által alkotott forradalmi propaganda. — Ennek az oroszok által maguk számára használása. — A forradalmi szláv Propaganda tervei 's célja.

A szláv nemzetiséggel sors - és célban rokon még más két fejlődött s fejlődő nemzetiségről t. i. a görögről és oláhról.

III. A veszély anyaga, t. i. a nemzeti egység hiánya ellen alkalmazni szokott, s alkalmazható különböző

óvó vagy orvosló szerek. 98

Egy nyelvnek s nemzetiségnek uralkodóvá tétele. — Különböző nemzetiségek mozgalmainak, erőhatalommal! fékezése. — Egy nemzetiségnek a másik elleni használása. — Közös érdek által s alatti egyesítés.

E szerek közli! az illető országokban mi és minő sikerrel alkalmaztatott.

IV. Oroszország régibb s mostani állása; befolyása; s politicája. 192

Oroszország eredete, s növekedése. — Oroszország kiterjedése; népessége; hadi ereje;

VII

földmívelése, ipara s kereskedése; pénzügye.

— Politicájának iránya s működése.

V. Európa jövőjének tehetsége. 166

Ha a béke fenmarad. — Háború esetei. —
Ha szláv forradalmak törnek ki; az orosz
ekkor minő szerepet játszanék? — mi lehetne
az eredmény: Európára; — s mi a sztárok-
ra nézve?

VI. Európa teendői..... 184

Az orosz szellemi erők ellen szellemi erők használata.

Ellenszenvű nemzetiségek öregbítése. — Vallási
befolyásának — azon vallás pártolása általi
gyengítése. — A szláv nemzetiségek iránti
kímélet.

Alkotmányosság zászlajának kitűzése; — főként
Austria s Poroszország által.

Európa illy móddal eszközölhető biztos állása;

— s hihető alakulása.

VII. A veszély, melly különösen

honunkat ienyegeti. Honunk teendői. 247

Földészeti helyzetünk fenyegető volta. — Pol-
gári s nemzeti szétdaraboltságunk. — Külön-
böző nemzetek s jelesen a szlávok követelése-
sei. — E követelések fontolása.

Teendők:

A szlávok méltányos követeléseinek teljesí-
tése.

VIII

2. A szlávoknak méltó bizodalomrai okadás.
3. A magjai· nemzetiségnek öregbítése s terjesztése.
 - a. Értelmi mivelttségnek jogszerzés és bírás czimjévé tétele. Nevelés. Népiskolák. Kisdédóvó intézetek, mint a magyar nyelv terjesztésének legjobb módja.
 - b. Alkotmányos és nemzeti érdekünkbe^ mentői többeknek csatlása. Városokról. Föld-népéről. Házi-adóról.
4. Mit kellene törvényhozásnak általában, s mit a legközelebbinek tenni.
5. Ilonosink s főként köztünk magyarok közti egyesség.
6. V magyar nemzetnek kormányáhozi csatlakozása.

Polgári halott szólal meg ezennel; lelki s testi csapások s akadályok által tevési köréből kivette, cselekvéstől elzárva, s száműzve, nincs az többé mint élő tag, nemzete nagy családjában» Csak képe létezik már lioníiai között. Ezen kép, míg eredetije élt, a nemzef kedvcncz- s díszteremében találta helyét; meleg s magasztos érzet ecsetje által festve, s lelkesedés - alkotta fényes rámakba foglalva, s így valóban dísz s becset is nyerve; a legkijeleltebb helyeken állott. Polgári szilárd munkájok közt verejtékező hazafiak, rokonérzettel, s új erőt, merítve tekintettek ezen elüttök álló képre; lelkes hölgyek keblükben hordozták azt; s annak látására a serdülő ifjúság keble szent esküre dagadott. Most már mind ez máskint van: a polgári elhunytnek képe, csakhamar a díszteremből s csarnokokból mellékszobákba, folyosókra, s padlásra vándorlott. Feledékenység pora

kezde lepni, s hajdani fényét és színét haloványítani. Csak kevés egyéneknél maradt meg régi helyén. Hogy ez így van, természetes; halandók sorsa: élünk, hogy felejtsünk s felejtessünk. — De régék beszélnek: miszerint ősképek is megszólamlottak, midőn balsors és veszély fenyegette szerette családjukat; de illy képnek nem lehet megszólalása olly gyors, szava olly erős, mint élőnek. Az élet-nélküliség elleni kínos küzdés után vívja ki magának a szól hatást, azt, mi őt már nem illeti. A most megszólaló polgári elhunyt is rég érzé gyöt-relem s kínok közt azt, mit polgári élte vég-szavaiban *) — ha csak kevesektől hallva s pusztá-

*) Köztudaton van, miszerint 1835-ben fej vesztés büntetésével járó pör indítottott ellenein: a parasztok szabad alku szerinti magok megválthatása ügyének pártolásáért; s ez alkalommal mondani állított, de úgy sohasem mondott szavakért. E pör, miután szinte négy évig tartattam annak gyötrő bizonytalansága s terhe alatt, 1839-ben érte engem három évi fogsággal büntető Ítélet által végét. E büntetés alatt voltam, midőn ugyan azon évi országgyűlésen, az ügy, mellyért elítéltettem, királyi helybenhagyás által törvénnyé vált. Ezen pörbeni utolsó vádiratomban fejtettem többiek közt ki: miszerint koránsem onnan fenyegeti hazát s uralkodó házat veszély, honnan-jöttét sokan hiszik, vagy elhitetni akarják; s hogy magyar forradalmi s külön-szaká-

bán elhangozva is, de a szomorú jövődöt látva — már mondott; azt, mit rég és sokaknak ismételve kell vala mondaniuk; minek minden szunyadást s ál-mot felrázva kell vala a nemzet minden sorain átdör-gen. Igenis evek-óta küzd az elhunyt a szavát leláneező dermedtség ellen; küzdő, inig szólamlása már csaknem s jórészt időn-túlívá va lék; mert — jaj és fájdalom! — a fenyegető veszély már csak-nem elkövetkezett, s bajosan kikerülhető; és mert többek és élők lelkes szót emeltek ez ügyben. De, ha későn is, nem emelkedhetik e tárgyban sem annak vészterhes fontosságát, sem gyászos kö-zönyösségünket tekintve, elég gyakori s elég erős szózat; — s így hadd hangozzék a polgári elhunyt-nak is sírja mélyéből emelkedő szava. Bár lenne képes a gond - s aggodalom - nélkülieket lelkők

dási törekvések, csak lázos agy-vagy gonosz lélek-koholta rémképek. Hon és fejedelem érdekeiért, s ezen szent ne-vekre kértem s kényszerítettem a kormányt: hagyna fel illy árnyékok elleni harczczal, s az én és mások— kik a honnak s fejedelemnek buzgó hívei vagyunk — üldözésével; hanem fordítsa egész figyelmét az északi hatalomhoz — s annak né-peihöz szító, már rég titokban táplált, s naponkint inkább fejlődő ellenséges nemzetiségek veszélyt szülendő törek-véseire.

melyében megrázni, gondolkozásra s cselekvésre ébreszteni. És a sírból kísértetileg felrezgő e szózat ezt mondja: „Veszély fenyeget öli hon! veszély olyan, milyen még soha sem! Elmondom hét éjfélnek óráiban a veszélyt s annak eredetét; — mostanra lett megérésének okait; — annak Európa országait illető jelen állását; — az északi óriás fenyegető helyzetét s viszonyait;— a jövődőt, mi Európára nehézkedhetik: — elmondom, hogy ez ellen mit kellene Európának tenni; és elmondom, hogy jelesen honunkat minő veszély fenyegeti, s mit kell ennek elhárítására tennie,⁽ⁱ⁾

I.

A fenyegető veszély s annak eredete.

A meghódított népeknek és saját nemzetünk egy részének elnyomása s nyomva-tartása.

Mind ezeknek polgári érdekeinkhez nem-kapcsolása, s az elnyomott régi lakosoknak nemzeti-ségünkhöz sem csatlósa által, ellenünkké tétele a nagy tömegnek; s magunknak parányi számai szorítása.

Szláv népességünk ellenséges érzete s törekvése.

Nagykorú honunkkal e veszélynek, akkori szellem s körülményekből származott oka s eredménye; de a veszély csiráját, eldődeinknek századokon át tartó gyászos rövidlátása s szűkkeblősége táplálta s nevelte; világtörténeti események s viszonyok pedig kifejtették mostani kitörésre kész állására.

Nyolcz századok lefolyta alatt mi neme volt a csapásnak, melly e nemzetét nem érte, mi a szenvedésnek melly nem sújtotta? Berohanó vad csoportok, dühös ellenség fegyvere, alattomos törekvések, visszavonás mérge, erkölcsi romlottság s nemzeti aljasodás maszlaga, mind ez ostromlova, zúzta, marczanglotta, mécsé vesz tette e nemzetet: s ezek közt folyt hosszú, de sinlődő élete. A sorsnak sújtó keze rá nehezedett, de balesetinek nagyrészben önmaga volt szerzője; — mind azoknak miket szenvedett, mind pedig, mik még fenyegetik.

A hódítások korában szerzé vérével e hont, s hatalomra építé igazát; melly csak ugy válhatik tartós és üdvöt szülő joggá, ha igazság simítja ki mind azon csorbát, s enyhíti mind azon szenvedést, mit a hatalom okozott és szült. Eldődeink, mint hódítók, erejükben bízva, nem tartották szükségesnek: a náloknál sokkal számosabb meghódított népeket, meggyőzött ellenségből rokonokká s barátokká tenni; az akkori vad kor¹ szellemében, urai voltak, mik maradhatni is reinényltek, a leggyőzött sokaságnak; nem méltatván azokat magukhoz s nemzetiségükhez emelni. Fegyver-adta ha-

talmukat fegyverrel tartották fen. Ennek kizáró birtokában, s e hív frigyekben bízva, felejtették tulajdon kicsiny számukat s a legyőzött és elnyomott népek nagy számát. Később midőn már többenü viszontagság előbbi erejüket sokkint gyengítette, hajdani szilárd jelleme hanyatlott, de az előbbi erőérzet-szülte hit s cselekvésmód a megszokás következtében, változatlan maradt. Semmit ember hamarább meg nem szeret, mint hatalom gyakorlatát. De hatalom gyakorlata vakít: azon tévedést szüli, hogy a hatalom bírása erő* szüleménye, s így biztos és el nem veszthető birtok; pedig ez gyakran csak történet következése: s az erőnek enyészte után is még darabig létezhetik, míg a gyökerét veszített növényt maga súlya, vagy ellenerő földre teríti. Így nemzetünk is sokkal későbbi korban, midőn már a hódító kard rég megszünt győzelmes jobbjában villogni, nem szünt meg hinni, hogy ő az erősebb; nem vizsgálta úgy van -e, de hitte; mert Ő volt az úr, ő a törvényhozó, az ő nevét viselte az ország s ennek koronája. Ezen tévedés, s a hatalomból olly gyakran eredő önzés táplálta ama szükkeblüséget, melly a népet elnyomta s megvetette. E tévedés-szülte bűn azon

átok, mely a vétek súlya egész terhével reánk nehezkedett.

Nép-elnyomás, vétkeiségén kívül, mindig önmagát büntető hiba is: mert az elnyomottak csak úgy kevesebbé félelmes ellenei elnyomóiknak, ha szellemi - s anyagilag el vannak gyengítve; de ekkor elnyomóik sem vehetik hasznukat; mecssevészés illy ország bizonyos sorsa. Távol van onnan gyarapodás s gazdagodás, hol a föld-népe szegény s nyomorult. És a szegénység s nyomorultság az elnyomókra is szegényítve blintetőlcg hat. Ha pedig a szellemileg elnyomott s jogaitól megfosztott földnépe anyagilag gyarapodhatik, s fejlődhetik: ngy a helyzete következtében született ellenség nő s erősödik, magát elnyomóin megbosszulandó.

A nép-elnyomás e vétkes és hibás volta, honunkban eldődeink által századok hosszú során keresztül kettősen vétkes s kettősen hibás alakban követtetett el. A különböző viszontagságok következtében s több címek alatt elnyomott s polgári jogok gyakorlatától elzárt nagy tömeg egy része, vér - és nyelvszerinti rokon volt. Ezen rokonoknak elnyomása, vagyis az alkotmány sán-

czaibóli kirekesztése — lehető polgári otromba fő-
 nákságok legfonákabbika. Messze távol keletből
 kijöve, kiszakadva, idegen ellenséges nemzetek
 nyakára szállva s közepette telepedvén meg, leg-
 nagyobb kincse s mindene ön-nemzete tagjaiból
 állott: e mindenét, e kincsét eldarabolta, elfe-
 csérelte; testének tagjait, mellyekre önfentartására
 olly tömérdek szüksége volt, s mellyet sokszo-
 rozni lett volna legfőbb érdeke, — e tagokat ká-
 bán maga csonkította s bénította. A nemzetebe-
 liek, azaz magyarok ellen gyakorlott elnyomás
 természetes következése lett, mi annak illy körül-
 ményekben mindenütt lenni szokott: hogy t. i.
 azok, kiket érdek s polgárilét rokonsága és
 egyenlő jogok egymáshoz nem csatolnak, hanem csak
 terhet viselve súlyt s nyomást éreznek, nem ro-
 koni, nem tagjai a nemzetnek s polgári álla-
 lomnak, hanem ellenek mind addig, míg elzárva,
 kirekesztve s elnyomva maradnak; — de az el-
 nyomottak, az alkotmány s nemzeti-lét sáncaí
 közé be-nem-vettek másik és nagyobb része, az
 e honban meghódított őslakosok voltak; ezeket el-
 nyomni, polgári jogoktól elzárni, vagy azoktól meg-
 fosztani, annyiban még balgább hiba volt, mivel

rzek polgári elnyomatásukon kívül nemzeti elnyomatásukat gyászoltak; — ezek kettős okbóli ellenségek lettek. Ezek polgári jogokbani részesítés által sem tétethettek olly könnyen mint amazok, a nemzet való s biztos tagjaivá, s ellenekből frigyesekké; mert miután nem lennének is már polgárikig elnyomva, nem szünnének meg nemzetileg elnyomottak lenni. — így történt, hogy nemzetünk már magában is nem nagy, sőt lehet mondani csekély számát nagyon kevesítette az által: miszerint maga magának egy részét elnyomta, avagy fel nem szabadította, a meghódított ország lakosinak pedig legnagyobb részét elnyomva, s ellenséges érzetet szülő helyzetben tartotta; csak keveset emelt azokból polgárikig magához, de nemzetileg ezeket is szintolly kevésbé igyekezett magiévá tenni, s magával összeolvasztani, mint ama tömeget. Mind ezeknek következése lett: hogy egy pár százezer, sok milliók közt, azokkal szembe, s azok rovására bírt csak jogokkal, s alkotta a nemzetet. És ez egy pár százezer, az egész népességnek ezen kis töredéke is, több karokra, és rendekre, s felekezetekre oszlott, s vált szélel; sokban kiilónérdekű, különjogn részeket alkotott:

főrend, derűs, nemesség, polgárság; mi érdek-törekvésbeni széteszlást is szült. S ez eldarabolt, s többféle vallások által is megosztott kis nemzetet, különböző nemzetiség is több részre osztotta; míg a joggal nem-bíró, sem tetteleg, sem a törvény értelme s szava szerint nemzetet nem-alkotó, milliókból álló népesség: egyenlő szenvedés s egyenlő elnyomás által, egymás közt rokonná s egyéredkűvé lett; s ezek közt a sorsbeli egyenlőség, még a nemzeti s nyelvbeli különbséget is kisimító.

Mi egészen más volt volna e nemzet jövője, ha szép s áldott honunk elfoglalása után, senkit is tagjai közül jogtalan szolgálává nem alacsonyát, vagy lealacsonyodni nem enged; mert hihetősége nagy annak, hogy kezdetben a bevándorlóit egész tömeg azaz minden magyar szabad volt, s egyenlő joggal birt. Mi más jövő s minő nagyság volt volna bére azon szintolly helyes mint hasznos, szintolly nemes mint bölcs cselekvésmódnak: miszerint a legyőzött lakosokat polgári s nemzeti jogok bírása malasztiban részesítvén, ez igen illő és helyes, de fegyver vad jogának előzménye után mégis ajándéknak tekinthető jótétnek feltéte-

leül, tulajdon, azaz magyar nemzetisége elfogadását teszi; s így polgári-léte s alkotmánya jóléteiben s malasztiban részesítvén, polgárilag, s magyar nemzetiségét azokra átruházván nemzetileg egyesíti magával.

Így a helyett, hogy most alig háromszázezer azon szám, melly s annak is csak egy része közt reményület alkotmánya, polgári szabad - léte s nemzetisége gyarapítására s védelmére kész és képes polgárokat találni: e hon egész népessége, mind azon szinte 15 millió (melly szám az említett helyes és bölcs cselekvésmód következtében, bizonynyal még sokkal többre szaporodott volna) mind ezen 15 s több millió, egy izmos testet alkotva, együtt élne s munkálna a közjó s boldogság előmozdítására; s egy test- s lélek-kint kész lenne e boldog hon s e nagy nemzet ótalmáért, utolsó csepp véréit is áldozni. Minő magas fokra hágott volna értelmi s anyagi kifejlődése honunknak! hol állana Európa nemzeti családjában! s mi balsors!s minő ellenség lehetne, mellynek nyugodtan s önérzettel szemébe ne tekinthetne!

De mind e helyett bűnös, s haszinte régibb korok szelleme szerinti s azzal menthető, ellenben

későbbi századokban menthetlen, s mostanig terjedt szűkkeblűség, és épen oly nem menthető és megfoghatatlan rövidlátás, sőt vakság bélyegzi e tárgy körüli majd minden lépését nemzetünknek. Már első királyunk, a nagyon is szent, de nagyon épen nem nevezhető István, fiához intézett szavaiban azon országot nevezi boldognak, mellynek keblét sokféle fajt és nyelvű nemzetek lakják. Utódjai bár más valóban bölcs intéseit vették volna annyira szívökre, s követték volna oly szorosán és sikerrel, mint ezt! Nemzeti királyaink közül még azok is, kik külső háborúk s veszélyek által nem akadályoztattak; sollyakis, kiknek nagyra termett jellemük- s bölcsességüktől várni s követelni lehetett volna: Nagy Lajos és Mátyás sem tettek semmit is a' nemzetiség terjesztésére. Mi könnyű lett volna akkor, a magyar nyelvet udvar törvényszékek s törvény nyelvévé emelni, s így kedvelté, szükségessé, s ennek következtében közönségessé tenni! Habsburg! házbóli királyainktól ezt kevesebbé lehetett kivonni; de ezek alatt is mennyit nem tehetett volna maga a nemzet; mennyit a törvényhatóságok, s mennyit mindenek felett a nagy birtokosok! De törvényhozás minden egyébről inkább s többet

gondoskodott, mint nemzetiség terjesztéséről; miről gondoskodnia, s a mely körben tennie legtermészetesebb lett s leginkább kötelességében állott volna. Legtávolibb nyoma sincs a múlt század végéig törvényeink azótai tömérdek halma közt is, a nemzetiség bár mi módóni öregbítésének s terjesztésének. Ha oly nemzet nem tesz illy tárgyban semmit, mell) akarhatja, szükségei, s kelélei nyilvánítására polgári életmívvel s orgánumokkal nem bír, s mellynél mindez csak egyedek keblében létezik, csak társasági körökben s egyedül irás és sajtó által nyilvánul, s legfeljebb egyesületek által munkálhat: azt annyira hibáztatni nem lehet; de hol törvényhozás mezején a nemzet országul szólalhat fel; s még inkább, hol mint nálunk, ezenkívül törvényhatósági rendszer következtében, a nemzetnek s lelkesb egyedcinek annyihelyt s annyiszor van alkalma s módja közdolgok s -érdekek iránt szólani, vitatkozni, egymást buzdítani; hol e téren eszközök, hatalom, és hatóság kézben vannak, nevelést és más helyes s czélszerű módokat használni: — illy nemzetnél mérhetlenül nagyobb a nem - cselekvési s elhanyaglási bűn.

És ezeket felvéve nem botránkoztató e: hogy

nem csak törvényhozás, de törvényhatóságok is teljesen parlagban hagyták ezen mezőt, mellyen olly sok s olly gazdagon tenni való volt? Es nem szint— olly — vagy ha lehetne — még inkább botránys és vétkes: hogy századokon keresztül annyi nagy, roppant, gazdag, és hatalmas nemzetségek ezer tagjai közt, legújabb időkig nem tudatik, hogy találkozott volna egy, de csak egy is, ki birtokai- ban, rendelkezése alatti ezer meg ezer idegen ajkú jobbágyainak magyarosításán igyekezett, s arra valamit tett volna. Boldog Isten! ha nagy uraink, kik minden kigondolhatom annyit és olly tömérdeket pazérlottak, s annyi nemzedéken keresztül mind e mai napig költenek, csak bár mi keveset fordítottak volna tót, sváb, orosz, oláh, rác, s a t. helységekben a magyar nyelv behozatalára, — tanítók felállítására — bármi csekély jutalmak- vagy legalább semmi pénzbe sem kerülő nyilvánítása által akarajuknak; — mennyivel kevesebb magyarul nemtudó, idegen lakos, s helység lenne most; és mennyivel sőt sokszorozva nagyobb lenne a magyarnak száma — azon egyedüli lénynek, mellytől polgári alkotmányunk s állodalmunk fentartását várhatjuk, hogy ha szabad, s polgári joggal bír; s

az azzali nem - bírás esetében azon egyedüli anyagnak, melyből ama jogok megadásával, biztos s mindenre kész polgárokat alkotni bizonyosan lehet. De gazdagaink s hatalmasaink a helyett, hogy idegenajku helységeiket s jobbágyaikat magyárosították volna, önmagukat is kiengedek magyarságukból vetköztetni; nagyobbára gyáva korcs majmökká váltak volt. A múlt század közepén innét elharapódzott ezen korcsosodás és nemzetiségtelenedés, káros és gyalázatos következeiseiben e századra s a mai napokra is áthatott; minden bűneik közt legnagyobb s legveszélyesebb ez azoknak, kik ezt eszközölték, — veszélyesebb erőszak, és zsarnokság bánni véres dúlásinál s dühöngésinéi; azoknak pedig, kik c* fertőztetést *s gyalázó csonkítást magukon elkövetni engedték, rút vétkök s gyalázatjuk. Tagadhatta« szomorú igazság, miszerint mind ezen nemzetiségböli kivetkeződös, — annak száz meg száz kár- és veszély dús következeise, — mind a magyar nemzetiség nem- terjesztésének, sőt számtalan módokon! csonkításának s kiküszöbölésének bűne, — valamint több más nemzeti bűnök által, olly véteksúlyt halmozott nemzetünk fő rendje magára, mell vet, ha vérével s vagyona-

val meg egy pár századig kész leendő fog is a haza oltárán áldozni, csak alig fog jóvá tehetni.

A feljebb kifejtett azon biin s fonákság, mikint eleitől fogva mind eddig annyi magyar, nemzeti s polgári lét malasztjaitól elzárva, azon nemzeti s polgári létre nézve idegenné tétetett; és mikint e honnak annyi nem -magyar lakosi előbb magyarokká, *s azután polgárokká nem tétettek, e bűnös fonákság igenis most, és számunkra érleli keserű s méregtelte gyümölcsét.

II.

A veszély mostanra lett megérésének okai.

Különböző korok saját szelleme. — Utóbbi s jelenkor szelleme: „alkotmány utáni törekvés, és nemzetiség.

Az alkotmányosság kifejlésének oka: „civilisatio. — A küzdelem oka: „civilisatio hiánya“ — Alkotmány utáni törekvésnek a civilisatioval párhuzamos menete. — Csak sikertelisével lecsillapodása.

Nemzetiségnek az alkotmányosságból és az általi fejlődése. — A civilisatio erre is terjedő hatása. — A nemzetiségnek világesemények általi fejlődése.

A szláv nemzetiség ébredése. Ennek már régebben az orosz hatalom általi használása. — Orosz Propaganda. — E nemzetiségnek újabb események általi fejlődése. — Lengyelek által alkotott forradalmi Propaganda. — Ennek az oroszok által maguk számára használása. — A forradalmi szláv Propaganda tervei s célja.

A szláv nemzetiséggel sors- és célban rokon még más két fejlődött s fejlődő nemzetiségről, t. i. a görögörl, és oláhról.

Hogy e keserű gyümölcs éppen mostanra ért meg, annak oka világtörténeti eseményekben s viszonyokban fekszik; túl és kívül rajtunk, s mind régibb, mind mostani hatásunk szűk körén.

Különböző századoknak s koroknak, különböző és saját színe s jelleme szokott lenni. Létezett egykor Rellás és Roma szebb idejében, polgári erények kora. Ezt követé a hódításoké; s ezzel járó pazarlás s fényűzés minden nagyszerű és szennyes büneié. Az ezek által előidézett s feltételezett kényzraság s rabság korának érdemlett büntetésére s ostorául vad népek csordái dúlták fel az ön vétkök ónsúlya alatt roskadó birodalmakat. Ez özön hulláminak csillapodása után, látuk a vallási buzgalmak — hitterjesztés, — lovaság,— sötét, és feneketlenségbe sűlyedő ész- s eszmetaglalások, — majd megint a hódítás,— katonai erények, — meg ismét a társaságilag felállított becsület bálványának, később a bilincsei- ből menekvő ész munkálatinak,- s még utóbb a polgári alkotmányok koholásának, s e belí szeren-

esés és szerencsétlen merényeknek egymást felváltó, de részint egymásba át is folyó korát. A múlt század utolsó negyedében annyira fejlődött alkotmányos lét-s képviselői rendszer ntáni törekvés, jelen századunkra is, mint fő és maradandó színe hatott át.— Ezen szellem, s az ez által okozott események fejtették a nemzetiségek szellemét. Es jelen korunk — habár sok más nyoma maradt is rajta a* múltaknak, és sok foly és forr, mi régebben eredt s kezdődött, — legsajátságosabb s ki-tiinőbb jelleme: a nemzetiségek kifejlődését, s nemzeti önállást czclzó törekvés.

Alkotmányos-lét ntáni törekvéseknek, s a francia forradalmat megelőző s utána következő szabad szellem fejlődésének s terjedésének, sok mindenben, és sokféle okát keresték. Talán legegyszerűbb és legbizonyosabb — azt a fejlődő s terjedő civilisatióban találni.

Azok, kik értelmileg fejlődtek, vagy legalább a többieknél aránylag fejlődtebbek voltak, soha sem éltek teljes elnyomatásban, s jogoktól egészen megfosztva. Emberekben, kik természetes jogaikat érzik, s kikben ezen érzet következtében szolgálai s vak engedelmesség, önkénytől: függés, s maguk-

nak dolgok s eszközök gyanánt: tekintetesének s hasznai tatásának nem-akarása létezik, ezen nem-akarásnak s amaz érzetnek szükséges következése: miszerint érzett s használni akart jogaik elrablását nem engedik, vagy az elrablottakat kivívják s visszaszerzik; — felvéve, hogy ezen emberek elég számosak — mert a számtan örök igazsága hozza magával, hogy kell egy bizonyos s tekintélyes számmal lenni az egyetakaróknak, hogy akaratjuk testté váljon. De ha vannak az egyetakarók illy számmal, okvetlen is létesül akaratjuk; s mit sokan akarnak, bizonyosan valósul s megtörténik, mihelyt azt igazán s elszántan akarják. Ezen említett jogérzet, s az általa szült elszánt akarat, már egy neme az értelmi fejlettségnek, melly különbeni durvaság s tudatlanság mellett létezhetik, de mindig mint nagyobb értelmi fejlettségnek alapja s bizonyos anyaga. Ha egy nép közt, polgári alakulása kezdetekor, a feljebb említett érzet s akarat a tevésre és sikerítésre elégséges, de az egészhez aránylag kisebb vagy csak kicsiny szám létezett: ezen esetben — melly leggyakoribb — csak ezen kisebb szám tartotta meg magát ama jogok birtokában; valamint már elnyomott népeknél is, ha illy

számszerinti arányban vannak a jogérzet — s annak akarására felébredtek, csak azon kevesek vagy kicsiny szám vívja ki azt magának. És ez eredete az oligarchiáknak, s aristocratiáknak.

E jogok, ha akkor tartatnak meg vagy akkor vivatuak ki, midőn a civilisatio s erkölcsi mivolt—ség csekély mértékben vagy fonákul létezik: ama jogok bírása mások s a nagyobb szám rovására történik, és azon nagyobb számnak a hatalmasabbak— s ennek következtében jogokat bírók által, durvaságuk s mivelctlenségiikhez képest — nagyobb vagy kisebb mértékben! elnyomását következteti. Innen és Hlyen eredete a rabszolgaságtól kezdve, a polgári jogok bírásától megfosztott állapot többféle fokozatának,

Történjék mind ez egy személyben pontosított főhatalom és uralkodás elismerése mellett vagy alatt; az az, ha az álladaloín monarchiái alakú: úgy a jogokat s hatalmat maguknak megtartott vagy kivívott ama kisebb vagy kicsiny szám, az uralkodóhoz csatolja magát, s ez amahoz; s így egymás hatalmának kölcsönös őrtjévé, biztosítékává, s egyszersmind korlátjává válik; egymást kölcsönösen használván azoknak elnyomására, kiknek rová-

sán bírják vagyis bitorolják jogaikat s hatalmukat. E csatlakozásnak s e helyzetnek szüleményei: a kiváltságok s privilégiumok.

Ezek következtében lehet állítani: miszerint épen nem utóbbi és új kor szüleménye a jogok kívánása, azok utáni törekvés, vagy azoknak bírása s őrzése. Mind ez régebben is létezett; csak hogy akkor kevesen voltak azon érzetek, vágyok s kívánat részesei, most pedig sokan. Kik hajdan polgári jogaikat megtartották vagy kivívták, épen azon érzeteket s vágyókat táplálták keblükben, szint olly elhatározott akarattal bírtak azon jogokat illetőleg mint azok, kik most szabadszellemeiknek neveztetnek.

Épen azért csudálatos, hogy azok, kik ama keveseknek nemcsak megtartott vagy kivívtott jogaikban, hanem érzeteikben s törekvéseikben is örököseik, s kik ama jogokat szint olly becsben tartják, mint azon eldődeik; most azokat, kik csak úgy éreznek s csak azt akarják, mit am azok akartak, s ők is éreznek s akarnak, helytelen követelőknak s ábrándozóknak nevezik. Csudásabb e vagy nevetségesebb, hogy a mi jó és helyes volt, és mint ollyan jelenleg is elismertetik,

kevesekben s kevesek számára, — az rász és liel) télen legyen sokakban, és sokak számára.

A frank, spanyol és német aristocratia minő nagy, s a fejedelmet mennyire korlátozó hatalommal bírt?! Illy rendszereknek s részint alkotmányoknak többekre vagy is a nemzetre kiterjesztése, valódi constitutionalis létet szült volna. E létben ha sokan és annyin részesülnek, kiknek törvényhozáshoz s közdolgok folytatásához! járatásuk személyes gyakorlata, épen a szám nagy volta miatt zavart okozó, s tettelesen nem gyakorolható, úgy önkényt született volna a képviseleti rendszer. És mind az egész nemzetié terjedő alkotmányos lét, mind a képviseleti rendszer bizonyosan már régen és akkor jó vala létre, midőn ama kisebb vagy kicsiny szám polgári jogok bírását s gyakorlatát megtartotta vagy kivívta magának; hogy ha akkor nem azon kevesekben, hanem a nagyobb számban cl, s ki van fejlődve ama jogok érzete, s azok bírásának kívánata, s elhatározott akarata.

Ezekből világos, hogy ezen polgári jogok méltatása s azokrai vágyás, vagy is az úgy nevezett szabadszellemeű vagy liberális párt törekvése, s

ama világszerte terjedt elv- és tettebeli küzdés, alkotmány s alkotmányos jogok megtartásáért vagy szerzéséért, melly küzdés most kisebb nagyobb mértékben minden rend- és helyzetbelieket mozgásban tart: koránsem bizonyos theoriák, valami új tanok, vagy valami ingerült vágyok, vagy lázas állapot következése, mint régebben sok más kor szelleme volt, p. o. a vallásos tévedések s vak buzgalom, vagy a lovagiság magasztos ábrándja s a t. Egyedüli oka az említett érzeteknek s vágyóknak: a terjedt és terjedő civilisatio; vagy is, hogy a mit régen kevesen érzettek *s értettek, s a minék megkívánására keveseknél volt elhatározott akarat kifejlődve, azt most az eszmélni szokott s gondolkodni tanult nagyobb és nagy szám, épen azon mérték - s arányban érti, s megkívánja, a miilyenben az >n eszmélni - szokottság, gondolni- s ítélni-tudás, többek vagy kevesebbek közt, nagyobb vagy kisebb értelmi súlyban vagyon kifejlődve; az az, a civilisationak mennyikre ki terjedtsége, és minő fokon állásának mértéke s aránya szerint.

Valamint a polgári jogok bírása utáni vágyanak, s azok megkívánása terjedésének, s elter-

jedtségének oka: a civilisatio terjedése s elterjedtsége, úgy a világszerte! küzdésnek, s azon küzdés minden következtéseinek egyedüli oka: a valódi értelmi s erkölcsi civilisatio hiánya. Azon erkölcsi civilisationak t. i. melly mások velők született jogát tisztelni, semmi just és kiváltságot mások rovására másoktól elragadva nem bitorlani, és mindenkiben az embert, s így mindenkiben önmagát becsülni megtanít. Es azon értelmi civilisationak s kifejlettségnek, melly megtanít arra: miszerint azon jogok birtoka bizonyos és biztos, mellyben mentői többen osztoznak; mert illyeknek védlője sok, s ellenje kevés: és megtanít arra, hogy helyes s igazi jogokat másokkal és sokakkal együtt bírni igenis lehet, — a nélkül, hogy ezen megosztás által azoknak beesők kisebbednék, — biztosságuk pedig épen a feljebb érdeklett okért nő.

Illy valódi erkölcsi s értelmi kifejlettségnek s civilisationak azokbani hiánya, kik most másokat elnyomva, vannak jogok s következőleg hatalom birtokában, okozza: hogy féltékenyen őrzik jogajkat s kizárólag akarnak azoknak birtokában lenni. Ezek nem akarnak abban, mi másokat

szintúgy illet mint őket, azokkal önkényt osztoznival; mert értelmileg nem képesek átlátására annak, miszerint bitorlott birtok soha sem biztos, s hogy jogokat sokakkal együtt igenis lehet bátorságban bírni, de sokak ellen tartósan nem, — és mert helyesség érzete nem tudja arra bírni, hogy másokat nyomni s mások jogait elorozni s eltartóztatni megszűnjenek.

E féltékeny őrzése a mások rovására bírt vagy is bitorlott jogoknak, — a meg átkodottság, mellyel azoktól másokat elzárni s eltartóztatni kívánnak, okozza a viszálykodások s ellentőrekvéseknek azon sok s különböző fokait, mellyek a feszült helyzettől a nyilvános kitörésekig, a polgári társaságokban léteznek. Ezen ellentőrekvések s viszálykodások, ha az eszmék s értelmesség kifejlődését mozdítják is elő, — de sok szellemi s anyagi előhaladást az erők s érdekek szétosztása s az irányok másfelé és félrevezetése által — gátolnak; polgári s társasági létnek jelenére szintolly kellemetlenül s nyomasztólag hatnak, mint nyugtalan s zavarteljes jövődőt készítenek.

De legrosszabb s legszomorúbb következése ezen küzdésnek az: miszerint alkalmat adott go-

noszszágnak s zabolátlan indulatoknak, a helyes és illő jogok megkívánása zászlója alá gyülekezni, s elcsábítottak csoportjait gyűjteni nemes törekvés és szabad szellem magasztos ürügye alatt, míg társasági rend zavargó felbontását, s mások vagyonya háborgatását czélozzák, s a nagyravágyás és kapzsiság mindennemű szörnyeinek áldoznák.

Mind ezen káros és rút kinövéseit a jogok utáni törekvésnek, mind egyáltalában a mostani elvekközti s elvekérti tusákat, szabadszellem s kizáró bitorlasközti minden mozgalmak- s vívásokat, a népek s tömegek közt állítólag elterjedt nyugtalansági viszketegnek tulajdonítani s minden, azon mozgalmak küzdéséből eredő társasági s polgári kórjelekért, s lázas állapotért, a szabad szelleműeket hibáztatni: merő rágalom. Panasznak s követelésnek, s mind annak, mi abból foly, oka nem az, ki követel és panaszol; hanem az, ki elorozása vagy eltartóztatása által követelésre, s helytelensége által panaszra ad alkalmat.

Egy más szint illy alaptalan rágalom az, hogy a fejedelmek s uralkodók lennének a népek elnyomottságának okai. Fejedelmek, akár Isten kegyelméből, akár nép akaratjából folyónak képzeltessek s

állíttassék is hatalmuk: valamint jót, úgy roszt is sohasem tehetnek alattvalóik segedelme nélkül. Legszebb, legnemesebb törekvéseik is jámbor óhajtások és siker nélküli iparkodás körében maradnak, s páráként enyésznek; s bár legvadabb indulat, legbűnösebb törekvés vezérelné is lépéseiket, magában enyésznek, s magát emésztené roszaságuk; s ártalom nélkül forna ki dühök, ha mind arra, t. i. a jóra, mind erre, t. i. a gonoszra, alattvalóik közt nem találnának eszközöket. Rósz fejedelem csak rósz polgárok által s- közt létezhetik. A nemzet sorai közül támadnak azon elvetemedettek, kik szennyes czélokért, polgártársaik elnyomása eszközeivé alacsonyítják magukat. Ellenben ha léteznék olly nemzet, melly közt rosza czimborát/, még pedig sokat ne lehetne találni (mert sok - részint erő, részint gyengeség miáni rosznak kell szövetkezni s együtt munkálni, hogy sokakat elnyomva tartani, és sokak fölött zsarnokoskodni képesek legyenek), illy nemzetnek bár minő szörnyet adna is a sors uralkodóul, legszűkebb házi s családi körén kiviil, roszasága nyom s ártalom nélkül maradna. De fájdalom! örökké találkoztak s találkoznak elegen, kik uralkodók-

mik gyengeségeit vagy hibás hajlamait, önhasznukra fordítva, azokat táplálják; nem rajtuk múlik, ha a legundokabb bűnökké nem növelik; csak hogy azok által fedezve vagy segítve bűnös vágyaikat kielégíthessék s hatalmukat űzhessék. Ezen felekezet igenis az, s nem maguk a fejedelmek és uralkodók, melly eleitől fogva mások jogai elrabolását s eltartóztatását űzte és űzi.

A jogok egyedárusai, vagy is a jogból-kizárók legfőbb okai mind az uralkodói hatalommal! visszaéléseknek mind pedig azon rázkódásoknak, s mar is létező nagy, s létezendő még nagyobb bajoknak, mellyek köztök s a jogaikat követclők-köztü tusuknak következései. Más felől pedig ugyan ők a vagyonosokat, ha különben polgári helyzetűknél vagy talán nézeteiknél fogva sem lennének a jogokból kizárás s tespedés felekezetéhez tartozók, vagyonjok érdeke s ahozi ragaszkodásuk által pártjukhoz vonják. Mi mind kettő már is nagy mértékben sikerült. Főként a második annyira, miszerint épen ezen illy móddal elijesztett vagyonosokban van a jogokból kizárók felekezetének valamint az egyedül ezen felekezet által létben tartott absolutismusnak is, legfőbb istápjja. Vagyonosság,

s általában anyagi jólét embernek, kiben élvezési vágy annyira természetes s hatalmas ösztön, olly kedves s annyira drága, miszerint ha csak annyi személyes joggal bir, mi vagyona birtokát biztosítja, s ha még ennyivel nem bir is, csak hogy anyagi jólétben részesüljön; ha szinte annak birtok vagy használata más önkényétől függő s jövődjé kétséges is; — polgári s nemzeti jogok birtokát vagy felejteni, vagy nélkülözni kész: félvén azok megszerzésének merénye által, vagyonát s anyagi jóléte élvezését vcszedclmeztetni.

Valamint ezen félelem legtöbb proselytát csinál, s legtöbbeket gyűjt a jelen állapot* fentartásának, s a tespedésnek zászlói alá: úgy anyagi jólét az, miben szellemi jólpte gyakran belefúlasztatik.

Igaz, az úgy nevezett liberális vagy jogkövetelő párt közt nagy a vagyontalanok száma, mi részint jogoktól elzártáguknak következése. Vagyontalanság szabály szerint épen nem teszen a szabadszellemeű párthoz hajlandóbbá, mint az absolutisinushoz, — sőt az absolutismusnak, s átaljában a hatalommal bíróknak több módjuk van vagyontalanokat eszközül céljaikra megvásárolni. Azon positiv javak, mellyeket ezek adhatnak, épen azok,

mik nélkül a vagyontalanok szűkölködnek, s mik — mint készek és mindjárt használhatók — csábítóbbak mint az, mit a szabadszellemeű párt nyújthat, t. i. jogok bírásának kilátását, mi csak távoli remény; s mi valósulva is csak közvetve segíthet szenvedő vagy szorult állapotukon. Vagyontalanság koránsem eriterionja sem jogkövetelésnek, sem szabadszellemeűnek; de természetes, hogy a vagyontalanok s már annál fogva gyengék s hatalom nélküliek, leginkább szoktak emberi s polgári jogoktól megfosztva, vagy azoktól elzárva lenni. Hlyének, ha szabadszellemeű párthoz tartoznak — melly a jogkövetelők pártja— áttolván, mivel jogokkal nem bírnak, s azon párttal együtt követelik azokat; nem pedig attól, mivel vagyonuk nincs; mert azon pártnak czélja, t. i. a mindenkit megillető jogok megszerzése vagyont még nem ad, csak annak bírása lehetőségét, s arra némi hihetőséget nyújt.

Tagadhatlan, miszerint szabadszellemeű párt közt— fájdalom!— sok vagyon, ki vagy elcsábítva, vagy öngonoszsága által, valóban ellensége a vagyonosoknak; s nem a hatalmasokkal jogaikban, hanem a vagyonosokkal vagyonukban szeretnének s akarnának osztozni; vagy is inkább azt amazok-

tól elrabolni. Nincs a jogköve tel esnek, jó értelembe szabadzellemeük, s alkotmányos szabadzellemeük nagyobb s veszélyesebb ellensége ezen nyomorultaknál. Szent kötelessége azért minden valóban szabadzellemeük, az elcsábítottakat felvilágosítani: miszerint minden vagyon szent és sérthetetlen, miszerint csak vagyon- nem- bírhatóság sérelmes állapot; de azzali nembíróság semmi követelésre nem szabadít fel; és sem ez sem a másik, vagyonosok elleni lépésekre s vagyonuk utáni törekvésre koránsem jogosít. Szent kötelessége továbbá minden valóban szabadzellemeük: a nem joghanem vagyon-követelők, s az ellen törekvőket, — főként pedig azon csábítottakat, kik a nagy tömeget veszélyes tévedésbe vivén gonosz céljaikra kívánják használni, maguktól távol tartani; azokkal semmi tekintetben s célból nem cimborálni, bűnös inderényeik ellen elszántan munkálni; s a kormánynak ezek és minden rendbontók elleni igyekezetét elősegíteni és sikeresíteni. Szent kötelessége végre az igazság minden barátjának a vagyonosokat felvilágosítani s meggyőzni arról, hogy jogokat követelők s valóban szabadzellemeük minden

jogot, következõleg azoknak egy fõbbiket, t. i. vagyon-bírása jogát vallásosan tisztelik.

Bár a jogokat kizárólag bírók felekezete már mentõi elõbb elérné az értelmi s erkölcsi civilizatio azon fokát, mellyen megszûnnék felõle igaz lenni az, mi saját kárára s annyi bajt okozva eddig igaz volt: hogy t. i. sem felejteni sem tanulni nem képes! Bár tudná mar valahára felejteni, sokáig ízlelt édességét bitorlásainak, s mások rovására élvezett kényelmének! Bár tudná megtanulni, hogy azon bitorlások további élvezhetésének már lejárt ideje; hogy erkölcsileg nem szabad s kárhozatos bûn, embert, szabadság s jogok bírására termettet, elnyomva tartani, s így sérteni emberi méltóságát, mellynek nem-hántása s tiszteletben tartása erkölcsi szoros kötelesség; hogy elorozások közt, mellynek különben vétkéztõl s szégyenétõl undorodnak, s minek csak gyanúja szennyét is bizonyal magukon nem turnék, elorozások közt — mondom — jogok elorozásánál, s az elorozott jogok makacs eltartóztatásánál nagyobb s vétkeesebb nem lehet; mert sokkal kevesebbé fájdalmas és káros, ha valakitõl vagyonából oroz-

nak el — miért pedig az elorozó nagyon és méltán lakói, — mint ha azt orozzák s tartóztatják el tőle, mi anyagi birtokánál sokkal drágább, de minek anyagi birtokára s hogylétére is olly nagy befolyása van, t. i. emberi s polgári jogait. Bár tanulnák meg, miszerint eleven vágyókat s óhajtasokat is másokban elfojtani, s betöltésük nélkül enyészttetni nagyon bajos; de jogok érzetéből származott s a vágyok legélénkebbjei által táplált követelések, kielégítetlen soha sem szűnnek meg. Azokat eloltani akarni kába törekvés; kiirtani pedig nem lehet: mind azon vágyok gyökereit az emberi kebelből csak az étellel együtt lehet kiszakítani. Erőszakos elfojtásuk- s elnyomásukra intézett minden törekvés, olly ellentállást, s ennek következtében olly küzdést szül, melly a felek akár-mellyikérc is hozhat, de sokkal nagyobb hihetőséggel a kisebb számból állóra hozand végveszélyt.

A két párt közül valamelyiknek teljes legyőztét, s a másiknak tartós diadalát le inkább számszerinti növekedése vagy fogyása,- s értelmileg! clóhaladása vagy elmaradása okozhatja s feltételezi. Már lássuk ezeknek jövendője, egyik mint másik félre alkalmazva, mikint mutatkozik. A

jogeltartóztatók serege, körükbe felveendők vagy is joggal félrehúzendók által növekedhetik; illy növekedés pedig csak ideiglenes vesztese a jogkövetelők tömegének; mert eddig jogtalanoknak joggali felruházása már magában diadala az elvnek és ügynek, s ha jelenre azok által a jogkövetelők sorai ritkulnak is, de a jogbólkizárók, illy szaporodás által csak akkor nőnének a másik fél fejére, ha számuk amazokét nemcsak elérné, sőt jóval felülmúlná. Igen de midőn ez megtörténnék, akkor látván a joggal bírók, hogy sokan s a nagyobb szám együtt bírhat és bír jogokat, a nélkül, hogy azok az osztály által vesztenének, s élvezésük Ízetlenednek; nem lesznek idegenek, önjogaik feláldozása vagy gyengítése nélkül, részeltetni azokban a többieket is; a kevesektől nem gondolván félhetni, a féltékenység is sziinend, melly jogokbani osztályt illetőleg abból is ered, s átalkodottságig az által is nő, mivel — ámbár fogalmilag véve mindenkor s tényleg is többnyire hibásan — attól félnek, miszerint az osztályban csak szerep változand, s ők válnak elnyomottakká; s hogy kik jogokat követelnek, nem velők együtt, hanem felüttök fogják azokat bírni. Ér-

telniileg fejlett, s fejlődésében nyomás által nem akadályozott többségben erkölcsi érzet is inkább fejlődik, hogysesem a kisebb szám elnyomása helytelennek el ne ismertetnék, s azt mintegy ne átalniuk. Apadni ellenben a jogból kizárók serege kétségtelenül fog, s apad is naponkint. Világszerte s hazánkban is legszebb diadal, mit örök igazság, ész és erkölcs által kivívott, az: miszerint a kiváltóságosok s szabadalmasok osztályából annyin támadtak és támadnak, kik emberi s polgári jogokban, mindenkinek illő részesülését lelkesen pártolják; kik valamint korlátlan uralkodó s uralkodás által az egyesek és nemzet jogai elnyomása — s valamint némellyeknél akár születés akár hivatal következtébeni korlátlan hatalma s önkénye ellen, elszántan vívnak; úgy fennálló törvényeket, s mindenkinek ennek oltalma alatti személyi s birtoki jogát, és a társasági rendet és csendet szint olly sérthetlennel tartják s mélyen tisztelik, mint az uralkodó s kormány törvényes hatalmát, mellynek híven hódolnak: — vagy is igazi szabad szelleműek.

Másfelől a jogkövetelők száma öntudatraébredés általi növekedését, csak a civilisatio terje-

désének s mindenfelé harapódzásának sikerülő megakadályozása gátolhatná meg. De a civilisatio roppant folyama gátot nem tűr; s halad hatalmas árja, szétzúzván mind azon akadályokat, mellyeket fortély s erőszak útjába állít. Mind ezen gátok s akadályok erónélküliek; s a hatalmas folyam kigúnyolandja az ellene tett erőlködések, mind addig, míg sajtó s gőzerőmívek — az érzetek, s gondolatok közlekedés általi terjedésének e leg-hatalmasabb eszközei — mellyek a szabad szellemnek mind meg annyi alkotó gépei s gyárai, semmivé nem tétetnek s szét nem romboltatnak, és a világra az egykori lomha sötétség s durva butaság a pokolból, hová azt az isten mennyei ajandéka, az ész üzte, vissza nem idéztetik. De épen ezen menny szülöttje, az ész áll a tudás és ismeret lángfgyverével őrt, soha is a sötétség s butaság szörnyei visszatértét meg nem engedendő.

A jogkövotelők s jograblók, vagy cltartóztatók közti küzdés, az egyik fél engedékenysége által szelidülni, vagy makacssága - szülte visszahatas által mérgesedni fog; s dúló harcczá válhatik, az egyik párt megátalkodottsága — s a másiknak helytelen túlzása mián.

Ezen hihetősen — még századokig tartó harc-
 bau, lehet, hogy a szabadszellem nem csak egyes
 ütközeteket vesztend, sőt sokhelyt is húzamosbig
 tartólag elnyomottnak s legyőzöttnek fog látszani;
 de újra új és növekedett erőben támadand fel; s
 így bár mi hosszas és makacs leend is a közte
 s ellenfele közti harcz, de diadala bizonyos.

Ezek szerint, a terjedő civilisatio által oko-
 zott s feltételezett terjedése a⁵ jogkövetelésnek,
 vagyis az alkotmányos lét utáni törekvéseknek a
 civilisatioval s értelmi fejlődéssel egyenlő lépteket
 tartami, és azzal párhuzamos menete leend.

A látottak szerinti lévén származata s táp-
 láléka az annyira terjedt, s naponkint inkább
 terjedő jogkövetelésnek, s polgári alkotmány utáni
 törekvésnek, a kornak ezen szelleme — mint
 már említve volt, nem rögtönzött s nem időszakai
 vagy mulékony indulatok által előidézett lázas ál-
 lapot hanem maradandó; mert nem-mulékony —
 s Európa népességével már elválhatlanul összeszőtt
 civilisatióban s értelmi fejlődésben van gyöke-
 rezve. Ennek következtében, ezen korszellem,
 t. i. alkotmányos létrei törekvés, létezni is fog
 mind addig, míg a jogokat jogszerint kihete-

lök szent ügye mindenütt diadalünnepet tartandja.

Mennyiben fog ez békés úton s mennyiben rázkódások közt bekövetkezni: az, a nemzetek civilisatiói fokozatán kívül, annyi véletlen nagy és kicsiny események által lévén feltételezve, a kétes jövőendő leple alatt rejlik. Emberek gyengesége, s részint gonoszsága is, koránsem engedni remélni, miszerint egyedül az örök igazság követelésének engedő ész s erkölcsi érzet által vivatnának ki a nemzetek s egyesek jogai; s ezen egyesek polgári jogainak mindenkire illő arányban, s törvények és társadalmi rend s biztosság oltalma alatti terjedése. De másfelől az értelem s helyesség terjedtebb, s több nemes kebel ver az igazság s méltányosság szent ügyétől áthatva, s több elfogulatlan fő s belátás létezik: hogys az egyik fél féltékeny önzése, s a másik részről; túlzó hæv s törekvések következtében előidézett ingerült ellenhatás, s keseredett harcz, lehetne s maradhatna fő jelleme és sorsa jelen s jövő korunknak. Adja az ég, hogy ez átalakulási küzdés mentői békésebb s rendet nem bontó úton folyjon s mentői kevesebb ideig tartson.

Polgári jogok utáni ezen törekvés, egy rokon s vele szoros kapcsolatban álló érzetet fejtett s erősített hatalmas szellemmé: t. i. a nemzeti érzetet. Alkotmányos létnek, s az által és annak oltalma alatti jogok bírásának nemzetiség kétség kívül legfőbb tényezője. Ez azon kötelesség, melly a társadalom tagjait leginkább csatolja egymáshoz, s rokonokká teszi. Alkotmányhoz! hívség, buzgóság, s jogokhozi ragaszkodás inkább az ész, nemzetiséghezi vonzalom pedig inkább a szív szüleménye; azért amaz szilárd elszántságot s munkás kitörést szül; de magasztos érzetet s tetteket, valamint túlzást, ábrándot, s tévedést is gyakrabban fog nemzetiség érzete idézni elő. A nemzeti érzés, a hazaszeretetnek — mondhatni — poésise. Ha egy honban, s egy alkotmány alatt többféle nemzetek vannak: azért is szerencsétlenség, mivel a SZÍV vonzalmának tárgya különböző lévén, csak az ész s fontolás talál az alkotmányban, s polgári s társadalmi közös-létben gyűlpontot; de az érzelem meg van oszolva.

Nemzeti hív s buzgó érzet, bár minő hasznos, üdvös, sőt elkerülhetlen legyen is alkotmányos hon kifejlődésére, emelkedésére, s léte bizto-

sítására; de még is polgári állodalomban nem fő cél, hanem a fő célnak, t. i. a szellemi s anyagi jólét mentol inkábbbi kifejtésének, biztosításának, s mentól többekrei kiterjesztésének alá rendelt cél, s arra fő eszköz. Nemzeti, bár minő buzgó s mélyen gyökerezett érzet mellett, hon, mellyben az egésznek vagy egyeseknek jogai el vannak nyomva; melly értelmileg tesped, anyagilag sínlődik: sem nagy, sem boldog. Illy állapot pedig létezhetik: ha hogy hibás institntiók, visszaélések, s bitorlás nehézkednek rajta.

Igaz, illy szomorú helyzetben, ha nemzeti érzet sem létezik, nincs menekvés: nincs illy boldogtalan honnak jövőndője. Nemzetiség fejlődése, annak közzé s hatalmassá vált érzete az: miben az erők leginkább pontosulhatnak, s edződhetnek jobb polgári lét kivívására. Ez bizonyosága annak, de csak is annak: miszerint nemzetiség legfőbb s nélkülözhetien eszköz. De nem kevesen vannak, kik hajlandók, a nemzetiséget nem alárendelt cél, s fő eszköz;— hanem fő- s egyedüli cél gyanánt tekinteni; s annak polgári jólétet, szellemi s anyagi kifejlődést, alkotmányos kedvező viszonyokat feláldozni. Ez nagy, s veszélyt okoz-

ható tévedés. Nem lehet eléggé ügyelni, s figyelmeztetni ezen tévedéstől! gondos óvakodásra. És sehol sem szükségesebb erre figyelni, s figyelmeztetni, mint honunkban, hol épen ezen tévedés játszik a szláv s illyr mozgalmak közt fő szerepet.

Az alkotmányos- s jogokat-bíró létre törekvés kora, csak hamar szülvén s fejtven ki, mint részint következményét, főként pedig fő eszközt s létfeltételét: a nemzeti érzetet; ez annyira terjedt s öregbedett, miszerint jelen időszakunkat, méltán lehet: a nemzetiségek korának nevezni.

A világ eseményei is nem kis befolyással voltak e* szellem kifejtésére; valamint ez is, amazok alakulására.

A francia forrongás felséges és undok adaktoktól egyenlőn hemzsegő mentében, a francia nép nemzetül lépett fel. A nagy nemzet neve volt a szabadság képzete mellett azon istenség, vagy bálvány, mellynek vérét áldozta; s mellynek magasztos érzete harczaira kísérte, s diadalra ragadta. Nemzetül osztoztak ezen elragadtatásban: a belga, s hollandus. Nemzeti érzet ébredt fel az olaszföld lakosiban; s régi nagyság s dicső ehfcj-dök emlékezetét idézte elő. Frankhonban, később

a dicsőség, — mi e nemzetnek különben is bálványá — nemzeti érzetet s büszkeségét gazdagon táplálván, képes volt darab időre az alkotmányos szellemet háttérbe nyomni. Ugyanezt tették a háború balesetei, nyomoija, s létet fenyegető veszélye azon nemzeteknél, kiknek seregeit s részint országait is legyőzte s meghódította a diadalról diadalra repülő francia sas.

A forrongások következtében fenyegetett, vagy meggyőzött országokban, nemzetiségüket hittek és érzették a nemzetek megtámadva, fenyegetve és sértve. Az angolnak különben is szilárd nemzeti *érzete*, a francziávali súrlódásban, s az elleni régi gyűlölet öregbedésében új táplálatot nyert. A spanyolt, nemzetisége melletti buzgalma edzette képessé: a hadak óriásának sikerrel állani ellent. Németországnak nemzeti s polgári életmívctől megfosztott fiai, sokáig szörszálhasogató bölcselkedésben izzadták ki erejüket; s polgári szétdaraboltságukban, nemzeti érzetük is szunnyadni kezdett; de midőn Gallia győzelmi szekerének robaja felrázta álmukból, s látni s érezni kezdék szégyenét lealázott nemzetiségüknek: szép és nagy iránt fogékony kebleikben,

magasztos lelkesedéssé vált, s minden kar- és korbélben lángra gyuladott a nemzeti érzet. Harczbeli balsors által ez érzet évekig letartva, de nyomás által még izmosodva élt; míg ama sors fordultával, s az uralkodás által is lelkesítés, buzdítás, s szép ígéretek legélénkebb tárogatójával fellíva, s legnagyobb polczára emelve, fényes diadalt vívott ki.

Ez alatt, nemzeti érzet - előidézte harczkiáltás harsogott végig az észak jégmezején: a Rurik fiai buzdítottak csatára; s a Rurik fiai nemzetiségük mellett vívtak, és győztek.

A nagy nemzet óriásán vett győzelemnek ünnepét évekig ülték a nemzetek. Ez érzet sokáig pótolta előttük a valódi nyereség hézagát. E diadal mámore szünnén, érezni Jsezdék csalódásukat s tévedésüket. Az alkotmányos szellem új erőre kapott, s addig nem ismert terjedtségre nőtt; s az azutáni törekvés, vérrel vásárolt ahozi újabb joga érzetében szilárdulva, világszerte élénk mozgást okozott.

Karöltve s egymást táplálva növekedett s fejlődött ezzel a nemzeti érzet. Közösen túrt, s élvezett bal- s szerencsés események, s közös

oldódok emlékei idéztettek elő. Ezek, s a vér-
s nyelvbéli rokonságok természetes és erős köte-
lékei mind inkább kezdték visszanyerni s bírni
hatalmukat. Milliók keblében hő és elolthatlan
vággyá vált elhanyagolt vagy elnyomott nemzeti-
séget kivívni, s az eldaraboltakat egyesíteni; s
nemes törekvéssel jelelték ki magokat a legne-
mesebbek, nemzetiségök növelése s öregbítése
szent ügyében.

Magasztos elszántságot fejtett ki a vad iga
alatt nyögő és sínlódó görög nemzet. Nem-
zeti érzete élesztette fel olly sok század óta
élet nélkül sorvadó nemzeti jogait; s nemzeti
érzete fuvalt életet a holtan fekvő, már sorvadó
nemzeti testbe. Óskora hősei s egykori nagy-
sága szent emlékezetű, nemzeti érzetét felséges
tettek s áldozatok forrásává szentelte. — Nem-
zetiség érzete volt legfőbb oka s eszköze: Bel-
gium külön országgá alakulásának. Nemzetisé-
ajéhezi buzgalom, s annak jogaival együtti sérel-
mei s veszélye, ragadta vagy is tévesztette a
lengyel nemzetet kora s szerencsétlen időbeni
halálos harczába.

Illy nemzeti diadalok, s illy nemzeti veszély,

újabb táplálékul szolgáltak az ébredt, s már élénk forrásban levő nemzetiségeknek. Azon diadal és siker, mit helyenkint nemzetiségek, lelkesedés s elszántság következésében maguknak kivívtak, serkentő s buzdító példakint bár minő hatással voltak is; de még sokkal nagyobb hatást gyakorlott az említett nemzeti vész, t. i. a hős lengyel nemzet botrányos letiprása. Mind azon erőszakok, mind azon polgári s családi legszen- tebb viszonyokat véres kezekkel feldúló, gúnyal vegyített megtámadásai a nemzetiségnek, mellyek mint vad és fortélyos zsarnokság, s mesterkéltné kínzás remekjei, ama szerencsétlen nemzet ellen elkövetettek: visszahatás erejénél fogva, nemcsak a lengyel nemzetet kapcsolta még szorosabban, s elválhattam! I rongált nemzetisége drága maradványaihoz; hanem más minden, s főként a lengyelvel vérségileg rokon nemzetekre s népekre, nemzeti érzőtöket szilárdítva hatott.

A szláv eredetű, s Európában részint együtt, részint elszórva, s olly nagy számban létező népekre is: a nemzetiségek ezen kora nem kevesebbé fuvallta érzésre s tette élesztő leheltét mint más nemzetekre. S hol volt s lehetett

több éledhető anyag, mint e roppant szánni, annyi emlékezettel dús, olly szomorú jelenü, s annyi féle, s annyikép elnyomott helyzetü néptörzsökben?

E néptörzsökben nemzeti érzet, az említett időszak előtt, már jóval ébredt s terjedett; vagy is inkább ébresztőiéit s terjesztetett. A szláv nemzeti érzetben, s azon sympathiákban, az orosz kormány nagy czélokra s bizonyos sikerrel használható anyagot ismert meg. Ezen anyag elkészítésében s felhasználásában, azon eleitől fogva vaskövetkezetességgel gyakorlott politikáját követte: miszerint használatlan soha is alkalmat el nem szalaszt; s többet titokban mint nyilván halad, lassú de biztos léptekkel. Hogy inikint s mire szándéka ezen anyagot használni, kiviláglik: a „minden oroszok czárja“ czímből is; a „minden orosz alatt, ő minden szlávot értvén. Tisztán érthető magyarázatát adta ennek Miklós czár Warsóban mondott borzasztó beszédének ezen szavaiban: „Nem vagytok többé lengyelek, hanem szlávok, az oroszok testvérei. Úgy szólok hozzátok, mint minden oroszok czárja: nem sokára többi szláv rokonaitokhoz is úgy fonok szólani, mint minden eredeti birtokaink ura.

Ismerjetelek meg Oroszország dicsvágyának s az enyimnek valódi irányát! Birodalmam magában hordja jövő nagysága csiráját.“

Több más országokban sem lesznek; már régtől fogva az orosz emissariusok ismeretlenek; de honunkban kevesen lehetnek, kik ne tudnák, miszerint már emberemlékezet óta, a szláv, görög, és oláh népességet, mennyi orosz megbízott s küldött, részint idegen, részint honbeli, s jelesen a nevezett hit- s nemzetbeli papok közül mennyin csábították s bírj fogatták. Kormányunknak is gyakran felidézte e mind inkább öregbedő körülmény figyelmét, s gátló közbejöttét. De mind e mellett is a titkos ármány annyira sikerült, a nemzeti s vallásbeli rokonság annyira ébresztetett: miszerint a szláv, görög, és oláh köznépek nagyobb része, az orosz czár személyében tiszteli császáriját; ettől várnak s reményinek ezek, s Oroszország felé vannak vágyaik s epedő szemek fordítva. Ezen orosz propaganda a többi szlávlakta országokban is nem kevés sikerrel űzte mesterségét. A kitűzött irány és cél volt: gyengítői az álladalmakat s azoknak kormányait, hol szlávok laknak, az által, hogy ezeket azoktól

elidegenítse s roppantté erősítse az orosz kormány hatalmát az által, hogy azon álladalmakban a tömeg közt nagy s intésre váró olly erőt alkotott, incllv ellenségesség kitörése esetében külső megtámadásával összemunkáljon; vagy talán azt azon országok feldúlására szükségfelettivé is tegye. Olly forma viszonyt szerzett magának ez által az érdekllett országokra nézve, millyen van egy hatalmasság váraira azon más hatalmasságnak, melly ama várakban a vár népe közt nagy párttal bír, — olyannal, melly a vár feladására, vagy a védse-reg s parancsnokok lekonzolására kész, s arra csak az alkalmat s amannak intését várja.

Ezen orosz-szláv propaganda munkálatait polgári s hadi minden helyzet-és sorsbelickrc kiterjesztette, s nem kevés mind ezek közt — nagyobbára ennek következtében — az orosz kormányhoz szítók száma.

A világesemények, — ezekből kifejlett korszellem — s részint az említett orosz-propaganda által is feléledt s erősödött nemzeti érzete a szláv népeknek s nemzeteknek; s a lengyel forradalom — annak hősi folyama — gyászos vége — s még gyászosabb következései által, új, az eddigieknél na-

gyobb, de egyszersmind az eddigi inplnsusok egy részétől különböző inplnsust kapott; s annak következtében új fordulatot vett.

Ezen inplnsns részint azon nemzeti sympathiák- s meleg részvétől eredeti, mellyet azon hős nemzet szerencsétlensége, — az ellen elkövetett erőszakok, s folyvásti kegyetlen nyomás gerjesztett; de még nagyobb és sikeresebb hatású volt azon körülmény, miszerint a legyőzött lengyel nemzet részint hontalan vándorokká vált fiai, hazájuk szent ügyére nézve legfőbb — vagy is inkább egyedüli reményüket a szláv népeknek nemzeti érzése — s ezzel egy ütt nemzeti s alkotmányos lét utáni vágyra ébresztésében látták. Reményltek, hogy ha e roppant testbe nemzeti érzet- s főként nemzeti és alkotmányos lét utáni vágy által, közös — és élénk életet fuvallhatnak, ebben találandnak olly támaszt, olly segédet mellyel saját nemzeti létüket kivívhatják.

Ezen hit s nézet következtében sokan munkáltakj^^épések tétettek, társaságok alakúnak, s létre jött egy nagyon elágazott- s messze számitó propaganda, mellynek fő honja
4*

s gyulpontja Frankhon lett; honnan az minden

*

szlávok közé terjedett s ágazott el.

Ezen propaganda nagyon különbözött s különbözik kitűzött céljában, színében, s vallo-
másában, a feljebb említett, régebben keletke-
zett orosz propagandától. De mégis e kettő
egyik a másiknak kezére játszott és játszik.
Ez utóbbi bizonytalansággal, hogy tudta volna
és sejditené; amaz pedig nagyon is tudva, de
minden esetre merész - s lehet, hogy magát kocz-
kázató számításal.

A szabadszelleme — vagy is jobban nevezve
forradalmi szelleme propagandának cél-
ja s törekvése nem kisebb, mint azon kormányok-
nak, mellyek — hitük szerint, s részint valóban
is — szláv népeket elnyomva tartanak, n. m. az
Orosz - Török - Austriai - s Poroszbirodalomnak
szétrombolása s felforgatása. Ezen határtalan kor-
mánya országok széttört trónjai s feldúlt álladal-
mai romjain, saját nemzetiségüket méltó polgári
s alkotmányos létre akarják emelni. Egy^o-
szláv köztársaság — vagy focderativ monarchiák,
avagy apróbb köztársaságok eszméje lett azon bál-

vány, mellynek milliók áldozák fohászaikat, készek azért szívok vérét is áldozni.

Ama másik propaganda — melyet orosz-szlávnak nevezőnk — czéljában s nézeteiben bár mennyire különbözzék is ettől; de jól tudván, miszerint „határtalan kormány“ „az alatti egyetemi világ-monarchia“, annyival is inkább a „kancsu-ka“ nem olly címck, mellyek századunkban nagyon csábító erővel bírnának: e czímet nem igen tűzi ki. Saját bár mennyire különböző áruját, ama czíni alatt szerzi el, ama czím alatt úzi du<i>árosságát s csábítását. A minden kormányok leghatártalanabb- s legönkényiebbike, vagy annak pártolói, nem csak hogy a szabadszellemben — s tehát vele loghomlokegyenestebb ellenkező irányú s jellemű, sőt forrongásokat ezéző — ama másik propaganda ellen le nem lépnek, azt legalább önbirtokain kívül nemcsak nem üldözi, sőt pártolja s messze elágazott munkálatait elősegíti. A forradalmi szláv propaganda pedig az olly veszélyesek kikiáltott — s annyira üldözött francia propagandától legkisebb nyíre sem különbözik; s azal nem csak egy elvű s szellemű, de közös munkásságu is. Sőt az amannál külnemzetekre nézve

annyival veszélyesebb, mennyivel inkább lehet s kell titkos és kebelbeni, mint idegen ellenségtől félni. A francia propaganda ennél annyival is kevesebbé fenyegető, mivel ha szabadszellemtől alkotmányoslét s jogok szerzése kilátása s Igérete által szint olly képes is magához édesgetni s csábítani, mint a szláv szabadszellemtől propaganda; de nincs előtte egy biztos és hatalmas út nyitva, melly a másik előtt tárva van: a francia szabadság apostolai t. i. csak a divatos szabadság felőli vérmes remények s kilátások syrén hangjával csábíthatnak, s találhatnak rokonérzetekre; de az ezeknél még hatalmasabb nemzeti érzetekben rokonságra nem találnak. És így minő csábcszközökkel a frank propaganda bír, s melly ok által az hathat, s mi miau az félelmes lehet; mind azzal a szláv szint úgy bír, s azért épen úgy hathat, s nem kevésbé félelmes: egy nagy csábcszközrel pedig többel bír, t. i. a nemzetiség olly hatalmas erőket rejtő érzetére! hatással; s ennyivel minden szláv rokonságú nemzetekre nagyobb hatású, s illy országokra nézve félelmesebb.

Az említett két hatalmas rugónak, n. in. az alkotmányos elvek s szabadszellemtől, — másfelől pe-

dig a nemzeti érzet- s lelkesedésnek mozgásba-
 tétele által, lett a szláv propaganda képes min-
 den országokban, hol csak szlávok nagyobb vagy
 kisebb számban laknak, oly sok proselytát csinálni, —
 a társadalom minden felekezetei közt elágazni, s
 azokat titkosan egyesítő s munkáló vonalaival
 aláásni. Es lett képes a legkülönbözőbb érzető-
 s nézetünket magához hódítani: szabadszellelem fű-
 zétől épen nem hevülő s nem kevés meredt ari-
 stocrata s absolutista — de olljan, kinek keblét
 nemzete s nemzetisége iránti forró érzet dagasztja —
 kész alioz állani, s baráti és segéd kezét nyújta-
 ni azon szövetségnek s együtt munkálni azzal; melly-
 nek pedig valódi és fő célja: a nemzetiség mel-
 let szabadszellelem terjesztése, — s az aristocratiának
 szint úgy, mint az absolutismnsnak eltörlése.
 Másfelől pedig, sok valódi szabadszellelemű szint
 úgy, mint legtúlzóbb republicanus, s — fajda-
 lom — igen sok hazáját forrón imádó lengyel van,
 ki e szláv szövetkezés- s törekvéseknek buzgó és
 munkás tagja: attól remén vívón a szabadságnak egész
 Európára leendő viradását, s Lengyelország újjá-
 születését. Feledik ezek vagy nem látják, misze-
 rint ugyanezen szövetkezés és mozgalmak, nagy-

részint épen a szabadság s azon nemzet legfőbb ellenségeitől jönnek; s miszerint azon törekvéseknek, minden hihetőség szerint gyümölcseit azok szedendik.

Eredményre nézve a tényező erőn kívül legtöbb függ attól, hogy azon erő mennyi és minő fogékonysága tárgyra hat. A szláv mozgalmakat tekintve, a nemzeti hasonszenv s lelkesedés erejének hatása és sikere azért lehet nagy, s azért kell eredményének nagynak lenni, mivel olly *felette* nagy szám, olly hatalmas tömeg az mellyre hathat; és mivel e nagy szám, e tömeg, a mnlt-nak emléke- s mutatkozó jövendője által, azon hatásra a legnagyobb fogékonysággal bír.

Hatvannégy millióra lehet az Európában létező szlávok számát tenni. Ese 64 millió sehol- s egyetlenegy, mint szláv, szabadon és függetlenül létező nemzetet s álladóimat sem alkot; mert a muszka határtalan kormány önkény-járma alatt tartott milliókat, illyennek csakugyan nevezni nem lehet.

Elszórva ugyan, de mégis nagy — igen nagy tömegekben együtt léteznek a szlávok, Európának délkeleti szélétől a távol északig átvonulva. S e nagy tömegek emberi jogaikban is sokbelyt, pol-

gátiakban is többnyire, nemzeti saját jogaikban pedig mindenütt elnyomva, vagy azokat nélkülözve élnek. És élnek nagyára olly földön, melly hajdan az ő sajátjok volt; s hol most is többnyire, ha nem az egész népeiséget is, de annak nagyobb részét teszik. E jelen kedvetlen s lealázott helyzetök nyomasztó s ingerlő érzetéhez, nem kevesebbé ingerlő s keserítő tudata járul múltjuknak, s történeti előzményeiknek. Hajdankorukból nagyszerű képek, egykori hatalom és fény, annyi szenvedések s rajtok és ellenük elkövetett helytelenség és erőszak, és sok nagy tett vagy szenvedés által kijelelt előd mind annyi emlék, melly buzdítólag s szemrehányólag lelkesít, s tette szólít fel. Mind ezek olly körülmények s olly anyagok, mellyek a szlávokat a nemzetiség lelkesítő szava ihletésére, bár mi és mikori nemzethez nem csak hasonlóan fogékonnyá, sőt — kivált a jelönieknek legnagyobb részénél — arra képebbé teheték, s tették is.

Jelen polgárilag nem-létező, elnyomott állapotokban, í s lakásuk földészeti tagos, s részint egymástól nagyon távoli helyzete következtében, titkos szövetségen s pártjuknak ez úton s ez ál-

tali terjesztésén s szilárdításán kívül: a literatnra volt azon legfőbb mód, s ez azon egyedüli nyilvános út, mellyen munkálódhattak, s kitűzött céljok felé haladniok lehetett. Literatnrájok lett tehát a fő eszköz, s ennek növelése azon ürügy, melly alatt political nézeteik előmozdítottak, s fejlesztettek.

Megfoghatlan közönyösséggel vették ezt az nralkodások, s többi nemzetek; pedig lehetett s kellett volna tudniok: miszerint nyelv-növelésnek nemzeti- s következőleg polgárilétre mindenkor s mindenütt nagy befolyása van; polgárikig, s nemzetiségükben elnyomott népeknél pedig, legfontosabb political jelentőséggel s befolyással bír.

Ez ürügy céljoknak annyival megfelelőbb, de magában véve annyival veszedelmesebb; mivel a mélyebben be nem látó, s a tárgyoknak csak külszínét tekintő nagy többség előtt, mint tudománynak — még pedig száraz s a politicától olly távol lévő tudománynak mezejéni foglalkozás, nagyon ártatlannak látszik; s igen természetesnek s helyeslendőnek tűnik fel, hogy kik más nemzeti különlét míveiben s munkásságában nem részesülnek, s annak malasztait nem élvezik, — lega-

lább nyelvük művelésében találjanak valami kár-
pótlást. Ennélfogva az ezen ürügy elleni lépé-
sek népszerűtlenek, s helytelenség külszínét
hordják magukon; és az ürüggyel élőknek, ér-
zéshez s szívhez szóló declamatiókra nyújtanak
módot: ezek az iránt emelvén panaszt, s jajdul-
ván fel, miszerint legtagadhaUanabb sajátjok t. i.
nyelvük birtokában sértetnek, s legtermészetesebb
jogukban, t. i. nyelvük használatában, s niive-
lésében gátoltatnak szentségtörő kezekkel.

Ezen ürüggy alatt volt e párt képes titkos
szövetségét, s munkálatait terjeszteni, és sikerrel
folytatni olly országokban is, hol különben min-
den szövetkezéstől igazgatás és kormány részéről
olly határtalanul félnek, s azokat annyira gyű-
lölik és üldözik.

Ezen említett ürüggyből merített declamatiók-
kal lépnek fel a honunkbéli szlávok is.

Fedezhette ezen álorcza a még csak gyerek
szövetség s törekvés képét, — de a már él-
medettét nem; kinőtt már ez abból; s mind ira-
taikban mind tetteikben eléggé elárulják magukat
e párt hívei. A szlavismus honunkbéli egyik fő-
nökének, Kollár Jánosnak iratai elég tisztán mu-

tátják a valódi őzeit; s zajongva, fegyver segítségével űzik hatalmukat s befolyásukat szavazás, választás, s végzések lelett a li te rátörök.

A milly roszúl fedí a kölcsönözött ürügy valódi alakjukat: szint* olly alaptalan, s minden előtt, ki a dolgok folytát s állását látja s látni akarja, a nevetségességig üres és ingatag mind azon declainatio, mellyet a fentebbi ürügyből merítenek, s mellyel panaszokra fakadva s hangosan vádolva lépnek fel ellenünk. E panaszt s vádakat annyiszor s olly elbizottan ismétlik, miszerint honunkban is elegen vannak, kik azokat elhiszik s utána mondják; mert nagy azoknak száma, kik a mit gyakran hallanak, elhiszik, a nélkül hogy a tárgyat tudnák és vizsgálnák. A külföld pedig, igen természetes, hogy azon szívhez szóló, s annyi helyesség! színnel bíró panaszoknak hitelt ád, mert a dolgok valódi állását nem tudja; s mi szintolly megbocsáthatlan közönyösséggel hagyjuk honunk s nemzetünk felőli tévedésében, milyennel az ellenünki legotrombább rágalmakat a külfölddel szembe nyugodtan törjük.

Mondják, miszerint a szlávok közti minden mozgalmaknak egyedüli oka azon erőszak s eről-

tetés, mi újabb időkben ellenük elkövettetett; hogy mind az természetes reactio, mellyet nemzetiségük s nyelvük megtámadása szült. — A mondottakból eléggé kiviláglik, miszerint a szlávmozgalom világeseményeknek s azok-szülte korszellemnek európai nagyszerű jelenete; és koránsem hozatott hazánkbeli események által létre. A másutt szerkesztett drámának csak egyik színpadja honunk, hol a függöny már felvonatott, s a dráma epilogja már szavaltatik; — a többi színházak még zárják. Szlávok nemzetül s polgári életműködést gyakorolva, sehol sem léteznek annyira is mint nálunk: t. i. Horvátországban. Külön országgyűlésük van ott, s törvényhatóságaik gyűlésein eszmecsere, vágyók kifejtése s ébresztése lehető, s arra folyton! alkalom van. — Ezek következtében a polgári öntudat jobban ki van fejtve, s az magát inkább nyilvánítja s nyilváníthatja, mint Csehország- s több más illy helyzetű szláv tartományokban. Az ugyan ezen nyilvánításra vezető műveltség s értelmi fejlettség pedig sokkal magasabb fokon áll ezen országban s a magyarhoni többi szlávok közt, mint Bosnyák- vagy Bolgárországban, vagy is a török hatalom alatti szláv népes-

síig közt. Ezen körülmények s azon földészeti helyzet, miszerint Horvátország azon szög, sarok, mellyből egyfelől az északi, — másfelől a fekete tenger felé nyúlik ki a szláv népesség vonala, okozza, hogy Horvátország azon mozgalmaknak mind gyűlpontja, mind pedig épen azon hely, hol azok szóban és tettben legelőbb nyilvánulhattak.

Hogy minden nálunk szlávmozgalom csak reactio lenne, ennek alaptalansága tagadhatlanúl tűnik fel ha vizsgáljuk, újabb időkben mi történt honunkban a magyar nyelv s a szláv nemzetiség ügyében.

Minden mi történt s történhetett: vagy törvényhozás, vagy törvényhatóságok, vagy egyének rovására számítandó; — mert a kormányt ők sem vádolják.

Törvényhozás újabb időkben mindössze csak három törvényt alkotott — a magyar nyelvet illető. — Az 1830iki 8ik ez. rendeli:

1. A kir. h. tanács a hozzá magyarul felíró törvényhatóságoknak magyarul feleljen, s azokhoz intézeteit magyarul bocsássa ki, a közhirdetméneket kivéven.

2. Hogy a kir. fő t. székek, elejékbe magyar

nyelven felvitt pörökben magyar nyelven ítélenek.

3. Hogy a kor. tábláknál, úgy Magyarországnak határai között lévő mind megyei mind városi bíróságok, valamint a szent székek előtti polgári ügyekben, lehessen a magyar nyelvet ott is használni, hol az eddig nem gyakoroltatott; azok illy helyen azonban deákul is folyhatván.

4. Hogy az ország határain belül közhivatalokra lépőknek magyarul tudniok kelljen.

5. Hogy az ország határain belül négy év múlva ügyészi vizsgálat alá ne bocsáttassék, ki a magyar nyelv helyes ismeretével nem bír.

6. Hogy a magyar s vég helyi ezredek, s minden katonai kormányok magyar irományokat tartozzanak elfogadni.

Az 1831-iki III. t. ez. meghatározza, miszerint a törvények magyar szerkezete az eredeti.

Ugyanazon czikk megengedi hogy nem csak alsóbb széken magyarul folyt porok vitethesnek magyar nyelven a kir. tábla elébe; hanem, hogy ugyanazon nyelven lehessen azon főtörvénysszékek előtt port kezdeni.

Megengedi továbbá, hogy minden hiteles kiadások bevezetése és befejezése magyarul készíttessék.

Ugyanazon czikk rendelí, hogy a hol magyar szent-beszédek tartatnak, az anyakönyvek is magyarul írassanak; és hogy az óaradi papi s mesteri előkészületi intézetben a magyar nyelv is tanítassék.

Az 18^{30/40} ki t. ez VI-ik cikkelyének Iső §- a rendelí: hogy az országgyűlés a fel-séghez intézett feliratait magyarul tegye; valamint

2. A Magyarország határaiban! köz t. hatóságok is.

3. Hogy a h. t. tanács körleveleit is (mi az 1830 ki t. cikkben ki volt véve) az országbeli minden t. hatóságokhoz magyar nyelven bocsássa.

4. Az egyházi t. hatóságok a világi t. hatóságokkal s ezek egymással az ország határain belül magyar nyelven levelezenek.

5. A m. kir. ndv. kamara a hozzá magyar nyelven író t. hatóságokkal ugyanazon nyelven levelezen.

6. A káptalani kiadások kezdő és befejező

szakaszai, úgy a tárnoki szék ítélet — levelei, magyarul szerkesztessenek.

7. Ott is, hol még most magyar egyházi beszédek nem tartatnak, három év múlva az anyakönyvek magyarul írassanak.

8. Ezentúl minden vallásbeli plebánnsoknak, szónokoknak, káplánoknak és segédeknek ollyak alkalmaztassanak, kik magyaréi tudnak.

9. Hogy a katonai véghelyeken is a magyar nyelv tudása gyarapittassék, s a magyar ezredek kormányai a magyarországi t. hatóságokkal magyar nyelven levelezzenek.

10. Az országos pénztárak kezeléséről! számadások magyaréi folytattassanak.

11. A Magyarorszáiban és ahoz kapcsolt részekben kinyomtatott minden munkákból a m. t. társaságot egy példány illeti.

Ennyi, és csak ennyi mind az, mi újabb időben a magyar nyelv tárgyában törvény által határozott.

ítéljen már bárki: van e ebben egyfelől rögtönzés s elsietés, másfelől erőszak, vagy az idegen ajknak — s jelesen a szláv nyelv ellen valami, vagy azon nemzetiség elnyomása?

A magyar nemzet, mellyé ez ország. histo-

riája, melly ennek nevét adta, mellynek királya róla nevezetik, mellynek független és saját nemzeti léte egész Európának nyolcz századok óta elismerése által szentesítve van; melly ez elismert nemzeti létét törvényhozás, békekötések s fejedelmekkel egyezések által bizonyította s fontossá tette; melly a legrégibb időktől fogva törvényhozási s hatósági gyűlésein anyai nyelvét használta, s mellynek nyelvével közigazgatása, tanácskozása s törvényhozása mezején, soha egy idegen nyelv is nem vetékedett, hanem csak egy holt nyelv foglalta el annak több részben természet-szabta helyet; mellynek országgyűlésein, mind régibb mind újabb időkben, csak a magyar és semmi más élő nyelv soha sem használtatott; — ezen nemzet ötven és néhány év előtt, idegen élő nyelvnek törvény elleni reá erőtetése-szülte fájdalmában feljajdult, s miután a kísérlet* helytelensége annak megsemmisítése által el is ismertetett, új törvény által biztosította magát illy sérelemnek többé nem történhetése iránt, s kifejezte a magyar nyelv művelésének s terjesztésének szükségessé voltát. Mi az 1791-ki országgyűlésen kívül még más kettő által is kifejeztetett.

Ezen magyar nemzet — mondom — illy előzmények után s illy körülmények közt, csak ugyan Isten és ember előtt kétségbe nem hozható joggal tekinthette magát ez országban törvényesen egyedül létező nemzetnek, s nyelvét következőleg egyedüli törvényes nyelvnek. És ezt annyival inkább, mivel — mint már mondatott — sem közigazgatás, sem tanácskozások s törvényhozás mezején, a magyar nyelv ellen semmi más élő nyelv, jogot követelő vetélytársint (az említett erőszakot kivéve) soha fel nem lépett.

Minek következtében a magyar nyelven kívül egyedül csak a latinról volt és lehetett szó; ezt pedig a magyar nemzet nem tekinthette egyébnek, mint saját nyelve körülményadta pótlékának. Nyelv, mint nemzet tulajdona — de csak is mint olyan — szent birtok. E birtok tulajdonosa egyedül az, ki azt követelheti; mert jognak csak személyekhez lehet s azokhoz kell kötve lennie. A latin nyelvnek pedig nincs nemzete, azért joga sem lehet. Az mint minden holt nyelv senkié és mindené.

így állván a magyar nemzet jogai, — így a magyar nyelv körül a dolog, miután 1791-ben, 1792-ben s 1805-ben kimondva s czélozva, te-

hát kötelességgé tere volt a szükségesnek (mert joga soha kérdés alá sem jött) elismert magyar nyelv emelése s terjesztése: lehet e a törvényhozást rögtönzésről s ugrásról vádolni? és nem sokkal inkább nyomja e menthetlen hanyagság terhe, midőn negyven év eltelte után teszi az első lépést, s midőn azon első lépés is olly picziny, s eredménye olly kevés? — Parancsolólag, mint törvényhez illik, csupán csak a helyt, tanács s felsőbb ítélőszék irányában lép fel; — és itt is mi keveset s mi feltételesen rendel! ellenben törvényhatóságok- s egyes személyekre nézve egyedül csak megengedőleg szól; amazoknak a helyt, tanácshoz! felirataiban, ezeknek ügyeik folytatásában, tetszésökre bízván a magyar nyelv használatát. Azon rendeletc e törvénynek, miszerint azok kik közhivatalokra lépnek, vagy ügyvédekké lesznek, magyarul tudjanak, az előrebocsátott rendelő s engedő szabályoknak szükséges postulatnnia: azt tehát kényszerítőnek nevezni szintűgy nem lehet. Egycdekre nézve az 1838-ki törvény is ugyanazon kímélő s csak permissivus jellemű.

Ezen törvényczikknek nagy obb s valóban nagy fontosságú része az: miszerint rendelí, nem azt,

hogy a törvények magyarul is szerkesztessenek, — mert ez már addig is történt — hanem csak azt, hogy a két szerkezet közül, a magyar tekintessék eredetinek. Ezt tennie a fentebb kifejtettekből kitűnő, és senki által kétségbe nem hozható és nem is hozott joga, s rég mulasztott kötelességének valahárai teljesítése volt. — De javalta s parancsolta ennek tételét méltányosság azon tekintete is, miszerint törvénynek fő kelléke, hogy azt mindenki, vagy legalább minél több tudhassa s érthesse. Ennélfogva nem volt e helyes-séggel megegyező, a sokkal nagyobb szám magyarul tudók, mint a sokkal kisebb szám deákul értők számára alkotni eredeti törvényt?

Honunknak 270 ezeryi férfi nemességéből, magyarul alkalmasint 200 ezer ért, de latinul talán 20 ezer sem. — A számvetés ekképen áll: a vármegyék tisztújítási alkalmakra összeírtak összesen 136,093 szavazható nemest. — Ezen összegben már a nemesi joggal bíró papok is benfoglaltatva. Az, hogy némellyek birtokuk után több megyékben is összeírvák, a számvetésben nem tesz nagy különbséget, mert ez két-három ezernél többre nem igen megyen. Ha már minden szava-

sióra a populationistica gyakorlata szerint 4 lelket számítunk; az összes, minden rangó, rendű s mindkét nemű nemesség tenne 544,372 lelket, mellyből 32,914 horvát és selavonita, 25,086 csak tótól, 20,000 olából, ráczó, 1666 németül ért, 464,705 magyar. — Ha pedig a latinul tudókat akarjuk felszámítani, vissza kell mennünk a felnőtt azaz szavazható nemesek számára, melly tcszen öszvesen 136,093-at. E közül esik: Horvát- s Tótországra 8228, Magyarországra 127,765. Ezek közt a fentebbi nyelvkülönbség szerint kitett arányt követve, van tót 6272, oláh s rác 5000, német 417, magyar 116,076. Ha már most föltennők is (mit fölteni nem lehet), hogy a horvát- s tótországi nemesség általában nem tud magyarul: az összes tót — s horvátországi, nemkülönbö- ben magyarhoni tót, oláh, rác s német szavazható nemesség 19,917 főre, kerékszámmal 20,000 főre menend; s ha ennek egész felét veszszük is fel deákul értőnek, ez még mindig csak 10 ezerre megy; s így még 10,000-et kell a magyar nemességből hozzá tennünk, hogy csak 20,000 deákul értő nemest is kitudjunk számítani. Azonban legyünk bő- kezűek, számítsunk 20,000 deákul értő felnőtt

nemesre meg 20,000 iskolás figyelmeket s íjút, az összes szám 40,000 latinul értőt állít több mint 200 ezer magyarul értő férfi s 464,705 mindkét nemű magyar nemes ellenébe. A városi polgárságból igen keveset lehet a latinul tudók sorába tenni, a legnagyobb részre nézve azon bolt nyelv teljesen holt s idegen. Ellenben ez osztályból is magyarul szerkezeti törvényt nagy tömeg ért, — nevezetesen az 53 királyi város (t. i. Eszéket, Pécsét, Aradot, Zenget is beszámllva) 575,518 főre menő népességgel bír. Ebből esik a horvát és tótországi városokra 48,688, a magyarországiakra 526,830 lakos. Amazoknak közel harmada német. Emezek közt van 200,000 német, 96,000 szláv, 5000 oláh s 225,830 magyar. Ha pedig a privilegiált nagyobb városokat is, minők Nagyvárad, Eger, Miskolcz, Kecskemét, Kőrös, Pápa stb., nieltyck a városi nevezetet tán jobban megérdemlik, mint néiuelly kisebb kir. városok, s a szabad katona-községeket és szepességi városokat is számításunkba befoglaljuk: úgy összesen 126 városban 1,122,204 lakost találunk, kik közt 527,576 magyar, 310,887 szláv (a horvátokat is ide értve), 243,287 nemet, 40,454 oláh. — Nem kell

továbbá felejtetni, hogy a törvényhozásba szintúgy befolyó, Jász-kun s Hajdú-kerületek is, amazok 179,123, ez pedig 61,032 lélekkel, tiszta magyarok.

Azonban talán csak nem fogjuk a törvényt csak a nemesség s polgárság számára alkotottnak, s csak ezek által értendőnek tekinteni? A köznép közt pedig nem sokszáz lesz Cicero nyelvébe avatott; ellenben a latinul, s tehát az ezen nyelven szerkesztett törvényt sem értő egész népességből 4 és fél millió magyar, vagy annak nyelvét értő van.

Ezeknél fogva, ha honunkban a törvénynek egyedül csak magyar nyelvem létezése határozatik, a nemzet joga körét úgy sem hágja át, s úgy is a dolog fekvése csak helyesebbé válik; mert a helyett, hogy addig a törvényt csak legfőlebb 60 ezer érthette, négy milliónál többnek tétetett ez érthetővé. De a törvényhozás, a magyarul nem tudók azon osztályáért, melly latinul tud — mert a nem - tudók úgy sem vesztek semmit — latin szerkezetet is rendelt. — A szlávokra nézve tehát épen úgy áll a dolog, mint állott; s ki ezelőtt értette a törvényt, az most is értheti. — Az, miszerint eredetinek a magyar tekintetik, s kétes esetekben ez az elhatá-

rozó, a szlávokra nézve éppen nem terhelő: mert kétes esetekben, sem egyes személy, sem t. hatóság érvényes magyarázatot úgy sem tehet; törvény magyarázás egyedül a törvényhozás joga s tisztje lévén.

A nyelvet illető 1840i ki törvényben az, hogy a feliratok s a törvényhatóságok levelei is magyarul szerkesztessenek, s hogy a törvényhatóságok egymással c nyelven levelezzenek, természetes következése volt azon ténynek, miszerint 1832ben a magyar nyelv ismertetett cl a törvény eredeti nyelvének, tehát diplomatics nyelvnek. Egyébiránt ezen törvény is egyénekre nézve még, mint az előbbi, — csak engedő (permissivus) jellemmel bír; mert a magyar nyelv a köz-igazgatásban s egyesek ügyeiben terjedtebbé válván, s e miatt az mindinkább szükségessé lévén; igen természetes, hogy a papok, kik a nép nevelésére befolyanak, magyarul tudjanak: tehát az ezt rendelő törvény csak azon szükséges gondoskodásnak következése volt, miszerint tartozik a törvényhozás egy szükségessé tett tárgynak megszerezhetésére is alkalmat nyújtani. Azért, nem hogy ezen rendelet igen messze menő volt volna, sőt igen kevés tétetett; mert kötelessége lesz vala

népnevelés által, a mindinkább szükségessé váló inagyar nyelv tanulására az azt nem - tudóknak elegendő módot nyújtani.

Hol van inár — ezeket Kivéve — csak árnyéka is a szlávok terhelésének, erőltetésüknek s annyival inkább szláv nemzetiségük vagy nyelvük megtámadásának? Van e az elősorolt törvényekben csak említés is a szláv nyelvről vagy annak mívelése tiltásáról?

De hát még mikint jelenik meg a horvátországi szlávoknak azon törvény ellen emelt panaszkodás, miután mind azon törvények nagyobb része őket nem is érdekli? Az azokban foglalt rendelkezések ugyanis, többnyire csak az ország határain belüliekre terjesztvék, melly kitétel alatt az országgyűlés a kapcsolt részeket — tehát Horvátországot — aligha értette.

Ezeket tudván és értvén, hiú pára mint látjuk a szlávok újabb törvényeink elleni vádjokat s panaszkodásokat eltűnni, s annak eltűntével látni kell az az alá rejteni kívánt valószínűséget.

Vagy talán törvényhatóságok, vagy társulatok s egyes személyek követtek el a szlávok ellen oly erőszakokat s oly sértő tényeket, mellyek a jelen

olly roppant s nyilván is annyira kijelentett gyűlölséget s mind azon nyugtalanító mozgalmakat előidéztek?

A mellett hogy egyes törvényhatóságok, annyival inkább társulatok — vagy épen egyének tettei, egész nemzet elleni panaszra s annyival inkább mozgalmakra sem jogot, sem okot nem adhatnak; Hlyektől eredett, valóban sértő s helyes panaszra okot adó tettek hol vannak? Mik magyarul beszólásról crötetésről, a szláv nyelvnek házi vagy társas körokbeni eltiltásáról, s Isten tudja minő zsarnokságokról bireszteltettek, s külföldi lapokba is iktatvák: merő rágalom s gyáva hazugság.

Ha a magyar nyelv tanítása körül lépések, tétettek, az, azonkívül hogy nemzeti s törvény szelleméből folyó kötelesség, épen a szlávok s más idegen nyelvűek iránti tartozásnak is teljesítése; mert a nemcsak hasznos, hanem szükségessé vált magyar nyelvre, az azt nem-tudókat tanítani, egyenesen ezeknek érdekében! cselekvés; és épen az lenne botrány s valódi kegyetlenség, ha az annyira szükségessé lenni kellett s azzá is lett magyar nyelv megtanulásától, idegen ajkú honosink elaltatnának. Ha van a szlávoknak, a nyelv tekintetében helyes panaszra okuk, úgy az épen

abban fekszik, miszerint a magyar nyelv megtanulhatása nincs eléggé könnyítve, s arra nincs elegendő mód nyitva. — Másfelől, ha a tót nyelvnek olly helyeken vagy ollyatén gyakorlata korlátozott, melly az ott szükségessé s illőleg divatozni kellő magyar nyelv elnyomására s kirekesztésére czéloztatott, az c nyelvre nézve természetes önvédelmi s törvényből folyó tett volt, mit megtámadásnak s reactiót szülő erőszaknak keresztelni, csakugyan nem lehet. Néhány törvényhatóság által, Varasd megye latin levelének címe nem fogadása, csak annak következése, miszerint azon megyék az illető törvényt máskint értik, mint a horvátok. Nein is lehet tagadni azon törvénynek homályos voltát: „az ország határain belül“ kitétel ugyanis, éppen nem erőtetett magyarázat szerint teszi s teheti: a Magyarország vagyis a magyar korona alatti egész ország kiterjedését, mellvébe Horvátország is beletartozik. Különben is ezen latin levél-el-nem-fogadás, talán csak nem a horvát nyelvnek megszorítása s az elleni sértés? Egyébiránt ezen egész esemény akkori, midőn a szlávmozgalom, s mind az, mit reactionnak szeretnének bérmálni, már rég teljes folyamatban volt.

Csaknem olyan mint ha a széltől hányatott hajó fedélzetén tüszszentőnek tulajdoníthatnék a szél eredete s a tenger hánykódása. — Szlávok és szláv nyelv elleni társulatok nem hiszem hogy léteznének; aligha ezt megfordítva bátran lehetne állítani. Szlávok és szláv nyelv elleni gúny dalokról, iratokról s illy szellemű s czélzatú tényekről nem hallottam, de igen megfordítva. — És ha társulatokban vagy egyes körökben illetlen kifakadások és sértések szint olly káros mint súlyos bűne követtenék el, azt bizonyosan minden jóra való magyarnak — merem állítani — az eszesz nemzetnek roszalása követné; amazokra nézve valljon lehetne e ugyanezt mondani?

Mindezekből elfogulatlan bár ki is meg fogja vallani, miszerint nyelvünk ügyében, törvényhozásunk azon, mit tennie joga s kötelessége volt, nem hogy túl ment volna, sőt nagyon is innen maradt; s hogy a szlávok nyelve — valamint a horvátok nemzetisége ellen legkisebbet sem tett; — át fogja látni, miszerint nemzetünkbe]! sem törvényhatóságok; sem társulatok, sem egyének tettei reactiot, még pedig illy roppant következményűt, nem szülhettek; — és elismerendi, miszerint az állított sértések és erőszakok vádja pusztá ürügy,

mellynek alaptalansága abból is kitűnik, hogy a szláv mozgalmak nem csak honunkban, hanem ma-
snit is, s olly helyekben is léteznek, hol ujjab
időkben állítólag sem történt semmi, mi reactiot
szülhetett volna.

Még két néptörzsök létezik, melly a fejlő-
dött s öregbedő mozgalmak részese; s melly Eu-
rópa viszonyaira s reánk nézve fontossággal bír,
s azért figyelmünket igényli. Ezen két faj is
részint elszórva, részint nagyobb tömegekben
együtt; és nagyobbára a szlávokhoz hasonlókéig el-
nyomva, s polgári lét nélkül él. — Ezen két
néptörzsök: a görög, és oláh.

Ezek nemzetisége ébresztésére, hasonlóan a
fennemlített viszonyok, s események hatottak; és
hatott — még pedig nagy mértékben — a neve-
zett két propaganda.

Az orosz politica c két nemzetiségben is
már rég igen jól használható anyagokra ismert. —
Nem származási vagy nyelvbéli rokonság azon ka-
pocs, mellyel ezeket érdekeihez fűzni szándéklot-
ta: hanem a vallás. Az orosz birodalom, s
hatalom két roppant alapon áll: egyik a szláv
nemzetiség; másik a göröghit. E kettőt

olly jól egybe tudta az foglalni, miszerint mindkettőnek, de főként ez utóbbinak képze, a csár személyéhez van nemcsak kötve, de forrasztva. Midőn az oroszok kelettől öröklötték Byzancz vallását, s fejdclmök azon vallás főnökségét: ez, Byzanczra, s birodalmára is jogot ugyan nem, de hihetőséget — s remény-adó oklevelet szerzett magának. Muszkaországnak ágyúinál, roppant sergcinél, s még talán ármányteljes diplomatájánál is, nagyobb ereje fekszik a görög vallásban.

E vallás sorsosai, törökök s keresztyének által is hitők imáit üldözve, sokkal inkább tartottak össze, s ragaszkodtak egymáshoz; s ez Öszszetartás s ragaszkodás sokkal inkább vált lelkesítő ábránddá, mint ez a hatalomban és fényben diszló római egyház tagjainál történhetett; mert veszélyeknek s szenvedéseknek együtt - tűrése, sokkal inkább szokta az embereket összekötni s együtt tartani, mint a hatalomnak együtti élvezése. — Szervedések s üldözések által érzetében tömött testté préselt ezen felekezet, szorosán ragaszkodott az őt védő, s védeni teljesen képessé lett fejéhez: a hatalmas csárhoz.

Ezen természetes ragaszkodást, hatalma nagyobb-

bítására használni: egyike volt az orosz kormány legfontosabb, de egyszersmind legjobban is megoldott feladatainak.

Görögország feltámadásában, az orosz kormány nem kis szerepet játszott; ha szinte ezélzata fedezéséért, s minden gyanúnak — akkor még szükségesnek vélt — magáróli elhárításáért, hite sorsosinak vérét özönnel hagyta is ontatni. — A görög küzdesnek kimenetele nem lett ugyan az orosz érdekeknek teljesen megfelelő; de igen bölcsen — mint mondani szokták — jó képet csinált e kormány a nem kedvező játékhoz, a sors változására számítván, s attól biztosan reményben.

A görög királyságon kívül lakó nagy-számú görögökre is folyvást gyakorlottá s gyakorolja e kormány hatását; s a vallás szoros köteléke s remények nyújtása által, naponkint inkább csatolja azokat magához.

Világesemények, alkotmányos létrei törekvés, és szabadszellelem az egész görög népességre hatott; s azon érzet, melly a nemzeti és polgári létet magának kivívott Göröghon fiait lelkesítette, minden más görögökben is élt és él. — Ezeknél szenvedésük s a dicsó hajdan emlékezete eddigi

érzetéhez, még az járul keserítőleg: miszerint vasjárom alatt nyögve kell szerencsésebb testvéreik szabadságát nézniök. — Ez érzet a fejlődött s mind inkább izmosodó nemzeti érzetek jelen korában, olyl élnk vágyakat táplál ezen még mind elnyomott, és sem polgárilag sem nemzetileg nem élő görög népességben: mi azt, szabadulást mutató minden lehető alkalom használatára nem csak, sőt annak bár mi módoni előidézésére is késszé teszi,

— Ennélfogva azon drámában, vagy is inkább tra-goediában, mellj — hihetősen — Európára vár: a görögöknek is nem kis szerep juthat részökbe.

Ennek következtében, közvetve bír a görög nemzetiség tekintete reánk nézve fontossággal; de bír az közvetlen is, miután honunkat szinte nem kis számú görög lakja.

Az oláh néptörzsök s nemzetiség, Európára nézve közvetlen jóval kevesebb súllyal bír a görög-nél; de minket illetőleg, annál sokkal nagyobb fontosságú. Az oláh-lakta tartománvok nagyára tőzsomszédjaink; és szomszédjai honunk azon részének, hol a népesség nagy része hasonlókig oláh. — A két testvér-hont jóval több lakja ket millió oláhnál; s ezek közül, az Erdélyben

lakók s legalább felét teszik azon ország összes népességének.

A magyar- s erdélyországbeli oláh népesség — mint tudjuk — részint görög hitű, részint pedig unitus, az az a római egyházzal egyesült hitű.

De furcsa valami ezen unitusoknak vallásbeli helyzetük; szintolly furcsa, mint az ezen unió eredetekori cselekvésmód, s azóta is olykor előfordult eljárás.

Mária Terézia alatt kezdetett, s eszközöltetett, főként Erdélyben ezen unió. Politicának is lehetett, s fogott is lenni része ezen lépésben; de úgy látszik: nagyobb része volt abban azou nagyon vallásos fejdelemnő hitbeli buzgalmának. Ennek következtében, minden mi tétetett, arra volt inkább czélozva: hogy a megtérítetteknek Iclkök nyeressék meg az egyedül boldogító hit számára, mintsem hogy érzésük az álladalom érdekeihez vonzatván, személyük nyeressék meg polgári tekintetben annak.

A mi czélzatott, el is éretett; de csak is az. Azon hitágazati abstract tanok ugyanis, mellyek valakit római hitűvé bélyegeznek, s mellyek —

ezek hite szerint — idvességre elkerülhetlenek; valamint a pápa felsősége elismerése, igenis elfogadtattak az uniáltak által; vagy is inkább, azokat reájok átruházták, s erőttették. És így el volt a főczél érve; mert ok a római egyház nyájához számíttathattak, s meg volt leikök nyerve.

De a tudatlan köznép — az egyesültek pedig csaknem általában a legnagyobb mértékben ilyenek voltak — mit sem tudott az újonan vallott dogmáról, s azt távolról sem értette; — a pápa felsőségének elismerése pedig, olly kevésé vert a néposztály érzetében gyökeret, miszerint most is az orosz czárt tekintik vallásuk fejének.

Ez nem is lehetett máskint. így szokott az, minden nagyban gyakorlott s — mondhatni — gyárilag cszközlött térítésnél történni. Ez uniót cszközlő térítés pedig egészen illy természetű volt.

Azon buzgó püspök, ki azt főként kezdette s eszközlötte, helységről helységre járta az országot; prédikált a köznépnek, kecsgettette, Ígéreteket tett, fenyegette is, s beszélt unióról; de a mit az szintolly kevésé értett mint a valódi célt. Melly község vagy személy predikációján

megjelent, s azt meghallgatta: már uniálnak tekintetett. Es hogy magát ollyannak tekinteni meg ne szűnjek, s szűnhessek: arról gondoskodott a világi hatalom. Hogy is lehetett volna a bár mi úton is megszerzett birtokot, hol az egyedül boldogító hit lobogója egyszer felüttetett, újra birtokból kibocsátani? mikint annyi megnyert lelket újra kárhoznak engedni át? —

Később is illv terítések igen sajátságos modornak voltak. Tudok példát Erdélyben, hogy egy helység nem unitus fele-népességéhez, az unitus egyház, mint már uniáltakhoz jogot formált, s követelve lepett fel, azon czímnél fogva, miszerint azoknak (a nem-unitusoknak) kecskéik, az unitusokéival együtt, unitus pásztóijuk keze alatt legeltek.

A fenemlített két tárgyon, u. m. némelly dogmai kérdésen, s a pápa felsősége elismerésén kívül, — melly közül az első, köznép érzetére s vonzódására hatni nem szokott, a másik pedig tényleg nem hatott — minden egyéb, mi valásban a tömeget vezetni s magához kapcsolni képes, 11. m. papjaik helyzete, s azokhozi viszonyuk, innepeik, szentjeik napjai, böjtjeik, val-

lásos szertartásuk, keresztelés, esketés, halálra-készítés, temetés, szóval majd minden, mi külsőleg látható, s minden, mi érzékekre s érzésre hat, a régi szerint maradt.

Ezekből folyólag igen természetes, hogy ezen — ugy nevezett — egyesült (unitus) köz-nép, magát római hitűnek szabályszerint nem te-kinti; szívében most is görög vallásn, s egészen ahoz szít. Teljesen osztoznak ezek nein-uniált testvéreik érzetében; s szintúgy ragaszkodnak az oroszokhoz, mint valódi liitők sorsosaihoz, s azoknak czájájához, mint annak fejéhez.

A göröghitűek ezen ragaszkodása, és tőlünk s kormányunktól! idegensége, nagyon neveltetett azon szint olly helytelen, mint hibás számítása cselekvésmód által: miszerint soknemű üldözést kellett helyenkint szenvedniük. Erdélyben, ezen üldözések — reménylem — most már nem, de még néhány év előtt divatoztak.

Nem csak egyes személyek, sőt egész hely-ségek, mellyek az — állításuk szerint — reájok tukmált hit ellen tiltakoztak: vagy régi intőkhöz vissza kívántak térni, az úgy-nevezett hathéti

oktatás ürügye alatt, évek hossza során keresztül hurczoltattak. A hat-héti oktatásra kirendelt pap, a hat hét betölte előtt, oktatását mind annyiszor egy vagy más állított okért félbeszakította; s a megint — de csak sok idő múlva — újra kezdett oktatást hasonló módon bevégezetlen s az oktatottat az áttérési szabadság megadása nélkül hagyta. Azt kívánták, hogy egész és népes helységekben, minden személy külön, egyik a másik után állja ki a hat hetet. Hogy ezekkel a feljebb! mód szerint bánván, egy helység megoktatása századra is nyúlhat, természetes. Es így történt, hogy illy helységeknek, mellyck magokat görög liitüeknek lenni vallották, s tartották, és egyesült-hitű papot elfogadni nem akartak; vallott hitök szerinti papot tartani, azon vallást gyakorlani, s Istent a szerint tisztelni nem engedtetett. Minek következtében, egész embernyom született, élt, és holt, — keresztelés, törvényes házasság, isteni tisztelet, s keresztyéni temetés nélkül.

Oláhainkra nézve, ezen vallásos közérdekük, s együtt-tartásuk azon gyűlpont, mellyben nemzeti érzetük is egyesül. Ezen egyesülést közös

szenvedéseik, s közösen elnyomott sorsuk még tömöttebbé teszi.

Nem akarom, azon úgy is százezerek sóhaja által lebegtetett fátyolt szétszakítani, mely e néposztálynak Erdélyben! sorvasztó helyzetét, erején s minden helyességen túli teher alatti görnyedését, s önkénytől függő bizonytalan sorsát, azon honon-kívüliek szeme elől rejtve fedí. Bár nem sokára, csak mint mnlnak szégyenéért kelljen Erdély fiainak, azon olly sok időn keresztül létben-tartott s gyakorlott helytelenségért pirulni *) A

*) Magyar honban is — fájdalom! — számosán vannak, kik előtt Erdély épen olly „terra incognita.“ mint a külföld előtt egész honunk. Ezért, nehogy a mondottakból Erdély földnépe helyzetét, valaki niég rosszabbnak s botrányosabbnak képzelje mint a miilyen, — következő felvilágosítást:

Az örökös jobbágység* eltörlése után, az ország rendei 1791ben jogszerű urber behozatala szükségét kimondván, s annak kidolgozásával választmányt bízván meg: ideiglenesen meghagyták a M. Terézia által kibocsátott szabályozó pontokat. Ezek a paraszt szolgálatját hetenkinti négy napra határozzák. — E nagyon terhelő mennyiség, lassankint majd mindenütt kevesebbire szállott.

Most ökrös paraszt (ki környék s kiterjedés különböző viszonyaihoz képest, rendszerint 8 — 24 hold szántóföldet, s 4 — 12 hold kaszálót bir) két ökörral helyenkint két,

jelenről csak annyit: miszerint elégedetlenség, békétlenség, s ennek már követeléssé váló érzete magas fokra hágott; és hogy egyenlő sors által kifejtett egyenlő érzetük, vallásukhoz! ragaszkodásuk mellett, nemzeti érzetekben pontosul, annak kifejtését s öregbedését eszközölvén. — Fogchelyenkint három, négy marhával pedig egy vagy két napot szolgál.

Az — úgy nevezett — gyalogosoknak sokkal kevesebb földjük van; s némelly közülök, belső telkén kívül — mondhatni — egy talpalatnyit sem bír. Ezek, helybeli különböző szokás s birtokuk szerint, 1, — 2, — 3 napot szolgálnak hetenkint.

Szabad költözés létezik; de az elköltöző mást tartozik maga helyébe állítani. — Földesül- úrbérését — építménye s javításai megfizetése mellett — elmozdíthatja.

Úriszéken - kívüli testi büntetés tiltatik; s a kormány gyakran lép fel, földesúri kemény bánásmódot büntető; de mégis e részben — kivált ez előtt — számos és borzasztó visszaélések történtek.

Fekvő javak bírhatási, — saját névbeni pörölhetési s kormányzékai titoknokságon felőli vagy megyei hivatal - viselési joggal, nem - nemes (a szászokat az utóbbi két tárgyra nézve is kivéven) még eddig nem bír. Erdély jelen országgyűlése, ezeket, s a közmunkák meghatározását, és a nemességnek abban is részesülését illetőleg, korszerű elveket mondott ki; s törvényjavaslatai becsületére válnak, s hálát érdemlők.

konnyá tette ez őket mind arra, mi az oláh — lakta szomszéd tartományokban történik, vagy történhetik.

Ennyi ok munkált, s ennyi követtetett el arra, hogy oláh népességünk tőlünk elidegenüljön, s távol tartassák. Ellenben sem nemzetileg veliünk egyesítésükre, vagy is, magyaritásukra; sem hozzánk édesítésükre, s polgári érdekeinkhez! csatlósukra semmi sem tétetett.

Népiskolák s népnevelés által lehetett s kellett volna leginkább, az oláh népességet magyaritani. Törvényhatóságok semmit, s egyesek is olly kevesen tettek ez ügyben valamit, mi, mint csepp víztömegben, nem is számítható. Csak most utóbbi időben szólította le a kormány Erdély törvényhatóságait, a népnevelés előmozdítására, s nevezetesen annak az oláhokra, még pedig nyelvünk érdekében! kiterjesztésére. Adja az Ég, miszerint kormányunk ezen igen bölcs s valóban atyai intézkedését, minden törvényhatóságok, s egyének, tette kész teljes buzgalommal fogadják; mi — fájdalom! — eddig még nem igen történt.

Nlásfelől csak a néhány évek előtt elhunyt egyesült oláh püspök Bab János, egy millió fira

rugó alapítványokat tett, tiszta oláh szellembeni s a magyar nyelvet egészen elmellőző s kizáró nevelő s tanító intézetekre.

Az erdélyi s — a mennyire tudom — a magyarhoni szélbeli oláh-ezredeknél pedig, minden iskolában a német nyelv hozatott be. Ha ez tétett volna a magyar nyelvre nézve, s a helyett, hogy most azok nagyára már tudnak németül, magyarul tudnának: mi nagy közeledés lenne ez nemzetiségünkhöz. így pedig németekké azon oláhok nem lettek, és soha sein is lesznek; de lett a szellemnek, miben neveltettek, azon következése: miszerint azon gyűlölséghez, mit oláh létöknél fogva irántunk táplálnak, a németeknek magyarok elleni gyűlölsége is hozzá adatott.

A fejlődött s fejlődő nemzetiségek jelen korszakában, nemzeti érzetnek magasztos szelleme, az oláh származatú s nyelvű néptörzsököket s nemzeteket is ihlette. E néptörzsök, melly származatát s nyelvét — nagyrészt — Róma nagy nemzetétől vette, e dicső eredetét — elnyomás s mecsevészés által bár mennyire aljasodott, s aláztatott is le — idők hosszú során keresztül, teljesen soha sem feledte, de most buzgón érezi,

hogy egy közel 1 millióból *) álló néptörzsöknek, mely saját származatú, saját nyelvű, sőt egyenlő jellemmel s szokásokkal bíró, s mely Európának politikailag ugyan több részekre osztott, de földabroszilag egybefüggő s nagy - kiterjedésű, és a természettől egyik leggazdagabban ellátott földdarabját lakja: lehet jövődjé, s nemzeti létre látszik meghívatva lenni.

Van e s népeknek valóban jövődjük, fognak e nemzetileg egyesülve polgári életet élni, és mikor: Európa kétes viszonyaitól, a olly sok bizonytalan eseményektől függvén, — a jövődjé homálya borítja. De ezen képtelennek épen nem nevezhető kilátás, honszeretet s nemzeti buzgalom által, biztos reménnyé s hév vágyá lett; s nagyok és messzevágók azon tervek, mellyeket szemük előtt forgatnak, s munkásán érlelnek Oláhország s Moldva fiai; kiknek egy része közt sokkal több míveltség létezik, s kiket az újabb kor szelleme

») Oláhországban van mintegy 2,000,000, Moldvában 1,200,000, Bessarabiában 1,000,000, Bukovinában 500,000, Erdélyben 1,010,000, Magyarországon 1,085,000 oláh. Összesen 6,795,000 fő.

sokkal inkább meghatott, mint azt sokan gondolják.

A két fejedelemség most is bír polgári létel, melly ha a polgári szabadság s jólét kellékeinek mén- nem felel is, de nemzetiség tckintetében teljes étellett bír. Nincs ott különböző nemzetek közti súrlódás, nincs többféle ajkok zavara, s egymás-elleni törekvése; anyai nyelvüknek sem a közdolgok folytában holttal, sem a társas életben veszélyessé válható élő idegen nyelvvel küzdeni nem kell; annak kétségbe-nem-hozott s biztos birtokában vannak. Ez, s vallási egység szoros és erős kötelék közöttök.

Nemzetiségük illy sértetlen birtokát, a török hatalom alatt létöknek köszönik; mellynek nemzetiség eltörlése, s a magáéval] összeolvasztása — kívált hol a vallás hatalmas közfala létezik — soha sem volt természetében.

E két fejedelemség, polgári alkotmányát muszka befolyás következtében bírja. Mi példája annak, hogy azon kormány, — valamint politica mindenütt és mindig — nem idegen más nemzetöknél s más országokban azt pártolni — de csak tetszőleg s darabig, — mit honn leginkább üldöz,

s minek legnagyobb ellensége; csakhogy abból hasznát reményije, s azzal érdekeit mozdítsa elő. így, hogy a torok hatalmat s befolyást a két fejedelemségben gyengítse; hogy azokat magának megnyerje, s hogy a szláv-lakta török - tartományoknak is kecsegtető példát mutasson: — jól vagy rosszul számítva — constitutiót eszközölt; azon hiedelemben, hogy valamint- azt édesgető bábkint adta, úgy, miután azzal czélt ért, ha annak használatát megsokallja, akármikor elveheti, s széttörheti.

Ezen polgári alkotmány, igaz: sok tekintetben csak árnyéka a valóságnak; de meg van azon jó oldala, mi minden ilyen, ha csak felületes s külszínű constitutióknak: hogy t. i. a nemzet, a constitutionalis lét külső formáival mind megismerkedik, s megszokja azokat; mind pedig a polgári lét birtokának öntudatában nővén fel, az alkotmány hiányai okvetlen megismerése, nem attól idegeníti el, csak azoknak orvoslása óhajtását s megkivánását fejtí ki, s érleli. E szerint az olodiországi s moldvai polgári alkotmányok, legalább nemzeti alkotmányos lét vágyát szülték s érlelték honijaikban.

Ezeknek terveik s reményeik: minden rokonszármazatu s nyelvű oláh népeknek, egy nemzetté s országgá leendő egyesítése. Nem csak a két fejedelemséget akarják összeolvasztani, hanem követelésük kiterjed Bukovina s Besszarábia nagyszámú oláh lakosaira, vagyis magokra ezen tartományokra, mellyek közül az első mintegy 50 év előtt, a második pedig csak 1812ben szakasztott el Moldvától. De szintúgy terjed ki követelésök Erdélyre, s Magyarhon oláh - lakta részeire. Ezen követeléseiket hajdani birtok, eredeti tulajdonosság, el nem vesztett hanem csak elnyomás és bitortlás által eltartóztatott jogukra, s több e félékre alapítják. Ezek, ha részint s jelesen Magyarhon- s Erdélyre nézve történeti tekintetben próbát-kiálló alapossággal nem bírnak is; de épen olly természetűek, mellyek mind inkább öregbielő vagyok gerjesztésére, s lelkesedés szülésére legalkalmasabbak. Ezen követeléseket alapjaik gyenge vagy meg-nem-állható voltánál inkább gyengíti, a követelők jelen polgári súlytalan, s mind szellemi mind anyagi tekintetbeni ügyefogyottságuk. De hogy meddig lesz és marad ez így, azt előre látni, vagy elhatározni bajos. Minden esetre ko-

moly figyelmet érdemlő, s nagy fontossági! körülmény: hogy a nemzeti függetlenségre törekvő s törekvésüket már létesíteni készülő szláv roppant számn népek, — elébb vagy utóbb, és lehet, miszerint épen nem olly sok idő múlva történendő, vagy talán épen küszöbön álló — kitörése alkalomával, az oláh népek is, amazokkal nem szármázát- és nyelv-, hanem törekvés és sorsszült, részint pedig (és ez nagyon tekintetbe veendő) vallásos rokonság következtében, amazokkal ugyanazon célra s ugyanazok ellen bizonynyal kezét fogandanak.

Ki előtt a független nemzetiségre egybefor-
ni, s polgári létre s jelentőségre kapni igyekező,
oláh szabadszellemeüknek törekvése fontossággal
bírónak nem tetszik; vagy kik látni vagy hinni
nem akarják, miszerint ezen oláhtörekvések, a
szláv már annyira ijesztővé vált mozgalmakkal szo-
ros egybekötésben vannak, s azzal karöltve teszik
titkos lépéseiket, szintűgy, mint tennék nctaláni
nyilvános felléptöket; — kik — mondom — mind
ezekkel törödni nem akarnak: azokra nézve s
képnek egy hasonlóan tagadhatlanul létező, s
valóban nem kevésbbé borzasztó oldala nyílik meg.

Ha az északi colossust, akár saját czéljai s vágyai, mellyek felé intézett folytoni haladását olly régóta, s naponkint bizonyítja; akár pedig világ-történeti viszonyok s események, honunk s uralkodó házunk- vagy az austriai birodalom ellen, mint nyilvános ellenséget lépetik fel: a hozzá, az, „Imperatu nostro“ - hoz (imperator noster) annyira szító, s benne elnyomva vélt vagy érzett vallásuknak fejét tekintő oláh nagy tömeg, mi könnyen lehetne s lenne bizonyval feltámasztva elleniink; kikben ők csak elnyomóikat, zsarnokjaikat, s mind származásra, mind nyelvre, mind hitökre s vallásukra nézve, maguktól egészen idegeneket látnak.

E két néptörzsöknek részint nemzetisége érzete, részint helyzete és sorsa, nemkülönben vallása által a szlávok káli szoros egybeköttetése s rokonsága még nagyobbá teszi azon veszélyt, melly mind az absolutisnus mind a forradalom szörnyeit hordja mellében; s melly két ellenkező kút-főből eredő, de ugyan azon egy célra folyó, már-már hatalmas és romboló árt okozandó folyam-má vált.

Európán annyi országokat aláasva elterjedt s

végig folyt ezen slavismus az, mi hazánkat s nemzetünket végveszéllyel fenyegeti; inkább, mint akánnelly más országot. Ez azon veszély, mellé nek rémitő közeledése a halál dermesztő kötelekeit megoldotta, s a polgári elhunytba életet fuvallván, újra meg újra kiáltatja fel: „Hazám, nemzetem, léted vagy nem-léted kérdése forog fen; — ébredj és tegyél, — vagy veszni fogsz!“

Oh bár a földet sarkaiban megrázó végítéleti trombita erejével harsogna e felkiáltás, minden kar-, kor-, nem-, s helyzetbeli, s minden színezetű magyar fülébe!

III.

*A veszély anyaga, t. i. a nemzeti
egység hiánya ellen alkalmazni
szokott, s alkalmazható különböző
óvó, vagy orvosló szerek.*

Egy nyelvnek s nemzetiségnek nralkodósá tétele.

— Különböző nemzetiségek mozgalmának, erő-
hatalommal fékezése. — Egy nemzetiségnek a
másik elleni használása. — Közös érdekek ál-
tal s alatti egyesítés.

E szerek közül az illető országokban mi és minő
sikerrel alkalmaztatott.

A szlávoknak több országokban, azok nem-
zetiségével sem egybeforrott, sem egybeolvadt, ha-
nem külön s ellenségesen álló nemzetisége, vagyis a
nemzeti-egység hiánya azon kóranyag, melly egész
Európát, közelebb pedig a szláv-lakta országok-

kat, s mindenek felett honunkat veszéllyel fenyegeti.

Lássuk, e sorvasztó kórananyag t. i. nemzeti egység nem- léte elleni szereknek, s e bajoni segítés merényeinek több nemeit.

Nemzeti egységgel nem bíró álladalomban, az egymás elleni természetes törekvés kitörését meggátolni, a heterogen részeknek egymástól! elválását s széthullását akadályozni, s az összefoldozott egészet összetartani — különböző módok vannak.

Egyik volna: a különböző nyelvek közül valamelyiket annyira pártolni, ápolni s terjeszteni, hogy ez mindenki által tudottá, s mindenki sajátjává váljék; s a többiek előbb szükségtelenné, aztán divaton - kívülé, s utóbb szokatlanná váljanak; s így lassankint elenyézzenek.

A nyelvbeli különbségek c szerinti elenyészésével, igaz, a nemzetiségek közti különbségek is nagyrészt szűnnének. Erejüket legalább minden esetre annyira veszítenék, miszerint azon nemzet ellen, melly a közössé vált nyelvvvel, a másikat

vagy többit rokonikig fedi, s kapcsolja magához, nem sokat tehetnének.

De illy nyelv, — s annak következtében nemzeti amalgamatio nehezen megy. Ez egy névvel, s ugyanazon politieai léttel bíró vagy helyzetben lévő ország- vagy ál Írnia lomban is bajos munka; és több kedvező körülmények által feltételezett. Ellenben több és különböző országoknak, inellyek nem csak különböző eredetűek s nyelvűek, hanem inellyeknek külön és saját nemzeti s polgári állásuk diplomatische el van ismerve; inellyek saját történettel bírnak, mellyekben amaz állás s ezen történet emléke eleven, és inellyeknek nyelvük nem csak családi s társas körökben, hanem közdolgokban s diplomatische élt vagy él, s litcraturája volt vagy van: illy országoknak — mondom — a fentebb említett mód szerinti amalgamatiója, állíthatni, hogy minden esetre — de a diplomatische szentesített különböző polgári létek megsemmisítése, vagy is teljes meghódítás nélkül bizonyosan — lehetetlen.

Másik módja a különböző országok s nemzetek egymás- s az őket együtt hatalma alatt

tosító uralkodás-elleni kitörés gátlásának: az erő-hatalom.

Jól rendezett s gyakorlott nagyszámú hadsereg, melly ha szinte a nemzetek sorai közül, s kebléből véve is, de saját nemzetiségéből kivetkezettve, olly tömeggé s hatalmas testté alkotáiik, mellyet egyedül vak engedelmesség, egyenlő sors, s egyenlő kötelességek tartanak össze: nagy, s az álladalomban — mondhatni — külön álladóimat alkotható hatalom lehet. Ezen óriási testet honthatlan rend s kikeni Illetlen kénytelenség súlya tartja niveauban, s vezeti annak mozgását; e roppant gépnek főbb kerekeit, t. i. tisztii karát azon közös mozgató erőn kiviil, hazaszeretet s nemzeti lelkesedés ugyan nem, de a becsület magasra srófolt ábrándja, dicsvágy, és sergiszellem eleveníti önhaszna s előmenete rugóival egyesületen. Nemzetiségekkel s nemzetekkel egybe nem forrt, sőt azokkal ellentétben álló illy hadsereggel, igaz, hogy nemzeteket s azoknak vágyait, s bár mi jogszerű vagy hév érzet-sziilte kivonatait, darab időre fékezni lehet. De olly fegyverez, mellynek két éle van.

Fenálló hadsereg, kivált az előbb említetthez

használó, azon institutiók egyike, melyeket egyesek találtak fel s használnak — embertársaik feletti óriási vágyaik kielégítésére; s hogy ezt tehessék, saját parányi erejüknek, az emberi gyengeségek szenvedelmek rögő gyanánti jól számított használása által, óriásivá tételére; s így emberek s számtalanok feletti hatalomnak, egyes- és számtalanokból alkotott embergépek általi gyakorlatára.

Illy hatalmas erőmív, helbéke s bátorság fentartására szükséges nem lévén; mert azt kisebb fegyveres erő s nemzeti őrség is eszközölheti — mint azt több alkotmányos országok példája bizonyítja — azon erőmív kevesebbé, s ritkábban használatik külellenség, mint maga a nemzet, vagy nemzetek ellen. De ezen gépely csak nagy felelhet meg, mind ezen céljának; mind annak, miért létezni állítatik, — s miéрти létezésének szüksége ha jöhet is kérdésbe, de minden esetre jól hangzó cím: t. i. a külső ellenség elleni oltalomnak, ha hogy nagy számból álló.

Ha fenálló katonasággal akarnak nemzetet vagy nemzeteket alkotmány s népszerű igazgatás helyett zabolán tartani; mentői nagyobbra nő a

nemzet népessége, mentői fejlettebb ezen népesség szellemi s anyagi ereje, mentői elevebb jogérzet s élénkebb vágyok, s követelések ébrednek ennek következtében: annál nagyobb s számosabb hadsereg kell mind annak fékezésére. Ez ok miatt, egy vagy több hatalom hadsergét roppant számra nevelvén, más országok és uralkodások is kénytelenek hadseregeiket hasonló, vagy legalább erejükhöz képest lehető nagy számúvá tenni; különben önoltalomra s ellentállásra képesek nem lehetnek.

E két ok, a fenálló sergek számát egész Európában valóban olly nagygyá, s az azokrai szükséges költségeket s kiadásokat olly roppantté teszi, mellyeket az uralkodások nem győzhetnek; s mellyek mián el kell vérzeniök. Ez természetes, és ha a súly és baj csak az uralkodásokat nyomná, s nem azokkal együtt a népeket is: méltó büntetése lenne azon bűnös indoknak s célnak, mire a fenálló hadseregck létrehozottak, vagy használtattak. Fájdalom, hogy e nyoómasztó súly most már olly országokat is nyom, s nyomni fog, mellyek az említett okért azt nem érdemlének. De létezik már, s közössé vált minden

állatin írnak bán e teher, — mondhatni — c világ-szörtéi ínség.

Az uralkodások, bármi czélért tartják, vagy kénytelenek tartani roppant hadsergeiket: ezen költséges tartást nem tehetik máskint, mint megint ugyanazon nemzetek s népeik segedelmével, s azoknak pénzével, mellyek ellen — legalább helyenkint — azon hadsergeknek fegyverei intézvék. E körülmény, miszerint némelly nemzetek saját elnyomatásukra kénytelenek verejtékkel szerzett vagyonuk s iparuk gyümölcseinek jobb részét odaadni, mi kevés szavakkal annyit tesz: mint hogy önmagukat kínoztatják — nevetséges is keserű is. De épen mivel annyira nevetséges és annyira keserű: tartós nem lehet; s azon nemzetek, mihelyt a dolog valódi állását átlátják, s érzik helyzetüket; megszűnnek pénzt és embert adni s áldozni önmaguk ellen.

Ezen okok mián erőhatalom, az az fegyverrel! elnyomás által, sem egyes nemzet jogszerű vágyait s követeléseit; sem egy hatalom alatti több nemzetek nemzeti érdekeit s törekvéseit huzamosan s biztosan elnyomva tartani nem lehet. Különben is erőszak s erőhatalom, száz viszonz-

tagságtól, s a szerencse forgó kerekétől függ; ír, illékony azért léte annak, mi arra van alapítva.

Ehez járni még az is, miszerint korszülte s az által nevelt s érlelt jogérvet, s ebből származó, törvényes szabadságutáni vágy, s annak követelése olly szellem; s az ez által fogékonyabb keblekben támadó láz annyira terjedő, miszerint bajos, s csaknem lehetetlen olly helyzetet korlátozni s elszigetelést eszközölni, hová az be ne hasson.

Még sokkal behatóbb ezen szellem, ha az a nemzeti érzés útján jön; mert ezen érzetnél keblet dagasztóbb, hevítőbb, s elragadóbb kevéssé van.

Nemzeti érzést, — pedig nem a magasztost, nem a szenvedelemmé váltat, hanem az egyszerűt, mondhatni, anyai tejjel szívottat, — hadseregénél is legbajosabb elenyésztetni. Más érzetek, melyek különböző polgári helyzetek, rang és sors szüleményei, — enyészhetnek s egybe olvadhatnak a már közös helyzetben és sorsban. A katonai állás ad új helyzetet, sorsot és rangot; de új nemzetiséget nem. — A régi helyzet enyésztevel, annak helyét az új helyzet s rang foglalja

el; a nemzetiség ha enyészik, üres marad a szívben helye. Ember pedig a legellenkezőbb cserékre, s érzet- és nézetbeli változásokra képes, gyakran hajlandó; de nem szokott már sajátjául birt nézetet s érzetet, annak helyét üresen hagyván, magából kiszakítani, s kivetni. Átviszi a katona, bármi idegen parancs s rendszer alatti soraiba, nemzetiségét s nemzeti érzetét; el lehet azt benne darab időre altatni, el lehet annak nyilvánítását nyomni; de mind az elaltatott s nyomás alatt még inkább nőni kellett ezen érzet, élénk létre s hatalommal ébred fel: midőn az divattá válva, a társadalom minden viszonyain keresztül, s mindenkire hat.

Valamint erőszak nemzetek s nemzetiségek fékezésére, szintolly gyászos mint bizonytalan mód: úgy azoknak ugyan - azonosítására erőszakolás, akár kormány akár törvényhozás részéről jőjön, akár a különböző nemzetek valamelyikétől eredjen, szintolly helytelen mint oktalan eszköz. Nyomás mindig ellenhatást szülvén, közeletés s egyesítés helyett mindig nagyobbá, s természetesebbé teszi azon hézagot, melyet nyésztetni szándéklott.

Harmadik mód különböző nemzetiségek törekvései fékezésére: egyik nemzetiségnek másik elleni használásában áll.

Ezen sokáig sükerülhető de minden esetre gyászos és káros mód szerint, különböző nemzeteknek kölcsönös féltékenységük tápláltak; különböző viszonyaik s érdekeik egymással ellentétbe helyeztetnek; s nem - rokon érzeiknek ellenségessé válása előmozdítatik. így egyik nemzet a másik ellen használtak, s egy nemzetiség a másik feletti örré, s lenyomó súllyá tétetik. Az egész ellen pedig a hatalmat azon gyengeség és divergentia biztosítja, melly az egymás közti ellenséges onozgalmak s törekvéseknek szükséges következése.

Az előszámlált onódok közül ez a legfonább s legveszélyesebb: átkot hoz a nemzetekre, — szellemi s anyagi kifejlődésüket egyenlőoi gátolja, — önegvesztegeti erkölcsüket, — s lassú és nemtelen halálra kárhoztatja.

Ezen rendszerrel a nemzetek gyengítettnek azért, hogy ne ártassanak; de a gyengítés következtében, külső ellenség elleni oltaloonra sem marad, sem szellconi sem anyagi erő; s illy rend-

szert követé kormány, külső megtámadok könnyű prédájává válhatnak.

Azon egyedüli mód, melly mind saját nemzetiségekkel bíró több országokból össze alakult birodalomban, mind ugyan azon polgári alkotmány alatti, de különböző ajkakat s nemzetisegeket magába foglaló országban, a nemzeti egység hatalmas kötszerét sikerrel pótolhatja, — azon nemzeteknek egyenlő s rokon polgári érdekek alatt s általi egyesítése.

Az elsőt, t. i. saját nemzetiségekkel kiró több országokból összalaknt birodalmat illetőleg:
o n

mind azon nemzetek nemzetisége, mellyek nemzetül s polgárilag külön léteznek, néni csak bánthatlan hagyassék, sőt oltalmat nyerjen és ápolást; de soha sem egy másik nemzet nemzetisége vagy szellemi avagy anyagi érdekének rovására. A közös kormány ne tartozzék egyik nemzethez is kirekcsztőleg; hanem mindeniknek hcligazgatasát, mint egyenesen azon nemzetbeli, s a hoz tartozó folytassa. Minden nemzet szelleme- s kifejlődéséhez alkalmazott, történeti életéből kifejlett, s jelenjéhez szabott alkotmánnyal bírjon; s ez alkotmány lehcllje át mind a kormánynak, mind a

nemzetnek minden tettét s életművét; és minden tette az által, és csak az által legyen feltételezve. A különböző nemzetek s közös kormány közt pedig, semmi más közösség s egybekötő szer ne legyen, mint az, hogy azon kormány, minden nemzetnek alkotmányát egyenlő pontossággal, s egyenlő szilárd erővel teljesíti. Ezen egyedüli kötelék, mely a szeretet, bizodalom, és saját érdekek érzete azon szálaiból van fonva, mellyek sértő kezek hozzájárulta nélkül soha nem szakadnak, hatalmasabb minden más köteléknél, s nyugalmat, erőt s gyarapodást fejt ki béke -, szilárd erőt veszély idején.

Különböző fajú s nyelvű lakosokból álló ugyan azon országban pedig, az alkotmánynak inasztját kell minden nemzetre olly egyenlőn osztani, hogy abban mindenik édes anyát találván fel, ez által egymást testvéreknek tekinthessék. Annyira kell minden faj- s nyelvbeli, szellemi s anyagi érdekénél fogva az egészhez s annak alkotmányához csatolni, miszerint mind két tekintetbeni jólétüknek, abban tálalják fel pártolóját s előmozdítóját; s az által legyen mind az feltételezve.

Törvényhozás s igazgatás, minden fajú- és

ajkúak iránt, gyöngédséggel s illő tekintettel legyen; és fontos feladatának tekintse: főként nevelés által, a különböző nemzetek közti súrlódásokat, egymástól! idegenkedést, vagy egymásnak megvetését — - gyökerestől kiirtani.

Törvényhozásban, s igazgatásban egy nyelvnél több nem létezhetvén, azon nyelvnek, melly erre használtatok, megtanulhatását a lehetőségig könnyűvé, s annak megtanulását kívánatossá kell tenni. De azért mind addig, míg a különböző nyelvűek, nyelvük s nemzetiségük sajátágához ragaszkodnak; annak, az alkotmány s igazgatás oltalma alatt, s mindenki által bántatlan, s tiszteletben tartva kell állania.

Nemzeti egység hiánya bajában lévő, vagy a miatt több vagy kevesebb mértékben sinlődő különböző országok jelen állása s jövődjé tisztább felfoghatásáért, lássuk: e nemzeti egység hiánya elleni elősorolt szerek közül, mellyik, mit, és minő sikerrel alkalmazott.

A nemzeti egység hiánya bajából azt vévén főszemügyre, mi a szláv-fajúaknak több országok- s álladalmakban, más nemzetekkel! vagy közti létezéséből ered: azon birodalmakat kell

tekintenünk, hol szlávok nagyobb vagy kisebb tömegekben, számosán, de mégis alárendelt s nemzeti önállással nem vagy csak kevés mértékben bíró helyzetben léteznek.

Török és Poroszországban, s az Austriai-birodalomban létező leginkább az épen említett eset, lássuk ezeket rendre:

Legelőbb is a Törökbirodalmat.

E hajdan olly hatalmas, s egész Európát fenyegető, most pedig romlásnak indult, s mecsevczésiben enyészetéhez mind inkább közelítő nemzet, az Európában meghódított országai s tartományai népességének, csak kisebb részét teszi. Közel 10 millió szláv szánnazatú nép lakja az európai Törökországot; ezenkívül vannak a görögök és római eredetűek.

A török — talán keleti indolentiája következtében — eleitőlfogva, nem szokta volt a hatalma alá került népek nemzetiségét bántani, sőt ősi szokásaikat s institutióikat is, jórészt békében hagyta. Felsőségét fentartotta, és zsarnoki hatalmát űzte ugyan, még pedig gyakran vad kegyetlenséggel; de mind ennek főként sarczolás és pénz - kicsikarás lévén célja, azon kívül több-

nyíre engedte a népeknek: hogy belső dolgaikat elrendeljék, s önmagukat igazgassák. Ha szinte erőszakos önkénye s durvasága, és a birtok s vagyon szentségét nem igen tisztelő kapzsisága, jármát örökké törhesse s gyűlöletessé tette; mihez még keresztvént gyűlölő s keresztvéntől gyűlölt vallása is járul: de éppen mivel azon két legkényesebb oldal, mire nemzetek legföltékcnyebbek, s a mellyen ejtett sebek legérzékenyebbek, t. i. a nemzetiség és ősi szokások s rendszabások, — bontatlan maradt, vagy legalább nem nagyon bántatott; azért az e két oldalról eredni szokott ellenséges viszony nem annyira fejlődött ki, mint sok más hasonló helyzetből! — az az idegen nemzetek felett uralkodó hatalmasság ellen.

A török, a különböző nemzetiségeket némileg bontatlan hagyván azoknak eltörlésére erőszakos lépéseket nem igen tett. Magával: egybe vagyis saját nemzetiségei beléolvasztásuk pedig, kirekesztő s elzáró vallása következtében, gondolható sem volt.

Nem csak a keresztvént nem vonzhatta semmi is az őt gyűlölő s utálattal megvető mozijaihoz: de polgárilag sem létezett semmi közös ér-

(lek, ini ezeket a török nemzethez, s a közös kormányhoz csatolhatta volna. — Csak a hódítót, a vad zsarnokot szemlélhették benne. Önkény alatt görnyedtek. Ezen önkénynek a kormány számtalan apróbb zsarnokjai által gyakorlott nyomása alóli kibúvással, vagy ahozi simulással igyekeztek bizonytalan sorsukon könnyíteni. De az iránti gyűlöletjük soha sem gyengült; az vallási s nemzeti érzőtkben mindig új táplálékot talált, s e kettős érzet volt annak gyűlpontja.

Ezért, mi a nyilvános kitorést hihetősen hátráltatta, s az arrai vágy ébredését is talán késleltette, t. i. a nemzetiségeknek nem- vagy nem - nagyon! hántása: ezen külön nemzetiségeknek elváltságát s ellenséges helyzetét, azoknak magához csatlósa tehetőségének nem-léte, valamint minden közös érdeknek teljes hiánya mellett, még élesebbé, s a törökre nézve fenyegetőbbé tette.

Egyedül az erőhatalomnak kellett külön nemzetiségek vágyai“ lelánczolását, s minden kitorések akadályozását eszközölni. Es ezt tehetette, s tette is mind addig, inig amazokban akarat és tehetségi erő fejlődve nem volt; elnyomóik pedig erejük teljes izmosságában voltak. — Most,

miután e hajdan izmos, de az oroszok által úgy is annyira gyengített testet, egy eszeveszett reformátor metsző késsel inakat s életerőket metélvén szét, európai csinos és finom alakúvá nyír-bált; miután a régi hadias szellem-, s fanatismus-szülte elhízott vitézség helyett, csüggedtség, s önmagukban! nem-bízás lépett; s miután az orosz sas, a haldokló testbe mélyen vágott körmeivel vont a s tartja azt védő szárnyai alatt: teljességgel sem képes már a hajdani hódító erőhatalommal fékezni keresztyén alattvalóit. Saját léteiét is csak az európai diplomatia kuruzsolásai bajjal tartogatják egy napról a másra. Szláv és görög népességének összes felkelése ellen nincs mit mérlegbe tennie.

Poroszország népességének jórészt harmada szláv jelenben is, — eredetére nézve pedig még sokkal több szláv származatú. Nagy emlékek léteznek ezen szlávokra nézve, melyek sokakban élnek hatást okozólag.

A mostani Poroszország ugyanis, szintúgy mint napkelet-északi Németországnak, s a délkeleti más tartományoknak nagy része, — vagy is az Adriai tengertől a Duna folyamán végig, annak

kiömléséig; észak felé az Élbe mentén a Balti tengerig, s annak partjai hosszán, t. i. a mostani Bolgár-, Szerb-, Bosnyák-, Dalmat-, s Horvátországok, Isztria, Karinthia s Karniolia, hihetősen Stiria, s felső és alsó Anstria egy része, bizonyosan pedig Magyar- és Erdély ország; valamint Cseh- és Morvaország, Slesia, Pomeránia, Lausitz, Szászország egy része, az egész Lengyelország, s mind az, mi ezen túl fekszik, s most muszka hatalom alatt van: hajdan egy nagy szláv törzsök által biratott.

Germánok s Teutonok nvngoti Németország délnyugoti részén voltak legrégebben megtelepedve. Innen hódító s pusztító fegyverrel nyomultak a szlávok említett birtokai egy részébe. *Nagy Károly*, mint hatalma s a keresztyénség terjesztője, mindkettő jövő nagyságának s állandóságának csirája számára véres barázdákat vont. Követői közül többen tűzzel vassal üldözték a szí ivókat, e megtámadott s rendre meghódított tartományokban. Erőszakos lépések tétettek a polgárilag s társaságilag legyőzött népek s nemzetek nemzeti sége elnyomására s kiirtására. Olly lépések, mellyeknek hív másolati azok, mik jelen időben

a muszka által a lengyelek ellen, Európa szemelátára s örök szégyenére, annyival bűnösebben követetnek el, a mennyivel a mostani kor amannál szelídebb, s a mostani viszonyok és helyzet míveltebbek, s jogra alapultabbak.

Sokáig s századokon keresztül űzött s gyakorlott illy erőszakoknak, s a nemzetiségből! kivetkeztetés- s annak enyésztetésére irányzott cselekvésmódnak sikerült is — ama tartományok több részeiben, a szláv nemzetiség teljes kiküszöbölésével, a németet gyökereztetni meg; s a szláv nyelv elfelejtésével, rokonságuk s eredetök emlékét is keblükből s szívükből ki, s a történettan lapjaira költöztetni át.

Slésia s nagy Poroszország több részeiben igen kevés nyoma maradt és van a szláváságnak. Ellenben igen sokhelyt — Posent, mint voltaképen Lengyelországot, nem is említvén — a szláv-származatuak, vagyis ősi lakosok, nyelvüket nemzetiségökkcl s hősi jellemük emlékeivel együtt megtartották; bizonyoságául, hogy a nemzetiségnek gyökere minő tartós.

Ezek szerint Poroszországra nézve, a különböző népekből alakultság, vagyis a nemzeti egy-

ség hiánya nagy baján, az emberiség tekintetében gyászos, de Poroszországra nézve hasznos következéseket szült mód ja az erőszakkal! népegyesítésnek — hala a szelídül telib kor jellemének — már rég megszűnt: nagy szerencse volt volna Poroszországra nézve, a kezdett mivnek teljes bevégezése. — De a különböző nemzetiség létezésének még egy és nem csekély része fenmaradt.

Erre nézve egy nyelvnek, t. i. a németnek uralkodóvá s divatossá emelése, s az által a szláv nyelvnek háttérbenyomása s szükségtelessé tétele — azon népesség mozgalmi gátlására elég sikeres eszköz volt mindaddig, míg a körülmények, világesetek, s ezek-szülte — annyiszor említett — korszellem, az addiginál és szokottnál sokkal nagyobbra nem emelkedett. — E szer sikeresebben, s a mostani helyzetre is eldöntő hatással gyakoroltathatott volna, ha népnevelés által — minden erőszak elkerülése mellett — a német nyelvnek terjesztése teljesbben eszközöltetik: ha — a nélkül hogy egy szláv is nyelve használatában korlátoztassék — a német nyelv tudása közöttük lassankint egészen közönössé tétetik; — mi, azt tekintve hogy Po-

rósz országban népnevelés ügyében mennyi és mióta tétetett, eddig már nagyrészben el lehetne érve.

Egyébiránt Poroszország nem volt kénytelen, szláv népességét erőhatalommal tartani elnyomva, s vágyai kitörését ez nton fékezni; mert jó kormányzás által előidézett közjóit oly közérdekké s összetartó szerré lett, mi a szlávokat is az álladalomhoz csatolta. — Ha ezen anyagi s társadalmi közjóit, a szellemi s polgári létre is kiterjesztetik; — ha alkotmányos és biztosított jogszerű szabadságot élvezne Poroszország, s Poroszországnak mind német mind szláv származatu egész népessége: — úgy oly erőteljes tettet alkotna, mi ellen sem az orosz sem a forradalmi szláv propaganda ármányai semmit sem tehetnének; mert alkotmányosan szabad ország az, mellynek erkölcsileg s polgárilag mívelt s megtisztult földjében, sem absolutismus sem forradalom gyoma gyökeret nem verhet.

A német nyelv közönségessé-, s a szláv -ajkúak által is értetté tétele elmulasztatván; s az alkotmányos lét összeforrasztó közös érdekének áldása ez országtól még mind meglővén tagadva: a dolgok mostani állásában Poroszországban lé-

tező szlávok közti mozgalom, porosz Lengyelországhoz támaszkodva, szilárd alapú. Ez, t. i. porosz Lengyelország jogosítva lévén, tényleg is még részben, jogilag pedig teljesen létező nemzetisége mellett buzogni s munkálni, — e jogosított buzgóság s munkásság szárnyai és színe alatt, a poroszhoni többi szlávok is munkálnak; részint a feljebb említett és leírt orosz-szláv propaganda szellemében s céljára, részint pedig a szabad szellemben!, vagy is forradalmi törekvésű panslavismus irányában. Amaz, utóbbi időkben támaszt talált a megholt — különben igen bölcs királynak, — az oroszok iránti szenvedelmes, s magát és népét el-, s azon hatalom karjai közé vető poeticájában. Ez pedig — t. i. a forradalmi szláv törekvés — hévvel pártoltatok sok egészen német származatni s érzetűtől is; főként az ifjúság közül, kik bár mi zászló alatt is — égnek bálványuknak, t. i. a szabadság ügyének szolgálni, s azért harcolni. Feledik ezek, hogy épen a valódi, az az törvényes szabadság ez úton, — vagy az orosz határtalan hatalom rabszolga-nőjévé alacsonyíttatik, vagy mint kicsapongó féktelenség, gonoszok

és gyengék által alacsony céljaikra használt kéjleányává váland a szenvedelmeknek.

Poroszországban is a szláv mozgalmak a nyelv s literatúra ez íme s ürügye alatt munkálnak. Illy társaságok léteznek Boroszlóban s másutt is. Fegyvergyakorlatai azon hadseregnek, mellyet így alkotván, rendezvén, s előkészítvén, a kitörés lármaharangja megkondulására, Európa mostani polgári s társasági állását feldúlni vezendnek.

Csak magára vévén, Poroszországot a szláv-ság részéről koránsem fenyegeti olly nagy veszély, mint Törökországot és Austriát; — nem, mert a Poseni herczegséget kivéve, nem léteznek keblében sem annyi, sem olly nagy tömegeket s egész külön nemzeteket tevő szlávok, mint amazokban; — nem azért is, mivel — mint már mondatott — azon nemzetiségek, nevezetesen a lengyelek is, annyira nyomva s üldözéseknek kitéve nincsenek, mint ama birodalmokban.

Poroszországot, a szlávmozgalmaknak okvetlen európai eseményekké leendő válásában fenyegeti veszély: nagy és kettős. Egyfelől azon veszély, miszerint szlávnapességű birtokai tőle cl- s kii-

lönváln, vagy legalább e végre veres csatát küzdvén — vagy azon tartományai nélkül maradna, s így igen csekély testecskévé szigorodnék össze; vagy pedig ama tartományaivali küzdése, se belső háború, ha nem vonná is azoknak tőle leendő elszakadását maga után; és ha azokat fegyver hatalma által megtartania, vagy is meghódítania sikerülne is: az ez által szült kellemetlen s erőszakolt viszony, s ama népek többé bajosan kiengesztelhető érzetei, valamint azok zabolán tartásának gyűlöletes s erőt pazarló mivé, s így az álladaloin szellemi egységének megszakadása, s a helyett divergentiák s belkiizdésck, sinlődő s mulékony létre kárhoznának. Másfelől fenyegeti Poroszországot a szlávmozgalmakból azon veszély, mi egész Európát; mi megint azok kimenetelének kettős tehetsége szerint, kétféle: t. i. vagy az orosz túlsúly, sőt — lehet — teljes felsőség, vagy az egész Európát átlobogó forradalom veszélye.

Anstria nagyra növekedésének processusa, s azon módok, mik szerint különböző népek s nemzetek hatalma alá kerültek, nem igen voltak arra alkalmasak, hogy kivált a nem-német szár-

mázain- s ajkúakat hozzá édesítsék, s elfelejtesék azon surlódásokat, s ellenséges viszonyokat, mellyek már régebben köztök, s általában a német- és nem-német-fajnak közt léteztek.

Szintolly kevésbé volt kibékülésre, s rokonérezetek gerjesztésére vezető a későbbi bánásmód. Nemzetiségek ellenséges megtámadása, ősi institutiók sértése vagy eltörlése, zsarolások, zabolátlan katonaság kicsapongásai, idegen parancsnokok s tisztviselők dölyfe s huzavonái — az öröklött idegenséget még nevelték s mélyebben gyökerezhatték.

E nemzetileg különváltság kellemetlenségét, s a nemzeti egység káros hiányát Anstria már régebben érezvén: tőle idegen, s annyira különböző népeit igyekezett magával összeolvasztani, az az tulajdon nyelvet s rendszerét amazokra átruházni, vagy is inkább átöröltetni. Ezen sokféle-kint eszközlött, s a társaság több osztályaira kiterjesztett merény létesítésére, erőszakos módok is részint alkalmaztattak, — s némelly országokra nézve némi sikerrel; részint pedig csak tervben maradtak, mint p. o. a magyar nem-

zetnek teljes kiirtása, s helyébe az országnak németekkel népesítésé.

Később ama törekvés szelidebb s kecsgető alakot váltott. Ez több nemzetek nagyjaira nézve jól sikerült; a németiség divattá, s előkelőség bélyegévé tétetvén, a főváros pazar fénye és örömei és az udvar dicsősége lassankint elfeledtette ezekkel hajdani saját hatalmukat s fényüket; bitorlottat s kölcsönözöttet tettek annak elébe. Saját nemzeti öltözötök, szokásaik, s nyelvük használata, mint elegantiával s divattal meg-nem-egyező mellőztetett, s így megszűntek magyarok, csehek, sat. lenni; többnyire a nélkül, hogy valódi jó németekké váltak volna. Megszűntek azon nemzet tagjai lenni, mellyhez polgárikig kötve voltak; olly nemzet vendég-tagjai lettek, mellyben polgári éltök gyökerezve nincs, nem volt, s nem lehetett.

Ha ugyan ezen mód próbáltatik el, s követetik a más sors- s helyzetbecikre nézve, mi a nagyszületésüekre, t. i. az idegen nemzetiség divatossá s kedvelté tétele, s kívánatos dolgok s czélok mintegy bércüli kitűzése: úgy a nemzetiségből kivetkeztetés sokkal inkább sikerült

volna. De ezt nem tették, s tenni — a dolog természeténél fogva — nem is igen lehetett; ellenben feles erőszakos lépések történtek, melyek nemzeti érdekeket sértettek, s nemzeti gyöngéd érzeteket bántottak, s ama törekvések ellen ingereltek. Polgári s nemzeti léten mély s kínos sebek ejtettek, régi fájdalmak újab bakkal élesedtek. A kiváltságosok alsóbb s szegényebb osztálya, a városok egy része, s a köznép nagyobb tömege, nemzetiségét s annak érzetét megtartotta. Ezekben a nemetek elleni gyűlölet — s a tiirt szenvedések által tápláltatott, s azok növekedésével öregbedett.

Így Anstria az idegen nemzetiségek kioltásában, s mindennek egy ráhára húzásában, sem erőszakos, sem kecsegtető úton nem boldogulván — azon nemzetiségek vágyai s ellenséges iránya nyomva tartására, s magának azok elleni biztosítására, hatalmát s fegyveres erejét használta.

Czélscrú volt e végre, roppant hadierőjének minden nemzetileg szellemit-lét nélkülivé alakítása. — De utóbbi időkben, miután a hadak kora eltelvén, megszűnt a közös veszély, közös balsors, vagy közös diadal szorosán egye-

siti minden más eszmét kizáró érzete: e nagy haditest sem maradt nemzetiségek érzetének, a kor ezen bűvös szellemének ihletésétől ment.

Austria ezelőtt, hadierején kívül egy más eszközt használt, a különböző nemzetek s lehető törekvéseik elleni magabiztosítására; az eszközök leggyászosabbikát. Gondosan ápolta mindenik nemzetnek másik elleni féltékenységét, irigységét, sőt gyűlölségét is; egyiknek érdekét a másiké ellen szegezte. Ennek tagjai által hajtatta amannál, terhelő szabályait végre; s mindeniket szellemileg, s részint anyagilag is zsibbasztva s gyengítve, ártliatási tehetségüket kevesítette. E fonák politika sikerült is, de a bizalom s belerő kifejlődése rovására. A nemzetek-, s bennük a szellemi ember elleni ezen bűn, a veszély óráiban — lelkesedés s szellemi s anyagi erő hiánya által — keményen boszantathatnék meg.

A Habsburgi ház alatti népeknek azon saját hűségük, s több uralkodók atyai s főként népszerű személyessége által táplált ragaszkodásuk uralkodóházukhoz kellett arra, s csak ez eszközölhetne s eszközölheti azt, miszerint minden sértőleg történtek, s minden szenvedések daczára közös érdekek

hiánya mellett is, az uralkodó ház az, mellyhen egyesülnek. Ez az, mi koránsem elég ugyan, sem a különböző nemzetiségek egymás elleni törekvését, sem a forró mozgalmak elnyomását hosszabb időre eszközzeni; de legalább az egészet egy nappól a másra békében tartotta, s tartogatja.

Anstría körülbelül 39 millió népessége közül, tisztán német mintegy 6,888000, magyar 4,600,000, olasz 6,880,000, oláh és görög 2,848,000, és szláv 17,460,000. Ezen nemzetiségek érdekeik tekintetében nem kevésbé különbözők, mint sajátságuk-, jellemük-, helyzetük- s nyelvökre nézve. Csak egy az, miben érzetük — a német törzsüköt kivéve — egyesül, t. i. hogy a németet egyik sem szereti, sőt inkább — mondhatni — mindenik gyűlöli.

Az olasz, hajdani s forradalmi emlékeivel, a nyomást hallgatva, de bőszét forralva tűrő c nép, mellyben anyagi erő sok, s szellemi több van mint sokan hiszik, — csak alkalomra vár. — A lengyel szentségtörő kezekkel történt szétदारolásának, s nemzeti legyilkolásának, egy ezredig is égni képes fájdalma enyhítésére tétetett e és tétetik e valami, mi a nemzetet, mi a szia-

vöt, mi a lengyelt helyzetével békültetni, s kormányához édesíteni képes lett volna, vagy lenne?

Austria kedvetlen s veszélyes helyzetét az is nehezíti, s a nemzeti egység hiányát reá nézve az is terheesebbé teszi — hogy nem elszórva, nem a többi közé elegyedve, hanem külön országokul léteznek ezen birodalomban a különböző nemzetek. A szláv fajok, s illy népességből álló többi országok, s jelesen az egykori nemzeti létét s függetlenségét méltán gyászoló, történeti emlékekkel dós Csehország, soknemű anyagi viszonyok érti panaszoknak s békétlenségnek fészke; és fészke mindenek felett a szláv törekvésnek.

Austriára nézve a különböző, s vele — tagadni nem lehet — ellenségesen szembe álló nemzetiségekből folyó baj, s főként a szlavisinus mozgalmi lehető kitörésének veszélye, — bár történnék az belzavar vagy külháború következtében — finaciális nyomasztó helyzete által is, töméntelenül súlyosítva van. — Az adósságok roppant halmaza, minden, bár mi költségérti új adósságok rakása, az örökös tartományokban! jövedelemforrásoknak a lehetőségig történő kimerítése, s a csak bajjal tartogatott statushitel — olly

körülmények, mellyek a békének megzavartat halálos dőfessé tehetnék. Béke tarthatja fen leginkább Austria létét; háború — még győztes is — semmivé tehetné.

így állván a dolog az említett birodalmaknak különböző nemzetiségére nézve: lássuk azon hatalmat, mellynek uralkodása alatt állanak a legtöbb szlávok; mellyet egyedül lehet szláv hatalomnak nevezni, s melly ennek következtében azon egész néptörzsökre legnagyobb hatással lehet.

IV.

Oroszország régibb s mostani állása: befolyása s politicája,

Oroszország eredete, s növekedése. — Oroszország kiterjedése; népessége; hadi ereje; földmivelése, ipara s kereskedése; pénzügye.

Poeticájának iránya s működése.

A történeten nem nyújt népekre s kormányokra nézve tanulságosabb képet, az Oroszbirodalom nagyobbodásánál. Bár e tanulságot, e komolyan intő szót már rég megértették volna, s ne csak most olly méregdrágán vásárlott tapasztalás után kezdenék használni. Adja az ég, hogy szükkeblűség s rövidlátás, se népet se kormányt ne kárhoytasson a súlyos tanbérnek további fizetésére, s mentse a késői megbánás keserű érzetétől.

Az Oroszbirodalmat szerencséje, fortélydús

politicája, s néhány erőteljes fejedelme emelte: de rémítő nagyságát, főleg népek s kormányok hibái s vétkei okozták. Ezek nélkül nem csak nem nő annyira Európa — mondhatni — a világ nyakára: sőt hihetösen azon jelentőség nélküli csekélységében marad, mellyben kevéssel 300 évnél több előtt volt; vagy talán jelenben nem is létezik.

Rurick, Novgorod fejedelme alatt kezdenek az oroszok 864-ben némi jelentőségre kapni. Ennek örökösei folyvást terjeszkednek; s első keresztyén fejedelmek - a görög vallásra lépett Wladimirnak (980 — 1015) már nagy kiterjedésű volt birtoka. Ennek fiai közt a birodalom felosztatik. A belhábonik által meggyengülteket; a nagy Dschingischan fia legyőzi (1224), s unokája Batu (1237 — 1240) meghódítja. 1401-ig mongol felsőség alatt, s lengyelek és németek által zaklatva süllyednek. Ekkor Timur a mongolok uraságának véget vei; maga pedig önként távozván, (1462) I. Iwan, a mongolokon vett teljes győzelem után, az oroszbirodalmat „Nagyfejedelemségé” név alatt helyreállítja. Ő s utódjai, birtokukat annyira szélesítik, hogy midőn II. Iván

(1547) magára császári czímet ruház: országa 125,000 □m.f-re terjed.

Ennek fiában a Rurick fiága megszakadt. 1618-ig a lengyelek és svécusok felsőségi hatalmat, és czárokat nevező befolyást gyakoroltak. Ezekkel, a választás által trónra cincit Romanov házából első czár, áldozatokkal kötött békét. Azonban Ásiában növelte birtokát, s fiának AJcxeinek, a nagy Péter apjának 255,000 □in.f-nyi birodalmat hagyott. — Ennek sikerült, ellenfelei hibája s egymás közti viszongásai következtében, nem csak a felette lebegő veszélytől menekedni: hanem a len«vélek hatalmát megtörni; s birodalmát nagyítani. — Neki kedvező s általa jól használt azon hibát követték el ugyanis a lengyelek: miszerint kemény bánásmód által, az uralkodásuk alatti kozákok támadását, s az oroszhoz: csatlakozását eszközölték. Azonközben a svécusok királya, Károly Gusztáv csaknem egész országukat elfoglalta. Hogy ettől menekedjenek, az oroszokkal voltak kénytelenek, ennek kedvező békét kötni, így ama két nemzet, melly akkor egyenkint is, de annival inkább egymást segítve, nem csak az oroszoknak felsőségre kapását meggátolni, sőt azt

semmivé is tenni képes lett volna: önhibája által gyengítette magát, — s szilárdította s növelte amazt.

A lengyel volt előbb hajlandó Svédországnak tervezett felosztásában részt venni. De a mindenütt diadalmaskodó XII. Károly által legyőzve, kénytelen volt e nemzet Anguszt helyébe Lescinsky Stanislót tőle fogadni el királyának. Miután Károly Pultavánál megveretett, Péter az előbbi királyt visszahelyezte; s a lengyelekre vészt hozó orosz befolyást megalapította.

Ez időben Poroszország s Hanovera is azon hibás lépezt tettek, melly politicában, mint a természet elleni bűn, örökké önmagát bünteti: t. i. az erősebbet segítették a gyengébb ellen. — A már meggyengült Svédország estével, zsákmányt reményltek. XII. Károly Friedrichshallnál elesett; s a svédek, legszebb tartományaikat áldozva, vásárolták meg a békét s fennmaradásukat. — Ennek következtében 1721-ben Péter Liewlandot, Esthlandot, Ingermanlandot, és Careliát kapta, — nagy kiterjedésénél (3000 □m.f.) földészeti fekvése s míveltsége által még becsesebb szerzeményt. Ezek közül Ingermanlandban ala-

pította birodalma új fővárosát, Pétervárat; s azt még halála előtt (1724) nagy kereskedői fontosságra s élénkségre emelte. — Péter roppant kiterjedésűvé tette birodalmát. A persák Schachjától, adott segedelemért, a Kaszitenger vidékén Daghistan-, Schirvan-, s Moghan-t kapta. Á siában a hódítások Chináig, a Jegestengerig, s a nagy Óceánig terjedtek. Péter császárnak nevezte magát. S ez erőteljes fejedelem valóban császári birodalmat is hagyott utódjaira; mellynél a romai legkiterjedtebb korában sem volt nagyobb. Őt követte neje I. Katalin (1725 — 27); ezt unokája II. Péter (1727 — 30); ki után öccsének leánya, Anna Iwanowna foglalta el a trónt.

Ez IL Auguszt lengyel király halálával, ennek fiának III. Augusztanak adta a koronát; hollott az ország az előbbi királyt Lescinsky Stanislót választotta volt. Orosz fegyver döntötte el a dolgot.

Ez alkalommal s ez időben, az orosz hatalom s birtok terjedését megint egy más hatalmasság fonák politicája mozdította elő. Austria, saját birtokait veszelve segítette a muszkákat

a lengyelek ellen. Később (1736 — 39) a török ellen vont fegyvert mellette; s elvesztette Belgrádot, Orsovát, s mit Szerb- s Oláhországhan birt. De az oroszok a Don torkolatánál fekvő Azovval gazdagodtak.

Az Annát követő Erzsébet, Péter leánya, (1741 — 62) hasonlóan növelte birodalmát. A* svédeknek „ Kimcnegorod “ tartományukat, s több váraikat vette el; s a nemzet akaratja ellen, eszközölte egy holsteini herczeg trónra lépését.

II. Katalin (1762 — 96) alatt, egyfelől a töröknek került a muszka hatalom fölébe; mi pedig első mérkezésökkor (1711) nagyon túlnyomónak mutatkozott, s azóta is egyedüli félelmes ellenfele volt; másfelől Lengyelország felosztása által növekedett súlya s ereje.

Ezen felosztásnál, nagyobb bűn s hiba uralkodás által nem követtetett el; s e bűnek s Libának súlya, ina magát mcgbosezulandó, nehézkedik a tett czimboráin. — E nemzetet elkövetett rabló gyilkolásnak ürügyéül: egyenetlensége, s alkotmánya hibái okozta események használtattak. A lengyelek által újra választott Lescinsky Stanislo helyébe az oroszok állal reá jök eröltetett

királyuk halálával új versengés lőn; s megint muszka befolyás adta a koronát Poniatowski Stanislónak. S a lengyeleknek a más-vallásnak elleni türelmetlenségéből eredő dissidensek mozgalmát, az orosz kormány új alkalmul használta a lengyel ügybei elegyedésre. A vallások egyenlő szabadságát követelte. E szép szín alatt fortélyt s erőszakot használt. Engedett a lengyelek országgyűlése; de véres belháború tört ki. Ez lőn a felosztás* ürügye. Lengyelország harmadat az oroszok, Austria, s Poroszország maguk közt felosztották. Ez égre kiáltó tettet Európa minden hatalmasságai hókén s nyugodtan túrték; csak a török lépett a szent ügy mellett fel, s harczolt, de megverettet. Az oroszok, határaikkal délre a Feketetengerig; délnyugotra a Dniesztcrig; délkeletre Ku bánig nyomultak.

Katalin a kutschukkajnartsi békével nyerte a feketetengereni szabad hajózás orosz részre nézve olly igen fontos jogát (1774). A Dnieper és Bog közti egész terület is övé lett.

A Porta, a krimi, budgiaki, s kubani tatárok feletti hatalmáról, azon békekötés következtében lemondván — ezek szabadon választandó Cha-

nők alá helyheztek. Az oroszok egyenetlenséget s visszavonást támasztottak közöttük; s a dolgot annyira vitték, hogy a Chan (1783) hatalmát a császárnőnek adta által; s Kankasia s Taiiria, a roppant kozák-csordák és seregek fészke az oroszoké lett. Kaukasuson túl, Georgiában is el lön az orosz hatalom ismeive. Tiflis birtokába jött (1783). E miatt új török habom ütött ki (1787), mellyben Austria megint az oroszot segítve lépett fel, s megint tetemes veszteséggel. Miután II. Leopold (1791) a törökökkel békét kötött, Katalin még egyedül folytatta a háborút, míg az a Jassii békével (1792) végződött; melly neki birtokát s hatalmát szintannyira növelte, mint a törökét alázza s megnyírta.

Az alatt Lengyelország léte javított alkotmánya által njra szilárdulni kezdett. Ezen független-lét s polgári alkotmány oltalmát II. Eridnek Wilhelm fogadta s vállalta magára. Mégis megegyezett, s részt vett e második osztályban (1793). A rongált nemzet kétségbeesés lelkesedésével ragadott fegyvert, dicső hőse Kosciusko vezérlete alatt (1794). De Austria s Poroszország segítették az oroszokat; s a szabadság ügye

elnyomatott. Vérezve esett el s láncoztatott le a hős Kosciuskoval együtt a szerencsétlen lengyel nemzet. Harmadszor osztatott fel Lengyelország.

Mind ezen oroszláni osztályokban, az oroszok vettek maguknak a legjobb és sokkal nagyobb részt.

Katalin, halála (1796) előtt még kurlandot kapcsolta birodalmához. Folytatott háborúi s politicája által birodalmát s hatalmát roppant nagyra növelte; de mind kettő, minden országra s minden népekre, sok nyomort s átkot idézett elő.

Katatin halála óta, fia I. Pál “s unokája Sándor alatt is, a Muszkabirodalom külterjedése s — főként ez utóbbi alatt — belső öregbedése s szilárdulása folytonos és óriási elő lépteket tett.

Azon képtelen szerencse, mi e birodalomnak mindig kedvezett, hozta magával, hogy azon esemény, mi utóbbi időkben Európára olly sokféle szenvedést árasztott; melly a többi uralkodásoknak annyi kár s veszély forrásává lőn, t. i. a francia forradalom, — Oroszországot illetőleg, növekedése s hatalma szilárdítására nézve, hasznos eseményül jelent meg. — Szabadság s arra törekvő

mozgalmak frankhonbani legtulságosabbá-váltsága ugyanis, a másik túlságot, — azon kormányt t. i. hol szabadság legkevesebbé létezik, s hol azon szellembeni mozgalom legkevesebbé feltehető — tüntette fel (a túlsághoz szító, s csak annak határán megállapodni szokott emberi természetnél fogva), mint a fenálló kormányok s a stabilitás természetes frigyését, sőt szcmélnökét. — A szörnnyé torzított szabadság ellen, a jórenddé szé- pített rabszolgaságtól vártak s Keményítek oltalmat.

A távol s elkülönözöttcn fekvő Oroszország* szolgasághoz szokott, s nagyára bnta népességében — kivált akkor — forradalmi anyag nem létezvén: a francia forradalomnak sem szenvedéseiben nem osztozott, sem annak veszélye nem fenyegette. Abból csak hasznot merített; mert gyiilpontjává s legfőbb frigyésévé vált mind azon kormányoknak, mellyek forradalmi mozgalmaktól, pusztítva száguldó szabadságtól, vagy csak jogszerű követelésektől is rettegtek. Ez idő s e körülmény vetette meg Oroszország legnagyobb hatalmának, s túlsúlyának valódi alapját. — A sok tekintetben kisebb ellenségtöli menekvés ösztöne, Európát — mondhatni — a nagyobb ellenség

karjai közé vezette. Rablók — vagy azoknak vélték elől, ragadozó medve barlangjába vonultak.

1783-ban Tiflis a muszkáé lett. 1787-ben új török háború, melyben II. József a muszkákat segíti. Pál a persáktól Derbent erősségét és Batuvárosát kapja. Sergei Szuwarow alatt a forradalom elleni harcban vesznek részt; s legerősebb lépnek — vést jósló előpostácul — a német földre.

Már a lunevillei békekötéskor érezhető volt Európa viszonyaira, az orosz udvar nagy befolyása. — Elhatározó súlya még nagyobb s kitünőbb lön, midőn 1805-és 1806-ban, Austria s Poroszország, segedelméhez folyamodtak. — De még inkább a tilsiti békekötéskor, midőn Napóleon Sándorral, az Európa feletti felsőséget mintegy megosztotta. — Ekkor vesztette el Poroszország nagy részét a Lengyelország felosztásiból neki jutott zsákmánynak; miből a Varsói hercegség alkottatott. Austriának is csonkult amaz osztályrésze; miből keleti Galliciának egy részét s Tarnopolt, az 1809-ki békekor, a Napóleonnak nyújtott segédért, Sándor kapta.

De Ő is kénytelen volt, a Varsói herczegség alakítására birtokaiból engedni; mi a közte és Napóleon közti viszony nem sokára bekövetkezett felbomlására hihető befolyással volt.

Sándor a svécusokkal folytatott háborúja következtében, Finnlandot tette magáévá (1808). A törökkel már 1806-ban kezdődött háborúja; midőn ez, orosz vagy frank szövetség közt választandó: ez utóbbihoz állott. E szövetség a Porriának keveset használt. Napokon feláldozta, hogy rajnai Protectorátusa elösincrtessék. A folyvást tartott török-orosz háború, 1812-ben a buckaresti béke által, a Porta teljes megalázásával végződött; s az orosz, roppant birodalmát Beszarábiával, s Moldva egy részével gazdagította.

Napokon, a forradalom által niegszeplősített szabadságnak e bűnös ölelésből származott erőteljes szülöttje, édes anyját, az alkotmányosság által szent oltárhoz vezetett, s tisztos nővé vált hölgyet megtagadta s megvetette. E hálátlanság hozott fejére veszélyt. Ereje s hatalma délpontján állott. Tettei emelték oda. E tettek közül sok volt nemzeti jogokat tápodé, nemzetiségeket sértő, s alkotmányosságot elfojtó, — s így szi-

lárd alap nélküli; de sok volt társasági jólétet, rendet, s polgárisodást előmozdító. Tetteinek valóban nem lesz vala rosszabbika, mit 1812-ben szándéklott; t. i. az orosz hatalomnak megtörése. Halával tartoznék neki ezért a jelen kor, s annyival inkább a jövő. Ha Napóleon Pétervárot szabhat békepontokat: lehet, hogy — talán Angliát kivéve — egész Európa urává lesz; vagy legalább a felett elhatározott felsőséget gyakorol. De ez koránsem volt volna olly nagy veszély s szerencsétlenség, miilyennek azt a trón diiledékei közt jajveszékelő fejedelmek, vagy a sértett önértetű nemzetek gyíiíolségre s boszúra lobbant elragadtatása festette, s kikiáltotta. A földet sarkaiban megrázva, s pusztítva is vonult volna át hatalmának vihara az emberi nem felett; — de tisztult léget s termékenyített földet hagyván maga után.

Ha Napóleon szerencse kedveztével boldogul is, világfelsőségi vagy egyeduralkodási tervét létesíteni: e bűvös épület, csak az ő lelkének tündér ereje által lévén elővarázsolva, s abban az, mi állandalmakat egyedül tarthat fenn, s csatolhat egybe, t. i. nemzeti s alkotmányos közös érdekek

s rokonság teljesen hiányozván; s az egészet csak az ő személyessége tarthatván össze; természetesen az, ha előbb nem is, — de az ő elhunytával bizonyosan szétbomlik. De azon építmény, kétségenkívül a civilisatio legfelségesebb s szilárdabb anyagaiból lesz vala összerakva; s ez anyagokat a bűvös óriási épület szétbomlásakor, a nemzetek, jogszerű s szabadszellelű alkotmányok szilárd építésére, igen jól használhatják.

Nemzetek élte lassúbb, s nem olly rövid mind egyéneké. Évtizedek sőt századok is csak annyik azoknál, mint havak, vagy rövid évek ezeknél. Napóleon uraságának ma, vagy még legfeljebb néhány év múlva, minden esetre már vége lenne. De azon felsőség, mi helyébe nehézkedett Európára, nem olly mnlékony, mert nem egy ember életéhez van kötve: ez évekkal nő, s i<1 őhaladtával erősödik.

Ha Napóleon, az oroszokat legyőzve, nem — vagy kevesebbé lesz kénytelen szakadatlanul Marsnak áldozni; ő, ki fegyverzörgés s ágyuk dörgései közt is, beligazgatás és törvénykezés mezején többet tett, kereskedést s ipart sikeresebben mozdított elő, s művészet s tudományok oltárát in-

kább diszesítette, mint rakás fejedelem béke ölénben, s egész századon keresztül; — ha ő, teremtő lelkének egész erejét, — ha idejét — mit nálánál jobban használni senki sem tudott — egészen, vagy csak nagyára is béke miveire fordíthatja; értelmi s anyagi előhaladás s civilisatio tekintetében annyi jót és üdvöst létesít, minek az emberi nem, malasztját még sokáig s épen akkor élvezné leginkább, midőn az általa ejtett sebek fájdalma már rég megszűnt, s azoknak még nyoma is már el lenne tűnve. — A tespedes és inegrögzöttségek nyálkás és sorvasztó lázában sinlődő Európának, használt volna darabig olly orvos keze alatt lenni, mint Napóleon. Sok kóranyag el lenne úzve, sok kórjel megszűnve, s a szerek keserű vagy vágó volta már is, vagy nem sokára feledve.

Azon vészéi) közellétét hirdetve sikoltottak fel népek s fejdelmek, hogy Európa francziává lesz, vagy is frank hatalom alá kerül. Ez semmi esetre sem kívánatos, sőt ijesztő jövőendő; de sem civilisatio, sem alkotmányosság, sem nemzetiség tekintetében, koránsem olly borzasztó — mint orosz hatalom alá esni.

Azon veszélynek frank részről fenyegetését illetőleg, csak a francia felsőség alá kerülés tehetősége fordult volna elő; de a francziává léte nem. Az olasz, angol, s a Pirenei ormokon túli félsziget, nemzetiségét nem félthette; a többi; német, szláv, magyar, görög, sa t. népesség, összesen mintegy 175 milliót, a 30 milliányi francia, ezen amazok nagy részétől olly messze, külön, s a többinek keblében nem-lakó nemzet, soha is magához olvasztani, s annyival kevesebbé elnyelni képes nem tett volna. — Ellenben orosz részről nem csak a kancsuka alá kerülés, hanem a kozákká-létei is fenyegeti az előbb nevezett spanyol, angol nemzeteken és a franczián s olaszon kívül, a többi Európát; — mert hogy a 64 millió orosz és szláv a többi felébe kerüljön, sőt el is nyelje, tehetőbb.

Ezekre nézve, angolok s németek mcfflogható gyűlölség s még megfoghatóbb nemzeti érzet s lelkesedés következtében, bár minő nagy veszélynek tekintették is a Napóleon s Franciaország felsőségét; s bár minő nagy szerencsének azon felsőség s hatalom legyőzését: rász volt a

tett csere, s «agy és mindig növekedő az ár, mellyen az megvásároltatott.

Napóleonnak az oroszokon! győzelme, a civilisatio diadala — s az ő minden esetre csak ideiglenes felsősége, civilisation épült alkotmányos létre alakulásnak lett volna, arra készítő s szilárdító előjátéka. De a fatum örök könyvében máskint volt megírva. Minden clőszámításnak daczó s kérlelhettelen elem, a dermedtő hideg lépett fel kcdvenczci védelmére. Az északi sark életlő lehcllete, Napokon hatalmát, s a valaha látott hadsergek egyik legnagyobb- s erősebbikét semmivé tette. — A mélyen sebzett orosz-lán ellen fordultak előbbi frigyesei; semmi esetre sem lovagiasan, se nem nemesen; de — talán — bölcsen sem. Előbb Poroszország cserélte fel kelletlen játszott frigyes! szerepét ellenségessel, s az oroszhoz állott. Azután Austria császárja volt kénytelen, saját vérét s érdekét — mint mondták — a népek jólétének, de talán inkább a félelmennek, s a már akkor túlsúlyú orosz befolyásnak feláldozni.

A népek, nemzetiség szent elragadtatásától ihletve, tömegben keltek fel; s győztes fegyverei-

ken vitték fejedelmeiket, s vitték az oroszok császárját, urokká emelve, Páris falai köze. A szent szövetség alakult; az orosz felsőségnek ezen alapja s mivé, mellynek az ő létfeltételének szelleme, t. i. az absolutismus lőn iránya.

A diadalmasan küzdött népek, győzelmük bábérjain pihenve, jó darabig nem érezték a reájok nehézkedett nyomást. — Más nemzetek alkotmányos létre törekedtek. A szent szövetség erőszakos kezekkel fojtotta el a nemzeti s alkotmányos mozgalmakat. — Orosz befolyás vezette a francziákat Spanyol-, s Anstria hadseregeit Olaszországba. — Németországban csalódott remények-szülte mozgalmak, s fejedelmi ígéretek által jogosított követelések mutatkoztak; de a szent szövetség még csirájában fojtotta el azokat.

Csak egyhelyt győzött a szabadság s nemzetiség szent ügye; s e győzelemnek is, az orosz hatalmat s befolyást kelle növelni. A görögök szabadulásért! küzdése nem nyomatott el; nem azért, mivel szent volt, s ügyök az emberiségé hanem mivel az orosz érdek úgy hozta magával. Austria óhajtotta s próbálta is a törököket e kemény csapástól megóvni; de orosz befolyás el-

len, — mi ez ügyben egész Európa helyes rokonérzete által is ápolgatott — semmit sem tehetett. Az események csodás fordulatai eszközölték, miszerint a francziák s angolok, kiknek az orosz hatalom gátlása, s a Porta meggyengülésének akadályozása annyira érdekükben feküdt, segéd kezeket voltak az ellen nyújtani kénytelenek. Angol és frank ágyuk tették Navarinnál (1827) a török hajóssereget semmivé. Ez, s a görögök győzelmei, nem csak hadi jelentőségének jobb részétől, hanem magábani bizalmától fosztotta meg a törököt.

El volt így készülve az (1828 — 29) orosz-török háborúnak folyta, s bizonyossá téve annak kimenetele. Austria iparkodott a többi hatalmasságokat a Porta mellett teendő lépésekre bírni. Az angol kormány hajlott erre: de az orosz a frank és porosz cabineteket megnyerte; fegyvere azonban győzött, — s csak rögtönzött béke menthette meg a Portit enyészetétől. Sándor a békét nem felette terhesnek látszó feltételek mellett adta meg. E mérséklet, valamint az is, miszerint már előbb azon tervvel, hogy Görögország orosz helytartó alatt álljon, felhagyott, — vagy

a Sándor személyességéből eredeti, vagy annak volt jele, miszerint az orosz kormány még szükségesnek, vagy legalább jónak látta, a többi Európával szembe magát átállani, s legalább az illendőség külszínére tekintettel lenni.

A drinapolyi béke csak néhány nem nagy kiterjedésű birtokkal gazdagította az oroszokat. E kikiírtolt nagylelkűség mellett — melyet könnyűvé tett azon meggyőződés, mikint mi halad, el nem múlik — kezükbe jött a Duna torolatja, s ezzel nem csak Constanczinápolynak kulcsa, hanem Európa kereskedési életének egyik ütőre.

Már nagy Péter, birtokába jutott a Caspiumi tenger meletti Daghestán- és Schrrvánnak. Később, a tatárok beüetéseiért, azzal felhagytak; de Sándor a ghlisztáni békekor (1813) újra magáévá tette. Nemkülönben a turkinatschai béke által (1828) Eri van és Nachitschevan per sa tartományok is birtokába jöttek, melyek „Új-Annénia“ név alatt kapcsoltattak a Muszkabirodalomhoz.

Illy fokon állott az orosz hatalom, midőn (1830) a lengyel forradalom kiütött. Minden

hatolnia mellett is kétes pillanat volt ez az orosz kormányra nézve. A lengyelek iránti rokonérzet egész Európát lelkesítve hatotta által. Franciaország, mint önügyeért harczolt volna; s ha új polgári léte a többi hatalmasságok által fenyegetve nincs, kormánya szívesen választja e módot, a zajgó erőknek illy elfoglalást adni. Angliának érdekében feküdt, a neki is káros, s őt is fenyegető orosz hatalmat megtörni. A hős lengyel nemzet el volt szánva utolsó csepp véréig küzdeni: s anyagi módok s eszközök birtokában, s vitéz serge, s a Napóleon oskolájában képzett derék hadfiai által képes is volt magát hatalmasan védeni. Hajdani honfiaiak s a régi Lengvelország minden tartományainak népessége, készen állott a közös honért fegyvert ragadni.

Austria s Poroszország kezében volt ekkor az Orosz birodalom sorsa. Austriara nézve, az országában létező szláv elemek, mik — mint oroszhoz szító rokonérzetek s érdekek — oroszelleni háborút olly kétes- sőt veszélyessé tesznek, ez alkalommal épen neki kedvezők, s az orosz ellen olly jól használhatók lettek volna, mint soha máskor — mind ezek a lengyelekben rokonjaikért

s nemzeti ügyökért örömetst harczolván az orosz ellen. Poroszország, ha magát az egész Németországban létező lengyelügy melletti buzgóság vezetőjévé teszi, könnyen eszközölheti az orosz kormány alatti minden német tartományok hozzáállását; s gazdag kárpótlást kap azért, mit lengyel birtokaiban áldoznia kell vala. De épen c kis lengyel birtokok elvesztésének félelme, s a szabadszellemtől megrögzött határtalan rettegés okozta, hogy a nemzetek nyilvánult közrésztvéte, s ebben az örökös rémkép gyanánt tekintett szabadszellelem irtózással töltötte el e két kormányt; s ez irtózás remegései utat nyitottak az oroszok befolyásának.

Eletve lőn a koczka: nem csak a szerencsétlen lengyel nemzet, hanem Austria, Poroszország — s Európa jövő sorsa felett. — E két hatalom a lengyelt nem segíté; s lépéseket tett annak elnyomását eszközlőket. Vitéz cllentállás után hanyatlott a lengyel nemzet. Csalódás, vét- kesen fonák politica, s vad erőszak ásta sírját. Európa hatalmai láttára s tudtával történtek mind ezek; s nemzeti s emberi jogok gúnyos kegyetlenséggel tapodtattak. E hajdan hősi erőben

díszlő nemzet, mellyel az oroszok egykor uraltak, s melly azoknak békepontokat szabott, s czárokat adott: mint hódított nép és föld, orosz tartománnyá tétetett. De a véres sírból boszu kísértető kelt ki, bőszt követelő, s átkot hozandó legelőbb is azokra, kik a gyilkosságot nem csak gyáva nyugalomban tűrték, hanem segítették is.

El lőn az alkalom szalasztva, a legveszélyesebb ellenségtől menekésre, az oroszoknak régi határaik közé visszanyomására, s hatalmuk árja ellen a lengyel nemzetben szilárd gát emelésére. E helyett nyakukra ültették amaz ellenséget; fővárosaikhoz néhány napi földre engedték határaival előnyomulni s kisimították és akadálytalanná tették az utat, mellyen a növekedő ár beronthat.

E hatalmaknak illy helyzetével, s egész Európával szembe áll jelenben az orosz; melly — mint láttuk — kiterjedésnek, hatalomnak, s befolyásnak olly fokán áll, millyet még soha egy uralkodás is el nem ért. És minő következetes cselekvésmód; ugyanazon tervnek milly szünetleni szem előtt tartása, s szilárd és bölcs követése jellemezte örökké; mi szerencsés volt mindenben; mindenek felett többi népek s hatalmak

hibái s vétkei mennyire segítették; azokat mi jól tudta használni!

Négy század folyt le. Ez álladalmi létre nézve épen nem hossza életszak; s a még akkor mongol járom alatti, s kevéssel azután svédek s lengyelek hatalmától függő, — most ura a hajdan uralkodó tatároknak. A svédeknek legszebb tartományait magáévá tette; az egykor olly rettenetes Porta, kegyelméből létezik; a persák rettegik hatalmát; a lengyelek megszűntek lenni: csak a Cserkésszék, e maroknyi vitéz nép kiizd még egyetlenlen harcban.

E birodalom, melly még mind növés és izmosodás korában látszik lenni; s melly, félő, miszerint délpontját még most sem érte el; — e roppant birodalom — mondom — jelenben 363,000 □ mf. kiterjedésű; mellyből 75,000 □mf. Európában: mi annak (156,000 □mf.) csaknem hasonfelét teszi.

Alattvalóinak száma, igaz, hogy azon szörnyű kiterjedéshez képest, nagyon csekély mennyiségre, azaz 68 millióra megy.

De növekszik ez óránként; s innenvire nőrekedhetik.

És ezen 68 millióból legalább 44 millió saját vére, azaz mind szláv. E nemzeti egység, roppant erő fészke.

Hét vallás létezik ugyan keblében: de 42 milliónál több van az uralkodó görög hiten. Ezek császárukot vallják egyházuk fejének; mi által annak nem csak világi s polgári létök s helyzetük, hanem hitük s lelkiösméretök is alá van vetve. — 500,000 nél több az e vallásbeli papok s családjaik száma. Ezen papság a császártól mint egyedüli fejtől függvén, az uralkodás abban többet bízhatik, s azzal többet tehet, mint bár melly más országban.

Csak a nemesség az, inelly néinelly tekintetben ellensúlykint mntatkozhatik: de ez ott csak az uralkodók személyére hozhat veszélyt; a nemesség fenyegetett vagy sértett érdekeinek, már több czárok hullának áldozatul. Státuselvek, uralkodás formája, s a politicának kitűzött, s híven követett útja, illy catastrophákkal Oroszországban változni nem szokott. Azonban az 550,000bői álló születési nemesség hatalma, a 150,000 bői álló hivatal következtében! nemesség — melly amavval egyenlő kiváltságokkal bír; —

a czártói függő papság-, s a vak engedelmes-
ségben semmi mástól felül nem múlható katonaság
által van fékezve.

A népesség legnagyobb részét, t. i. 44 mil-
liót, a parasztság teszi. Ebből 21 millió a csá-
szár jobbágya. A 23 millió földesúri jobbágyot
pedig, engedmények — a közelebbihez hason-
lók — szorosán csatolják az uralkodáshoz.

Hadi ereje roppant; nagyobb mint minden
más hatalmasságé. Ezen felül sajátos támadó
eszközzel bír szabálytalan lovasságában. Ezen
neki edzett, szükséghez szokott, s prédát szom-
juzó, száguldó vad csordák, tartományok s váro-
sok pusztítására s feldulására termettek; s ellen-
séges hadseregnek, azokat szüntelen nyugtalanítva,
veszedelmesek. Váratlan jelennek meg, mindenütt
vannak, s el nem érhetők. - — Fegyverzett gyar-
matai olcsó s tömérdek nagy fegyveres erőt al-
kotnak, s a hadsereg számára oskola gyanánt
szolgálnak. Ezeket Sándor állította fel; — már
idejében 40 ezerre ment férfi népességük. —
A kozákok, tatárok, baschkirok s kalmnekok
400 ezerre számíttatnak, melyekből 100,000 kül-
ellenség elébe is vihető.

1831ben következő volt a szabályzott fennálló katonaság állása:

1. Császári őrsereg 41,200
2. Gyalog serezek 331,200
3. Várőrsereg . . . 104,632
4. Lovasság 84,000
5. Artilleria 1632 ágyúval. . . 40,800
6. Geniecorps 10,500

612,332

Ehez jön 38 szabályzott kozák ezred
500 főre számítva 19,000

Összesen 631,332.

Ez béke idejéni állás. Ha Oroszország népessége 68 millió, ny csak egy száztóli lesz a katonaság, mi szükség idején könnyen költöztetik is.

Béke idején Frankhon e hadi erőnek csak felével, Austria annyival sem, s Poroszország alig hármasával.

1837ben 645,200 főből állott a hírlapok szerint a hadsereg.

Tengeri ereje 343 hajóból áll, 5824 ágyúval, 44,800 matrózzal, tengeri katonával, s pattantyússal; melly az angolhoz szinte hasonló, s min-

den mást felül múló tengeri hatalommá teszi. Hadseregére nézve az is figyelmet érdemlő, miszerint az persával, törökkel, lengyelrel, s cserkeszel verekedve, csaknem folytonosan háborúgyakorlatban volt és áll, azon időtől fogva is, mióta Anstria, Poroszország, s az egész Német hon hadsergei, a béke istenasszonyával! ezüst menyegzőjükön már átesvén, arany menyegzőjük felé lépdelnek. Ha vénhedt nőjüktől meg kell válniok, mikint fognak Bellonánál az agg kérők boldogulni?

Az Oroszbirodalom földmivelési tekintetben nagyon hátra van. Európai birtokaiban csak 600, az ásiakban 38, az amerikaiakban csak 2 — 3 fő esik egy □ mf-re. Illy kevés kéz keveset művelhet; s az európai Oroszországban is alig van a földnek $\frac{1}{7}$ része szántás alatt, s szinte fele használatlan hever. Oroszországra nézve nem kedvező ezen körülménynek azonban a küllőidre nézve is van nemkedvező oldala. Tisztán mutatja ugyanis, hogy még minő nagyságra, s mérhetlen erőre fejlődhetik; — és hogy ezen néptelen puszták sivatagain, sergek élrelmezése,

s háború folytatása, minő csaknem kivihetetlen feladat lenne.

Gabonatermesztése azonban töménytelen növekszik. 1802ben 1494 millió mérő gabona termeszett; tizennégy év múlva, azaz 1816ban már 1050 millióra hágott; az azótai 26 év alatt is bizonyán nem kevéssel emelkedett. — 1802ben 6 millió mérőt vitt külföldre, 1830ben már 14 milliót; — abból 21 — 28inillió c. fr. tot vétén be. Kendert és lent mintegy 33 millió c. f. értékűt visz külföldre.

Töménytelen sok és liajóépítésre alkalmas fajából, 2 — 4} millió e. f. értékű megy külföldre.

Halászata mintegy 1,600,000 c. f-tot hoz küllődről.

Bőr, gyapjú, faggyú, s t. f. mintegy 16 — 22 milliót hoz az országba.

*) Ezen számítások a „Deutschland und Russland“: cím alatt 1839ben megjelent könyv szerintiek j mellyeket az részint Schubert „Európai kormánytan“ címii kézi könyvből, részint pedig hírlapokban megjelent hivatalos orosz nyilatkozatokból vett. — A gabonára nézve az említett könyvben berlini „Scheffel“ van feltéve, mi a bécsi mérőhez olly irányban van, mint 100: í /a hez.

Bányáinak jövedelme az utóbbi időkben képtelen növekedett. 1822ben ugyanis, 74 púd = mintegy 2875 font arany nyerettt. 1830 — 33ban már 350 púd = 12,250 font, mi 7,000,000 e. ftot tesz. — Az aranybányák i-de az uralkodásé, 4-de egyéneke. — Csak Brasilia nyer ennél több aranyat.

Platinát évenként 560,000 e. f.

Ezüstöt . 1,680,000 e. f.

Rezet . 2,100,000 e. f. értékűt adnak

bányái. — A rézbányák többnyire a kormányéi, s abból egy millió forintnyi külföldre megy.

Vasa évenként 17 millió e.f.tót érő készül; miből kivitetik 4,200,000 e. f-nyi.

Sót 10 millió mázsánál többet kap évenként; mi szükségét fedezné, de annak nem minden tartományokban léte miatt, mintegy 2,100,000 e. f. árut küllőidről kap.

Bányáinak s aknáinak összes jövedelme közel 60 millió e. f-ra megy, s 365,000 embert foglalnak el.

Oroszország ipara még nagyon alatt áll; de óriásiak a lépések, mik e tárgyban is tétettek, s tétetnek.

Sándor császár idejében 2270 gyár létezett; 1828ban már 6000. 250,000 dolgossal.

1820ban a készített gyártmányok 52 millióra becsül tettek. Azóta a gyárok is töménytelen szaporodtak, s a gyártmányok is bizonytalán még egyszer annyira mennek.

A császári fegyvergyár Tnlában évenként 70,000 darab fegyvert készít.

Szeszgyárai, a természetett gabonának mintegy $\frac{1}{11}$ részét használják fel. A pálinkának egyed-árussága e koronáé. Ebből e század elején 17 millió, 30 év múlva már 49 millió f-ot vett be.

Belkereskedése, nem kevés jó útjai, nagy folyói, csatornái, s a téli jó szánét s ezekből következő olcsó szállítás által előmozdítatik.

Bevitetett minden nemű áru (1824 — 34) évenként 84 millió f. értékű. Még egyszer annyi, mint a század elején.

Kivitetett (1824 — 34) 99,500,000 e. f-nyi. Hasonlókéig még egyszer annyi mint 30 évvel előbb.

Feltűnő, mennyivel több nemes érez vitetett be mint ki.

Bevitetett (1814 — 34) évenként 13,560,000
e. f. áru; mi húsz év alatt tesz 177,200,000 e. f.

A kivitel ellenben ugyan
azon időben évenként 2,590,000
c. f.; tehát 20 év alatt . . 51,800,000.

Következőleg Oroszország
hasz nára 225,400,000.

Pénzügyére nézve 18j] év szerint illy hivata-
los kimutatás bocsáttatott közre:

I. Statusjövédelmck

- a. Főadó 32,375,000 c. f.
- b. Pénztőkeadó 7,446,250
- c. Vámok. 36,591,520

II. Korona jövédelmei.

- a. Az „Obrok^{ci} vagyis a
korona jószágaiából jövő telekadó 9,712,500
- b. · Pálinka-monopólium . 50,026,666
- c. Vegyes 5,093,683
- d. Posták 2,156,333

e. Korona erdei s halászata. 1,402,916

f. Korona gyárai . . . 1,510,833

g. Bányák 6,475,000

III. Lengyelország jövédelme_18,288,474

összesen 171,081,175 e. f.

Ezen felül van a császárnak külön pénztára; s vannak a császári család tagjai számára külön jószágok, melheknek jövedelme a császár külön pénztárával együtt, mintegy 3,200,000 e. f.-ot tesz.

A kiadások következőkben adatnak elő:

1. Császár udvara . . . 7,000,000 e. f.
2. Küliigy-ministerium . 2,800,000
3. Belügy-ministerium . 46,200,000
4. Egyház - s köztanítási -ministerium 7,000,000
5. Hadsereg 42,000,000
6. Hajóssereg 16,800,000
7. Státusadósság, annak kamatai, és pénzügykezelés 28,000,000
8. Különböző kiadások . . 4,200,000
9. Lengyelország igazgatása 16,928,125

összesen 170,928,125 c.f.

Kiterjedéséhez s népességéhez képest is kicsiny az Oroszbirodalom jövedelme; de aránylag kiadásai is csekélyek. Mi részint a katonáknak igen kicsiny, s mind a hadi mind a polgári tisztéknek olly szigorú fizetéséből jön; minek kö-

vetkeztében ezek, az ott annyira divatozó huzavonára vannak kényszerítve, s felszabadítva.

A sokkal kisebb Poroszország kiadása szinte félannyit tesz. Frankhon két annyit, s Angolhon három annyinál is többet ad ki.

Státusadóssága 1834-ben a pénzügy-ministerium hivatalos jelentése szerint volt 695,061,689 c. f.

Poroszország adóssága valamivel több ennek harmadánál. Ellenben Austriaé 100 millióval nagyobb; Frankhonnak három annyi; s Angolhonnak tiz annyinál is több adóssága.

Hogy az Oroszbirodalom pénzügye nem épen olly rosszul áll, mint azt sokan hiszik, kitetszik abból, miszerint 1832-ben kamatozó adóssága volt 440,095,081 c. f.; de ebből a következő esztendőben lefizetett 49,000,000 e. f.-ot; ugy hogy 1834jan. 1-sején azon adósság 391,218,248 c.f.-ra volt leszállítva.

Illy roppant kiterjedés, ennyi fejlődési csira, e nagy hatalom s erő, s illy képesség még mind azt sokkal nagyobbra emelni, nemzeti s vallási egység által szilárdítva, tömötségére s izmosságára nézve sokat nyer az által, hogy minden hatalom határtalanul van a császár személyé-

ben pontosuké; kinek akaratjával szembe vak engedelmességhez szokott tömeg állván, arra gyors foganattal hat minden szabálja; s nem kell azon ellenszegülés s azon törekvések ellen küzdenie, mikkel értelmileg fejlődöttebb s civilizált alattvalóiknál más fejedelmek akaratjuk eszközlésében s terveikben találkoznak.

Ezen csak futólag rajzolt képből is látható Oroszország nagy fontossága. E fontosság még aggasztókban tűnik fel, ha elgondoljuk azon politikát, mellyct eddigelé oly következetességgel s oly sikerrel követett, s mellyct most is minden léptében követ.

Oroszország nem legitimitáson, nem történetileg szentesített előzményeken alapszik. Hódítások adták létét, növelték, táplálták; s mégis a conservativ eszme képviselőjének s személyünkének szerepét képes lett bitorlani. Hogy a forradalom s szabadszellem rémképét (mikre nézve pedig ő mindig lövésen kívül állott), s a fejedelmeknek ezektől rettegését oly jól tudta használni: ez volt politikájának remeke. S hogy ez sikerült, hogy a fejedelmek ama szellemtől! féltőkben készek voltak a status quo fentarthatásáért, ahoz

s az alá simulni? ki éppen a status quo rovására lett naggyá s váland még nagyobbá: ez volt a kormányok legnagyobb s gyászos következései hibája.

Oroszország valamint hódításokon alapszik, s minden eddigi életműködése növekedési mozgalom volt: úgy jelenben s jövőre is e mozgalom jellemző sajátása.

Oroszország mind földészeti mind political mind kereskedési tekintetben olyan mint ropant terv szerint kezdett — de még egy oldalról is be nem végzett épület. Szögletéglái mindenütt kiállanak, további építésre várók; folytatni kell az építést, vagy a félbe maradt építmény romladoxni s diiledezni fog. Oroszországnak szüntelen háborút kell folytatnia, s újabb meg újabb hódításokat tennie; mert nagyjainak képtelen pazar fényűzését s kapzsiságát csak így elégítheti ki, s hallatlan rosszul fizetett hadsergét csak így tarthatja fen, s foglalhatja el. Mit nem téve; hogy azon nagyok, s az azok által céljaikra használt katonaság, az uralkodó személyére nézve mennyire fenyegetők: véres példák bizonyítják.

Hódítási s terjeszkedési pályáján, az orosz

kormány minő szünet nélkül, s bár gyakran halkkal és titkon, de szakadatlan halad: minden eddigi események bizonyítják. — Olyan mint okos kereskedő, kicsiny nyereséggel is beéri; nem annyira sokat, mint gyakran akar nyerni. Minden conjunctnrákra, s minden eseményekre fáradatlan éberséggel, soha sem mulasztja el diplomatiája — sem véletlent sem mások hibáját s gyengeségét felhasználni. Ezért Oroszország béke idején többet árthat, mint más hatalom nyílt ellenségül; s ármánya veszélyesebb fegyverénél.

V.

Európa jövőjének lehetsége.

Ha a béke még fennmarad. — Háború esetei. —
Ha szláv forradalmak törnek ki; az orosz
ekkor minő szerepet játszanék? Mi lehetne az
eredmény: Európára; — s mi a szlávokra
nézve?

Oroszország politicájának, s ennek szüle-
menyes, az oroszszláv propaganda működé-
déseinek, valamint a már előbb elmondott for-
radalmi szláv propaganda — törekvéseinek
mik lehetnek következései s kimenetelei?

Láttuk, Oroszország minő hatalmas, s tehát
mennyire képes, láttuk érdekeit s célzatát is; s
ebből könnyen lehetne következtetni, hogy mit
fog tenni. De világeseményekben sok, sőt azok-
nak forduló pontja is, gyakran előre nem látott
s olykor csekély körülményektől függ. A forra-

dalmi szláv propaganda s annak törekvései, ha részint orosz érdekekben, s az által táplálva léteznek is, de nem egészen függenek attól; azért Európa viszonyai mellett, arra is nagy befolyást gyakorlandólag üthetnek ki. Mind ezekért a különböző lehetőségek esetei szerint csak sejdítőleg lehet a jövőt gyanítani.

Ha Európa békéje általánosan még darabig fel nem bomlik, ezen legkívánatosabb esetben s lehetőségben is, épen nem vigasztaló, sőt igen komor világrészünk jövője: ha t. i. az orosz politica iránya, vagyis az orosz-szláv propaganda működése — és a szláv forradalmi törekvések ellen magát nem biztosítja s bátorságba nem teszi.

Ha a béke egy napról másokra tengődvén, még néhány vagy még számos évekig is fentartathatik: az csak engedés és simulás által történhetik. Politicában valóban engedni csak a gyengébb szokott. Az erősebb részéről: engedés legfeljebb annyiból áll, hogy valamivel kevesebbet kíván mint a mennyire ereje bírná. — Hogy melly hatalmasság nyom jelenben Európa s a világ mérlegében többet, s mellyiknek súlya van aponyai roppant növekedésben; már láttuk.

Európa általános békéjének fentartása, több vagy kevesebb mértékben, minden hatalomnak érdekében fekszik. Mindenek előtt és felett azért, mert hadfolytatásra egyiknek sincs pénze; kivált olly hadfolytatásra, melly Európát s a világot két ellenséges táborra osztaná s mellyben mindennek egész erejével kellene részt venni. Európa hatalmai közt most kiütendő háború pedig Hlyen lenne. Nem territoriális kérdésekből eredne az, vagy néhány hatalmat érdeklő súrlódás- s visszázkodásból; hanem mind nemzetiségeket mind elveket mind political viszonyokat s érdekeket illetőleg, olly kérdés lenne, melly minden hatalomra nézve nem csak eldöntő fontosságú, hanem létfeltételező, s akarat ellen is cselekvésre ragadó.

Pénz nem-létén, vagyis majd minden hatalom pénzügyi zavart vagy kényelmetlen helyzetén kívül, a háború kimenetelének kétsége is olly tekintet, mellyre a véres koczka-vetéskor csak hódítók — féket szakított nagyravágyásuk mámorában — nem szoktak figyelni; vagy mit csak akkor lehet és kell feledni, midőn önvédelem s fentartás szüksége választást nem enged.

Oroszországon kívül, a többiekre nézve —

mellőzvé a nyereség vagy veszteség hihetőségének mikinti állását, — az, mit nyerhetnek, mind addig míg fenmaradásukat máskint eszközölhetik, — koránsem olly nagy, mint a mit veszhetnek. Látniuk kell ezeknek, miszerint oroszzi háborúban, ez koránsem kockázatná mindenét; hanem annak tetszése szerint kitett bankja ellen kellene játszaniok; de a melly ellen egész vagyonukat veszhetnék. Ha pedig megnyerik s egészen kiürítik is, nyereségük nem nagy; amaz pedig távol sem vesztené mindenét, sőt veszteségét klfilyen meglábolhatná. — Éhez járul Poroszország- s fokint Austriára nézve, illy háború kimenetelét illetőleg, azon már többször említett aggasztó körülmény, miszerint Orosz elleni háború, a tartományaikban! szláv elemek miatt kettősen veszélyes.

Mind ezekért kétséget nem szenved, miszerint a hatalmak készek lesznek, meddig csak lehet, simulni s engedni; csak hogy a békét fentartassák. De épen ezen simulás- és engedésnek szükséges feltété s következése ez: hogy Oroszországnak iránya s cselekvésmódja az eddigi marad. Ugyanazon eszközöket fogja s ugyanazon célra használni, Szintügy fogja halkkal terjedési,

izmosodást, s minden mások felébe kapási munkáját folytatni, mint eddig. Diplomatiája nem lesz aluszékonyabb, propagandája nem restebb.

Mint a gazdagodásban egy bizonyos tökemennyiségig vergődni, a legterheesebb feladat; de ezt elérve, a pénz maga magát halmozza: úgy politikai befolyás- s fontosságra nézve, az megy lassabban s kerül több dologba: inig mások magassága és súlya clérctik; de midón ez meg van, midón felsőség s túlsúly van — habár előbb csak kis mértékben is — elérve, e felsőség s e súly magában növekszik; s a már naggyá nőtt szám önmagával sokszorozva, tömérdek eredményt ad.

Oroszország hatalomnak, felsőségnek, és túlsúlynak már olly pontján áll, hogy, ha az tovább is növekszik, az bizonynyal nagyobb arányban s gyorsabban történetid mint eddig.

Politikában minden nagyobbodás, minden súly, befolyás, és nyereség, mások rovására történvén — a mint fog Oroszország terjedni s erősödni, a mint növend hatása; újra fognak a többi hatalmak törpülni s gyengülni. Minél feljebb fog az emelkedni: annál alantibb lesz ezeknek állása; minél

nagyobb leendő súlya: annál kövesebbet fognak ezek a mérlegben nyomni.

Így folytonos békével többet vesztesül Európa, s nevezetesen abban Austria, Poroszország, és sok tekintetben N. Britannia is, mint millyen, sok nem épen szerencsés háborúnak eredménye szokott lenni; és Oroszország hódítandó béke közepén.

A forradalmi szláv propaganda is rágó mérgevel emésztve fog hatni több országok* belsejére közvetlen, s közvetve egész Európára. — Az az által előidézett s táplált viszálykodások s gyűlölet, országok s állományok belerejét fogja szétolvasztani. Nőttön növend a szakadás azon részek közt, inellyek csak egyesülve tarthatják fenn jelen létüket, s reménylhetnek jobb jövőndőt.- — Uralkodásaik s társnemzetek iránti ellenséges érzetük mind amazokra mind ezekre nézve vészélyos ellenség- s kebelbéli mirigykint fog gyarapodni. — Így évről évre mélyebb gyökeret verve s erősebb sarjokat hajtva, fog a szláv-lakta országokban, az oroszok frigyeseinek, s fizetetlen, de fegyvert fogni kész pártolóinak, s a fenálió rend s jelen kormányzás ellenségeinek számuk s erejük növekedni.

Mind az, ha így marad, s így foly, annyira fogja az érdckelt országokat s kormányokat gyengíteni, hogy néhány évtized múlva, alig lesz az oroszoknak szüksége külsőleg s fegyverrel támadni meg a belsejükben felolvadt s elporlott országokat. Mint jelenben a török — saját maga által hódítva meg, könnyű zsákmánnyá válnak.

De a béke fenmaradása — minek áldásában, jól használva, legbiztosabban találhatja Európa veszélytől! menekvését s szép jövőbe bekövetkezését — mi bizonytalan s mi kétes!

A keleti viszonyokkal Britanniának érdekei annyira egybeforrvák; ezen érdekek keletindiára — hatalma ezen dős fészke nézve — az orosz befolyás és súly ottani növekedése által annyira van veszedelmezve; s a nem növekedő, hanem teljesen elfogyandó félhold helyébe feltűnő északi fény világánál, az orosz;hajós erő annyira készül a Fekete-, s következőleg a Földközítenger-, s annak kereskedése felett hatalmat s felsőséget vívni ki magának: mi Albionra nézve békés szerep játszását nehezzé teszi. Mi a Nílus mellől fenyegette, hogy t. i. ott olly hatalom keletkezik, melly Franciaországgal szövetkezve, keletindiai

birtokaival! közösülését akadályozhatná: már nyílt háborúra kényszerítette; minek kétségkívül az is volt célja, hogy az anynyira megrongált Porta, Egiptus és hajós serge maradványának teljes elvesztése által, még ingatagabbá ne tétessék.

A Törökbirodalom sorvasztó betegsége naponta növekszik, s már soká nem haladható végéráját egy véletlen rögtön előidézheti. Elvárhatja e ez nyugtán s megelőző tett nélkül Albion, midőn Oroszország készen áll, a már öntudat nélkülivel aláíratandó végrendelet végrehajtója-vagy inkább örökösökint lépni fel?

Hát Austria békén fogja e hagyhatni, hogy a valaha reája nézve olly veszélyes, de ma már ártalmatlan török helyébe, a minden tekintetben fenyegetőbb orosz hatalom fészkelje magát? Békén e azt, hogy a dnnai fejedelemségekben már úgy is meggyökerezett orosz felsőség — a Duna mentén fel s végig nyúlják, keleti határait körülszárnyalva? épen azon határait, mellyek különben is leggyengébbek, s épen orosz ellen olly nagyon is rosszul védettek? Békén c, hogy az északi óriás által erről s északnyugotról körülkarolva, mind inkább s fulasztóbban összenyomassék?

Poroszország, kereskedésében az oroszok által nyűgöké, ennek nyomasztó túlsúlyát annyira kénytelen érezni, hogy már is feszülni kezdő helyzete s a nemzetek — mondhatni — közkívánata orosz - elleni fegyverfogásra legalább nagyon készteni.

Fogják-e ezen körülmények a nevezett országok közül valamelyiket vagy mindeniket háborúra bírni; avagy mások - s orosz-részt!/? támadó lépések fogják e a béke végét előidézni: mind ez a lehetőségek s véletlen számtalan csoportja közt rejlik; de annyi bizonyos, hogy szláv forradalom kiütésén kívül is háborúnak hihetősége igen nagy. És bizonyos az is: hogy orosz - elleni háborúban, cselekvő szerep nélkül bajosan maradhatna Európának valamelyik hatalma.

Sem politicalai sem hadi elegendő ismerettel nem bírván — illy háborúnak folyta s kimeneté felel, sem jóslai, sem tanácsolni képesnem vagyok. De avatlan is láthat annyit, a létező s keletkező viszonyokat illetve, miszerint illy háború esetében, Franciaország hihetősen az orosz mellett lenne. — - Ki hatalmasságok közti szövetségeket elv- és iránybeli rokonság szüleményének tart, hihetlen-

nek velendi, hogy az alkotmányos Frankhon, a civilisatiónak ezen egyik legrégebb s legfőbb gyűlpontja, a szabadszellemlnek ezen ollykor túlságig áldozó nemzet, s annak a nemzet óhajtását s közvéleményét tekintetbe venni kénytelen kormányja; a megtestesült absolutismussal, a sötétség áldozó papjával, a bárdolatlan oroszal fogjanak kezét, a civilisált Európa ellen. De politicában ritkán határoznak elvek; érdekek mindig. — Mig Frankhonban egykor a protestánsok legmérgesebben üldöztettek, a protestáns svcusokkal szövötkezett XIV Lajos, catholicus hatalmasságok ellen.

A francziára forradalom s császárság* idejéről — a Rajna birtokának vágya hagyománykint maradt; olly hagyománykint, mi nyugtát zavarja, s veszélyt szülhető perpatvart okozand. A németek iránti lappangó, az angolok ellen pedig kitörni mindig kész gyűlölet, nem kevesebbé van a francziákba belerögzödve. — Ama vágy szintúgy mint e gyűlölet, a francziát hihetösen az orosz frigyesevé teendi; mert az orosznak háborúja a németek s Britannia ellen lesz intézve. Illy háború, mind a németek s ángolok elleni gyű-

lötnek táplálékot nyújtana, 3 az ősi versenytárs s ellenség legyőzhetésére, mind a Rajna megszerzésére alkalomul tekintetnék.

Mi könnyű lenne a francziának Olaszországban egy diversiót csinálni, s Lombardiát Antrián ellen fellázítani; inig fő erejével a Rajnán keresztül s Némethon szívébe nyomulna. — És illy diversió, és ezen elényomulás, minő roppant hasznú lenne az oroszokra nézve. Mennyire igénylené s foglalná el Austriának s a többi német hatalmaknak csaknem egész erejét! Az alatt pedig ő, akár északról támadhatná meg Poroszországot, vagy Austriát Gallicia felől — mit Austria magához! hűségre nem igen kenycrczett le; akár délkeletről ütne Oláhországon, Moldván s Szerbián keresztül Austriára. — Azonban bizonytal nem mulatná el, minden szláv elemet lehetőségig használni. — Es itt fekszik a legnagyobb veszély. Ez az, mi ellen jó előre készülni, s minnek sikerülhetését gátolni mindenek felett szükséges.

Ha az oroszok czárja — úgy mint 1813ban a többi fejedelmek, a német törzsököket a francziák ellen, kik nyomva tartották vagy fényé-

gették, fegyverre kapatták, — most a szláv törzsoket idézi harczba azon fejedelmek s népek ellen, mellyek alatt nyomva s nemzeti lét nélkül vannak: nem lehetne e ennek olly népcsata következése, millyen Lipcse térén döntötte el Európa sorsát? Ama nép-felkelés, melly előtt nemzetiség zászlója lobogott, megbuktatta ez étezred legnagyobb hatalmát s legkijeleltebb hőset; pedig nem országa keblében voltak a feltámadó népek, úgy mint az szláv nép-felkeléskor több német tartományokra s főként Austriára nézve lenne.

A dolgok illy alakulásával, midőn a tűz nem csak kívül dühöngne, hanem bent emésztené az épület kötéseit; midőn a fúlasztó füst az épület annyi tereméiben gomolygna, s a pusztító lángok annyihelyt ütnének ki: — hol kellene s lehetne akkor az oltást kezdeni s mikint cszközleni?

Béke felbomlásának lehető esetei közt nem csekély hihetőséggel bír, s a keletkező háború folyta- s irányára nézve eldöntő lehet az: miszerint a szabadszellemtű szláv propaganda által előkészített szláv forradalom, egy vagy más országban, vagy egyszerre több helyütt kitör. Minő szerepet játszanék ekkor az orosz kormány? Ez

természetesen sokat függene attól, hogy azon forradalom emberei, kitűzött céljok- t. i. minden határtalan kormány megdöntése felé, mindjárt kezdetben nyílt lépéseket tennének e, — s az orosz kormány s hatalom ellen kikelnének e. Ez az orosz kormány cselekvési mezejét nagyon szűkítené, és sokat venne el erejéből. Mind a mellett, közönségessé váló forradalom által meaftámadott s fenyegetett hatalmak közt ő lévén legnagyobb s legerősebb, — a forradalom közös legyőzésével ő követelne s érdemelne is a többitől legtöbb köszönetét. Majd mint pacificator lépne fel; mire nemzeti s vallási helyzeténél fogva, s mint minden oroszok császára, s a görög egyház feje, meghívottnak jelenne meg. Forradalomnak illy elfojtása, vagy illy pacificatio töménytelen növelné súlyát s hatalmát, s — lehet — kiterjedését is. A többi szláv népességgel bíró hatalmak pedig megköszönhetnék, ha status quo-jok, azaz jelen elég rossz s alanti s még inkább súlyedő helyzetük fentartatnék; melly helyzetben az elnyomott szlávoknak új elnyomatásuk által még keseredettebb ellenséges törekvésük naponkint mérgező mirigykint maradna fen, első alkalomkor újra kitörendő.

De egyfelől Oroszország belsejében forradal-
loinra nincs elég elem s lehetőség; másfelől az
események s viszonyok úgy alakulnak, s azokat
az orosz politica úgy fogja vezetni, mikint nem
az orosz hatalom, hanem a más kormányok
alatti szlávok által emeltessék a forradalom zász-
lója *).

*) A szerbországi közelebbi forradalom, s a török kor-
mánynak azt illetőleg tett lépéseire nézve, akár minő szere-
pet játszott az orosz politica; de neki hajt hasznot az, mi
történt. Egyfelől a török kormány azon eszélytelen balga
lépésével, miszerint forradalmat pártolt, a status quót és
legitimitást pártoló s pártolni kellető minden hatalmakat
maga ellen idézi fel; s szenvedéseihöz s bajaihoz azon új
seb járul, mellyet kormány magát compromittálván, tekin-
télyét s erejét gyengítve, mindig magán ejt. A forrada-
lomnak illy pártolása s arrai felszabadítás által, más és
több forradalmakra nyit birodalmában utat. Másfelől e for-
radalom, haszinte annak most csak egy fejedelemnek a
másik helyébe tété is közvetlen célja; de forradalmi ido-
initásuak tekinthető, s forradalmi gyakorlatban tartja azon
népet; melly forradalmi gyakorlatnak majd nem lesz nehéz
más irányt adni. Továbbá az orosz kormánynak közbenjá-
rói s békehírei befolyásra ad alkalmat. Ha pedig a török
kormány arra vetemednék, vagy arra vezetették, hogy a
szerbeknek eddigi nemzeti s polgári önállásukat megszün-
tetvén, egyenesen török igazgatás alá vesse: ez is hasznos
eredményt adna az oroszra nézve; mert ez által ott a for-

görögök fognak — lehetőscn — legelőbb felkelni. Ezeket követendik talán az Anstria kormányja alattiak. A lengyelek, e véres drámának fő szerzői s szerep-osztói, ábránd-szülte jó remény fejében, e népek sorai közt fogják jobban számított ügyre méltó véröket ontani; — s c szerencsétlen nemzet legjobb fiai utolsó ereje vesztével végkép vérzend el.

Oroszország — hihetősen — nem fog késni a megtámadott országok s kormányok segítségére lenni. Azonban amazoknak is fog elég módot s időt engedni — ezeknek elegendő meggyengítésére.

— Nyílt lesz az interventio dús tere. Az illőleg meggyengített kormányokat végre meg fogja menteni. E megmentésnek bére lehet e egyéb ama kormányokra nézve: az orosz felsőség teljes elismerésénél, s a nemzeteket illetőleg — a kancsnka uralásánál?

radalmi elem s a török elleni törekvés nőne. Eddig a szerbek három közt állottak: a török hatalom egész kiterjedésében; muszka felsőség; vagy eddigi status quo-jok. E helyzetben természetesen hogy e harmadikhoz ragaszkodtak. De ha ez elenyésznék, s csak a török vagy orosz hatalom s felsőség közti választásra lennének szorítva, hihető hogy az oroszhoz fognának hajlani.

És mi lesz a szabadság- s nemzetiségért küzdött sztároknak is sorsa? — Bár ezt higgadt és józan fontolásra méltatná azon sok nemes érzető, kiknek hő keblét nemzetilét, dicsőség, s szabadság utáni vágy dagasztja; de kik rögtönözve, erőszakkal, alkotmányok s más nemzetek sírján akarják elévarázsolni azon nemzeti létet s szabadságot, mellyből annyit- — mennyit helyesség szerint s más nemzetek jogai mellett követelni szabad — az idő hatalmas de lassankinti előhaladása, terjedő értelem s örök igazság úgy is kivivandnak.

Nemzeti lét s alkotmányos szabadság utáni törekvés — magasztos ösztön s szent ügy. Tiszta és szent eszközökre méltó ez; s csak is {Ilyeneknek veheti valódi s igazi hasznát. E felséges törekvést s célzt, forradalom véres és vétkes eszköze fertőztetné. E fertőztetésnek szabadság viruló partja helyett szolgaság barlangjába! jutás lenne méltó büntetése,

A szláv népek nemzeti lét s alkotmányosság nélkül, elnyomva nem maradhatnak — maradniok nem szabad. De e nagy, e felséges mív nem a világ békéjét feldúlva, nem más nemző-

teket s azoknak jogait marczangolva eszközlendő; hanem értelmi fejlődés s szilaj indulatoknak salakjától és ábránd léha habjától megtisztított szabad-szellem terjesztése által kell azt előkészíteni.

Európa nyugtának fölzavarása, véres támadások s forradalom, a szláv népeket — vagy jelen, de súlyosított s még rosszabbá tett helyzetükbe siilyeszténé vissza; vagy az északi óriás diadal-szekere elébe fogná, hol jobbra méltó tűzokét s erejüket kilihegnék s kiverejtékeznék.

Akár forradalom alakjában testesüljenek a szláv törekvések, akár orosz-elleni háborít alkal-mával: ez a szláv népeket nemzeti érzetük s vágyaik emeltyűjénél fogva, mostani uraik s kormányaik ellen használja; mind két esetben, mi lenne ha az történnék, — mi nem igen hihető ugyan, de lehetséges — hogy a pártolt vagy cszközöltt nemzeti törekvés s forradalom vala-hogy az orosz kormánynak nyakára nőne? Mi, ha a mindenfelől keletkező előidézett szellem a bű-vös körül hullámozva, annak elbontásáig s fií-lasztásáig dagadna? Mi, ha az előidézett lelkek a bűvös ellen fordulnának, hatalomszavának s illy lények ellen sükernélküli nyers erejének da-

czolva? Illy forrongó, nekibőszült lelkek lecsillapítására csak egy szó van, szent és hatalmas; de a melylyet azon bűvös nem mondhat ki, mert az — mint az Isten neve a gonoszt — őt földre sújtaná; — s ezen szó: alkotmányos szabadság.

E szóval Európa többi fejedelmei megelőzhetik a bajt; s ezzel fékezhetik a készülő s mutatkozó kitöréseket.

VI

Európa teendői.

Az orosz szellemi erők ellen: szellemi erők használata.

Ellenszenv! nemzetiségek öregbítése. — Vallási befolyásának — azon vallás pártolása általi gyengítése. — A szláv nemzetiségek iránti kímélet.

Alkotmányosság zászlajának kitűzése; — főként Austria s Poroszország által.

Európa Illy móddal eszközölhető biztos állása; — s hihető alakulása.

Látók, orosz részről szintúgy mint forradalmi szláv propaganda által — mi következhetik Európára; s hogy a mostani irányok s törekvések még béke idején is veszélyt hozandanak; ha pedig háború lángja tör ki, az a legnagyobb hihetőséggel a jelen polgári s nemzeti viszonyokat fölemésztve s álladalmakat feldúlva, csapna Európa felett egybe. És láttuk, hogy magokat a szlávokat is fellengő remények csaló színe alatt szomorú jövőendő fenyegeti.

Mit tegyen Európa a fenálló birodalmak, azok közti viszonyok, a kérdéses nemzetek s magoknak a szlávoknak is érdekében — a közelgető baj s veszélyek megelőzésére s legyőzésére?

Egyfelől az orosz ellen, másfelől a szláv — s azzal czimboráló más forradalmi törekvések ellen kell magát Európának oltalmi helyzetbe s bátorságba tenni.

Láttuk már: az oroszoknak minő nagy s fenyegető hatalma; de láttak azt is, hogy e hatalomnak fenyegetőbb része nem anyagi, hanem szellemi természetű.

Az oroszoknak fegyveres ereje igen gyakran veretett meg. Hadsereg Auszterlitzet felejtve, a persák elleni szerencsés táborozás (1812 — 1815) által nagy hírre kapott volt, győzelmesség fényében tündöklött; de e csáb már Sumlánál kezdett oszlani; s a lengyeleknek több fényes győzelmei, s a cserkeszek derék ellentállása jórészt mindenkit megtérített az orosz fegyver győzhetlensége felőli hitéből. Ellenben ha a diplomácia téréen vagy egyszer vissza is kell vonulnia, (mi az eredményeket tekintve ritka eset lehet) ilyenkor is, épen olly jól tudja vesztését titkolni, mint

nyert sikeréből csak épen anynyit láttat, mennyit haszna megkíván.

Politiciája mellett legnagyobb ereje az ez által olly jól használt nemzeti s vallási rokon-szenyben vágjon. Sokkal inkább fekszik — mint már többször mondatott — ebben ereje, mint szuronyaiban s ágyúiban.

Ezen rémitő erő szellemi lévén — annak ellenében is sikerrel csak hasonlóan szellemi fegyvert lehet használni. Mint az Ossian földi hőseinek fegyvere, az árnybajnokokat derékba metszette ketté, de azok sértetlen s épen maradtak: nagy szellemi erőt fegyver nem, csak más szellemi erő győzhet le s tarthat egyensúlyban.

Az orosz hatalommal szembe ellensúly vagy — ha szükség — ellenfegyver gyanánt, hasonlóan nemzetiségeket kell alkalmazni. — Az ő leghatalmasabb fegyvere: a szláv rokon nemzeti elemek s a görög vallás. Ezek ellen csak más — ha ezekkel nem ellenséges is de különálló — nemzetiségek s vallásos érzetek léphetnek sorompóba.

Illy nemzetiségeket kell tehát Európa többi hatalmainak pártolni, öregbíteni, értelmi s anyagi

kifejlődésüket s izmosodásukat előmozdítani; s illy vallásokat ápolni. — Hogy ^{sem} ama nemzetiségek öregbítése sem ezen vallások ápolása, más nemzetek s vallások elnyomása vagy épen üldözése által czélszerűen nem eszközölhető, s hogy annak csak megkísérlése is hiba és véték: azt magyarázni s ismételni sziükségfelctti. — De mind erről később még többet.

A más oldal, honnan a már annyiszor fejtett veszélyek fenyegetik Európát — általánosan a forradalmi, s jelesen a szláv forradalmi törekvés. — Ez is szellemi hatalom, még pedig roppant. Ez ellen is fegyver s anyagi erő nem sokat ér.

Öntudatra ébredés, jogérzet vagy sejdítés ezen szellemnek első forrása; óhajtások s vágyok táplálják s növelik; öncsalás vagy csalatás, fonák vagy felszeg fogalmak s eszmék zavarossá teszik; ábránd rohanó folyammá gyorsítja; allyas és magasztos de neki szilajnlnt indulatok — pusztító árrá dagasztják.

Fegyver s anyagi erő forradalom kitörését gátolhatja s kitört forradalmat elnyomhat, de forradalmi törekvést soha sem. Míg pedig e törekvés létezik, addig annak fékezésének kínos és

kinzó feladata az álladalmat s közéletet éjjeli lidérczkint nyomja, nyugtát zavarván s vére rendes föl)tát terhes kórságot okozandóan gátolván. És e fékezés terhes munkája kétes is: idő s események fejlődése kijátszhatja azt; s a sokáig lebilincselte első alkalommal szétszaggatja lánczait. — Forradalmi törekvést erőszakkal akarni elnyomni, annyit tesz mint tüzet gyúanyagokkal nyomni el. Ezeknek nagy halmaza elfojtva tarthatja a tüzet, — de ez, ha végre kitör, annál nagyobb; s azt emészti s abból veszi táplálékát, mi által el kell vala fojtatnia.

Forradalmi törekvés enyésztesére, a pusztító árkint kitörni kész hullámok szabályozására; mi által az nem csak ártalmatlanná, hanem termékenyítővé s jóltevővé válhat: van egy hatalmas s — azt hiszem — csalhatlan mód, E mód a fentebb kimondott ezen szóban fekszik: alkotmányos szabadság.

E varázs-erejű mennyei szónak Európa jelen helyzetére nézve meg azon mérhetlen haszna van, miszerint nem csak a forradalmi törekvések lefegyverzésére s enyésztesére csalhatlan erővel bír;

hanem az orosz határtalan hatalom határtalan növekedése ellen egyedüli bizonyos eszköz.

Alkotmányos jogszerű szabadság az, mellynek létesítése forradalmi törekvést szintolly bizonyosan fojt el, mint határtalan önkény s zarnokság felkapását s terjedését lehetlenné teszi. — A menny e felséges küldöttje mind a forradalom véres — mind a határtalan zarnokság mogorva szörnyeit letiporja; s a hol s meddig ez nraltatik, sem annak pusztító fáklyája, sem ennek lánczai az emberi nemre nyomort nem áraszt-hatnak.

Es így — Intem szerint — a biztos ovoszer és védeszköz, mellyel Európa mind az orosz fenyegetve növvő ereje- s felsőségétől mind a forradalom veszélyeitől magát megóvhatja s az ellen magát biztosan védheti, e kettőben áll: az oroszról külön álló s azzal rokon-szenyben nem levő nemzetiségek s val-lások gyarapításában s ápolásában; — s alkotmányos jogszerű. szabadság ma-lasztjának minden nemzetek- s nc-pekrei terjesztésében.

E két iránynak kellene jelenben Európának

s uralkodásainak politicáját szabályzani s minden tetteit vezetni.

Tekintsük már ez eszme- s iránynak mikinti alkalmazását. Nem szólván most előbb földrészünknek többi álladalmairól s nemzetiségeiről — mint a mellyek sem orosz sem szláv részről közvetlen nem fenyegetvék — mindenek előtt Austria s egész Németország tűnik fel, mellynek mind álla — dalmait mind nemzetiségét, úgy orosz mint szláv részről veszély fenyegeti. És itt megint mindenek előtt általánosan a német faj jelenik meg: mint az oroszról s szlávtól különálló s azoknak ellensúlyt képezhető nemzetiség.

E törzsök 241 millióból áll: magába véve is hatalmas szám; de a szám alkotó részeit felvéve, belső értékére nézve még sokkal nagyobb mennyiséget teszen. Civilisatio s értelmi s anyagi súly sokszorozza e szám becsét és snlyát. Bizonyynal nyomhat a tehetős mérlegében két- s háromszor annyit, mint a kevesebbé miveit szlávok közül hasonló szám. Nyomhat — mondom — annyit; mert hogy valóban nyomjon is, az csak úgy történhetik, ha egy testté tömöttödvé

egész szellemi s anyagi gulyát s erejét a mérlegbe teszi.

Nemcthonon kezdet óta az eldaraboltsáff átka fekiitt. De nem azon eldaraboltság volt reá nézve legkártékonyabb, miszerint külön és sok apró uralkodások alatt állott és áll; mert e mellett, ha bajosabban létezhető is egység mint egy állományt képezve, de kirekesztve s lehetlenné téve épen nincs. Ugyanazon nemzeti érzés által lelkesítve s ugyanazon elvek szerinti s iránybáni nemzeti- s polgári közös életet élve; közös érdekek — mik most is nagyára, de nem eléggé értve s érezve léteznek — s rokonszellem az alkotmányilag különlétező testeket szellemi egészszé forraszthatná. Illy szellemileg összeforrott német nemzet — mellynek értelmi s anyagi ereje is, mind az egyes állományokban mind azoknak együtti szövetségében, a közös fenmaradás s gyarapodás nagy céljára jól használatnék — olly hatalom lenne, minek semmi más hatalomtól félni nem kellene s nem lehetne. Ezen jól alkotott s egészségdús test ment lenne forradalmi szellem göröcse rázkoriasítól, mellyeknek gyengeségig in-

gerelt idegek vannak alája vetve; s bátorságban lenne a sötétség s butaság sorvasztó kórságától.

Nemzetiség s alkotmányos lét kifejtése s öregbítése az, mi e célra vezet. Ez általános igazság részleteiről s alkalmazásáról később még valamit. Addig a nemzeti-Bégekről még ezeket.

Hogy a német nemzet s nemzetiség irányát ne veszítse s erejét ne fecsérelje, hanem az osztatlan lehessen oda fordítva s irányozva, mi azt egészben igényli s megkívánja, — szükség, hogy jelenben felhagyjon a francziák elleni gyűlölséggel határos — sőt abba olykor át is menő ingerültséggel.

A francziák részéről Németliont jelenben közvetlen veszély nem fenyegeti. Csak mint az oroszok szövetségesei lehetnének s lennének veszedelmesek. Forradalomnak ott létező szelleme is csak szláv tömegeket gyulasztva lehet fenyegető. Némethonban erre kevés a fogékonyság; s a mennyi van is, igazi alkotmányos lét által könnyen elenyészthető.

Bár mind a német mind a francia nemzet átlátná, mikint közös az ellenség, közös a ve-

szély, mely amazt közelebb s hamarább ugyan, de ezt is elérendi. Európa politicai rendszerét, békéjét s civilisatióját kétfelől, de részint összemunkálva fenyegeti két közös ellenség: t. i. az orosz hatalomnak a többiek feletti hatalomra s uraságra kapása; s a forradalmi törekvések rendbontó sikerülése. Ezek elleni védelem olly fontos és szükséges, hogy ezen szükségnek háttérbe kellene nyomni a íránziák, angolok és németek közti minden viszálykodást.

Frankhont alkotmányosság s az olly keserűn tapasztalt forradalomnak belbékéje elleni folytonos fenekedése Német- és Angolhonnal rokon-érdekűvé teszi; mert ezek is az orosz hatalomban az absolutismus, a szláv törekvésekben pedig a forradalom szelleme ellen küzdenek; s c ketős küzdésben az alkotmányosság ügye mellett vívnek. — Ha a francziák, németek s angolok elleni érzeteiket egy nagyobb célnak alá nem rendelik, s ha a Rajnárólí álmaikról le nem mondanak; könnyen megeshetik, hogy nem csak a Rajnában s Szajnában újra, hanem a Rhonc folyamában is fogják a kozákok lovaikat itatni.

A német nemzetiség érzete a német törzsö-

köt eldöntő hatásúvá erősítő ezen egyik fő tényező — hála az égnek! — mind inkább fejlődik és terjed.

De ezen üdvös növénynek is vannak hibás és káros kinövésai: t. i. olyaknak németesítése, kiknek — az egész érdekét tekintve — uein kell németeknek lenni. Illycnek tartom a schleswigi és holsteini — dántól külön válni akaró nemzetiségi törekvéseket.

Dánia szintúgy mint Svédhon s Norvégia, oroszról és szlávtól külön álló, s az ellen súlyos védül használható hatalom; de csak mint elhatározott saját nemzetiségükkel bírók, nem pedig mint Némethonhoz egészben vagy részben csatolt tartományok s nemzetiségek. A Dániához tartozó nemetek csak mint dánok nyomhatnak a mérlegben valamit, s használhatnak némethoni rokonaiknak. Most az a közelebb s szükségszerűbben teendő, hogy orosz felsőség alá ne kerüljenek s szlávokká ne váljanak. Ennek biztosítása után lesz ideje azt fontolni, hogy mi helyesebb: alkotmányos létben a dánnal nemzetileg is összeolvadva együtt meglehetősen nagy s erős nemzetül élni; vagy pedig illy szép jövőre rovasára

tartogatni fen nemzeti különváltságot; mi felvéve — ha polgári szabadság- s jólétre nem eszköz, Csak ősemlékek becsével bír; ha pedig azon polgári szabadságot s jólétet gátolja, Valiiban káros.

Hlyen kinövés — de még helytelenebb s károsabb — a magyar és erdélyhoni németeknek nemzetiségük melletti buzgólkodásuk. De mindjárt a magyar nemzetiségnek az európai s német érdekekhez! viszonyáról szólván, akkor erről is.

A német után a magyar nemzetiség az, mi mint különálló, s az oroszhoz és szlávhoz épen nem szító, fontossággal bír; s még nagyobb és hasznosabb fontosságúvá tehető.

Mellőzvéen itt ujabbi felhordását annak, — mit utóbb úgy is ismételnem kell — hogy t. i. e nemzetet, mind orosz mind szláv forradalmi részről mi fenyegeti, — legyen elég kimondani, miszerint a magyart mind alkotmányos léte mind nemzeti fenmaradhatása, orosztól szintolly idegenné teszen s távol tart, mint szláv forradalmi törekvéstől; s hogy léte egyedül ezen távolság által van feltételezve.

Már ezen körülmény is őt Németországra, a civilisált egész Európára nézve, érdeki rokonná

s biztos és hív frigyessé teszi. — Melly fontos-
ságot nem kissé emeli e nemzetnek földészeti
helyzete; mihez járul — minden nemzeti önhietség
nélkül ki lehet mondani — jelleme s lelkese-
désre s minden jóra fogékonyága. — Magyar-
hon s a magyar nemzet védbástya lehet Német-
országnak s Európának az orosz hatalom ellen.
De csak úgy lehet ilyen, ha értelmi fejlődés mel-
lett és által, alkotmányos léte s nemzetisége iz-
mosodik; mert csak ez teheti erőssé s a roha-
moknak ellentállani képessé.

Ezért Magyarhon Német- s azzal egyér-
dekü minden országok teljes figyelmét érdemli.
Mind azon országoknak, s fokúit Németországnak
szoros érdekében fekszik: Magyarhon fentartása
s erősödése; s érdekében fekszik a magyar
nemzetiségnek, mint ezen fenmaradás és erősödés
mellőzhetlen feltételének előmozdítása.

Épen ezért eszelős léhaság s fattyú nem-
zetiségi hév s buzgalom — a magyar nemzetiség-
s következőleg a magyarnak használható erőre
kapása elleni, s annak rovására czéltzott iparko-
dások, a nemet nyelv s nemzetiség magyarhon-
bani terjesztésére s öregbítésére. — Kik ezt

teszik, azon ügynek ártnak, mellyet pártolni akarnak. Épen a németiség s németek ügye kívánja meg a magyar nemzetiség erősödését; tehát azt, hogy ez sem német sem más elemek által ne zsibbasztassék s ne gyengíttessék.

Botrányos és nevetséges, kivált némelly kül- és belföldi hírlapoknak s azokba írogatóknak — magyarok s magyarság kisebbitésére s gyanúsítására célzott reklamációik; azon törekvés, e két nemzet közti — fájdalom! — úgy is mélyen gyökerezett viszás érzeteket újabb lángra fúni. S mennyi elfacsart tény, mennyi koholt vagy elhitt hazugságból vont ferde okoskodás. Isten bocsásd ezeknek bűnöket; mert nem tudják — legalább azt akarom lelkök idvességéért hinni — mit tesznek s hogy minő urnák szolgainak.

A nálunk is olly sokat olvasott Augsburgi közönséges újság kitűnő vendégszeretettel fogad be mindent, mi a magyarok ellen van; de magyarok melletti czikkeknak ritkán nyílnak meg hasábjai. — Ez régebben annyira volt így, hogy miden 1835- s 36-ban csekély személyem igen sokszor említettett; és volt említve igaztalan rágalmak s merő hazugságok kíséretében: ezekre

egész illendőséggel s mérséklettel irt — s csak a dolog állását szárazán felvilágosító feleleteimet, minden ntoni, s többször ismételt kísérleteim mellett sem bocsátotta soha is közre.

Lehet, hogy ez most máskint van: s jelent is meg mostanság magyar érdekekben! néhány derek a s és igaz cikk. Azért nagyára saját hibáknak s megbocsáthatlan hanyagságunknak tulajdonítható mind az, hogy az elleniink rágalmak czáfolatlan maradtak; pjind pedig, hogy a külföld helyzetünk, viszonyaink s közös érdekeink felől fel nem világosított; és ez annyival inkább, mivel ha illy cikkeket azon lap el nem fogad, kaphattak volna azok más — ha nálunk nem is annyira olvasott — de a külföld előtt teljes becsben lévő lapokban helyt.

Ama cikkek íróit — mint mondám — lihetösen többnyire nem nemtelen szándék, hanem megvetett s roszul számított nemzeti buzgóság vezérli. Azért óhajtani kell s kérni őket, valamint honunk beli mind azon nemeteket, kik a magyarság ellen tusáznak s a németiség terjesztésén s öregbítésén igyekeznek: hagyjanak fel

nemzetesdi játékkal. E téren illy törekvés haszonnélküli s kárt okozó játék; gyermekszerű utánozása egy maga helyén hasznos és szükséges valóságnak.

Az említett írók közt lehetnek talán ollyak is, kik mint a kormánynak kért vagy kéretlen ügyvédi lépnek fel. Ezeknek bizvást javallhatni, hogy kérjenek maguknak újabb és jobb utasítást; mert már teljesen elmúlt annak ideje, midőn a kormány érdekében lehetett a magyar érdeke elleni buzgólkodás. Kezdik már — hála az égnek! — kormányunknál is átlátni, mennyire van a magyar-nak léte s fenmaradása, s uralkodó - házának érdeke elválliatlanul egymáshoz csatolva; azért remélhetőleg az elavult helyett más utasítást adnak; s az illy, egykor tán hasznos helyen állott, vagy mint ollyanra rendelt, de már amaz ellenség eltűnése, s a létező béke által ott szükségte-lenné vált, s még is még mind tüzelő veszett állomás (verlorner Posten) szerepét játszó vitézeket vissza fogják híni,

Legesudásabb, de azonban nagyon szomorító, hogy belföldi lapokban s munkákban is, mint p.

o. az erdélyi német újságokban *) olly ferdített vagy költött tényekkel, s olly epés sértésekkel s ingerlésekkel tömött czikkek jelennek meg, melyek annyira békeháborítók, s az olly szükséges egység s egyesség ellen olly jó számítással vannak intézve, hogy azokat nyílt ellenség irataiban, vagy ellenséges hatalom hajtogatásra czélzó proclamációiban igenis magok helyén lévőnek tarthatnék: de valóban magyar királyi szabadék (privilegium) alatti hírlapokban s munkákban nem. Hagyjál, ha ez a sajtószabadság termékenyítő esőjének sara s iszapja, vagyis a hasznos- és üdvösnek azal járó kedvetlen oldala lenne; de midőn sajtónk a censura észbilincselő nyomása alatt nyög, szomorú dolog, hogy ha már egyszer ezen rász létezik, annak azon egyedüli jó következését nélkülöznünk kelljen: miszerint az, mi országnak és kormánynak valóban káros, mindkettő erejének és békéjének árt, mérgét s mótelyét terjesztve ne jelenhessék meg.

*) Lásd többek közt a „Siebenbürger Bote,“ 84 és 91 számait; s Dr. Rothnak „Nyelvtusa Erdélyben“ című munkáját.

Az erdélyi szászoknak német nemzetiség melletti buzgólkodásukra nézve, van ugyan kevés különbség; de ész bírálatát ez sem állja ki. Ez is oly gyermeknek játékához hasonlít, ki szobában akar földet művelni s kertet építeni; holott létezik a kert s föld, mellyben erejéhez képest ő is dolgozhatik, s mellynek örömeit ő is élvezheti, s gyümölcséből ő is részesülhet.

Az erdélyi szászok, igaz, törvény szerint léteznek nemzetül — s nemzetül kell a törvény oltalma alatt folyvást létezhetniük. — De polgári jogukat s szabadságukat nem szász vagy német nemzetiségük tételezi fel, nem az annak biztosítéka s kezesége. — A magyar polgári alkotmány az, mellyben és melly által ők nemzetül s szabadon léteznek; a magyar polgári alkotmány, melly a magyar nemzetiségnek szüleménye, azon nemzetnek tulajdona, s annak létével válhatlanul kapcsolatban áll; következőleg a magyar nemzetiség a szászokra nézve nem ellenséges, hanem védő alakú.

A szászok — mint mondám — törvény oltalma alatt tarthatják fen nemzetiségüket; de azérti hitbuzgalmuk nem okszerű — s hasztalan. „Misi utile est quod facimns, stulta est glória“. Mit

akarnak a szászok nemzetiségük melletti makacs ragaszkodásuk által elérni?

Mindenek előtti kérdés: szász vagy német nemzetiségöket s nyelvüket akarják e fentartani.

Szász nemzetiségükkel s nyelvükkel széles e világon legfeljebb 170,000-en állanak, teljesen külön s elszigetelve. — Bizonytalán több értelem van bennük, s a törvény által is nekik megadott „Prudens et Circumspectiis “ czimet jobban megérdemlik, hogysen azt hihetnék, miszerint illy maroknyi népecske, kiilónálva, alkotmányos, szabad és független nemzetet alkothatna; — másfelől sokkal több miveltség létezik köztük, hogysen darabos, miveletlen, és semmi literatúrával nem bíró szász nyelvüket akarnák azon alappá tenni, mellyen polgári s társadalmi létük épült legyen.

A német nemzetiség és nyelv tehát az, mihez ragaszkodhatnak? Mint németek, hová akarnak csatlakozni? s minő nemetekkel együtt akarnak polgári testet alkotni? mert — mint mondám — - számuk s kiterjedésük sokkal kisebb, hogysen külön válva s elszakadva szabad s alkotmányos nemzetet s tartományt képezhetnének.

Hogy a magyarhoni németekkel egyesülvén,

azokkal együtt formáljanak polgári alkotmánnyal, s önállással bíró nemzetet s országot: illy szándék, ha kivihetlenség gyermeki ábránddá nem bélyegeznék is; de rendbontó s — mondhatni — forradalmi lenne — csak ez utón lévén eszközölhető; mintán az máskint nem történhetnék, mint Magyarhonnak s Erdélynek alkotmányos polgári léts felforgatása, nemzetisége megsemmisítése, s német tartománnyá vagy gyarmattá tétele áztat A higgadt eszű s békés keblű szász nemzet, illy balga és bűnös óhajásra nem vetemedhetik; mi csak elficzainodott ész- és vérengező gonoszságnak lehetne szüleménye.

Azon szintolly nevetséges mint vétkes tervet sem táplálják talán, hogy Németföld valamelly tartományához csatlódván, valamelly külföldi német fejedelem alatt önállásn s szabad nemzetként létezzenek. Következőleg csak az uralkodó házunk alatti német tartományokkali egyesülés képzete marad fen: mi a más kettőnél valamivel kevesebbé képtelen.

Mi magyarok s székelyek, szász testvéreinket bizonynyal nem örömet vesztenők el; de ha tőlünk annyira idegenkednek, s németiségüket

olly nagyra becsülik, hogy azért Bukovina- vagy Gallicziakint kormányzott német kerületté készek válni, — erőszakkal őket nem tarthatván — a megválást azon fájdalom könnyével kísérik, mellyet századokotai társ veszte, s egy nemzet szabadságának vesztése méltán érdeme!

Egyébiránt szász atyánkfiaiinak mostani panaszai valóban alaptalanok, s heveskedőiknek követelései helytelenek. — Erdély jelen országgyűlése azt kívánta, hogy a hozandó törvények magyarul írvák, s a feliratok e nyelven szerkesztvők legyenek. E kívánat a többi súlyos és eléggé ösmert okok mellett azért is igen természetes; mert az országgyűlésnek nyelve kirekesztőkig a magyar lévén, természetellen ellenkező s erőltetett dolog, hogy magyar követi utasításokból, országgyűlési magyar tanácskozások s a választmányok magyar dolgozataiból, s tehát mind magyar anyagokból — latin feliratok, s latin törvények készüljenek. — Szintolly kevésbé sérelem ez a szászokra nézve, mint Magyarhonban a tótokat s horvátokat illetőleg nem volt sérelem az, hogy a magyar nyelv vált a törvény eredeti nyelvév. Valamint ott a magyar nyelv nem a tótok

s horvátok anyai nyelvét küszöbölte ki; úgy Erdélyben sem a szászok saját nyelve helyébe! léptetéséről volt szó. Mindkét helyt csak a latin nyelv forgott kérdésben, melly tótnak es szásznak és magyarnak egyenlőn idegen. Ezt sérelemnek venni, s ez ellen panaszt emelni, csak illy okoskodáson épülhet: teher és sérelem, hogy a törvény olly nyelven legyen, inelly nem anyai s inelly ct tanulni kell; tehát szerkesztessék nem-anyai, s tanulandó latin nyelven. — Igaz, hogy a szászok közül néineliek ennél jobb logicával, de nem több joggal s helyességgel azt követelik, hogy a törvény németül is szerkesztessék. A mellett hogy nyelvünk illyesminek történhetésőtől törvény által biztosítva van, könnyen átlátható, miszerint jelenben, midőn a magyar nemzetiség már annyira fejlődött — midőn a nemzet szent heve nyelvét azon békákból akarja kiszabadítani, mellyekkel azt a latin nyelv nyűgözi, s midőn ezt a testvér Magyarhon példája és sükere által jogosítva cszközleni köz és elszánt akarattá vált: e pillanatban — mondom — azt kívánni, hogy a latinnak békéit egy más nyelv lánczaival cserélje fel, s egy holt súlyt egy sokkal veszélyesebb

elő s emésztő téliéinek nyomásával váltsa fel; olyasmí, mire nemzetünket csak Lódító fegyver lehetne képes kényszeríteni.

Erdély régi törvényeinek nagyobb része magyar, s a szászok e magyar törvényeket mindeddig s a mai napig értették s használták. — Erdély nemzeti fejlődemei alatt, nem csak törvénynek s közigazgatásnak, hanem az udvarnak is nyelve a magyar volt; s a szászok mégis szabadságokat s nemzeti létüket megtarthatták s megtartották; bizonyságául annak, hogy jelen alkotmányos létök s polgári szabadságuk, nem német nemzetis égőkön, hanem honunk alkotmányán alapszik.

Bizonnyal sem Erdély törvényhozásának, sem egy okos és igaz honfinak is szándékában nem volt, és nincs: a szászokra a magyar nyelvet olly móddal erőltetni, mikint szász vagy német nyelvüktől s annak eddigi használatától megúsztassanak. Tudniok kellett a szászoknak eddig is magyarul, ha törvényhozásban részt venni, s ha közhivatalokat (néhány kamrait s kincstárit, niel-lyekben a magyar nyelv tudása mellőzhető, kivéve) viselni akartak.

Ezek következtében óhajtandó, hogy szász

rokonaink meggondolják s szívükre vegyék, miszerint a német és magyar elem többé ellentétben nem áll; hogy épen a német érdekek kívánják a magyar nemzetiségnek öregbedését; és hogy a magyar nemzetiséghez csatlakozva a német érdekeknek használnak; a magyar nemzetiség elleni törekvéseik által pedig, ezt gyengítve, amannak ártanak.

Sem törvény hozás útján, sem máskint, nem kell, nem lehet, s bizonyosan nem is fog a szászoknak nemzetiségük s nyelvök megtámadtatni; de az ő saját érdekük, s közös érdekünk követeli azon óhajtást is, hogy bár törekednének azon, miszerint éktelen szász nyelvök helyett válják a német — melly bizonynyal előttünk magyarok előtt is nagy becsű — anyai nyelvükké. Mint most a németet kell tanulniuk, tanulják a magyart. Ha a latin csak tudomány nyelvévé tétetik, s polgári életben mellőzhetővé válik; népnevelés által pedig eszközöltetik, hogy az oláhok kezdjenek magyarul érteni, s e nyelvnek tudása lassankint közöttük elterjed (mit ha igazán s okosan akarunk, megtehetünk): így a szászoknak tiszta és nagy lenne nyereségük; mert a helyett, hogy most

kénytelenek, miután szászul szólalnak meg, németül, magyarul, latinul s oláhul tanulni: akkor németül szólalván meg beérhetnék a magyar nyelv megtanulásával.

Komoly figyelmet érdemel a szászok részéről az, mikint azért hasznos, sőt szükséges hogy magyarul tanuljanak: nehogy egykor oroszul kelljen tartaniok.

Mély búval kell minden igaz honfinak azon idegenkedésre s visszavonásra tekinteni, mellyel a szász követek Erdély iki országgyűlésének kivált végével, olly ingerülten s ingerelve, annyi gyanakodást s szerctetlenséget bizonyítva a magyarok s magyarság ellen viseltettek.

Szomorú s káros jelenet: közös érdekeket így fel nem fogva, vagy félre értve, s az úgy is gyenge erők illy eldarabolását szemlélni — s látni, mikint tágíttatik eszélytelen s bűnös kezekkel mély szakadássá azon már is káros hézag, melly a magyar s német nemzetiség közt létezik. — Azon országgyűlés magyar része, vagyis 20 szász követen kívül, az egész országgyűlés a magyar nemzetiség iránt olly megtisztult s értelemdús va-

lódi buzgóságot bizonyított, melly minden tolokodást s erőltetést távol s gondosan kerül.

Elfogulatlan senki sem állíthatja, hogy mind a magyar nyelv ügyében mind a felállítandó múzeumi, felsegélendő magyar színház s építendő országgyűlési-terem dolgában — a szászok iránt a leggyöngédebb kímélet ne valósítottatott volna: a két elsőhezi pénzbeli járatástól ugyanis ők teljesen felmentettek, s mén- is a múzeumi igazgatói közé keblökből egyén is neveztetett ki.

E kímélet igen helyes volt; de nem tartozásból folyó. Egy hazának lévén fiai s ugyanazon polgári alkotmány élvezői, már e kötelék olly közös tartozásokat létesít, melly a kerületi szük érdekek s nézetek mellőzését parancsolja, s köteleességgé teszi részt venni mind abban s hozzá járulni mind aboz, mi az egésznek közvetve s a nagyobb résznek közvetlen hasznos vagy szükseges, s a nagy többségnek forró óhajtásával meg-egyező.

E mellett s e felett Erdélyben a magyarok, székelyek és szászok közt az egyesülés hite létezik. — Ezen már századok óta létező s újra meg újra hittel pecsételt kö-

tés (unió) kölcsönös szoros kötelességévé teszi mindenik nemzetnek a más kettő oltalmára s védelmére mindig készen lenni, egymás érdekeit pártolni; sőt akármellyik nemzetbeli csak egyes tag méltó ügyét vagy sérelmét is magáévá tenni s törvényesen pártolni. Illy szoros kötelék, illy kölcsönös kötelesség nem teszi c tiszta tartozássá, hogy mi az egyik nemzetre nézve szükséges és hasznos, abban a más kettő is részt vegyen; s annyival inkább, hogy mi kettőre nézve illyen, abból a harmadik magát ki ne vonja?

A szász követek azonban — nem csak hogy ezt el nem ösmerték, hanem alkotmányosság elleni, s minden törvényes előhaladást gátló azon állítást vallották, miszerint az ország gyűlése a szászokat illetőleg nem rendelkezhetik; vagy is hogy a többség nem határozhat. És illy ellenséges elkiilönözés — illy rendbontó állítás mellett az ország Rendei végzését a Felsőséghez intézett feliratra nyomni kellető szász nemzeti pecsétnek megtagadása által akarták gátolni; s végre nem csak ellenvéleményt nyújtottak be, mit a törvény megenged, hanem a Felsőséghez az orsz. Rendei végzése ellen folyamodtak, melly lépésnek törve-

nyes alapja s értelme nincs. Ezen ingerült hangulatú folyamodásban tiltakozva nyilatkoztak azon múzeum ellen is, minek terhe alól a szász nemzet felmentve becsületében részes lett, hasznában részesülendő.

Illy több mint idegenséget mutató lépés, minő elleningerültséget szürend! — És illy ingerültség, s illy különváltság mellett, inikint fog a nemzeti kötés s a nemzeti együtt - lét s egyesültség fehallhatni?

Valamint két rokon nemzeti! országot, még pedig ugyan azon korona- s kormány - alattit s alkotmányilag is sok részben egybekötöttél, ha még szorosabban egyesülni s. egy testté olvadni valóban akar, — e szándékban gátolni nem lehet (mint ezt nekem több évek előtt, egy most igen magas polczon lévő igen érdemes ur, Magyar« s Erdélyhonra nézve helyesen mondotta); úgy, ha kettőnél több nemzet egybe van kötve, s azok közül egyik a többinek előhaladását gátolva, erejét gyengítve, csak nyúgkint jelenik meg; s amazok e nyúgtól s illy zsibbasztó súlytól menekedni akarnak: nincs mód s nincs hatalom, rnelly ezt gátolhatná.

E mellett s ezt illetőleg, azt is meg kell a szász nemzetnek gondolni: mikint a szabad szász vágj is királyi földet nem csak ő lakja és bírja, sőt az oltani lakosok nagyobb száma mintegy 200,000 oláh; kik általa nyomva vannak. Minek következtében ezek vele bizonynyal kezét nem fognak; s teljes készséggel lesznek az őket törvényesen — kétségen kívül — védendő magyar nemzethez csatlakozni.

Bár ennek, valamint saját hasznuknak s közös érdekeinknek meggondolása arra bírná szász honosinkat: miszerint a magyar nemzet s nemzetiség elleni gyanakodással s törekvésekkel felhagyván, Erdély közelebbi orszá ggyülésein az ellen, mi közösen fenyeget, velünk együtt munkálni készek legyenek.

A már előbb mondottak szerint állván az ólálkodó bajok- s fenyegető veszélyekre nézve a dolog; s az azok ellen megóvható s védül szolgálható nemzetiségeknek Európa politicalai rendszerét s nemzeteit illetőleg ilyen lévén állása s viszonya; ezen tennészetileg frígyes nemzetiségeket az illető kormányoknak ápolni s öregbíteni kell,

mint legbecsesebb kincsüket s erejük legfőbb kútfejét.

Így Németország minden kormányának a német nemzeti lelkesedést táplálnia kell; annak jó irányt adván, s azt nemzetek iránti olly ellen-szenvektől, mik a hasonérdekűek egyesülését akadályozzák, a lehetőségig tisztítván. A fejlődelinek bizonyítsák minden cselek vésőkkel, hogy telkestül testestül németek: ez által fognak a nemzeti buzgóság s hívség szent hitében, népeikkel legszorosabban s a lehető legnagyobb erőt nyerve összeforrani. A kormányuk alatti nem-német, hanem azokkal rokon-érdekű fajbóliakkal, — ott is hol németek között s azok közé elegyedve vannak — nem csak nemzetiségük iránti kíméléttel, s minden reactiót szülhető elültetést kerülve bánjanak; hanem azoknak magukhoz, s a német nemzetiséghezi édczésén kell törekedniük. Hol pedig azon nem - német fajok tömegben s népet alkotva léteznek — ott nemzetiségökbóli kivetkeztetésiiknek minden me-rcuye, tetemes hiba; s helyes politica-szabta kötelesség — nemzetiségüket minden tekintetben a lehetőségig szilárdítani.

Megfordítva ugyan ezt kell tenni a nem-né-
inét uralkodásoknak, német alattvalóikra nézve.

A porosz kormány igen bölcs irányban bá-
nik francia alattvalóival, nemzetiségük-
teljes kímélettel és gyöngédséggel. Igen böl-
csen hagyja Poseni hercegségben a lengyel nem-
zetiséget bántatlan, Nagyon kívánatos, hogy e
nemzetiséget s e nemzetet, érdekeinél fogva mi-
nél inkább magához csatolja.

Anstria az, mellynek kormánya alatt legtöbb-
féle nemzetek léteznek. E különböző nemzetisé-
gek közül három vagyon, sőt mondhatni négy,
mellyet orosz hatalom fenyegetése s felsőségre
kapása ellen jól használhat; s ha veszni nem
akar, használnia kell. A többi nemzetiségeket
is célirányos bánásmóddal remény Illetőleg hasznos-
sá, de ártalmatlanná bizonyosan teheti — más
irányt adván óhajtaik- s törekvéseiknek; s ez
által az így cél-nélkülivé válандó szláv ábrán-
dot szintúgy, mint az orosztoili reménylést ele-
nyészi etbetvén.

Az olasz, német, s magyar nemzet
az oroszokhoz s szlávokhoz teljességgel nem szít;
s azokkal sem faj- sem nyelv- sem vallásheli

legkisebb rokonságban vagy egybeköttetésben sincs. Ezekben van Austriának legfőbb ereje. Ezek azon szilárd erők, melylyekből magának a szellemileg fenyegető kettős ellenség ellen, legbiztosabb és sikeresebb szellemi fegyvert kovácsolhat; mindeniket nemzetiségében nem csak sértetlen hagyván; hanem azt mind kiterjedésére mind belső értékére nézve minden módon öregbítvén. Egymás rovására történő [összelegyítés mindeniknek káros s mindeniket erejéből veszi ki; mert csak sajátjukban lehetnek szilárdok, — korcsosítva semmit sem érnek,

Mennyire érdekében fekszik uralkodó házuknak, német tartományaiban a német elemnek s nemzetiségnek tisztán megtartása s erősítése; szintolly káros annak a magyarok vagy olaszok közeli bejátszása, vagy beeröltetése; mert az által gyengítené s kevesítené azon erőket, mellyekct önoltalmára szilárdítani s növelni — érdeke s a szükség parancsolja.

Mint német hatalom nyíltan és híven csatolván magát az egész német törzsök érdekeihez, s egybevetett vállakkal munkálván azzal a közös czelra, — ezzel mint magyar és olasz király is

szent kötelességének tesz eleget; s viszont a magyar és olasz nemzetiséget ápolván s mozdítván elő, német hatalmi minőségének érdekét mozdítandja elő.

Közelebbi időkben gyérültek a magyar nemzetiség elleni irányok jelenetei. Juházodni kezdetek ez iránt; s ezen jól olly kevésbé, de félre olly gyakran ismert nemzet hálaérzetre s lelkesedésre lobbant, nemzetiségének kormány részéről inkább csak sejdített mint érzett pártolását tapasztalván.

Remények nyíltak meg; s e reményekhez minden, ki honát szereti, s uralkodó házához hív, vallásos kegyesség remegésével ragaszkodik. — Biztat e remény mindnyájunkat, — s adja honunk s uralkodó házunk nemtője, hogy ne csalatkozzunk! — miszerint mostani bölcs kormányunk az idő jeleit s szükségéit megértvén, a magyar nemzetiség fejlődését hatalmas pártolása alá veendi, s arra tevőlegesen is segéd kezeket nyíjtand.

E remény jogosít megkívánni s megvárni azt, hogy mindenek előtt nemzetiségünknek ártó, s az ellen irányzott olly dolgok szüntessenek meg,

mik közvetve vagy közvetlen a kormánytól függenek.

Ha kormányi nem - tetszés s hibáztatás — mi olly sokak előtt elhatározó erővel bir — követné azokat, k ika magyar nemzetiség ellen fondorkodnak s működnek; beli sokkal kevesebb mentek volna a szláv mozgalmak; mi sok nem maradt volna el, mi ingerelve s a szakadást növelve történt. — A protestáns szláv papok bajosan növelték volna s mívelnék azt, mit tettek és tesznek. Bajosan rugódoztak s hajtogattak volna a törvényhozás rendeletéi s ezélzata ellen.

A trónhoz kérelmével mindennek szabadon kell járulhatni; s a kormánynak folyamodásokat meghallgatni kötelessége; de kötelessége: törvényelleni kéréseket visszautasítani s illy kéréket legalább meginteni. — Jól tudja a kormány annak módját, hogy olly kéréseket s olly küldöttségeket, mellyeket törvényteleneknek tart, mikint kelljen elutasítani. Illy okból, vagy illy ürügy alatt több megyék küldöttségeinek kellett a trón színétől eltiltva, kérésükkel távozniok. Pedig mind azon kéréseknek törvénytelenége olly kön-

nycn bebizonyítható csakugyan nem lenne, mint azon folyamodásnak: hogy a törvénynek a magyar nyelv iránti ezélzata kijátszásával a diplomaticai polezra emelt magyar nyelvet, mint idegent mellőzhessék s körükből kiküszöbölhessek, — Illy irányít folyamodással járult a kormányhoz azon protestáns papi küldöttség, melly nem is azon vallás egyházi testületé¹ részéről, vagy annak tudtával ment, sőt annak határozata ellen működött; tehát érvényes s elfogadható küldöttségnek sem tekintethetett. Mégis nem jött köztnadra, hogy ennek elfogadása megtagadtatok s folyamodása rosztatott volna; mi az előbb említett megyei küldöttségek- s folyamodásokra nézve ország-szerte! tudomássá tétetett.

Kétséget nem szenved, hogy azon törvény el- leni s káros szakadásra ezélzó folyamodás leg- felsőbb helyen nem helyeseltetek; de minő idves hatású lett volna azon nem-helyeslésnek közzé- tétele. Ez — hihetősen — több békét zavaró azótai lépéseket meggátol; s aligha Fejérpataki Gáspár urnák, az 1843-ra kiadott szentmiklósi tót ka- lendárium írójának lett volna kedve, a népet folsósege s törvény ellen lázítani, s magyarok

ellen ingerelni. Mi hogy censurával ellátott országban történhetett; s hogy a köznép kezébe illy veszélyes könyv kerülhetett, és van, — valóban megfoghatatlan.

Ha tudatnék, miszerint a kormánynak nincs ínye szerint a magyar nemzetiségnek szó és tett és írás általi megtámadása; sok megtámadó nem * fúrasztaná magát, és sok berzenkedő mérsékléné hevét.

Do reményünk van s kell reményünknek lenni, hogy kormányunk nem csak a rosszat meggátolva, hanem cselekvőleg is fog nemzetiségünk mellett fellépni. Közigazgatás s közoktatás mezeje mi tág; mennyit tehet azon nemzetiségünk terjesztésére s szilárdítására kormány országszerte, nevezetesen városok körében, véghelyeken, s a hivatalbelickre s nagyok köreire hatva; mennyit minden erőltetés, fáradság, sőt minden költség s áldozat nélkül is, egyedül annak kinyilatkoztatásával, hogy azt óhajtja s akarja.

A negyedik nemzetiség, mellyben Austria véderőt találhat: a lengyel. Ezen szláv fajnak németek s Austria elleni gyűlölete, az előzményekből s folyvásti bánásmódból szintolly könnyen

magyarázható, mint mélyen gyökerezett. Az igaz, hogy e nemzetnek sok egyéneire, a szláv-rokonság csatornáján, a szláv forradalmi irányok befolyást nyertek; s így nagy párt van ott, inelly nem csak Anstria nemzetiségért! ellenének, hanem ollyannak tekintethetik, inelly tudtán kívül ugyan, sőt szándéka ellen, orosz érdeket mozdít elő. Mind c mellett oroszok iránti ellenszenve, s azok iránti boszúja, barátjává teszi azon nemzetet minden hatalomnak, inelly az oroszot ellene nem pártolja. Nagyobb az orosz-elleni gyűlölete a német-elleninél; s rongált nemzetiségének pártolása könnyen kibékülhetne Anstriával. Kész volna ezért utolsó csepp véréit is áldozni, ha nemzetisége ápolóját s védőjét találná abban fel; la annak létevel s hatalmával saját nemzetisége lenne összekötve. —

ölig a vélemények meg lesznek oszolva; hogy az orosz vagy anstria kormány alatti lengyeleknek van e roszabbtól dolguk — addig Anstria lengvel alattvalóiban nem sokat bizhatik. Ellenben, lenne csak Gallicia mint valóban lennel tartomány nemzetile“ kormányozva; árasz-aná csak illy kormány arra nemzeti s anyagi

fejlődés és jólét áldását: olyan védsáncz volna az, mely szükség idején az orosz hatalom alatti lengyeleket is magába fogadná, s mellyen az északi hatalom csak egy egész nemzet vérző tetején által ronthatna uralkodó házuk többi birtokaira.

Austria többi szláv - népességű tartományait is elvonhatja minden orosz s minden szláv-forradalmi hasonlóságtól; elenyésztethet minden ragaszkodást, mi egyik vagy másik iránt azokban lehet is, van is; *\$ biztos szellemi segéd erőt s véderősséget alkothat magának azokból. De erre azoknak nemzetiségök gyámolításán kívül még egyéb is kell; miről a később mondandók somban.

Láttuk már: miszerint az orosz hatalomnak a szláv nemzetiség mellett, a görög vallásban fekszik másik fő- s veszélyes célokra használtató ereje.

Ezen vallás pontosítva van az orosz hatalomban, s azzal — mondhatni — ugyanazonosítva. — Az orosz császár ezen vallásnak feje; s ez egyház határtalan függéssel van iránta. — De a

szlávoknak nagy része s az oláhok ezen egyháznak hívei.

Az orosz befolyásnak ezekrei hatását — természetesen — nem nyomás által lehet gátolni. Ezen szerencsétlen mód használtatott, főként Erdélyben; s még nagyobbá s szorosabbá lelt azon ragaszkodás, mi ellen intézve volt. — Olly atyáskodás s olly jogszerű s törvényes ápolás alá kell e vallást venni, hogy hívei ne legyenek kénytelenek sérelem - orvoslásért egyházuk fejéhez intézni keservök sóhaját; vagy abban bolyhozni reményüket.

Utóbbi időkben az orosz kormány, különben mindig követett előrelátását s azon politicáját fedelni látszott, melly örökké kímélet s mérséklet álörcczája alatt jelent meg, — midőn a római egyházat nyilván üldözni s e hitű alattvalóit nyomni kezdette. — Ez vagy annak jele, hogy már magát olly erősnek, s a többi hatalmakat olly gyengéknek tarthatja, miszerint daczolhat azoknak s büntetlen sérthet bár minő — haszintc leggyöngédebb s érzékenyebb érdekeket is; vagy pedig, hogy az írás szava szerint: kinek Isten vesztét akarja, eszt zavarja meg. — Akárhogy legyen,

van ezen szabályainak azon bizonyos haszna, mi szerint ő eszközli azt, mit világosodó» ezen korában inás hatalmaknak tenni sem illő sem tanácsos; de a minnek — legalább vele szembe — haszna jelenben nem kicsiny: ez a tőle *függő* vallásos érdekek s érzelmek ellenébe, s ellensúlyul más vallás iránti eiithusiasmusnak gerjesztése.

Kebelbe tisztán és mélyen vésett vallásos érzet s buzgóság, emberben mint társaság tagjában s polgárban egyik leghasznosabb erény. Illy keresztyéni tisztaságra emelt vallásosságra tekintettel lenni s azt előmozdítani, uralkodásnak úgy, mint törvényhozásnak tiszte. Mit azonban rögtönözve s erőszakolva tenni, sem lehet sem szabad; hanem csak hosszabb úton eszközölhetni biztosan, az az nevelés útján s oskolai s egyházi tanítások s példaadás által. Ellenben vallási felekezet iránti enthusiasmus — fanatismusnak szülő anyja: mint mámor és ábránd, keresztyéni józansággal türelmes szelídséggel s munkás szeretettel meg nem férhető: többnyire nyomás- és üldözésokoza reactio gyümölcse. Azért sem létrejötto nem kívánatos, sem létesítésének

módja helyes nem igen lehet. De ha létezik, vigasztaló, midőn annak iránya olyan, mi az értelem s jogosság ügyének legalább közvetve hasznos.

Hlyen a jelen eset. Mindazon nyomás, mit orosz Lengyelországban a catholicusoknak szenvedniük kell; mind azon sértések s üldözések, mikkel a római egyház az orosz uralkodás által illetetik, sokaknak nyitotta meg szemét, kik addig az oroszoknak pártolói voltak; sok egy vagy más nézet- vagy érdek-szülte — orosz kormány vagy udvar iránti hasonszenvet ellenszenvvé, mégpedig élénkké változtatott át. A catholicusokat mind a közös sérelem, mind az egész egyházat fenyegető veszély érzete, világszerte orosz - elleni oltalomra kész s annak megtámadásától sem idegen egészsé csatolja s köti össze; s a catholicismust Európa uralkodásaira s nemzeteire nézve hatalmas gyűlponttá s erőtényezővé teszi.

Főkint a lengyeleknél rongált hazájok s üldözött vallásuk iránti ragaszkodásuk s buzgóságuk ugyanazonosodva olvadt egybe. Ott, ez érzet, közszellem s divat következtében, épen a miilyen jó lengyel, szintolly jó s gyakran tulságig buzgó catholicus mindenki; vagy legalább an-

nak szerepet játsza. — Hogy e nemzet, nielly mindentől elhagyva, polgári s nemzeti nyomor közepette van; meHynek számára a földön sem él sem remény nem nyílik: a vallás és hit vigasztalásában keres s talál menedéket s enyhülést, — igen természetes.

Köztök a honszeretnek legdiszlőbb oltára hölgyeik keble — s hálát adhatnak ezért az égnek; mert nincs azon nemzetnek ügye elveszve, mellynek hölgyei hönök iránti liiv és buzgó szívvel képesek jó honfiakat jutalmazni; s az alatt hordanak s nevelnek a honhoz hu polgárokat: de hol ama szent oltár kialutt, hol a szép nem hon s nemzetiség iránt hideg s idegen — el fog azon nemzetnek csillaga hunyni, bár minő szilárdnak littassék is alkotmánya s bár minő atyáskodó legyen kormányja.

Oh honom hölgyei, vegyétek ezt szívetekre! Higyjétk, hogy arezot kecsesebbé semmi sem lehet, mint hon s nemzetiség iránti buzgóság* lelkesedésteljes kifejezése; s ennél bájolóbban szemből semmi sem sugázzik s hódítóbban ajakról semmi sem ömledez. Amazonok talán voltak, — csak hölgyekből álló nemzet talán lehetett;

de csak férfiakból álló nem. Nemzet, mellynek csak fiai tartoznak hozzá, de hölgyei tőle idegenek — fen nem állhat. Oh meddig fogja még nálunk felsőbb vagy gazdagabb körökben! hölgyeink nagyobb részének hon iránti közönyössége s idegen nemzetiségek majmolása meddővé tenni a hon nemesebb fiai buzgó törekvéseit? Min hon iránti hiveség csak ész s kötelesség* parancsának szüleménye, addig az gazdagon terjedve sarjazni nem fog; hogy közönségessé legyen, a szív kedvelt érzetévé kell válnia: a szív templomának kulcsa pedig a hölgyek kezei közt van.

A lengyel nemzetben, a szépnem lévén a honszeretetnek fő ápolója s ez adván annak nem csak táplálatot, de — mondhatni — irányt is; igen megfogható, hogy az vallásosságnak — mi e nemnek szebb sajátságai közé tartozik — hordja bélyegét; s megfogható, hogy e vallásosság a mostani körülmények közt és által, épen ez érzeménydús nemnél túlságos buzgalommá is vált, s mint olyan terjedté lett.

Mind e nemzetnél mind általában az említett reactio-szülte vallási enthusiasmus, igaz hogy rágó, s csak éles baj ellen alkalmazható

szer; de ennek használatára nézve nyugtató, miszerint az értelemnek ezen már eléhaladt korában bizton reménylhetni, hogy azon okok szüntével, inellyek ezen enthusiasmust előidéztek s növelik, ezen iránynak is túlsága enyészvén, a zavarodott ár virányos medrébe visszatérni; s csak józanul buzgó tiszta vallásos érzetté váland.

Az orosz hatalomnak s szláv forradalmi törekvéseknek is nemzeti s vallási rokonszenvekben s érdekekben alapult s kettős szellemi ereje ellen, láttuk mikint lehet és kell hasonlóul szellemi ellensúlyt s ellenerőt alkotni; s mikint kell azzal ellenkező nemzeti s vallási érdekeket s érzeteket használni. De mondtam, miszerint létezik még egy erő, nagy és hatalmas, mellyet ama két ellenfélnek megvehetetlen erősség gyanánt lehet ellenébe tenni. Ez az alkotmányosság.

E nélkül sem a felhordott nemzetiségek sem az ellenirányú vallásos érzet, síkeres ellentállásra s a veszély* elhárítására képessé szilárdulni nem fognak; mert ez azon föld, melly azok gyökereinek táplálékot adhat.

Igenis csak alkotmányos létben s lót által kaphatnak, mind a szlávástól elkülönözött, mind

azzal ellenkező érdekű nemzetiségek elly erőre, melly saját létüket s kormányaik fenmaradását, bár mi viszontagság ellen is biztosíthatja; s csak alkotmányos lét teheti a most ellenségesen s fenyegetőn álló szláv népeket ártalmatlanokká; sőt azokat biztos frigyessé varázsolhatja át.

Alkotmányosság az — mint mondám — minek szent köréhez, sem orosz önkény és zsarnokság sem békebontó forradalom nem közeledhetik. Ez a nemzetek s álladalmak egészségi állapotja. A* hol s míg ez van: sem zsarnokság sorvasztó kórsága sem forradalom hagymáza nem létezhetik. Mind a két mérget megsemmisítő ellenszer ez.

Mint egyént tehetőség, önállásra segítvén, mentté teszi szolgaság kénytelenségétől s attól, hogy magát más önkénye alá kelljen vetnie; s így enyészeti azon fő utat és módot, melly által hatalmasok mások uraivá válnak; úgy jogok s alkotmány birtoka óv meg leginkább nemzeteket zsarnoki hatalom alá eséstől. Alkotmányos jogok s szabadság birtoka emeli ugyanis az öntudatot s önbecs- érzetet zsarnokság elleni teljes gyűlöletté; s azoknak élvezése utolsó csepp vérig védendő kincscé válik. E védelemre pedig, a le-

liető legnagyobb erőt nemzetben épen azon jogszerű alkotmányos szabadság fejt ki.

Másfelől valamint tehetőség mentté tesz a kísértettől, ínségtől szabadulásért vétkes szerzésnek tilos vagy nyílt útjára vetemedni; úgy jogok s szabadság szerzéséért tilos útra lépést alkotmányos jogok birtoka szükségtelenné s czéltalauú teszen; s az arrai vágyat s törekvést létre sem engedi jönni. Alkotmányos országban, forradalmások helyes, jogokért! küzdés álorczáját nem használhatják, melly alatt gyakran másutt undok vágy és szándék rejtezik. Hol jogszerű lét s alkotmányos szabadság van, ott minden irány s minden inerény a fenállónak felforgatására, vétkes rendbontói bélyeget hord magán, s mint olyan minden jó polgárt maga ellen idéz fel.

Alkotmányosság tehát az, mellynek zászláját kell mind azon hatalmasságoknak megragadniuk, mellyeket orosz túlnövő felsőség, vagy forradalmi veszély fenyeget.

E hatalmas zászló megragadására s kitűzésére mindenek előtt Austria s Poroszország van meghíva. — Ha e két hatalom az alkotmányosság szent lobogóját kitűzi: lelkesedett elra-

gadtatással fogja ez alatt az egész civilizált világ a hűség esküjét letenni. Ez alá gyűlend minden, ki értelemmel s erkölcsi érzettel felruházott teremtményhez méltón, irtózik zsarnoki vas vesszőtől s borzad forradalmi dühöngésektől: szóval minden, ki rabszolga vagy fene vad lenni nem akar.

Igaz, hogy irtóznak illy szerepváltozástól a hatalomnak mostani kezelői. Sokaknak természetes tökké vált az alkotmányosságtól: undorodás; s megrögzött bennök az azelleni balitéletek- s főnök nézetek-szülte gyűlölet. Hideg borzogatja vagy harag hevíti, annak csak nevét is hallván.

Kivált Austria hatalmasaiba van ezen alkotmányosságtól undorodás s annak gyűlölete belenőve. — Ministeri mindenhatóság, igaz, hogy alkotmányosság mellett nem létezhetik. A hatalom gyakorlatának legkényelmesebb poleza az, mellyen sem felelősség sem ellenzék vagy nyilvánosság szabad akarat szerinti cselekvést sem nem gátol sem nem nehezít; mellyen minden jóért dicséretet s köszönetét lehet aratni, — hibákért s okozott sértések- s szenvedésekért pedig az uralkodó sérthetlen személye megé szoktak bújni. —

Kik illy polczon vagy a körül ülnek, vagy ülni vágyásuk s reményök van, nem örömetst távoznak attól. De ha van keblökben az uralkodó ház iránt igaz hűség s az egész álladalom fenmáradásáért buzgóság: nem lehetnek idegenek ez áldozatot — ha nekik terhes és kellemetlen is — megtenni most, midőn az egésznek fenmaradása s a ,leírni és nemleírni? kérdés függ attól.

A hivatalnokok tábora, melly általán véve alkotmányosság létre jöttének legnagyobb ellensége s legerősebb gátja; — melly az*, austriai birodalomban azon mindenek felett álló kövült hatalom az úgy nevezett System, rendszer lomha súlyával csigázván a kormányzottakat, s maga is az által csigázva — eszközli az igazgatásnak csigamenetét; e had — mondom — alkotmányosságban, kényelmes és jól kainatóló helyzete s hatalma sírját rettegi; pedig alkotmányos rendszer mellett is elég kilátás van hivatalt viselni óhajtók számára; sőt szorgalom, munkásság] s tehetőség épen ott teszi azt a legszebb s legjutalmazóbb pályává.

Anstria nem tisztán korlátlan hatalom — s az nem is lehet. Mint magyar király korlátolt; s

csak mint olyan lehet magyar király. Ezen korlátoltsága s többi országai-beli korlátlan hatalma, egymás ellen gúny s kölcsönös szájka egymás szemében. Egy-helyt vallania s követnie kell olly elveket, niellyeket másutt tagad és kerül. Illy korlátolt s korlátlansági kettős szerepben nem diszelhetik. De ha teljesen korlátlan hatalom volna is; mint Hlyen sem játszhatnék első szerepet. A korlátlanságnak feje, vezére s képviselője az orosz hatalom. Minden más hatalom, melly a korlátlanság zászlaját tűzi ki, okvetlen annak vezérsége s felsősébe alatt áll. Austria — mint nem is mindenütt, tehát nem tisztán korlátlan hatalom — e téren csak alárendelt helyzetben lehet; s hogy e helyzetben is mennyi felől és mi minden fenyegeti s teszi fenmaradását kétségessé, már láttuk. Ellenben ha alkotmányosságot tűz ki jelszóul; ha így civilisatióának s jogszerű békés haladásnak vezérévé lesz; úgy biztosan Európa első hatalmává váland. olly elsőségre kap, melly haszinte felül emelendi is azon, hogy bár minő hatalomtól is félnie ne lehessen, de sérteni és nyomni senkit sem fog; s Európa egyensúlyát, sem kereskedése sem hadi

ereje vagy politicája által, sem anyagi sem szellemi tekintetben zavarni vagy veszélyeztetni bizonyosan nem fogja.

Vigyázni kell Austriának, nehogy Poroszország megelőzze azon vezérség* felvállalásában. — Ha ez történnék, Poroszország magasodnék első német hatalommá, s annyira emelkednék, mi a dolgok természetes helyzetét zavarná; mert hogy Austria mint nagyobb!) játszódjék fő-, s vele Poroszhon segéd-vezéri szerepet, ez maga rendén van; s a porosznak tekintélyét s állását koldusain nyomná annyira, mint a mennyit ártana gyengítve s kisebbítve amannak, ha a kisebb álladalom s hatalom válnék irányt - adó hatalommá s olly roppant erő gy alpontjává. — Illy viszony Anstriát vagy arra kényszerítené, hogy legnagyobb ellenségének, t. i. az oroszoknak vesse magát karjai közé, vagy is inkább elnyelésre kész torkába; vagy pedig hogy másodrendű, sem egészen korlátlan sem valóban alkotmányos, — sem német sem szláv sem olasz sem magyar; hanem mint mind ezek közt ingadozó hatalom, tengetné még darabig sínlődő létét.

A porosz kormány kezdi érezni, hogy csak

mint alkotmányos hatalom lehet a határtalan orosz hatalommal szembe erős; s hogy mint ilyen, mennyi hasonszenvre s mennyi segédre számíthat; s minő roppant erők fognak benne egyesülni, s használatára készen állani. — Bölcs tapintattal s kímélettel kezdett e kormány az átalakulás: nagy művéhez. Adja az ég, hogy halkkal - haladására maradjon elég ideje, s abból ki ne fogjon. De az idő sebesen, hatalommal s következménydiisan halad; s lehet, hogy szükséges lenne, legalább az elv s akarat kimondásával nem késni: az alkalmazást s kivitelt rögtönözni, természetesen kábaság s vétek lenne.

Anstriának s Poroszországnak együtt kellene az alkotmányosság lobogóját kitűzni. Némethonnak minden fejedelme s minden nemzete, s ál tálában minden alkotmányos ország csatlakoznék ezen szövetséghez s egyesülne abban. — Ez lenne a valódi szent szövetség.

Ha Austria, mint Magyarországra nézve már alkotmányos hatalom, ez országnak alkotmányát tiszta szándékkal s szilárd akarattal ápolni s öregbíteni akarja; ha annak hiányait pótolni, hibás vagy gyenge oldalait, helyesség s kor kivá-

natihoz képest kiegészíteni s kijavítani segéd kezeket nyújt, s mind erre egész törvényes hatalmát használja: hihetetlen gyors léptekkel váland ezen ország olly hatalommá, nielly szeretett királya erejét s dicsőségét nagyra emelni, s hatalma fontosságát Európa mérlegében tetemesen súlyosítani — már magában is, de annyival inkább az alkotmányilag rokon több országaival az álla — dalomnak — képes lenne.

Ezen kivül alkotmányossá kellene Austriának többi tartományait is tenni.

Alkotmányt s képviseleti rendszert adván Lombardiának: lelkesedés kötné és minden viszonytagságoknak daczoló hűség e tartományt s e nemzetet hozzá. Roppantra fejlődnék annak ereje; s más függetlenségi ábrándok s forradalmi csábítások ellen teljesen s állandóan biztosítva lenne.

A német birtokok u. in. Austria, Steyerország, Tyrolis, együtt képezhetnének alkotmányos testet. Slésziának, haszinte földészetileg el van is szakítva, de mint nagyobbára német tartománynak, ehez kellene tartoznia. Karinthias Kamioliában van talán a német elem any-

nyira fejlődve s terjedve, hogy ezek is amazokhoz csatoltathatnának. Minden esetre az ott létező szláv nemzetiség iránt illő kímélettel kellene lenni. Lehetne azoknak viszonyuk olyan, mint Magyarhonhoz a honátoké, vagy Erdélyben a szászoké.

Csehországnak s Morvának külön kellene alkotmányos valódi szláv országot alkotni.

Galicziának hasonlóan saját alkotmánnyal kellene bírnia, s tisztán lengyel tartományként léteznie.

Isztriának olasz-lakta része Lombardiával; szláv fajn része pedig Dalmatiával egyesülhetne.

Dalmatiának, mint úgy is magyar jnszon bírt országának s mint a magyar korona kiegészítő részének, Horvát- és Tótországhoz kellene kapcsoltatnia. Mind ez utóbbiakban, a szláv nemzetségnek bántatlan hagyása s annak polgári beléletökbeni teljes divatozása mellett, a magyar alkotmány malasztait azokra teljesen kiterjesztvén, ezen maiasztok bírásának feltété lenne: Magyarországgal! szoros és feloldliatlan kapcsolatuk.

Azon mentség s ellenvetés, miszerint ez vagy ama nép alkotmány bírására még meg nem

ért, és hogy alkotmányának adása s létre hozatala kényes, sőt veszélyes feladat, — már elványolt s kicsipelt. Hasznos ugyan, sőt szükséges, hogy alkotmány történeti előzményeken s alapokon nyugodjék, s hogy a nemzet jellemében és beléletében legyen gyökerezve; de hogy lehet olly nemzeteknek is alkotmányt adni, mellyek koránsem tartoznak a legfejlettebbek közé, s hogy lehet minden veszély s nyugtalanság nélkül azt egyszerre létrehozni, — Oláhország s Moldva példája is mutatja; hol 1831-ben egyszerre adatott s minden rázkódások nélkül egyszerre hozatott létre alkotmány.

Az említett alkotmányossá válandó országok közti kereskedési viszony, kölcsönös engedést és kíméletet tartva szem előtt, megfejtetlen feladat bizonnyal nem lenne. S annyival inkább nem lenne, mert ha illy álladalmi szövetség léteznék, mellynek tagjait alkotmányi rokonság s tehát közös érdekek s életfeltételek csatolnának össze; bizonnyal kölcsönös áldozatokkal is készek lennének — egyik a másik egyes érdeke iránt szintúgy tekintettel lenni, mint a közös álladalom nagy egésze javát előmozdítani. Illy viszony- s hely-

zetben bizonyosan Magyarország sem lenne idegen olly terhekbeni osztozástól, mellyektől mostani mentessége miatt most szükségesnek vélik, vele — sok tekintetben — mint mostohával bänni; s azon mezőnek tekinteni, mellynek takarmányával kell másokat bő fejesre alkalmasakká tenni. Midőn az anstriai birodalom minden országa s tartománya, saját polgári s képviseleti alkotmányának jótéctit s biztosságát élvezvén, ezen öntudattal bíró s jog-szerű polgári életműködésében a birodalmi nagy szövetség osztályos és kiegészítő részének tekintetné magát: bizonynal örömmel fedezné minde-nik, mind kebelben! s önhozzájárultával megha-tározandó s kezelendő kiadásait, mind pedig az egésznek szükségeit, mellyről a nyilvános kimu-tatások meggyőzők lennének az iránt, hogy azok az egésznek s következőleg az egyes részeknek is javára tétettek.

Illy általános alkotmányos - lét minden te-hervitelnek illy saját hozzájárulással) elhatározása s kezelése, s minden álladalmi közös kiadásokról! nyilvános kimutatás s számadás, bizonynal késszé tenné a birodalom minden országait — Ma-gyarhont sem véve ki — maguk közt felosz-

tani s felvállalni a monarchia adóssági terhét is.

A nemzetek általi illy magukra vállalása ezen tehernek s közös jótállásuk s felelőségük alái vétele — minő magasságra emelné, s minő szilárddá tenné Austria hitelét. Ez lenne legjobb s legkönnyebb mód — de hihetősen egyedüli is — minden pénzügyi bajokat cnyésztetni s a pénzügyet biztosítói. Mi, megtekintve azt, mi e pénzügy felől, az azt környező homályon keresztül köztndatra jöhetett, s mi valóban nem kis mértékben látszik aggasztónak, — bizonyjal nagy tekintet érdemel.

Ha Austria illy saját nemzetiségeken alapult országokból s nemzetekből álló, s rokon érdekek s közös uralkodójok iránti buzgóság által anyagilag s szellemileg összeforrott alkotmányos hatalom lenne: azon kcllébeni sok idegen elem, melly most egymással s vele ellenségesen áll szembe, s melly közt van, mi veszéllyel fenyegeti — biztos frigyésévé s ereje mind annyi tényezőjévé válnék. — Az orosz befolyás szláv népességére megszűnnék; mert attól nem volna többé mit reménylniök; s alkotmányos állásukban olly

áldást bírnának, mit azon korlátlan hatalomtól nem várhatnának. — A forradalmi törekvések mérve sem működhetnék, mert bírnák a nemzetek azt — s bírnák békés utón s jó fedelmök nevét áldván érte — miért forradalmi vésztelejcs merényekre lettek volna képesek vetemedni: t. i. nemzetiségükön alapult alkotmányos létet.

Ha Austria, mint az alkotmányosság óriása a hasonlóan alkotmányos Poroszországgal, az alkotmányosság s civilisatio feje - s vezérékint fellépve, e dicső lobogó alá gyűjtene Németthon minden országait s nemzeteit, mellyek nemzetiségük s alkotmányos létök védőit bennük szemlélnék; — ha c két hatalomban látná az egész civilisait Európa, a jogszerűség, nemzeti függetlenség, felvilágosodás és szabad kereskedés hatalmas pártolóit; — bennük azokat, kik a durva hatalom s korlátlanság ellen szintolly erőteljesen s elszántan készek s képesek küzdeni, mint a zabolátlanság s forradalmi ezerfejű zsarnokság ellen: nemzetekből s uralkodókból összetümmött olly védliatalom alakulna, mi Európa jövődjét, a' dolgok s események bár minő fordulta esetére is, állandóan biztosítaná.

Illy alakúakká válván s illy irányt vevén a dolgok, azoknak bár minő előre látható vagy véletlen események által veendő akármi nemű fordulátára bizonytal ez említett alak és jellem bélyege nyomatnék; s mind az a civilisatio és jogszerűség érdekeivel, s nemzetiség s alkotmányosság szellemével megegyezővé lenne.

Ha, midőn a magát táléit s elaggott török hatalom europabani uralkodásának végórája — akár így akár amúgy idézve elő — ütend, az említetten alakult alkotmányos szent szövetség léteznék: bizonyos lehetne Európa, hogy a szétomlott birodalmat vagy annak nagy részét, sem az orosz hatalom nem nyelné el, az által — a már is túlsúlyú — minden több hatalmak fejére növendő; sem, hogy azon birodalomnak több részeiben forrod almiszellem - fuallta belháború harapózandó lángja loboghatna, s a nyers erő s fejletlenség — űzhetnék hatalmukat.

A szétomlott birodalomból, hihetősen ama szövetség közbejötté által s oltalma és kezesége alatt, külön- s önállósít országok emelkednének — nemzetiségben gyökerezett alkotmánnyal bírok; a civilisatio mint meg annyi új hódítmá-

nyai, s az értelein és szellemi s anyagi jólét fejlődésének mind annyi új s dúsan tennendő mezőit.

Lelek-emelő s felséges jövendő tehetségének képe tűnnék fel. A régi Byzancz emelkednék, mint fővárosa keresztyén uralkodóháznak s országnak; de nem a hajdanihoz hasonló cl-puhult- s vétkek által megvesztegetettnek, — hanem polgárisodás s alkotmányosság nagy célját magának kitűzött, fiatal — s józanság által vezérlett erőben kelő országnak tenne fővárosa; s székhelye Némethon uralkodó háza közül választott oly királynak, kiben mesterségek, tudomány s kereskedés buzgó pártolóját találná.

A jelen Görögország, azon göröglakta körüli fekvő tartományokkal gazdagodva, mellyek most alkotmányos léte sánczain kívül maradtak, — ősi dicsőségének s műveltségének méltó örököse — kint, mind inkább öregbedő s fejlődő alkotmánya által, jelen uralkodó háza alatt Európa alkotmányos hatalmainak dicső családjában méltó és hasznos tag tenne.

A török alatti szláv tartományok, mint Bosnyák- s Bolgárország Szerbiával együtt, saját

nemzetiségük- s műveltségi helyzetükhöz illesztett alkotmánnyal felruházott szláv vagy illy királyságot alkotnának; mellynek trónját az austriai ház egy tagja foglalná el.

Oláhország s Moldva együtt, sem kitelj edésre 2000 □int) sem népességére (3,200,000) nem felette kicsiny királyságnak. Helyzete olly kedvező, a természet annyival áldotta meg, hogy értelmileg fejlődő nemzetiség annak a civilizált világban nem csekély, s a közérdekekre nézve igen hasznos helyet jelelhet ki. E* két fejedelemség most is alkotmányos. S ezen rokonjelmű két alkotmányt egyesíteni, s annak gyenge s hiányos oldalait kijavítani bizonyonnyal sokkal könnyebb lenne, mint a miilyen vállalat volt — a török önkény alatt álló s ahoz szokott tartományokat, egyszerre új szabású constitutiókkal látni el: mi pedig 1831 évben minden rász következések nélkül megtörtént. Ezen nemzeti s vallási egységgel megáldott tartományok, s ezen jó hajlamokkal s tehetségekkel felruházott nemzet szép jövődőt reménylhetne egy erőteljes uralkodás alatt. E szép jövődője biztosítására szükséges lenne, hogy ne mint most, választás-alatti

legyen fejedelme, s hogy e király hasonlóan a koronás családok p. o. a francia uralkodó ház egyik ivadéka lenne.

Az ennyire alkotmányossá lett Európa helyzete, s a nemzetiségek illy jogszerű diadalának mulhatlan postulatuma, s az örök igazságtól meg nem vonható adó lenne: Lengyelországnak nemzeti s alkotmányos önállásra emelése.

Az említett átalakulások által, mind Austria mind Poroszország jövője biztosítására nézve annyit nyert volna, miszerint örömet átengedhetnék lengyel birtokaikat egy lengyel királyság alkotására. S ennek tevése nem csak engesztelő áldozat lenne az egykori botrányos, menthetlen, s áldást épen nem hozott helytelenségért; hanem mint bölcs számítás szüleménye valódi hasznot gyümölcsözne.

Mind ezen kifejezett nézetek s óhajtások koránsem tárgyazzák s feltételezik az Oroszbirodalom romlását; sőt csak valódi kárát sem. — Olly tömérdek annak kiterjedése, olly roppantak segédforrásai, annyit tehet önkeblében, s annyit kell tennie; miszerint századokig élénk s feszült munkásságot igénylő tevési kör áll előtte, ha né-

pesedését, műveltségét s kereskedését azon polczra akarja emelni, mire mind az emelkedhetik. — Hogy valóban ez — áldást érdemlő czélja; s hogy Európát igája alá vetni, s a felett nyomasztó felsőséget gyakorolni, vagy annak bátorságát s békéjét zavarni nem szándékozik: mind ezt bizonynyal lesz alkalma bebizonyítani a hihetősen nem sokára bekövetkezendő keleti általaknlás alkalmával. Hogy e keleti viszonyok iránti lépéseivel zsákmány-nyerést s hatalom!erjesztést nem tervezett, megmutathatja azzal, ka majd az ott saját nemzetiségek szerint alakulandó alkotmányos országok létre-jöttét nem eilenzendi. Illv országok létre - jötte ugyanis a civilisatiót s ebből folyó nemzetek közti élénk közlekedést s kereskedést, s következőleg ipart s tudományt mozdítván elő, s az egész emberi nemre nézve jótékony s értelmi s anyagi hasznot árasztó lévén — azok létre-jöttét pártolván meg fogja mutatni, hogy e közös haszon és jólét neki is szívéen fekszik. — És azon országok, az ő fenyegető túlsúlya ellen a többi Európa egyensúlyát biztosítandván: azok említett pártolásával be fogja bizonyítani, hogy ez egyensúlyt feldúlani nem akarta; s hogy Európa

nyugalmát s bátorságát annyira méltányolja, miszerint helyesli, hogy annak az ő túlhatalma ellen, megnyugtató s biztosító más kezessége is legyen — mint csak az ő trónján ülőknek könnyen változható személyessége s mérséklete.

És hogy Európa békéjére s bátorságára nézve illy méltányosság s helyesség vezérli poeticáját — azt mindenek felett azzal bizonyíthatja be, ha ő is kész lesz azon védbástya felépítését eszközölni, mely nélkül Európára az orosz hatalom s annak politicájától, vagy valamely uralkodójának hódító szellemétől mindig veszély áradhat. Ezen védbástya kétségen kívül Lengyelország.

Ha ezen egész nemzetnek, független és saját, de nem orosz-, hanem más, p. o. porosz házból! király alatti alkotmányos országgá alakulásában megegyezik: úgy — de csak is úgy - — lesz rágalom minden, mi az orosznak felsjségre sőt egyetemes monarchiára törekvése felől mondattatik.

VII.

A veszély, melly különösen honunkat fenyegeti. — Honunk teendői.

Földészeti helyzetünk fenyegető volta. — Polgári s nemzeti szétdaraholtságunk. — Különböző nemzetek s jelesen a szlávok követelései. — E követelések fontolása.

Teendők:

1. A szlávok méltányos követeléseinek teljesítése.
2. A szlávoknak méltó bizodalomrai okadás.
3. A magyar nemzetiségnek öregbítése s terjesztése.
 - a. Értelmi miveltségnek megszerzése és bírás czimjévé tétele. Nevelés. Népiskolák. Kisdudor- és intézetek, mint a magyar nyelv terjesztésének legjobb módja.
 - b. Alkotmányos és nemzeti érdekünkhöz mentő törekvés csatlása. Városokról. Föld népekről. Házi-adóról.
4. Mit kellene törvényhozásnak »italában, s mit a legközelebbinek tenni?

5. Honosink B föklnt köztünk magyarok közti egy esség,
6. A magyar nemzetnek kormányához! csatlakozása,

Eléggé s elég sok oldalról láttuk a vészterhes felleget, melly egész Európa — némelly országai felett pedig még közelebb függ, kebléből sújtó és megsemmisítő villámokat szórni vagy elseprő s pusztító özönt önteni minden pillanatban kész. — Már a mondottakból kiviláglik, miszerint c felleg egy ország felett sem függ kitörésre annyira készen, s olly fenyegetőleg, mint honunkon.

Ezen aggasztó tünemény igényli legnagyobb figyelmünket. Ezt habár több szempontból láttuk is már, vizsgáljuk meg egyszer; mert szembe kell a bajjal s veszéllyel tekinteni, ha férfiasán akarjuk magunkat az ellen védeni; vagy — ha lehet — azt magunktól eltávoztatni. Tisztán ismert veszély koránsem bír olly legázoló erővel, mint meglepő, nem ismert, vagy értéken alól becsült, Tisztán s egészen — nagyítás nélkül ugyan, de minden szépítést s öncsalást is gondosan kerülve — kell helyzetünket ismernünk. Tisztán kell — adjunk hálát az égnek, hogy ezt jórészt tehet-

jük — látnunk és tudnunk: mik nálunk a vé-
szelj anyagai s elemei; minő azoknak súlyjok, és
mi jelentőségük. Tisztán kell másfelől ereznünk
s ismernünk saját erőnket — s gyengeségünket.
Ismernünk legsebezhetőbb és legkevesebbé védett
vagy védhető oldalait helyzetünknek.

Minő baj sőt végromlás érheti az egész aus-
triai birodalmat a slavismus részéről; már mon-
dók; s azt, is hogy ezen birodalomnak egyes orszá-
gai közül koránsem fenyeget egyet is azon ve-
szély, sem annyira sem olly súlyos alakban, mint
Magyarországot.

Ez, már mondott történeti eseményekből, s
polgári viszonyokból folyó természetes következése —
honunk szintúgy földészeti mint társadalmi
s alkotmányi mostani helyzetének.

E hont vérükkel szerzett eldődeink az or-
szágnak legvirulóbb részére — annak terére teleped-
tek. A meghódított lakosokat az országot körül-
övedző hegyekre s hegyek közé szorították. Hadi
szellemüknek s fegyveresen pásztorkodó hajdani
jellemüknek, s későbbi földművelő irányuknak igen-
is kedvező volt ezen választus. Gazdasági tekin-
tetben ez osztály hasznos; s ki a Duna Tisza

s Maros termékeny s dús tereit lakja, bizonynyal a legjobb rész birtokában van.

Ellenben hadi szempontban rosszabb állás nem lehet. E tekintetben honunk helyzete épeu olyan mint völgybe épült váré, incllv felett a körüite levő hegyek urkodnak (dominálnak), melyeknek lőszerei azt bár mikor semmivé tehetik; — s nem sokkal biztosítottabb, mint a hólepte havasok atyjában fekvő lak, melly a hózuhanás rémitő perezének mindig ki van téve. Hegyek lakosainak a térerén lévők nem igen lehetnek félelmesek; de azok hegyeik közül árkint pusztítva omolhatnak a síkra; s üldözés és viszontmegtámadás ellen hegyek biztosítják. Mind védő mind megtámadó hadi mozgásokra épen azon része valóban alkalmas honunknak, mellyet majd egészen szlávság s résziben oláhság lakja.

Így hegyektől, s azokat lakó idegen s ellenséggé válható népektől lévén a térerén tanyázó magyarság, Posonytól észak-nyüögöt- s északon végig, a már Erdélyben fekvő radnai szorosig körülszárnyalva — ha ezektől, mint önerejükön! megtámadóktól soha sem is kellene félnie — de természetes frigyeseiül jelennek meg a kívülről jöhető

bár mi orosz-szláv ellenségnek; mellyel azok — körülmények szerint — lehet, hogy nyílt karokkal fogadandnak. Alig van Posonytól Sz. Gothárd s Lendva közti tájéig egy darabocská határ, mellyet nem szláv bír; de ezt is nem magyarhanem német származatnak lakják. Innen kezdve egész dél- s délkelet félő] Palánkéig a horvát- s tót-szlávok, onnan pedig Erdély s Magyarorszáig közt csaknem végig, s Erdély határain — egy darab szász- s még más székely-lakta földet kivéve — mind oláhok karolják körül.

Ezen tájakra nézve más körülmény is létezik, melly minket illetőleg — de mondhatni, az egész monarchiára nézve — felette aggasztó. Ezen oldalról mind az fenyeget, mi túl, de annál még sokkal több s nagyobb baj.

Ezen széleknek, már hajdan időben a török ellen majd mindig fegyverben kellett lenniük. Később az austriai ház uralkodása alatt, csakugyan törökelleni védül, s határszél jól rendezett feliálló katonasággá alakíttatott. Nagy hasznúnak s nagy nyereségnek tartatott ezen intézet; melly által olly közügyben lévő, olly jó, czéljának annyira megfelelő s azonban olly olcsó nagy had-

sereg létesült — a török megtámadása ellen minden órában kész.

Annyival nagyobb nyereségnek tekintették ezt; mert egy kövel két ütést vélték egyszerre tenni. Szükségesnek vélték ugyanis a magyarok ellen mindig résen állani. Ezeknek szüntelen létezni állított nyugtalanságuk ellen magukat biztosítani akarták; s így a folyvást ellenségesnek tekintett magyarság ellen is biztosan használható fegyveres erőt láttak azon határszéli sergekben. Ez volt oka, miért azok nemcsak soha sem magyarosítottak — habjr magyar határszéli őrsergeknek neveztetnek is, sőt magyarok iránti idegenkedésük s gyűlölségek is tápláltak. A Magyarhon iránti vonzalom — mellynek pedig ők is fiai — annyira nem ébresztetek — hogy ne mondjam elfőjtatott — közöttük, minden polgári szellem úgy eltávolítatott tőlök, miszerint, ha sikerült volna velők feledtetni hogy szlávok, magukat németeknek tekintették.

Ennek következtében az mint említett határszélek olly jól gyakorlott s fegyverkezett hadsereg birtokában vannak, melly a magyart

gyűlölve — kész lehet szláv érdekekben s irányban, az ellen használni fegyverét.

Mit Anstria kormánya fen említett célzatú tettével a magyar nemzet ellen vétkezett, terhesen lakolhatna érte; mert jelenben létezik a határszéleken olly erő, mellynek számát — az egész fegyver fogható s abban gyakorlott népeiséget véve fel — közel lehet 150 ezerre fenni, — melly vitézségre, elszántságra, edzettségre s gyakorlottságra nézve is, Európa bár melly sergével mérközhetik; de a mellyet minden más ellenség ellen a legreménylhetőbb sikerrel lehet ugyan használni, csak orosz - és szlávok ellen nem.

Ellenben az oroszok egyfelől nemzeti s nyelvi, más felől vallási s részint mind kettőből eredő sympatliák s vonzódás következtében, s propagandájuk titkos működése által is — ezeket inkább frigyeseiknek, s ügyök s célzatuk előmozdítóinak tekintik, mintsem ellenséges erőnek. Forradalmi szláv propaganda pedig ezen hadserget — úgy szólván — magáénak tekinti; e közt működik s terveit sikere fő reményét ezekre alapítja.

E szerint bonunknak természettől erős véd-falakul adottaknak látszó határai, részint történeti események véletlensége s előre nem látott viszonybeli világtörténeti változások által, de részint eldődeinknek is rövidlátása s az uralkodásnak megvétett számítása miatt olyanok, millyeknél szerencsétlenebbek s nemzetünket fenyegetőbbek nem lehetnek.

Lássuk inár, nemzeti s polgári viszonyok által föltételezett s alakított földészeti helyzetünkből jövő veszélydús állásunk mellett, — mikint áll társadalmi s alkotmányos éltünk viszonyainál fogva a slavismusnak köztünk- s ellenünki mozgalma; s mikint és mivel fenyeget az minket.

Elmondám minő vétkes hanyagság, minő hibás politica tartotta fen s táplálta e hon alapítása óta az országokat nyomható átkok egyik legsúlyosbikát, a nemzeti egység hiányát. Es hogy szükkeblőség mikint terhesítette ez átkot — a nemzeti különbségből nem folyó még más elkülönözések s szétszaggató korlátok s divergenziák létrehozatalával.

Jelenleg 4,600,000 magyar - lakta ho-

mink *) mintegy 5,500,000 szláv (de a mellyek közé a görögök is be vannak számítva), 1,013,000 német és szász, 2,095,000 oláh lakosokat számol; a többi népesség örményekből, olaszokból, zsidókból, cigányokból s más idegenekből állván.

Hat vallás létezik benne; mellyek nagyrészt egymással szembe s ellenséges viszonyban állanak. Ezek nemcsak nézet- és érzetnél fogva osztják liitsorsosaitat mind annyi felekezetekre; hanem polgári választó falakká s korlátokká is vannak téve — azon hibás s fonák intézet következtében: miszerint vallás, mi az ember belső s magány tulajdona, lelkismeret szentsége — polgárilét s viszonyok föltételéül tétetik; s ez által az, mi úgy is az egység áldásának annyira akadály, még keményebb választó fallá emeltetik.

Nemzetileg s vallásilag így szétdarabolt- s szétválasztottakat megint — az alkotmány sánczai- ból egészen kizárt köznép, annak csak szélein

*) Magyarhon alatt mindig Magyar- és Erdélyország együtt van értve. Kinek kehiében igaz magyar szív ver, ki hona fenmaradását valóban óhajtja, s ki a hon legfőbb szükség- eit látni tudja is akarja is: hona imádott nevének más ér- telmet nem is adhat.

létező városi polgárság, s az azokon belől lévő nemesség osztályzata — választja szét. A nemesség közül pedig a magnásság Magyarhonban polgárilag kivált rendet alkot.

Tizenhat felé van így szegény honunk vágva s szaggatva. Nincs kötszer, mi e különböző s nagyrészt ellenkező elemeket egyesítené. Az alkotmány csak egy töredékre nézve illy szer, — s arra is mi lly nem egyenlőn hatva.

Csak egy van, miben a magyaron kívül a többiek, nemzeti, vallási, s polgári helyzetek különbségei mellett, s azoknak daczára csaknem mind megegyeznek s egyesülnek. És ez: — oh fájdalom és keserv! — a magyarok iránti idegenkedés s nagyrészt gyűlölség. A nemkiváltóságos osztály nagy tömegének még egy más érzeti gyűlpontja van: t. i. a nemesség gyiilölésc.

Így az, mit institutióinknak hibás irányt vett alakulása következtében, s törvényeink gyászos magyarázata szerint nemzetnek kell kizárólag neveznünk, s mit ezek közül valóban magunkénak nevezhetünk, t. i. a magyar nemesség, mi kicsiny töredék. S ezen parányi töredékecskére nézve, az előbb előszámlált szétágazó osztályza-

tokból, nem csak az idegen nemzetiségű kiváltságos és kiváltságtalan, bánom a magyar kiváltságtalan osztály is ellenséges helyzetben áll.

E szomorító kép nem mutatja c okvetlen szükségét az elszaggatottság s divergenciák okai enyésztetésének, s a szétszaggató korlátok lehető mentői előbbi lerontásának.

Szétdaraboltságunk fő tényezőjét — a különböző nemzetiségeket tartván mindenek felett szc-
mügyben — azokról rendre szólandok.

Honunkban létező német nemzeti elemeket, vagyis a német népesség-okozta nemzeti osztályt csak negatív bajnak lehet tekinteni. Ez is nemzeti egységünk egyik csorbáját teszi. De ezen nemzetiség, ha elválva s külön áll is tőlünk; de nem áll ellenünk. Erről már előbb volt s még lesz szó. — Már az oláh — mint már láttuk — más viszonyú. De a szláv minden tekintetben legfenyegetőbb. Azért főkint erről.

A mondottakból ezen nemzetnek európai törekvései kitetszenek. Láttuk irányukat s céljait, s láttuk e mozgalmak s törekvések hihető jövőjét a különböző tehetségek feltételezése szerint.

E különböző tehetségek tételezik fel azt is, mi e részről hazánkra várhat. — De bár mi létesülne is e különböző tehetségek közül; hazánkra minden esetre nem csak szomorú, sőt borzasztó jövő vár, — ha hogy az ellen magunkat nem biztosítjuk.

Üssön ki háború akár az egyik akár a másik módon; csaknem múlhatlan Veszélyt hozand reánk. — Ha külső viszonyok zavarandják meg a békét, s Austria akár egyedül akár más szövetségben lesz kénytelen az orosz ellen fellepni; vagy ha az által fog megtámadtatni, mielőtt a had véres kockái vetve lennének, s a győzelem erre vagy amarra eldőlné: honunk lenne leginkább ezen ellenség megtámadásának kitéve; ez azon beütéseinek, mellyek a hozzá szító s ragaszkodó szlávok tömegei által segítve s pártolva, olly sikeresek, s reánk nézve olly veszélyteljesek lehetnének. —

Érdekében! támadást eszközölvén — belháború, néplázadás és pór nép dühöngése áraszthatná e honra mind azt, mi ezekből szörny és nyomor szármázni szokott. — E tekintetben helyzetünk olly kétes; miszerint nem felette nagyított egy

valakinek azon állítása, hogy — ha ő muszka kormány lenne, néhány orosz és oláh papot, népszónokot, jócska mennyiség pénzt, s néhány teher orosz tót horvát és oláh proclamatiót küldvén az országba; egy orosz ágyú s bajonctte segítségével nélkül, csak a mondott hadi készületszerekkel, meg tudná az országot hódítani, s a magyarokat mind agyon veretni.

Nem eszközöltetvén sem a szlávoknak nemzetiségükkeli ugyanazonosítása sem abbai beleolvasztása — mi csak a civilisatio s értelmi fejlődés lehető magas fokra emelésével szerzendő túlsúlyunk s felsőségünk által történhetett volna s nem eszközölthetvén a szlávok nagy részének polgári kötelekek- s jogbírása-szülte közérdekek általi hozzánk kapcsolása; elkülönözve s elváltán álltak ők tőlünk mindig. E különállás még idegenebbe s ellenségesebbé tételére nagy hatással volt azon gög s megvetés, mellyet magyarok szlávok iránt — fájdalom! — nem ritkán s nem kis mértékben viseltettek. Azért igen természetes, hogy őket a már annyiszor említett körülmények egymásra ható működése, s a szláv propagandák törekvései — nagyára nyilvános ellenségeinkké tették.

A szláv köznép csak az anyag — de nagy és tömött, — melyet a mozgalmak avatottjai céljaikra biztosan s teljesen használhatnak. — Ezen avatottaknak vágyaikat, s törekvésük célját kell közelebbről kivilágítanunk, — azon vágyókat s azon célzatot, mely általok ezer meg ezer kebelbe oltva dúsan sarjadzik.

Állításuk szerint honunk örökjük, s őket illeti; mi bitorlók vagyunk. Hitök szerint ők a nagy szláv törzsöknek ahoz nőtt ágai; s így honunkbeli számos népeiségek az azonkívüli ropant szláv népeiség kiegészítő része. Ennélfogva botrányosnak s meg nem állhatónak állítják, hogy ama hatalmas nagy test egyik hozzá tartozó tagja, egy más — állításuk szerint — idegen, bevándorlót! népnek jog ellen szerzed hatalma s felsősége alatt legyen.

Ezek a forradalom útján, s a mostani áladalmok romjain alkotandó nagy szláv szövetséges statusok, monarchiák vagy köztársaságok felőli — már többször említett — ábrándjukban: Magyarországot Szlávországgá, s abban a szláv nemzetiiséget czélozzák uralkodóvá tenni. Mások közöttük kegyelmesebbek irántunk. Horvát- s Tótor-

szagot az egyik, az — úgy nevezett tót várme-
gyéket pedig egy más alkotandó szláv álladalom
kiegészítő részévé szánván; minket magyarokat
honunk közepén azon részre szorítva, melyet
tisztán magyarok laknak, egy kis tartományoc-
skává szigorodva — megengednének létezni, vagyis
tengődni.

Illy követelés emeltetik ellenünk. Mi kisebb
mintában, belszenvédéseink s kór - állapotunk
egyik fő okakint létezett, s létezik mind e maig-
lan: t. i. a sokak által annyira pártolt ősiség
készül nagyobb modorban — talán büntetésül —
létünket dönteni sirba. — A szláv követelők
mellett, túl az oláhok akarnak pörbe idézni, s
örökösödési jognál fogva Erdélyt s Magyarhon
oláh-lakta részeit venni el tőlünk.

A világ békéje, s népek s birodalmak biz-
tos léteztetéséé szükségessé teszi — a nemzetek bir-
toki kérdését homály s zavar korára vissza nem
vinni. — Az országok- s birodalmaknak szá-
zadok, jogszerű működések s elismert polgári
élet által szentesített jelenjét sérthetlennel kell
minden józanul gondolkodónak tartani. Ezt csak
szédelő theoriák vagy forradalmak emberei ta-

gadhatják. — Mikint állana a világ majd minden országainak jogbeli biztossága, ba az ország alapítóinak — nagyára hódítóinak vizsgálva jogait; abból következtetve lehetne vagy kellene a mostani birtok további birliatását engedni, vagy megtagadni. Hol az ország, inellynek valaha szerzemény! eszköze ne a fegyver lett volna? melyik az, mellyet nem egykori hódító bírna; vagy a ki bírja, ne egykori hódítótól szerzetté volna? Teljesen fel kellene fordulni minden fenállónak, ha illy örökségi jogkövetelésekkel vissza szabadna menni azon időkre, mellyeket egészen tisztán ismerni is bajos; s mellyeknek zűréből új létre alakult Európa.

Ezen ábrándos követelésekre felelni szükségfeletti; de mégis a követelők állításaira egy két szót. Emberi s nemzeti jogok — mondják ők — clavnlatlanok; minek eredete helytelen, annak folyta sem lehet helyes, s idő múltával sem válhatik azzá. — Emberek s nemzetek jogai, igaz, hogy elidegeníthetlenek: de csak a személyhez kötött jogok illyenek, nem pedig a birtokhoz kötöttek; mert az embernek jog- s kötelességek által feltételezett személyessége, míg ember létezik,

ugyanaz marad; de a birtok ingatag. — Embert azon Isten-adott jogából: hogy mások jogai sér-
tése nélkül magát táplálja, testi s lelki tehetsé-
geit használja s művelje, s a t. kisajátítani bi-
zonnyal nem lehet; — de birtokhoz kötött jogait
vesztheti emberilége megsemmisítése vagy leala-
csonyítása nélkül is; — s ezért lehet birtok! jog-
ra nézve elavulás, s kell is ennek az ember-
sőt nemzeteknek is annyira időhöz kötött, s attól
feltételezett minőségét felvéve — lenni.

Ennek következtében a szlávok, vagy bár
melly más hódított nép, személyes emberi s pol-
gári jogait soha — és bár minő hosszú attóli
megfosztás által elveszetteknek s elavultaknak
bizonnyal nem tekinthetik; de nem így van ez
azon földre vagy hatalomra nézve, mit egykor
bírtak.

Egyébiránt arra, hogy ábrándos követelésüket
következetességgel védhessék, azt kellene bebizo-
nyítani tudniok, hogy kiktől elődeink e hont fegy-
ver erejével szerezték — nem hasonló úton
jöttek volt ennek birtokába. Ezt pedig valamint
ők be nem bizonyíthatják; ngy nagy hihetőséggel
lehet tagadni — tudván, miszerint azon zűrzavarok

hajdani durva kúrában hódítót hódító követett, s a népek folytonosan egymást küszöbölték ki, s egymást váltották fel.

A szlávoknak nem csak örökségi jogokból merített követelésök ábrándszülte; sőt népességüknek a magyart felül múló számán épített okoskodásuk sem próbát kiálló. — Ha a dolgot nem azon forradalmi szempontból tekintjük, mellynek célja a most létező birodalmak szétrombolása, s azoknak töredékeiből újaknak rögtönzése — melly szempontot s célt szlávjaink közül bizonynal sokan, s kétségkívül legderekbajuk s okosabbak magukénak vallani nem fogják — hanem ha Magyarországot szlávjaival együtt külön létező s létezendő országnak vesszük; úgy igaz, hogy annak Erdéllyel együtt mintegy 15 millió népessége közt, csak mintegy 4,600,000 magyar; de a szlávok száma is, ha a görög fajunkat mint nem szláv törzökbélieket oda nem számítjuk, bajoson fog 5,500,000-re menni*); ezen néhány száz

*) Fényesnek nagy gonddal s lehető pontossággal készült statioája szerint — a különböző nemzetek s nyelvek szerinti számítás még sokkal kedvezőbben áll a magyarok részére. 1842-rőli számítása következő: Magyarul beszélők

ezerre menő túlmennyiség koránsem olly nagy, mi ama követeléseket igazolhatná. Azon kívül a más közel 5 milliót annyival kevesebbé számíthatják részökre, mivel az azok közti legalább egy milliót *tevő* németek- és szászoknak mind nemzetiségök mind valódi érdekek — velők ellentétben áll; s ezek e tekintetben méltán a magyarokhoz számíttathatnak.

Így habár szomorú s aggasztó; körülmény a magyaroknak olly kevés száma; de a szlávok száma sem bír elhatározott túlsúllyal. És annyi- val inkább nem bír, mivel az anyagi szám értékét annyira emelő míveltségi s értelmi súly csakugyan inkább a nem-szlávok mérlegében van.

Ennyit a szlávok leghelytelenebb követeléseiről. Mielőtt még más követeléseikről is szólnék, s azok közt a helyeseket méltányolván azoknak teljesítését a teendők közé sorolnám: vesünk még egy tekintetet arra, mi honunkat fenye-

4,812,759, német 1,273,677, szlávok összesen 4,334,411; kik közt 1,687,256 tót, 886,079 honát, 828,365 ráczt, 442,903 rusznyák, 429,868 catholicus szerb; bolgárok, vendusok s a t. kik együtt 60 ezerre nem mennek.

geti — s annak a különböző események lehetsége szerinti alakulhatására.

A mondott szláv forradalmi nézetek s tervek jövődjé — mint már láttuk — európai conjunkturák* alakulásától, s világszertei eseményektől függ. — Ezen jövőnek mikinti fejlődésétől s merre fordultától függ az is, hogy az mit hozna reánk.

Az események legszelídebb alakulta, t. i. ha a béke istenét a diplomáták még továbbra is le fogják a földre imádkozhatni; s ha sem az orosz megtámadólag fellépni nem fog, sem a többi hatalmak fegyverhez - nyúlásra kén)tetve nem lennének, — és ha szláv forradalom sem fogja a köz békét megzavarni: ezen kívánatos esetben is súlyosan nyomja honunkat, és sorvasztó betegségként fog azon a szlávok mostani iránya s mozgalmára gódní — ha az más és jó fordulatot nem vesz.

Fel fogja emészteni az ezek - szülte viszálykodás honunk belső életében a legjobb erőket mellyeket anynyi köczélra, s olly jól tehetne, s annyira kellene használni. Súrlódások fogják a köz dolgok folytát nehezíteni; a szélyclhúzás és szettőrekvés átka fogja haladásunkat mindig gátol-

ni — több meg több gyűlölséget szüend, s ennek magát tápláló, rontó és bontó ereje a szakadást mind nagyobbá s egybeforrhatlanabbá teendi. Es együtt fogunk mecsevészni, hogy előbb — utóbb együtt pusztuljunk.

A béke fen-nem-tarthatása bár melly esetében a legközelebb fekvő mi fenyeget — a szláv s ezzel vallás s más érdek következtében rokon hajlamú oláh pór nép fellázadása; mellyct nem csak — mint mondók — orosz részről tudnának s fognának ellenünk föllazítani, hanem a szláv forradalmások is: és ezek annyival inkább, mivel forradalomnak örökké elcsábított s felingerlett köznép fő s mellőzhetlen eszköze. — Illy pórhad nyomorja s szörnyei ismertebbek, hogyszem borzasztó képüket ismételni kellene. — Minden, ki előtt emberi életnek, családi szent kötelékeknek, házi boldogságnak s tulajdonnak legkisebb becse is van, irtózni fog ennek csak képzetétől is. Csak azt jegyzem meg figyelmeztetésül, hogy mivel paraszt - lázadás borzasztó kitörésekor a „le az orral“ lenne a véres jelszó; az urak pedig magyarok, s az „úr“ név a magyarral egyet jelentőnek vétetvén — azon nem-parasztokhoz is,

kik azonban a magyart gyűlölik, elhatna a felidéző szó, s így hihetőleg kezét fogna tót és oláh nemességünk nagy része is az urak vagyis a magyarok ellen dühöngőkkel; kikhez másfelől magyar parasztjaink, hasonlólag nyomott állapotokért, mint sors- s cél- rokonaikhoz csatlakoznának. Vagyis ellenünk lenne minden: ki nem magyar s nem úr.

Illy akár orosz akár forradalmi háborúnak már csak folyta is semmivé tehetne; s az Európa által taláu kivívandó győzelem csak feldúlt vagyoununk romjai, s legyilkolt családink sírjai közt,

ülhetné elpusztult honunk felett innepét. Es illy győzelem után is, c pusztult honnak mi lehetne sorsa? Egy résznek szenvedettekért! keserű érzet; a másiknak legyőzetés fájdalma: s mind kettőnek gyűlölség s bosszú érzete lenne keblébe fészkelve; s mindenütt csak együtt-munkálás s rokon készség által eszközölhető előhaladást és közjót elfojtó gyomja sarjazzék s növekednék mindig öregbedve a visszavonásnak és belzavarnak.

Ha pedig a had sorsa ellenünk fordulna; ha akár a kancsuka akár a forradalmi illyr vörös sapka győzne: egyenlőn enyésznet lenne sorsunk.

Az északi colossnak, mellynek vas keze *alatt* független nemzeti lét s alkotmányos szabadság enyészik, válnának anyagilag s szellemileg csigázott provinciájává. Vagy pedig ha forradalmi úton sikerülne új birodalmak s országok alkotása, — feldarabolva azok által országunk, nem lenne azok közt a magyarnak helye, s nemzeti szintűgy mint alkotmányos létünk így is enyészne; s ki lenne a magyar a nemzetek sorából fűjva.

Hiszem és tudom, hogy a forradalom győzelmi zászlaját csak nemzetem legjobbjai sírdombja felébe fogná felüthetni: túlélni e gyászos catastrophát nincs magyar ki óhajtaná; és sok van, ki nem is fogná. Nemzetem ezen legjobbainak, számtalan igaz hív magyarnak holt testein hághatna csak az oroszok czárja is — a Mátyás s II. Leopold trónjára. Boldogok, kik dicső halálban kaphatnék nyomor- s szolgaságtóli menekvésüket; de a fenmaradók üldözött csoportja s a jövő nemzedék, mint vándor nép bolyonghatna a világon hontalan — vagy rabigába görzsedve sílődnék. Illy tömérdek s illy borzasztó az, mi minket fenyeget.

Hogy a szlávokra is a jelen irány s moz-

galmak gyümölcséül épen nem kívánatos jövendő vár; s hogy azokból — a legnagyobb hihetőség szerint — reájok is csak kár s nyomor háramlik, — már láttuk.

Lássuk már: mikint lehet nekünk magnókat sikerrel védeni, mikint a veszélyt magunktól el-távolítani, és lássuk: mikint tűzhetnek ki a szlávok is hasznos sikert nyújtó biztos czélt maguknak, s azt mi módon érhetik el, csábítás és hiú ábránd - szülte tévirány helyett; mit csak káros csalódás keserű érzetével s szomorú tapasztalással fogna fizetni.

Valamint sorsunk nagy részben európai eseményektől függ; úgy véd s mentő eszközeinknek is amazokéival összeköttetésben kell lenniük, s azokkal együtt munkálniok.

Legerősebb, legszentebb paizsunk igaz ügyünk lévén — mindenben mit teszünk igazság s helyesség legyen fő zsinórmértékünk.. A szlávokra nézve is, ne csak semmit se tegyünk, mi nem helyes; sőt a mi helyes mindent tegyünk meg. Azért teendőink legelsőbbike: szláv polgár társainknak követeléseivel közül azt mi helyes méltányolni s teljesíteni.

Ha a honunkbeli szlávok követeléseit, egyfelől a helyesség, másfelől a helyes útoni kivethőség mértéke alá akarjuk vonni: legelőbb is meg kell különböztetnünk a horvát- és tótországi szlávokat, — és az ország-szerte megyékben egyes lakókat. — Különböző ezeknek helyeztük; azért csak különbözök lehetnek követeléseik is, — és különbözö jövendőjük.

Horvát- s Tótország országul létezett s lótezik. Volt és van ennek, a magyarhoz kapcsolt ugyan, de mégis saját törvényes nemzetisége.

Ezek méltán követeláhetik, keblükben s bel igazgatásukban az anyai nyelvük helyettesévé tett latin, vagy akár élő anyai nyelvük használatát; követelhetik, nemcsak hogy családi s magány öltökben anyai nyelvükkel élhessenek; hanem hogy azt ápolhassák s mivelhessék is. — Ezeknek jövendőjük: alkotmányos lét, külön bel- és magány-életbcli nemzetiséggel; — de csak s egyedül a magyar alkotmányos lét feltétele alatt s oltalma által — polgári élte közös működéseit a magyar nemzettel együtt s egyenlő módon gyakorolván.

Ennyit követelni, s illy jövendöt tűzni ki — helyes és van joguk. Többet — vagy ábránd s

helytelen túlzás, vagy közbéke s törvényes lét elleni törekvés, avagy lázadás: s mind a hú polgár, mind a hú alattvaló kötelessége elleni.

Azt kívánni, hogy Horvátország, s ha Sclavoniát is hozzá számítjuk, ezen 2 millióra így sem menő népesség, a 344 — s a végvidékekkel is csak mintegy 1000 □mf-re menő tartomány, 33 ezer lélekből álló nemességével váljék anya országgá; s adja az 5847 □mf. nyi, s csak tiszta magyart mintegy 4,000,000-ct magába foglaló Magyarországnak (Erdélyt hozzá értvén), s ennek 500,000 körül lévő nemességének nyelvét, s talán nevét is; — ez a nevetséges helytelenségek közé tartozik.

Hogy Magyarhon országgyűlése a csak néhány számból álló horvát s tót képviselőkért s tagokért kénytelen legyen a latin nyelvet használni, mellyet a tótnak csak úgy kell mint a magyarnak tanulni, s az sem szívja anyja tejével; — vagy talán épen azon képviseleti test, — mellyből alig tud egy kettő horvátul, s tótul sem sok — mind megtanuljon horvátul, — hogy továbbá ugyan ez s ugyan így történjék a főkörmány-, s ítélőszékekre nézve: ez csakugyan most

a legfuresább, — s ha lenne erő kivitelére, a legzsarnokibb kívánat lenne.

Országgyűlésen, valamint közigazgatás s ítélő hatalom középponti székeinél két nyelv nem divatozhatik. Ez amott -bábeli zavart okozna; ezeknél a nélkülözhetlen egységet gátolná, s a kezelésnek lenne legyőzhetlen akadálya.

Három nyelv közt lévén a választás; hogy a tömeget is felvéve kisebb — de a míveltek osztályát tekintve még kisebb arányban álló szám kedvéért kelljen az országgyűlést alkotók s lívatalbcliek nagy számának egy nyelvet tanulni, — még kérdés: horvátot c, tótót e, vagy illyrt — s ezen nyelvre vagy nyelvekre kelljen az eddigi actákat is lefordítani: ez képtelenebb, hogy sem iránta szó is lehetne.

Tehát a latint. De ezt a szlávoknak is kellettven tanulni, nincs reájok nézve könnyebbség s nyereség benne; ellenben a magyart választván, nagy könnyebbsége s nyeresége van abban a nagy számnak, mellynek az anyai nyelve: a szlávoknak pedig semmi terheltetésök, mert egy tanulni kellettő nyelv helyett más tétetik tanulandóvá; sőt

könnyebbség, inert élő nyelvet beszélni s írni örökké könnyebb megtanulni mint holtat.

E szerint helyességnek s következőleg a Horvát- s Tótország igazságos követelésének is teljesen megfelelő: hogy miután kebelbéli igazgatásuk, tanácskozásaik s egész közéletök anyai nyelvökön folyjon; — a közös hon középponti polgári élte működésében a horvát is magyar nyelven, de teljesen vegyen részt.

így, és csak így lehet a horvát és sclavonita — de így teljesen is lehet — alkotmányosan szabad; mert csak így lehet alkotmányos kapcsolatban Magyarországgal, mell) nyelvét keblében törvényesen bírja s használja; s csak így osztozhatik annak polgári létében s szabadságában. Magyarországtól elválva, mi lehetne Horvát- s Tótországból? Törvényes uralkodó házunk alatt maradvá, egészen különvált alkotmányos országúti létezésre igen kicsiny, igen gyenge; austriai provinciává válni, s Kreis - Hauptmann - ok alá kerülni pedig, a horvátok talán nem nagyon vágyandanak.

Mondtam már egyszer, miszerint nagy s káros tévedés a nemzetiséget, mi szent ugyan, de

mégis csak eszköz az emberiség nagy céljára, a szellemi s anyagi jólét, tökéletesedés, s ennek feltétele s fő tényezője, t. i. az alkotmányos jogszerű szabadság elérésére: ezen eszközt — mondom — egyedüli célul tűzni ki; felébe tenni ezt ama valódi célnak, s midőn választás kénytelensége áll elő, az eszközért a célrt áldozni fel; azon célrt, mi történetesen amaz eszköz, vagy legalább annak teljessége nélkül már is bíratik, s még jobban elétethetik.

A horvátok s tótok bírnak polgári léttel, s azzal még teljesebb mértékben bírhatnak; valamint lionunk több szlávjai is élvezik már részint, s még inkább fogják élvezhetni a jogszerű alkotmányos szabadságot, a nélkül, hogy vagy azok vagy ezek nemzetisége fejlettebb s függetlenebb legyen mint most.

Ellenben nemzetiségük függetlenítésére és csak erre törekedve, s ezért azon viszonyt s érdekeket feláldozva, mellyek által vannak alkotmányi lét birtokában — válhatna falán nemzetiségeik fejlettebbé mint most; de hihetősen tisztán szláv orosz provinciává, nem pedig alkotmányos szabad nemzetté válnának. — És a Magyarhontól el-

szakadtan eszközleudó szabad nemzetté válás olly kétes s olly kevés hihetőséget ígérő jövendője — a meglévő bizonyos birtok feláldozásával s szenvedésekkel és vér özönével lenne megvásárlandó.

A honunkban Horvát- s Tótországon ki-vid lakó szlávokra nézve, máskint áll a dolog. Ezek nemzetül nem léteznek: ezek tisztán Magyarország népességének tagjai. Ezeknek valamint külön nemzeti joguk nincs s nem lehet; úgy kötelezi őket minden — Magyarhont s a magyarokat illető. — Polgári alkotmány élvezését, törvények védelmét s ebből folyólag jogszerű polgári szabadságot ezek is követ élhetnék. Ezek mint embereknek clavulhatlan, s mint polgároknak tagadhatlan joguk. — E jogukból nemzetiségökre nézve annyi, de csak is annyi következik: miszerint anyai nyelvüket családi körben s a magány-élet minden viszonyaiban békén használhatják, s annak észműveit is élvezhetik.

Emberi s polgári jogok bírása, társadalmi s álladalmi életben kötelességekkel van egybekötve, s azok által feltételezve. — Ezen kötelességek határozzák s szabják ki a természeti s polgári jogokban! részesülést, s azoknak élvezése mérté-

két. — Ezen kötelességek elseje: alá vetni magát mind annak, mi az álladalom fenmaradására s gyarapodására szükséges; — és nem csak semmit sem tenni, — habár ahoz különben lenne is jó — más annak ártana; hanem tettelesen segíteni elő mind azt, mi annak szükséges; haszinte az áldozatba, vagy természeti jogaink némi megszorításába kerül is. — És az álladalomnak igenis van joga mind ezt polgáraitól megkívanni, s egyénekre súlyos és kedvetlen kötelességeket is szabni, s természeti jogaikban is némileg korlátozni: az egésznek javáért, s következőleg az érdekletteknek is saját javukért.

Az említett polgári szoros kötelességből s az álladalomnak mondott jogából következik: mikint, ha törvényhozásunk elismeri azt, hogy a különböző ajkuság sok jót gátol, közigazgatást terhesít, zavart okoz, s az olly szükséges nemzeti egység akadály, — s ha ezen bajok kikerülésére átlátja szükségét annak, hogy egy közös nyelve legyen az egésznek, olly nyelv, mellyet mindenki értsen; — illy elösmerés s meggyőződés mellett nem csak jogához tartozik, hanem kötelessége is törvényhozásunknak azon közös

hivatalos nyelvnek — mellyé hogy a magyar lett s tétetett, ennészetes — minden sikeres mód-
dom terjesztése. Van joga nem csak ennek megtanulását minden polgár kötelességévé tenni; sőt a többi különböző nyelveknek használatát is annyiban korlátozni, mennyiben azok divatozása ennek terjesztését, s így a nagy czélt t. i. a közös nyelv által eszközöndő nemzeti egységnek s az erők egyesülésének elérését gátolná.

Sokszor eszközölt már zsarnokság — természetesen hozzá illő úton s modorban — a zsarnokoknál is gyakran létező helyes és hasznos scjditése nyomán, de még többször eszközölt idő s a körülmények ez általi szükséges alakulása olyat, mit törvényhozásnak is lett volna joga s kötelessége jogszerű úton tenni.

Így helyenként durva erőszak fojtotta el ugyan azon országban az egy s uralkodóvá vált nyelven kívül a többieket; — másutt körülmények s anyagi és szellemi okok összemunkálása olvasztotta a más vagy több ajkokat egybe, s enyészttette a többieket.

E két módnak egyike vagy másika s részint mindkettője által lettek Poroszország s az

északi Németföld szláv lakói, .nagýára nem csak németül beszélőkké, sőt részint valóban németekké is. így olvadtak a bretagnei, auvergnei, gascognei, s a t. nyelvek a franczjába; s a gaal, caledon s irus nyelvek az angolba, — mint azon két álladalom uralkodó s egyedül hivatalos nyelveibe. Ezen bele-olvadást, — mi nélkül azon országok mostani fejlettségok s hatalmuk fokán bizonynal nem állanának — eszközteni vagy siettetni s előmozdítani, törvényhozásuknak is volt volna teljes joga; valamint hogy azt néinelly részben, s főleg közvetve tette is.

Hogy törvényhozásnak e tárgyban erőszakos útra lépni nem kell, annak nem annyira az arrai jog hiánya oka; s hogy mennyire terjedhet kötelező rendeleté, annak nem annyira jogának szűk köre szab határt; hanem inkább az tiltja az erőszakot, s az. javallja a kötelezésnek — mennyire lehet — kerülését: mivel erőszak czelra nem, sőt inkább attól el vezet; s lehet, s még inkább lehet czélt érni szelíd módon, s egyének érzetét s jogait kímélve, mit tenni — mikor csak lehet — törvényhozásnak kötelessége.

Valamint tehát törvényhozásunknak joga, sőt

kötelessége a magyar nyelvet terjeszteni, s e végre kötelezőleg is fellépni, mennyire az tanácsos; kíméletet pedig annyira tartván szem előtt, mennyiben azt a cél megengedi, mivel az különben másoknak terhelésévé s az egésznek károssá válnék; — úgy a köztünk lakó szlávoknak is kötelességük az egésznek, s következőleg önmaguknak is hasznára: a magyar nyelv terjedését nem csak nem gátolni, sőt előmozdítani.

Ezekből folyólag polgári kötelesség szlávjaink* részéről: anyai nyelvükkel élésökbeli természetes joguknak azon korlátok közé szorítása, mellyet a közjó szab ki. Vagyis más szavakkal: csak annyira élni anyanyelvükkel, s csak annyira ápolni azt, hogy az által a magyar nyelv terjesztése s mindenki általi megtanulása, — mi a mindennek előtt szükséges nemzeti egység nagy célja elérésére múlhatlan — ne gátoltassék.

Ez zsinórmértéke a Horvát- s Tótországon kívüli szlávok s úgy más idegen ajknak helyes kívánatinak, s azon követelésnek, mellyel a törvényhozás s a magyar nemzet okosság-parancsolta s — hála az égnek — lehető s alkalmaz-

ható gyengédsége s kímélete előtt felléphetnek.

Túl és felül ezen minden törekvés és követelés — újra is mondom — vagy lázas agy vagy vétkes vágy szüleménye. — Hogy nyelvüket e honra erőltetve, azt tegyék közigazgatás, közgyűlések, törvényhozás és törvény nyelvévé: azt kétségkívül békés s törvényes úton elérni magok sem képzelhetvén csak Magyarhon fegyveres meghódításától, s a magyar nemzet rabigába vetésétől reménylhetnék. Hogy külön független nemzetül — önállásu nemzetet s országot képezzenek: ez is egyedül ugyanazon módon történhetnék; vagy pedig Magyarhontól elszakadva, a mostani uralkodást s álladalmi viszonyokat felforgatva; mi megint vagy az orosz hatalommal, mint külső ellenséggel, vagy a szláv forradalommal, mint dúló árrali szövetkezésnek lehetne bűnkoholta s vérrel pecsételt eredménye. Illy célzat s irány, ha létezik is elvetemedett keblekben; de szláv polgártársaink nagy többsége attól bizonytalannal idegen. És annyival inkább idegen, mivel kit mámor nem vakít, átlátja; miszerint ha mint ember, kevesztyén s polgár nem borzadna

is szükségesképen vissza zsarnokság vagy forradalom véroltárán ezer meg ezereket legyilkolva áldozni, s rendet és békét és vagyont dúlni fel; de okosság parancsolja alig hihető reményért mindent nem kockáztatni; s a tűrhető s még javítható jelent oda nem vetni olly bizonytalan jövőért, nielly leghilietöbben északi zsarnokság alatti nyomorú helyzet lenne.

Ész elleni vétség nélkül tehát mind Horvát- s Tótországra mind honunk több szlávjaira nézve, csak a fentebbi követelésekről lehetvén szó — ezen követelések megadása, s azok iránti biztosítás az, mit tennünk mindek előtt kell.

Második tenni valónk. Szó és irat és tett által minden úton és minden alkalommal nyilván kell kifejeznünk s bizonyítanunk; s minden szláv polgártársainkat igyekeznünk kell meggyőzni következőkről: hogy mi a szlávokat sem nem gyűlöljük sem meg nem vetjük, sőt rokon érzettel óhajtjuk őket mint tesvéreinket ölelni; — hogy nyelvöktől megfosztani épen nem szándékunk; — hogy továbbá alkotmányos nemzeti lét üdve Morvát- s Tótországra biztosan egyedül Magyarhon-

nali szoros kapcsolata s annak alkotmánya ma-
 lasztjának következtében létezhetik; — a többi
 honunkbeli szlávokra nézve pedig csak veliink
 lasfsankinti összeolvadásban van üdv, s minden
 jónak és nagyak biztos reménye: — és hogy
 ezeken kívül ellenben mind azokra mind ezekre
 nézve, a belviszálkodás sorvasztó bajain *e inar-
 czona szenvedésén kívül, a vérjáték vcsélyteljes
 bizonytalansága mellett a mostaninál bizonytal
 rosabb, t. i. alkotmánytalan szolgaság* jövendője
 vár. — Mind ezeknek szó- irat- és tettbeni
 nyilvánítása lelkünk s szívünk mélyéből jöhetvén,
 s onnan kelletvén jönnie, s szívhez és észhez lé-
 vén irányozva: bizton lehet reményleni, hogy az
 oda hat, s a lázadt indulatok lecsillapítása s a
 bizodalom megnyerése lassankint sikerülni fog.

Kell harmadszor magyar nemzetisé-
 günket s nyelvünket öregbíteni s ter-
 jeszteni.

Nemzetiségünk öregbítésére fő s mellőzhct-
 len eszköz az értelmi miveltségrei törekvés. Ér-
 telmi fejlettség olly súly, melly a kevesebb szá-
 mot is bizonyos mennyiségig sokszorozni s túl-
 nyomóvá tenni képes.

Tudomány, mesterségek s ízlés mezején elehaladtá váljon a magyar; s nemzetisége bélyege miveltség legyen.

Valamint letező polgári alkotmánya s még üdvösekbe teendő polgári institutiói jogosítják — a világ polgári álladalmi közt helyet foglalni, s azon helybeni -megtartását a többtől is várni s reményleni; úgy miveltsége ad, s csak ez adhat jogot arra, hogy a civilizált emberi nein nagy köztársaságában helyet foglaljon nemzetisége; s az mint kiegészítő tagja, becsesnek és védendőnek tekintessék.

Ezért nincs nemzetiségünknek ártalmasabb clensége — a betyáros magyarságnál. A magyarok Istene előtt kedves tettet követ el — ki durvaság, darabosság s butaság elűzését mozdítja elő, s ki a magyart mind tudományi mind mesterség! mind társadalmi viszonyaiban mivcltebbé teszi.

Előkelőség, csín (elegantia) s divat ropant hátainnak. Ha honunk előkelői, ha kik az elegantia mintegy örököseinek tekintetnek s kik divatot varázsolhatnak elő; ha — mondom — ezek a magyar nemzetiséget tűzik ki czélul s firmául: többet teend halmaz törvényeknél, bár mi szónok-

latnál s bár menynyi könyveknél. — És mi könnyű ezt ezeknek tenni. — Áldozatba semmibe sem kerül, s a könnyű érdemet a legjobbak tapsa s áldása követné. — Itt van egy mód, oh honom nagyai s gazdagai, oksó és könnyű kibékíteni a hon s nemzet annyiszor sértett nemzetjét, s helyrehozni a tömérdek hon elleni vétkek s vétségek egy részét!

Valódi s nem csak felüleges, nem csak kiilcszinü, hanem alapos és szilárd értelmi műveltség legyen irodalmunk s egyesületeink főczélja. Üdvösen munkálhatnak erre — tiidóstársaságunk s tudósaink, valamint több más keletkezett s keletkező társaságaink; üdvösen színházaink; üdvösen nevelő s oktató intézeteink, s közoktatóink s nevelőink. — Köznevelés által az értelmi műveltségnek lehető legnagyobb terjesztéséről, a mindjárt mondandók folytában még többet.

Addig a nemzetiségnek érdekek közössé tétele általi terjesztéséről.

Nemzetiségnek szintűgy terjesztése, mint öregbítése leginkább éretik el hasonérdekcek alapítása által. — Országnak különböző ajkú lakosai, ha egyenlő jog, kötelesség s érdekek szorosán egy-

máshoz kapcsolják, külön nyelvek mellett is alkothatnak tömött testet. E nyelvbeli különbség pedig e szoros kapcsolatban elenyészhetik, s gyakran el is enyészik; s mi polgárilag jól össze van forrva, az nemzetileg is egybe szokott olvadni. — Ellenben csak faj és nyelvbeli ugyanazonság, polgári jogok köteleesség s érdekek közössége nélkül, koránsem képes — szétváltságot, idegenkedést, sőt egymás elleni törekvést enyészteni.

Ezért mindenek előtt honunk népességéből mentőit többet alkotmányunk s következőleg nemzetiségünk érdekéhez kell csatolni. Az alkotmány malasztáiban részesítendőikben mind meg annyi új frigyest nyerünk. És nem csak hogy így számunkat s minmagunkat nevelhetjük és sokszorozhatjuk, hanem minden megnyerttel elleneink táborát kevesítjük.

Nemzetiségünk alapjává — mint mondám — műveltségnek kell válni. „Aristocrazia“ a legjobb uralkodását vagyis elsőségét teszi. Ez értelemben észszerű s helyes az aristocrazia; mert hogy a legjobb, azaz erkölcsileg s értelmileg műveltebbek bírijanak hatási felsőséggel — az szintolly üdvös és hasznos, mint természetes. Er-

kölcsi s értelmi elsőség mindig felsőséget vív ki magának; hódolnak ennek mindig az erkölcsileg s értelmileg alantabb állók.

Illy értelemben legyen honunk az aristocratia hona. Ki becsületesség mellett bír értelmi műveltséggel: az bírjon alkotmány-adta minden jogokkal s azoknak gyakorlatával. Ennek természetes voltát s helyességet bizonyítani szükségfeletti; mert valamint polgári jogok birhatása szellemi minőségünk következése; úgy az polgári terhek viselésének s kötelességek teljesítésének, azokat feltételező bére. Hogy pedig csak bizonyos foknyi értelmi műveltséggel bírók gyakorolhatják az alkotmány-adta tevést magába foglaló, vagy tevéstre meghívó jogokat: természetes. E jogok tulajdonokat s tehetséget tesznek fel. Illy jogok gyakorlata egyszersmind tisztnek s hivatásnak] megfelelés; s e részben szintolly természetű mint hivatalviselés. Valamint igen természetes, és senki is polgári jogait csonkítva nem képzeli s képzelheti az által, hogy ez vagy ama hivatal viselésére, ez és ama tárgyak tudása s ismerete, vagyis ilyen s ilyen műveltségi fok van feltételül téve: szintolly természetes, hogy választási

vagy közdolgokhozi szólási joghoz — mellynél fogva valaki választói s közdolgok felett szavazói tisztet gyakorol — feltételül legyen annyi tudás és ismeret vagyis műveltség téve, inennyi azon meghívatas vagyis tiszt — az egésznek okozandó kár nélküli sőt hasznos gyakorolhatására megkivántatik. — Mikint lehet az választani alkalmas, ki a választás alatti hivatal körét s kötelességeit — legalább főbb vonásaiban — nem ösmeri? Mikint feleljen meg közgyűléseken véleményadói s határozat anyagául szolgáladó szavazatadói meghívatasának, ki hona alkotmányos léte s viszonyai iránt teljes tudatlanságban vagy merő tévedésben van?

Ezekre nézve a honnak mind azon polgárai, kik egy bizonyos — de szorosán meghatározandó — tudási s ismereti mennyiséggel, vagyis értelmi műveltséggel bírnak: váljanak a polgári jogok cselekvésre meghívó s illy kört megnyitó részének gyakorlóivá, vagy gyakorolhatóivá.

Hajadan, ki izmos karral néhány törököt le tudott nyakazni, ki vitézséggel jelelte ki magát, — nemessé tétetett, azaz felvétetett a nevezett jogokat gyakorolhatók közé. — Helyes volt ez akkor; mert

a honnak izmos karokra s vitézségre volt szüksége. Most jó fejekre, s értelemre van legnagyobb szükségünk. Ennek kell tehát azon tulajdonnak s feltétnek lenni, mi azon jogok bírására vezessen.

Honunk méltán az értelem s műveltség honának fog neveztetetni, ha értelmi műveltség lesz a feltét — de ez biztos út és czún is — polgári cselekvő jogok gyakorlására. Ekkor, és csak ekkor fog nálunk létezni valódi aristocratia; az, mellynek eredete mennyei eredetű*

Városaink népessége közt nagy műveltség! mennyiség létezik. Hogy s műveltség czélunkra szükséges irányú legyen: azt polgári alkotmányunkkal, viszonyainkkal, s a honfit kötelességével megismertető népszerű iratok terjesztése s e tárgyaknak oskolákban! helyes tanítása által — miről később többet — könnyen elérhető.

A városi népességünk-közi már meglévő műveltséget használnunk kell. Azért műveltebb részének polgári jogokkal! felruházása, s ez által alkotmányos érdekeinkhez csatlósa — egyik fő lépés nemzeti égünk öregbítésére s terjesztésére.

Szükséges erre, városaink belszerkezetének

alkotmányunk szelleméhez alkalmazása. Ki alkotmányunk szellemét felfogta, ki törvényhatósági rendszerünket méltányolni tudja, ki ezekben a „semmit rólunk nélkülünk“ elvnek létezését ismeri: tudni fogja az, minőnek kell ezen alkalmazásnak lenni. Kiben méltányosság érzete van; ki a bajok létezését szintűgy ismeri, s szintűgy átlátja, mint azok orvoslását óhajtja: az nem fogja halasztandónak vélni a városok említett rendezését, s az által törvényes és méltán követelhető jogokban! részesítését. — És ki a helyes alakulás és javítások mezején olly káros rögtönzésnek nem barátja, az ezen rendszerezést is nem ugrással, hanem helyesen számított léptekkel eszközözendőnek fogja óhajtani.

Alkotmányos helyzetünk s viszonyaink előbb említett általános ismerete — a már mondott okokért; írni s olvasni tudás azért, mivel e nélkül az előbbeni is bajosan feltehető s elérhető, s különben is ez csak csekély Műveltségnek is feltétele; továbbá a magyar nyelv tudása azért, mivel ez a hon törvényes és hivatalos nyelve, s mivel a közdolgoknak ezen kell folyniok, legyen feltété annak

s egyszersmind jogot is adjon arra: hogy valaki választott polgár lehessen, s mint ilyen a város közdolgaiba befolyást gyakoroljon, s határozatok tételében szavazattal bírjon.

Ezen választottakat vagyis képviselőket válassza a városnak minden lakosa, ki törvényesen helyeslett keresetet űz s maga kenyerén él. — Ezekre nézve a fentebbi hármastulajdonfeltételezése még most időelőtti lenne. — Hogy annak mikor van már ideje, az oskolák s nevelés általi műveltség mikinti terjedésétől függ. Nem is lehet illy időpont eljöttét az egész honra nézve meghatározni vagy kimondani.

Melly város a mostani „szabad királyi“ vagy „kiváltságos“ czímet mellé, vagy azon kívül is törvény által kimondandó, s abba iktatandó amazoknál bizonynyal nem kevesebbé díszes és fényes ezen nevet „művelt város“ akarja hordani: az, arra határozandó úton és módon, bizonyítsa be, miszerint népességének nagy többsége, p. o. része már annyira művelt, hogy az előbb kifejezett tulajdonokat a választottak vagyis képviselők választóinak is, ezen joguk gyakorlata tételéül lehet tenni.

A felhozott hármas feltételből a harmadikat, t. i. a magyarul - tudást a választott polgárrá vagyis képviselővé lehetésre jogot szerző tulajdonnak ugyan ki lehetne, a ki kellene már most mindenütt mondani; de feltételül nem lehetne még olly városokban tenni, hol a város nagy többsége p. o. | része nem tud magyarul. De bizonyos, törvény által meghatározandó évek múlva, illy helyekre is ki lenne az terjesztendő: természetesen, hogy illy helyeken a magyar nyelv megtanuihatására illő s czélszerű módoknak kellene nyujtatni.

A városok után legszükségesebb, honunk magyar köznépének az alkotmány érdekeihez! kapcsolása. Ezen népesség egy test és egy vér velünk. Csak az alkotmány malasztai bani részeseítés kell ezeknek, s hű védői lesznek annak. Ezen nagy s erőteljes tömeg nem évek után, nem csak új nemzedékkel olvadhat — úgy mint honunk más fajú népessége — velünk egybe; jogokban! részeseítés varázs szava egyszerre mienké, teljesen mienkké teendi ezt.

Mint a városokról mondám, úgy ezekre nézete is: ki a sokszor említett tulajdonokkal bír,

legyen az egész közönség által választható, a helység népességéhez képest 1 — 5 képviselői tisztre, mely képviselők a megyék közgyűlésein szót és szavazási joggal bírnak.

Azon magyar helységekben, hol kisdédóv-intézet és iskola létezik, bizonyos évek lennének határozandók, melyek után választókat is csak a fentebbi tulajdonokkal bírók választhatnának.

Idegen azka helységekre nézve hasonló képviselőkké választhatók és választandók lennének: a nevezett tulajdonokkal bíró keblökbeliak; azon megjegyzéssel (mi a magyar helységekre nézve is — a törvény célja kijátszása mellőzéséért — állana), miszerint csak azon helységek lennének illy képviselők választására meghíva, melyek keblükben a választottságra megkívántaié fentebbi tulajdonokkal bíró — népességükhez képest — legalább 50 — 300 személy létezését bebizonyíthatják.

A képviselők mondott mennyisége azon helységekre értetik, melyek földesúri hatalom alatt nincsenek. Földesúri hatalom alatt csak félannyit küldöncnek: azért mert *fictione juris*, és esetenként valóban is, érdekük földesuraik által képviselve van.

A nevezett Lármás tulajdon adjon továbbá jogot:

1. A saját névbni pörölésre; — azért mert Hlyet már gyámságra nem szorult egyénnek lehet és kell tekinteni.

2. Minden testi szégyenítő s alacsonyító bűn, tetéstőli mentességre; illyennél olly büntetés lélekgelyilkolás lenne s más büntetés is illy fogékonyabbnak tekinthetőnél sükeres lehetvén.

3. Személyének pörbeidézés nélküli s törvényes ítélet előtti sérthetlenségére; a mennyiben ez közbátorság s rendőrség tekintetében eszközölhető lenne.

4. Bár mi hivatalviselésre jogot — minden arra megkívántaié erkölcsi s értelmi tehetségekkel s ismeretekkel felruházott egyénnek. A mellett, hogy honunknak erkölcsileg s értelmileg iníveit egyének lévén legfőbb kellékei, s azért Hlyeket születés-különbség nélkül hivatalaira s tiszteire használni joga s kötelessége; — következetlenség is lenne értelem honává válni kellett hazánkban, az értelmet hivatalviselésre jogosító teljes Czimnek nem tekinteni.

5. Bár mi fekvő jószágnak vételére s biztos bírására · — az ősiség megsemmisítő hatalma kizárd-

sóval. A tulajdont becsétől megfosztó — s a tulajdonost legjellemzőbb jogából t. i. a szabad rendelkezésből — a birtokot pedig legbecsesebb tulajdonából t. i. a biztosságból kivetkeztető ezen elavult intézetnek sorvasztó s bénító bilincseiből honunknak minden esetre ki kell menekedni. — Az álladalom érdekében fekvén, hogy birtokot a legműveltebbek s értelmesebbek bírjanak; igen természetes, hogy kit már műveltség jellemez — de csak is ilyen — szerzhetési s biztos birhatási joggal bírjon.

Jobbágytelki állomány használatának (usufructnatio) szabad adása ve vese, valamint az úrbéri tartozások örökös megváltása, mint törvény által már adott engedmények; nemkülönben, ha törvényhozásunk az úrbéri tartozás megváltását, nem csak mint most a földesur akaratjától függővé, hanem elhatározandó úton és móddal kötelezőleg (természetesen a földesur teljes kártalanításával) megtörténendőnek rendelné: ezen esetek a sokszor említett három tulajdon feltété alá nem lennének vetendők. És azért nem, mivel mind ez az úrbéreseket tekintve szükségesebb, s a földesurakra nézve is kívánatosabb, hogysen

azt nehezíteni jó lenne; továbbá nem azért mivel éppen ezen intézetek helyeik az eddig joggal nem-bírókat azon lehetőségbe s adnak leginkább ösztönt arra, hogy ama tulajdonokat megszerezzék, s az által magukat az elősorolt jogok s javadalmak birtokába helyezték: és végre a kötelezett megváltásra azért nem, mivel a Műveltség terjesztése s a kérdéses tulajdonok megszerzhető földesuraktól — oskolák állítása s nópnovelés előmozdítása útján — sokat függ; földesurak közt pedig hihetősen többen vannak, kik a kötelezett megváltást éppen nem tekintik kívánatosnak: ha tehát ama tulajdonokkal! bírás vetetnék feltétnek, mellyel felruházott egyén vagy közönség maga megváltását követelhetné, lehetnének, kik a feltét létre-jöttét, vagyis a műveltség* terjedését nem csak ölü nem mozdítanák, sőt gátolnák.

Ámbár a felhozottak szerint alkotmányos cs a köz dolgok folytatására! befolyással bíró jogok helyes gyakorolhatására, a mondott értelmi műveltség szükséges, s azért annak feltételezése törvényhozás részéről jogszerű és helyes; — de mivel tettelesen birt s gyakorolt jogok elvétele

kimerítőbb, hogy sem gyöngéd kímélet s tanácsosság azt ne tiltsa; és mivel illy törvény által kimondott szabály mintegy vissza, t. i. azon időre ható lenne, midőn az, kit ér, a feltételeket tudván, magát még a képződés korában ahoz alkalmazhatta volna — ezen okokért, azokat, kik jelenleg illy jogok gyakorlásában vannak, azoktól megfosztani nem kellene; hanem a törvény alkotása után bizonyos óvok múlva, csak az elősorolt tulajdonokkal bírók lehetnének azon joggyakorlatok részeseivé; — hozzá értvén ide is, hogy ezen jogtulajdonok megszerzésére alkalom legyen nyújtva.

Annak vizsgálata s tudva tartása, hogy kik bírnak a nevezett tulajdonokkal, s tehát az előszámlált jogok s javadalmak az eddig azokkal nem-élők közül kiket illetnek; van ugyan nehézségekkel egybekötve, de ezen akadály nem áthághattam Sokkal érdektelenebb és sokkal nehezebben megtudható dolgok vizsgálata is áll tisztviselőink kötelességében. Ezen vizsgálatot — kívált később — iskolai s népnevelési bizonyítványok könnyíteni is fognák.

Természetes, miszerint a mondottak Morvát- és Tótországra nézve is szintűgy értetnek.

Sem ezekre sem a hon többi nem-magyar lakosaira nézve, a nevezett feltétek terhelőknek nem vétethetnek. Valóban csekély az ár, mellyen nagy kincsnek megvétele ajánlhatnák. Törvényhozás s nemzet úgy lépne fel, mint eddig nom-birt malasztot nynyjtó. Ki ád, adományához joggal köthet feltételeket is; egyébiránt senki sem lenne erőltetve, s mindenki szabadságában állana: hogy, ha a feltéteket terheseknek véli, azokat mellőzve az eddiginél maradjon.

Mind ezen javallatok, mind általában a Műveltség s ezzel karöltve jární kellettő nemzetiség* terjesztése, természetesen leginkább a neveléstől, s főként a népneveléstől függ. — Nincs azért tárgy, mi ennél fontosabb, bnygóságot s áldozatokat igénylőbb lenne.

Sokat tehetnek ebben törvényhatóságok, — igen sokat egyének; de törvényhozásnak is kell az íránt intézkedni.

Hogy törvényhozásnak mit kell tenni arról utóbb. Most törvényhatóságokról, s főként egyénekről.

Törvényhatóságának szebb hivatása s tiszte nem lehet, mint az oltalma s gyámsága alá hely-

között, s arra annyira reá szorult föld népét azon butaságból, mellyben saját romlására s veszélyére tudatlanság tartja, kiemelni. Nemes buzgóságot s szép igyekezetei mutattak már e tárgyban több törvényhatóságok. De a szép határozatok — fájdalom — nagyára azon tátongó örvénybe sülyedve enyésztek, melly nálunk a végzések s végre hajtás közt létezik. Ki kell ez ügyet a csak mellékesen tárgyalni szokottak sorából, — ki az ezzeli megbízatást a „nobile officiumok” sokszor nagyon csak fél válról vett munkássági vagy — jobban mondva — hanyaglási köréből venni. Komoly és szoros kötelesség első rendű s mulhatlan tárgyává kell ezt emelni.

Egyéneket, t. i. honunk birtokosait tekintve nincs kör, mellyben annyit használni s olly fényt és áldást arató hatást lehetne gyakorolni, mint a népnevelés mezején.

Mennyit nem tehetne a népnevelés tárgyában honunk dús egyházi rendé; s mit lenne illőbb, szükségesebb s kötelességében állóbb tennie; miután ennek királyaink bőkezűsége olly roppant javakat bizonynyal főként azon célból adott, sőt nyilván ki is fejezte azt, hogy lelki-

pásztorságára bízott nyájait lelkileg · értelmileg gyarapítsa.

E kötelesség mellett régibb időben a hon fegyveres védelme volt az, mirei áldozat, birtokával járó teher s annak feltéte volt. Jelenben béke istene lebeg hazánk felett; azért most kétfősen vált a nevelés a papi rend kötelességévé.

Hát birtokos főrendünk s gazdag nemességünk mit nem eszközölhetne? Azoktól, kik egész és sok helységek urai; kik úrbéréseik verejtéke után élvezik az élet legkikeresettebb örömeit, mind ezen élvezésért s századokig gyakorlott s még most is egészen meg nem szűnt helytelen-
 aégek jóvá - tételen!, nem méltán lehet e megkí-
 vánni: hogy azokat nevelés által anyagi jólé-
 teket gátló miveletienségökből, s többnyire
 ebből következő erkölcsi allyasodottságunkból em-
 berekké s hasznos polgárokká tegyék? En-
 nek gyakran még érteki áldozatot sem, hanem
 csak akaratot s felügyeletet kívánó eszközlése a
 honra nézve olly szolgálat s olly érdem, mi-
 nél sem vér mezején sem hivatalos munkásság
 őszító gondjai közt — nagyobb tenni nem lehet.

Hogy a népnevelés minő nyomoré állapotban van jelenben mi nálunk, vagy jobban mondva, mennyire nem létezik: azt mindenki tudja. Igen sok faluk, sőt egész vidékek vannak, hol oskolának híre sincs. A létező falusi oskolák — kevés kivétellel — a lehetőségig rozszúl rendezettek. Helyenkint annak — úgy szólván — csak neve, s legfeljebb épülete létezik. Az — úgy nevezett — oskola- mester, kántor, legfeljebb templomi s temetéseknel! fülrepestő működéseire alakít magának néhány rikácsoló segédet; másutt napszamosoknak használja a gyermekeket; többnyire durvasággal, róz kedvét s haragját azokon töltve, vesszővel s ostorral veri belcjök a Cate-diisinus értctlen könyvnélkülözését. Néhány szájkóként megtanult imádság s ének, baktató olvasni-tudás, haszonvehetlen Írás, számvetésből alig valami, szokott — még jobb esetekben is — az egész eredmény lenni. Erkölcsnek szívbe csepegtetése, kötelességekkel! megismerkedés, olyan-
nak tanulása, mi a gyermeket jobbá s ügyesebbé tenné, s minek egykor hasznát vehetne; — mind erről szó sincs, vagy legalább elegendőleg s esetszerűen nincs. Az időt vesztő, kedvet ölö,

fárasztó, de sikert még sem nyújtó tanításmódról nem is szólok.

Népiskolákra nézve más Országokban már olly sok s annyi czélszerű tétetett, miszerint a kész s gyakorlatilag próbált rendszereket csak alkalmazni s követni kell. Illy észszerű rendszernek eredményei felségesek, s lelket emelő látása: hogy mi könnyen, mennyi jóra s hasznosra lehet azon korlátolt időben s körülmények közt is, mellyek a földműves vagy mesterember gyermekeire s falusi oskolákra nézve léteznek, azokat tanítani.

Az eléggé ösmert vagy könnyen megösmérhető tanítási rendszer- s tárgyakról bővebben nem is szólván, s csak azokra utalván, mik mássutt olly szépen gyümölcsözve gyakorlatban vannak, a következőt jegyzem meg. Igaz és józan vallásosságnak, tiszta erkölcsnek, s a gyakorlati életre szükséges ismereteknek, erkölcsre s észre jóltevőleg ható és sikert biztosító módon, a gyermekek szívébe s fejébe beleolvasztása mellett — saját körülményeink még két dolgot tesznek mulhatlanul szükségessé.

Minden nép - s minden elemi - iskolákban a

gyermekbe illető felsőbbsege iránti tisztelet s engedelmesség érzését már jókor bele keli véteni. Meg kell ismertetni helyzetével s abból folyó kötelességeivel; meg előbb a törvényhatóságnak, hol él, szervezetével, azután a hon polgári léte képevel. És mind ezt akkor kezdve, midőn vallási tárgyakra kezd taníttatni. —

„Mit“ — hallom mondani — „a kis gyermeknek tanítani azt, mivel rendszerint a tanulási pályát végezni szoknak? Hogyan? publicistákat, vagy jogtanárokat faragni a szántóvető s mesterember hason-hivatásu gyermekéből?“ — Jókor kell igenis mind ennek történni; akkor — mondám — midőn vallás tanítása kezdetik. De hát a mondottak elméletibb s bajosabban megfogható tárgyak c a vallásnál? Nem lehet e mind azt olly kicsiny mintába öntve, olly nem csak nép — hanem gyermekszerű modorban előadva tanítani, hogy a legzsengébb korú is azt fel-fogni s megtanulni képes legyen?

Mind az, mit mondtam, épen nem absract tárgy. A családi s tanulói helyzetből, mellyben a gyermek van, mit legelőbb kezd tudni s érezni, lehet kiindulni; s mind azt ezekre mint alpra

építeni. Azon előbb nagyon kicsiny mintát a teljesen gyermekszerű modort, a gyermek értelmi fejlődéséhez képest, koronkint bővíteni s szilárdítani kell, sem értelmi tehetségének sem helyzete szükségének körét soha is át nem hágván. Ezt vévén zsinórmértékűi, nem búvárkodó publicistává s jogtanárrá idomítás* szintolly helytelen mint nevetséges célja fog eszközöltetni. Eszközöltetni csak az lóg, — de az fog is — miszerint az így nevelt jövő úrbéres, mesterember, s a t. helyzetét s kötelességeit ismeivén, annak képzetéhez úgy hozzá fog szokni, hogy a más sors-és állás-beliek helyzetéről valódi, nem pedig irigység- vagy gyűlölség-festette képre teendő szert; hogy megismeri mind a hozzá közelebb viszonyban állók mind az egész iránti kötelességeit s tartozásait. És így helyzetével es sorsával megelegedni s abban megnyugonni kész leendő; megtanulván: miszerint az a létező viszonyok természetes következése s azoknak szükséges eredménye. Abból váland legbiztosabban jó úrbéres, szorgalmas mesterember, s a t. szóval békés és munkás polgár, kibe már mint gyermekbe, előjára

ról, létező rendszabások s törvény iránti tisztelet s engedelmesség belenőtt.

Tudás, ha nem fonák, minden helyzetben üdvös és soha sem káros. Megelégedésnek is — igazi s tehetség - szabta korlátan túl nem erőlködő tudás legbiztosb kútfeje. Még a rab is nyugottabban hordja lánczait, s nem gyötri magát széttépésök hiú erőlködésével, ha azoknak szét nem szaggatható voltát igazán tudja. A rabszolga is, ha szomorú helyzetének balsorsszabta változhatlansága s viszonyai felől igazán van értesítve, kevesebbé hajlandó kétségbeesés általi elcsüggedésre vagy szilaj kitörésre, mint ki- nek viszonyairól s jövődjéről csak indulatok- s szenvedéstől ingerelt érzete fest képet. Békétlenség s ellenszegülés egyik fő oka abban van, hogy az emberek személyeknek tulajdonítják azt, mit sors mért rajok. Ha tudnák a bajnak ezen okát, nem okoznának s gyűlölnének érte másokat. Sors kénytelenségétől békében tűri el az ember azt, mi emberektől jöve tűrhetlennak látszik.

Illy móddal tanított- s neveltek képesek s érdemesek is lesznek az elősoroltam jogok bírására s helyes használatára.

És az illyeknek ama jogokat megadván, s így őket az alkotmány malasztáiban részesítvén: szorosan leendenek annak érdekeihez kapcsolva; s a nemzet, jó és szilárd akarátú, roppantra növekedendő tömeggel fog szaporodni.

A másik tárgy, mire nálunk fő ügy eletet kell fordítani: a magyar nyelv. Erőszak minden helyzetben és korban ellenhatást szül: de erőltetés vizásabb hatást — s az ellencselekvés vagy nemcselekvés ösztönét egy korban sem idézi inkább elő, mint a gyermeki években. Azért a magyar nyelvet idegen ajkú gyermekek közt nem erőltetve s büntetéssel, nem anyai nyelvük eltiltása által; hanem ahoz édesítve, szelíd módon s azt jutalom s örömyerhetés eszközévé téve, kell tanítani. — Tudjak mi könnyen tanul gyermek nyelvet. Tanítónak szorgalma s helyes modora eleinte sem fog nagy akadályra találni. Magyarul épen nem-tudó növendékei közül, ha előbb csak néhányat is annyira visz, hogy magyarul kezdjenek beszélni; s ha illyen egy iskolában csak néhány van, könnyű verseny ébresztés által ezeknek számát lassankint többséggé emel-

ni; midőn ez el van érve, a kevesebb szám a többséget önként követi.

Anyai nyelvünknek illy módoni terjesztése — a mellett, hogy a halomra felhordott okoknál fogva nemzetiségünk öregbítésére elkerülhetlen; a mellett, hogy a mondott jogok elnyerése egyik feltételnek kell lenni; és a mellett, hogy ez mind nyelvünk mind fájunk elleni gyűlölség enyésztesítésére fő eszköz, — mivel azt, mit tudunk, nem gyűlölni, sőt ahhoz bizonyos vonzódással lenni az emberi természetben fekszik: — ezen okok mellett — mondom — a magyar nyelv megtanulását könnyűvé tenni s azt eszközölni — mint már kifejeztem — épen idegen ajkú honosink iránti szoros kötelesség. Magyar nyelvet ugyanis törvény s közigazgatás nyelvvé tenni, s az ez által elkerülhetlenné vált, s magány életben s tudomány és mesterségek mezején is naponkint szükségesebbé váló magyar nyelvet mindenkinek nem tanítani: nem csak bűnös hanyagság, hanem valódi kegyetlenség lenne.

Népiskolákra nézve lelkipásztorok igen sokat tehetnek; s szent hivatásuknak ennél szebb feladata nincs is. Idvezítőnk példája szerint, a kis-

delieket maga körül gyűjtve ápolva s oktatva lelkipásztori tisztében jár el — tiszteletet s áldást aratandó.

Vannak, kik e mezőn most is jótételeg működnek. Áldás nevökre! az ég sokszorozza számukat!

Falusi s városi népiskolák mellett mnhatlanul szükségesek nálunk kiseddóvó intézetek.

Kiseddóvó intézet az, minél korunknak sze- lid emberiséget jellemzőbb, áldottabb s dicsőbb szüleménye nincs.

Jóltevő Imrmatkint szállott az menyből em- beri neműnkre: zaj és pompa nélkül, de sikerrel csíráztatva a jót s terjesztve az áldást.

Ez ég malasztját a jó Isten, ngy látszik, mint lm épen rajtunk könyörülve bocsátotta volna a földre. — Ezen intézet az, melly elérhetővé teszi azt, mi reánk nézve a legnagyobb nyereség és kincs; s miért azon ég-adta intézet nélkül csak siker-nélküli fohászainkat lehetne égre emel- nünk. Ezen intézet szert nyújt biztost és kön- nyűt olly baj orvoslására, mi különben csak kí- nos és veszélyes műtételek által s hosszas szen-

vedés után, vagy hihetősebben úgy sem lenne gyógyítható.

Igenis kisededóvó intézetek azok, mik által nemzetiségünk terjedését s nemzeti egységet, ezen minden áldások egyik főbbiket legkönnyebben s legbiztosabban elérhetjük; ez az, mi által a fenyegető veszélyeket legkönnyebben s legsikeresebben távoztathatjuk el. És ezért nincs tárgy, mire honfiam figyelmét vonni s munkás részvétöket feléleszteni inkább óhajtanám, mint kisededóvó intézetekre.

Illy intézetek annyira a létező szükség s az élet kellékeiből meritvék s annak megfelelők: miszerint kedveltetnek olly iniveletlen földnépe által is, melly különben javításnak s újításnak épen nem barátja, s mellyet sem szép szó sem erő nem igen tud gyermekeinek más falusi oskolába: járatására bírni. — A szegény sorsú — munkával és dologgal elfoglaltakat apró gyermekeikkel; bíbelődéstől menti fel. Nem kénytelenek dolgukat mulasztani s honn ülni a családanyák, vagy a már dologtehető nagyobb testvérek: ha a kisededeket jó gond alatt tudják, nem kell félniük, hogy vagy szekér s marha gázolja el utcán, vagy

tűznek teszik magukat s szüleik vagyonát martalékává. Ezért a legvadabb nép is örömet adja gyermekeit kisdedóvó intézetbe.

A tót, rácz, oláh, vagy német kis gyermek megtanul magyarul munka s fáradság nélkül. Gyermekek egy nyelvet olly könnyen kezd beszélni mint mást. Mi könnyű ily intézetnek már fenállásakor, kivált a legkisebb gyermekeket magyarul szólaltatni meg; s midőn pár év múlva egy része, t. i. a nagyobbacsok már beszélnek magyarul, az intézetbe később jött kisebbek maguktól s önként fognak hasonlóan szólalni meg. Egész helység népessége, a kisdedóvó intézet létre jöttétől számított húsz év múlva, meg lesz magyarosítva, azaz fog tudni s beszélni magyarul. Magyarosítás alatt ennél többet nem lehet s nem kell érteni. Sem szükség sem czél, hogy az idegen ajkúak anyai nyelvüket elfeledjék. Arra, mi nekünk kell, s mind arra mit eszközteni szándékunk s kötelességünk: elég, hogy magyarul tudjanak.

Kisdedóvó intézetből minő romlatlan, mennyi játszva szerzett tudással s hasznos ismeretekkel, menyinyire ügyesedve s csinosághoz s rendhez

szokva, — s vallásos, erkölcsi s értelmi miveltségre milly fogékonyan megy a gyermek 7 — 8 éves korában falusi s más népiskolába. És ott ez alapra czélszerűn építve, értelem, becsületesség s munkásság bizonynal még terjedtebbé váland; mint most tudatlanság, henyeség s minden bűnök olly roppantra terjedt csoportja.

Kisdedóvó intézet azért — újra meg újra mondom — legyen törvényhozásunk, törvényhatóságaink s mindnyájunk egyik legfőbb gondja *8 igyekezete.

Van agarász-társaságunk, van gazdasági-egyesületünk, vannak Casino-társaságaink s hangász-egyesületünk; van vivó-intézetünk s állat-tenyésztő társaságunk; keletkezik iparegyesület s honi gyárok előmozdítását célzó társaság. És mind ezek — hála az égnek! — részvét s közremunkálás által meglehetősen diszknek. Van kisdedóvó intézeti társaságunk is; s ez hanyatlik. És épen ez részvét hiánya miatt — oh bűn ós gyalázat! — kénytelen úgy is kicsinyre szabott s kevés költséget kívánó körét szűkíteni, hogy lelketlenség s hidegség előlő fagya közt megfentartliassa sinlődő létezését,

Honom jobbjai s tehetősebbjei; de ki csak ember-társa javítását, a bűnök kevesítését s hazája legszentebb érdekeit csak valamennyire is becsben tartja, s ki csak keveset szakaszthat is elkcrülhetlen szükségeiből, — sürgetőn s csdekelve szólítom fel mindnyájak részvétét! E szent oltár megkívánja a szegény fillérét ngy, mint a gazdag dús ajándékát. Bár mi és mennyi szent célra s bár mennyit szenteljen valaki, — csonka lesz áldozatja, s hiányozand az mi az emberiség s nemzet nemtője előtt legkedvesebb, ha e szent oltáron is nem füstölgöm! adománya.

Öregeink számítása szerint helyes és illő volt, minden búzaasztag vagy kazal után egy pár vadászebet tartani. Kinek van egy vagy több faluja, — hozhat húznia kell abból annyi hasznot, hogy minden helységében nagy maga megerőltetése nélkül kisededóvó intézetet állíthasson, s a falusi oskolákat jó karba helyezhesse. Egy két ezer forinttal fel van egy kisededóvó intézet állítva s örök időkre megalapítva; és soha nem hervadandó érdem szerevezve az emberiség s nemzet ügyében.

Egy olly társaság alakítására szó-
iitlak fel honom gazdagabbjai, melly-
nek becsületdús körébei léphetés s
taggá válhatás feltété legyen: birtoká-
ban lévő falujában, vagy faluiban illy
intézetet, vagy intézeteket állítani.

Illy társulat sem jogot sem külső fényt —
igaz — nem adhat; de — istenemre mondom —
az emberiség s nemzet bálájára jogosítottabb s
igazi fényel tündöklőbb ennél még sem lehetne.

Helységekben, hol több birtokosok vannak:
mi egyre esik, minden esetre birtokához s hasz-
nához képest olly arányban esik, mennyit tennie
nehéz semmi esetre sem lehet.

Mind falusi oskolák mind kisededővó intéze-
tek alkalmas tanítókat tételeznek fel. — Illy
néptanítókat alakító intézetek költségesebbek. Ezek-
nek felállítása a gazdagabb egyházi s világi sze-
mélyek szép s irigylésre méltó feladata.

Nem egy kettő, hanoin feles illyen kell.
De ha minden gazdag pap s mágnás, ki illyet
maga megrontása nélkül állíthatna, állítana is;
sokkal több keletkeznék, mint a mennyire szük-

ség van. Oh emberiség és nemzetiség szent lelke, száld meg őket!

A törvényhozás hatalmas akaratján s egyének lelkességén kívül, egyesületek s törvényhatóságok is hozhatnak illy népnevelőket alakító intézeteket létre.

Falusi oskolák számára tanítókat, vagyis — úgy nevezett — oskolamestereket formáló intézet több költséggel járó, mint kisdedóvókat alakító. De ez is — kivált létező nagyobb oskoláknál s azokkal kapcsolatban — épen nem olly költséges, hogy az egyeseknek csak mérésékleti hozzá járókából gyűlő ősz vég által is ne fedeztethetnék.

Kisdedóvók intézete pedig igen egyszerű, s minden intézetek közül, mellyek célja már éle — medettebb személyeket valamire idomítani; bizonyly legkevesebbe kerülő. Természetes ez; mert erre sem sokféle tanári szék som költséges könyvtár, műszerek s készülétek nem szükségesek.

Alkalmas népnevelők nemlétének az is adatik okául, miszerint kevés — kivált valamire való — ifjú szánja magát reá. Igaz, miszerint nálunk azon fonákság nagyon divatos, hogy minden, ki

csak jócskán is tanult, vagy csak az oskolai esztendőket átnyomorgta, s oskolai bizonyítványt nyerhet: ügyvédi s polgári közhivatalos pályára akar lépni. Ez s réaliskolák nem léte oka annak is, hogy oskolákból olly kevesen adják magukat kézművességre, mesterségekre s kereskedésre; s hogy hivatás nélkül is felsőbb tudományok illyeknek nem gyümölcsöző mezején, annyin gyötrődnek elérhető czél és siker nélkül. — E tudóssá válni akarás nem annyira viszketege mint szokássá váltsága, s közhivatalokra! túlságos vágy

— igaz — egyik oka annak, hogy olly kevesen szánják magukat néptanításra. De ha azon eszme, miszerint ez a hivatások legszebb s tisztességei közé tartozik; hogy e téren az igen sokat használhat s becsültetést arathat, ki máson haszon s név nélkül olvadna a csekélyek s kontárok csoportja közé: — illy nézetek terjedésével

— mondom — mit pedig a felsőbb tanodák tanárai nagy részben eszközölhetnek, reménylhetőleg ez üdvteljes pályára magukat szánók hiányozni nem fognak.

Ez említetttnél ama hiánynak nevezetesebb oka: a népnevelőknek mostani alárendelt s tekintet-

nélküli — hogy ne mondjam — megvetett és szállásra méltó szigorú anyagi sorsuk. — E bajokon segíteni kell. — Ha e személyek, mint a mondott jognyújtó tulajdonokkal természetesen felruházottak, azon jogokat bírandják, tekintetük mindjárt olyan leend, mi helyzetüket kívánatossá teszi. — Anyagi helyzetük javítása is első szűk — ségű tárgy. Ez a községek készségét s áldozatját is, tehetősebbek bőkezőségét, s a törvényhozásnak is munkás figyelmét — kötelesség parancsával igényli; de ez utakon könnyen el is érhető.

Mind az, mi eddigelé mint teendő elősoroltatott, s miből sokat egyéneknek kell s lehet tenni, törvényhozás hozzájárultál is feltételezi. Azért lássuk teendőink közt negyedszer azt, miket törvényhozásnak lehetne s kellene tenni.

A helyes követelések megadása, s törvényben kimondott biztosítás általi kibékülés s ügyesség előidézése nagy és felséges művére elcsúszhatatlan, hogy a törvényhozás illy értelmű törvényt alakítson.

„Erőpontosítás lévén a hon fenmaradása s boldogsága feltété, erre pedig nemzeti egység

s egyesség fő eszköz: bánattal tapasztalja a törvényhozó test honunk különböző ajkú lakosai közt a károsan s veszélyesen növekedő súrlódást. Minek megszüntetésére s a kedélyek megnyugtatására nyilván kifejezi, miszerint:

1. Az idegen ajkuakat anyai nyelvüktől megfosztani, s annak magány életben s társas viszonyokban! használatától eltiltani koránsem szándéka; sőt annak szabados használata iránt azokat biztosítja. Valamint

2. A hozzá kapcsolt Morvát- és Tótországokban, azoknak törvényesen létező saját nemzetiségét a magyar alkotmány oltalma s biztosítása alá helyezvén: ezen országokra nézve az ott divatozó nyelv magány s társas életbeni használatán kívül, keblökbeni közdolgok s közigazgatás folytára s minden hivatalos iratokra nézve — az eddig ott divatozott s divatozó szokást fentartandónak határozza.“

3.,,A különböző ajkúak közti viszáldokásokat károsoknak s veszélyeseknek ismérven el, az arrai ok-adást bünösnek nyilvánítja. Mire nézve

4. Az idegen ajkuakat — legyenek azok németek, tótok, oláhok, vagy más nyelvet beszélők — anyanyelvük magány s társas körökben! használatában akadályozni, s azokat erőszakkal a magyar nyelv használatára szorítani: sem törvényhatóságoknak sem egyéneknek nem szabad. Nemkülönben

5. Az idegen ajkuakat nyelvükért s fajukért gúnyolni és sérteni, azok ellen ingerelni, — akár szóval akár írásban, avagy tettel történjék is — tilalmas. Másfélül

6. A magyar nyelv lévén törvényhozásnak, közigazgatásnak s törvénynek eredeti nyelve, s ezekben! központosulás s egység a közboldogság feltété: azért a magyar nyelv törvény-rendelte használata s terjedése ellen, bár minő igenleges vagy nemleges merény; valamint az, és az azt beszélők elleni gúny s ingerlés, tiltatik.“

Illy ezélatu törvényt haladék nélkül már a legközelebbi országgyűlésen szükséges alkotni.

A nemzetiség szilárdítására s teijesztésére — kétségkívül — az alkotmány s nemzet érdekéhez mentői többeknek kapcsolása fő eszköz. — Ennek létesítésére bizonynal legsikeresebb mód az

alkotmányos jogoknak feltételekhez kötött s a mondottak szerinti kiterjesztése. — Ha a mondottak törvény által létesülnének: mint varázs - vessző által, egyszerre lenne a nemzeti egység s erő biztos kifejlésének szilárd alapja megvetve.

A mennyit törvényhozásunk — a kor kivonatait megértve — a mondottakból olly móddal létesít, hogy a többi bekövetkezésének útja meg legyen nyitva: annyiban lesz a nagy cél megközelítve, s annyiban a veszély ellen gát emelve.

Minden esetre időhaladékat nem - szenvedőleg teendő:

1. Az alkotmányos jogoknak a mondott mód s feltételek értelmében a városok összes polgárságárai kiterjesztése.

2. A terjedt értelemben vett honorationoknak (tisztéseknek) — mi alatt értelmi fejlettségnél egyebet érteni nem lehet; de azt lehet is kell is — az elősorolt polgári jogok- s javadalmakban! részesítése.

E kettő már létező törvényeinkben találja kész alapját. A meglévőnek vagy meglenni keltetőnek kiépítése az, mi előttünk áll, s mi

nem csak alkotmányunkkal nem ellenkezik s azt nem csorbítja, sőt abból szükségesképen foly, s annak kiegészítésére mulliatlan.

Van még egy harmadik, mit a nemzeti-ségnek érdekek összeolvasztása általi öregbítésére, törvényhozásnak mentői előbb meg kellene tenni; minek eszközlése szintolly üd-vös mint halasztása káros, megtagadása pedig veszélyes. Ez a nemességnek háziadóbani részesülése.

Senki sem fogja tagadni — mi már annyiszor mondatott — hogy nemzeti egység mind közvetve mind .közvetlen, érdekek közössé-tétele által eszkö-zöltethetik leghamarabb s legbiztosabban. Érdekek egyenlősége s egysége sok más egyenetlenséget, s különbséget képes kiegyenlíteni. Hasonérdekek felszólamlása ellenkező érzeteket, sőt szendvedélyeket is gyakran hallgatásra bí r. Kinek érdekét a magunkéhoz kapcsoljuk, frigy-esünnké tesszük azt; habár addig érdeke s törek-vése ellenünk volt is. Érdek szorosabban s ro-konná tevőkben nem igen kapcsolthatatik, mint térkőknek, abbani osztály által eszközlött köny-

nyítésével. Téliéinek egyiitti hordása, kötelességnek egyiitti teljesítése — rokonérzetre, egymáshoz ragaszkodásra s egymásom segítségére felhívó cím s helyzet. Terhén — kivált súllyal nyomón — könnyítés lekötelező de nincs lekötelezőid), mondhatni — szívet megnyerőbb, mint midőn a könnyítés olly móddal történik, hogy a tehernek egy részét a súlyosan nyomott vállakról le-, és tulajdon voltainkra vcszsziiik. Már ezen tekintet elég lehet s elégnek kell annak lenni arra, hogy a nemesség a közterhek legalább egy részét magára vállalja; s így az annyira nyomott és terhelt köznépen könnyítvén, azt mind maga iránt lekötelezze mind ez által is érdekeihez csatolja.

Azon mindennél fonákabb képzet, mint ha nem-fizetés szabadságnak lenne feltété s következes: szűnjék meg már köztünk eszünk vagy akaratunk gyalázatjára meg tovább is létezni. Honosodjék meg már valahára nálunk azon fogalom: miszerint fizetni, nyg hogy a fizetés mennyisége s célja, hozzájárultunk s mirci használata s mikinti kezelése tudtunk nélkül történjék, — igenis szolgaság bélyege; ellenben szabadság következes: fedezni s fedezhetni saját

szükségeit. Valamint egyén, a szó valódi értelme szerint az tehetős, ki sokat költhet s azon sokból, mit pénzzel tenni lehet, mentői többet tehet: úgy nemzet annál tehetősb, s annál távolabb van szolgaságtól s annál közelebbb urasághoz, mentői többet fizethet s fizet maga számára, s mentői többnek tételére képes az által. És váljék közöttünk is honossá azon világszerte elismert eszme: hogy illy tehetős s annálfogva előkelő s kijelelt nemzet közt megint csak az lehet kijelelt, ki fizet; s csak olyan mértékben lehet előkelő, miilyenben járul a köztehetőség létesítéséhez.

Mind ezen nézetek s igazságok annyira szólnak a nemesség adóíizetésbeni részesülésének illő, helyes és szükséges volta mellett: miszerint minden más indok nélkül arra késszé kell lennie. De ezenkívül az örök igazságnak ez iránti parancsa tiszta s elhatározott — minden adóra, de főként a házi adóra nézve.

Ideje már, hogy megszűnjünk nem látni azt, mi olly szégyenítő meztelenségben áll az egész világ szeme előtt; s nem hallani azt, mi olly ideget rázón harsog s annyira égre kiáltó: hogy

t. i. nálunk épen az s csak az fizet, kinek nincs, kinek van nem fizet; hogy a terheket az és csak az hordja, ki gyenge, — kinek pedig vállal izmosak, ki a terhet hordani jól bírná, az mindentől ment; — és a mi még több, hogy azon költségeket is, mellyek legközelebből a nemességet illetik, úgy-mint igazgatásának s hivataloskodásának házi költségeit is egyedül s kirckesztőleg a földnépe s parasztság hordja. Mi által ezen egész testület, melly a nemesség szép nevét hordja — s e névre nem kis mértékben büszke — azt teszi, mit közülc egyéni s társas viszonyaira nézve a legutolsó is nemtelennek tartana s szégyeidenc tenni: azaz házi s egyéni költségeit, s érette s számára tett kiadásokat mással fizetteti. E helytelenségnek s e szégyennek olly régóta s olly nagy mértékben nőtt súlya alól, a helyesség s nemzeti becsület szent nevéért menekednünk kell.

A házi-adóbani részesülés tömérdek hasznú, helyes és szükséges volta sokak előtt áll honunkban tiszta fényében. E valóban nemesek törekvése hatott a nemesség nagy számára, mellyben jó iránti fogékonyság s készség nem hibá-

zik: s mellyben e tárgy iránt is a helyesnek s illőnek érzete — habár sokakban csak sejtelmekint, vagy másokban szűkkeblőség, előítéletek, s önzés által háttérbe nyomva — létezett.

Lelket-emelő s a legszebb reményekkel biztató volt az ezen ügy iránti készség terjedése. — Ekkor felléptek többen. A köz nemesség tömegben gyűjtetett fel s csődítettet a törvényhatóságok tereméibe. Szóltak ezeknek régi megrögzött nézeteikhez, szóltak a nálunk annyira honos fizetéstől! undorodáshoz; hiúságnak s gyengeségnek hízelegtek; — másfelől nemes társaik gyászos tudatlanságát használták költött rémképekkeli ijesztgetésökre. Az így felingerelt s elcsábított tömeg helyenkint megbuktatta az ügyet; s több törvényhatóságban — jövő országgyűlésre, vagy a házi adóbani részesülés elleni, vagy azt mellőző utasítások készültek s készülnek.

És buta tömeggel és nyers erővel részint a legbotrányosabb módon s erőszakkal, illy végzéseket tótotok, — olyanok voltaké, kik helyzetök következtében a tárgy illő, helyes, hasznos és ziikséges volta iránt, természetes vagy lega-

lább menthető tévedésben vagy tudatlanságban lehetnek? — Fájdalom, nem. Nagyobbára főrendnek, felsőbb körök tagjai, magas állásnak s hivatalbeliek tették ezeket. Ilyenek léptek fel: mint a nem-fizetés, s a szennyes mással - fizettetés, s máson — még pedig a legszegényebekben: — élőködés apostolai. Használtak nyers tömeget s erőszakot olly elvek megbuktatására, mellyek a világ minden civilizált nemzetei által elméletileg s gyakorlatilag el vannak fogadva.

Mondják ugyan liémellyek: miszerint többeknek túlhevű buzgósága, s jelesen a „Pesti Hírlap“ ez ügy melletti erőszakoló felszólalásai reactiót szülve s ellenhatásra készítetve, okozták mind ezen ellenszegülést.

Igaz, többen s a „Pesti Hírlap“ is férfiasán s erőteljesen fejezték ki több javítások s azok közt a háziadóbani részesülés sürgető szükségét. — Illy elhatározott szavak, mellyekben nem felekezett kívánnia, nem személyek sürgetése, hanem a helyesség s okosság követelése fejeztetik ki, — hitem szerint — senkit sem ingerelhetnek, senkit sem bírhatnak megátalkodottságra.

Ha mégis volna, kire illy szavak azon hatással lennének, az ama gyermeknél is gyermekebb lenne, ki a kemény földre haragszik, mellyhez orrát csapta, s azt üti hiú boszujában; amaz ugyanis még ennél is nevetségesebbet tenne — s haragunnék azért, s vakon követett útját átalakodottan folytatná, azon okból: mert megmondták neki, hogy ez úton bukni fog, s orrát zuzandja; s mert megmutatták neki az utat, mellyen biztosan s kényelmesen járhat s kívánt célra juthat. Hogy illyesmiért emberek boszúra lobbanjanak, s azt, ki a körülmények s következtetések mind jó mind rossz oldalát mutatja, azért üssék s gyűlöljék: alig hihető; — de még hihetlenebb, hogy valaki boszuját azzal kívánja kielégíteni, miszerint kész-akarva s vakmerőn a megmutatott s leleplezett veszélynek rohanjon.

Ha illy gyermekinél gyermekesebb makrancz létezhetik, azt legfeljebb olly mívcletlen s értelmileg kiseded komáktól lehetne várni, kik polgárilag — mondhatni — még jobb és bal kezük közt sem tudnak különbséget tenni. De ha — fájdalom. — vannak is ilyenek még nálunk, koránscin ezek azok, mellyekre az említett férfias

felszólalások s hírlapi czikkek (mellyeket ezek nem is olvasnak, nagyobbára olvasni sem tudván) az említett hatást gyakorolták. Ezen értelmileg kiskorúak csak eszközök voltak, kiket térszülte ingerültségre vezettek s úgy használtak olyanok, kik sem helyzetük sem nevük, sem nevelésük következtében, ama kiskorúak közé nem tartozhatnak — s tartóznioik nem szabad. — Ezeknél semmi esetre sem lenne menthető: ha eszély- s helyesség melletti ama nyilatkozatok, s a közjó s ön fenmaradás nevére tett azon felszólítások illy makranczosságra bírták volna. Valóban nagy csökönyösségi hajlani, s valóban olly állatbozi hasonlatosság kellene arra, mellynek csökönyösség leginkább fekszik természetében, hogy olly figyelemzetésekre s intésekre, millyek amaz iratok- s czikkebben voltak, a sülyedő parton önvészélyökre magukat megbakolva ellenszegüljenek.

Hlyet a kérdésben forgókról feltenni nem akarván s fel sem tehetvén; nem marad egyéb hátra, mint azt hinnem, miszerint ezeknek ellenszegülését azon gyanúsítások szülték, mellyekkl vörös fonalt, forradalmi kort s hősoket, vagyontalanoknak vagyonosok elleni törekvését s harcztát,

s a t. emlegetvén, keblüket nyugtalansággal s fejőket rémképekkel töltötték el.

Akárhogy legyen, károsabb s nemzetünkre veszélyt s szégyent hozóhb tett nem lehet, mint a házi adóvani részesülés elleni törekvés, s kor-kivánta ezen szent ügynek megbuktatása.

Adja Isten, hogy tévedések*, helytelen fel-fogás s rász akarat daczára is, ez ügyet eszély s nemes érzet, miknek az postulatum, már kö-zelebbi országgyűlésünkön kivívhassák; s mentse az cg honunkat ennek megbnkása szégyenétől s veszélyétől.

A nyelv* terjesztése tekintetében, mit törvényhozás tehet s mit tennie kell, részint nagyon könnyű, mert csak néhány sorba kerül; részint költséges s áldozatot is követel.

Az elsőhez tartozik kimondása annak:

1. Hogy a magyar nyelv, valamint a tör-vénynek s országos és törvényhatósági tanács-kozásoknak s érvényes határozatoknak, úgy a közigazgatásnak is hivatalos nyelve. — Hogy minden hivatalos munkálatok s iratok, mellyek iránt a törvény ellenkezőleg nem rendelkezik: csak

magyarul folyjanak s szerkesztessenek. Illy kivétel lenne a horvát- s tótországi megyékre nézve: keblökbeni köz- és magány- dolgaik hivatalos folytatása; mellyekre nézve a latin nyelv használatában továbbra is meghagyatnának.

Ugyan ezeknek szabadságukba helyezvén: a felséghez, az ország fő-kormány székeihez s törvény hatóságaihoz latin feliratokat, jelentéseket s leveleket intézni; valamint a felsőbb ítélőszékek elébe pereiket azon nyelven vinni fel. Oda értetvén, hogy mind ezen helyekről, hozzájuk csak magyar nyelven intézendő minden irományokat elfogadni tartozzanak.

2. Kifejtése annak, miszerint a közoktatási nyelv a magyar. Mi annyival is inkább nem lehet máskint; mivel — mondhatni — esztelen fonás: hogy a közoktatás nyelve más legyen, mint a közigazgatásé. — Erre nézve is nyilván kifejezendő: hogy a classicus, s mint ilyen annyira szükséges s teljességgel cl nem hanyaglan dó latin, valamint a német nyelv is, mikint taníttassák, és minő tudományokban, és mikint használtassák.

3. Hogy minden falusi s városi népiskolákban a magyar nyelv taníttassák, a kiseddévó intézetekben pedig csak az divatozzék. — Minélfogva természetes: hogy valamint törvény általánál kimondatott, miszerint lelkészeknek (kik hasonlólag népnevelők is) magyarul kell tudniok; úgy az is kimondassák, miszerint népoktatókul s nevelőkul — a mennyire lehet már most is — olyanak alkalmaztassanak, kik magyarul tudnak. Hogy pedig ez teljesen lehetségessé váljék, s hogy az épen említett rendszabás a magyar nyelvnek minden népiskolákban leendő tanítása s minden kiseddévó intézetben! divatozása iránt mentői előbb teljesen végrehajtható legyen, természetes, hogy magyarul tudó népnevelők- s oktatóknak elegendő számbani létezéséről gondoskodni kell.

Illy magyarul tudó de különben is alkalmas népnevelőknek s kiseddévóknak elegendő számbani idomításáról azon kívül, mi ezen egyik első rendű és fő szükségünk iránt már mondatott, még azt; mi erre nézve törvényhozás körébe tartozik, még utóbb.

Már sokszor volt mondva s világosabb,

hogysem ismételni kellene, miszerint a magyar nyelvnek azon állásából, mellyen már áll s mellyre még hágand, folyó kötelessége a törvényhozásnak s épen a magyarul nem beszélők iránti szoros kötelessége: azokat a magyar nyelv megtanulására — s az által egy olly soknak elérésére vezető s annyira szükséges és hasznos eszköznek megszerzésére vezetni.

Éjien azért Morvát- és Tótországra is kiterjesztendő a magyar nyelvnek tanítása.

Ez említetteken kívül, mellyet a törvényhozás egyedül akaratjának kimondása által eszközölhet, vannak még teendők, mellyek költséget s lehet — áldozatot is követelnek.

Hlyen az, melly — mint látók — a népnevelésnek alapja, t. i. népnevelőket s oktatókat alakító intézeteknek felállítása.

Falusi s városi népiskolák s kiseddóvások czélszerű s a mondottak szerinti létezése alkalmas oktatókat tételezvé fel; s illyenek nélkül, bár mi jó akarat s bár minő költség sem lévén képes azokat előteremteni: azért annyival inkább kell mindenek előtt illy népoktatókról gondoskodni, mivel a népiskolák s kiseddóvások sem ér-

telem s erkölcs sem nemzetiség terjesztésének valódi tényezőivé nem válhatnak, inig elegendő alkalmas népoktatók s kisededóvók nem léteznek, s inig nem lesznek számosán olyanok, kik a tót oláh vagy német ajkú vidékekben alkalmazandók azon illető nyelvet tudják, de azonban természetesen magyarul is beszéljenek.

Már mondatott: miszerint létező nagyobb s kisebb tanodákban nem sok költséggel s kevés bajjal lehet illy képező intézeteket létre hozni. Hogy mindenütt, hol a tanoda kiterjedése s célzata engedi, ez történjék: azt a törvényhozásnak rendelni kell.

Szükséges azon kívül néhány nagyobb szerű s kiterjedésű intézet — népnevelők, oktatók » kisededóvók képezésére; olly intézetek, hol az önköltségükön levőkön kívül számos stipendiumok legyenek, illyetén növendékek számára.

Illy intézetekhez, valamint a létező tanodákban felállítandókhoz ez élrány os a helybeli népiskolát, t. i. a nyolez éven felüliekből állót és a kisededóvó intézetet hozzá csatolni; miszerint népiskolai tanítóságra s kisededóvóságra készülők felügyelet alatt gyakorlatilag képezzék magukat.

Illy intézetek alapítása s létbe hozatala tetemes pénzmennyiséget igényel]; de koránsem annyit, mi a szükség nagy voltát s a közeli siker tömérdekségét felvéve, országos rovatai által könnyen elő se idéztethetnék.

Ha tíz év előtt csak egy milliót szánt volna erre az ország; s mi egy millió Magyarország* népességét, kiterjedését s vagyonosságát is tekintve! Erdélyben egy ember, a már nevezett tisztelt emlékü püspök Bab János egyedül tett annyi értékű alapítványt. És csak egy millió jól alkalmazva s használva, mennyi eredményt nem idézett volna az óta elő. De vesztett idő s elhanyagolt tett csak a bánat fulánkját hagyja kebelben, s még boldog egyén s boldog ország, mcllv drágán fizetett tanulságát hasznára tudja fordítani; s vesztett idő után még többet veszteni, s mulasztott teendőt még tovább is mulasztani megszűnik.

Csak egy milliót tehát a népnevelés előmozdítására közelebbi országgyűlésen. Ezzel olly teendő lesz megkezdve s olly annak alapja megvetve, minél sürgetőbb semmi sincs.

Ezen egy millió, habár sem az adó országot

sem a czélt mire adatik felvéve nem sok is, de soknak lehet s leend is magköve: mert fel kell tennünk azt, mit fel nem tennem honosim sértése lenne, — miszerint ezen kicsiny rovatai által sem törvényhatóság sem egyének nem fogják magukat azon emberi s hazafiul kötelesség alól feloldozottaknak tekinteni, minek következtében ki-ki maga körében tehetsége szerint, törvényhatóságul, egyénileg s egyesületek útján a népnevelést előmozdítani tartozik.

Kimondván a törvényhozás azt: hogy a magyar nyelv minden népiskolában — hol és mihelyt azt magyarul tudó tanító szerezhetése lehetővé teszi — s kisededóvókban a magyar nyelv legyen divatozó; mondja ki azt is, hogy ezen s ezen tanítási rendszer, bánásmód, s ilyen és ilyen tanítási tárgyak mellett — minden népiskolában az illető növendékeknek a hon állása s abbani helyzetük — s kötelességükkel! megösmertetése, olly értelemben s célból mint már mondatott, tanitassék.

Mind ezeknek eszközlésére szükséges:

1. Hogy a törvényhozás egy bizottmányt nevezzen ki, melly a legczélszerűbb s gyakorlatilag legjobbnak elösmert, s helyzetünk s né-

piünk jelleméhez s állásához alkalmazott népnevelési rendszert s bánásmódot — nem vélemény gyanánt, hanem mint tüstint gyakorlatba veendő — elhatározza.

2. Hogy az alkotmányos lét, az abból jövő viszonyok s folyó polgári kötelességek kézikönyvét, a fejedelemhez s honhoz buzgón hű s törvényt tisztelő polgárokká leendőek számára kidolgozza. És ezt kiterjedésére s modorára nézve egyszer a lehető alakban, a kisebb korúak, azután valamivel bővebben az egy pár évvel nagyobbak, és egy harmadik még terjedtebb s szilárdabb alakban a serdültek számára; de ezt is még koránsem oly bő s annyira kimerítő minőségben, millyenben polgári alkotmányunkat a joghallgatóknak felsőbb tanodáinkban taníttatni kell.

Ezen bizottmány, — s az ez által teendő mellett állítson fel a törvényhozás népnevelési kormányt.

E kormány tartozzék a rendszeres, címzett s fizetési hivatalnokságok közé. Címzete s rangja, valamint fizetése is legyen nagy fontosságához s hasznos voltához illő s olyan, mi azt kívánatossá tegye.

E kormánynak álljon tisztében felügyelni s eszközölni:

1. Hogy a törvénynek népnevelés iránti rendeleti egész kiterjedésökben, és a törvény ózdi-jával s szellemével megegyezőleg hajtassanak végre.

2. A népoktatókat s kiseddóvókat képező intézetekre: felügyelés, s azoknak igazgatása: újak létre hozatalának eszközlése.

3. A néposkolákra s kiseddóvó intézetekre! felvigyázat; s ezeknek, gyarapítása s terjesztése.

Népnevelés nálunk olly első rendű szükség, olly mindenek felett hasznos eszköz; s az a körüli munkásság s annak előmozdítása olly érdem, mi a hon méltó háláját s elösmerését követeli, s mire buzdítani helyes és szükséges. — Ennélfogva illő s hasznos lenne: miszerint a törvényhozás, az e tércni munkásságnak érdemdús voltát törvény által mondja ki; s olly fényes példaul tűzze ki, melly a legkijeleltbbck verejtekére méltó.

Érdemrend is, mellyel király s nemzet illy érdemeket jutalmazna, nem lenne sem a honra valódi dísz- sem az ügyre tetemes haszon nélküli.

Ki ellenséget győz le, ki ellenséges várát vesz meg: méltán kap dísz jelt a hon hálája s

érdeme jeléül. Hát ki a hon legnagyobb ellenségéből: butaság-, erkölcsi romlottság- s nemzetelleniségből olly sokat győz le; ki a hon legbecsesb birtokát, az az értelmes és hű polgárai számát újakkal, százakkal s — tetteinek halálán túl is hatása által — ezrekkel neveli, kevesebbet érdemel e? Azon érdemjel, mit népnevelés körüli érdemért hordana valaki: istenemre mondom — bár minő magas állásúnak s bár mennyi fénnel bontottnak is mellét diszesítcné; s ezen emberiség s nemzet ügyéért, király s nemzet által nyújtott diszjel fénye — semmi másnak sugarai közt el nem haloványodnék.

Törvényhozásnak, az elmondottakon kívül, még egy szükséges és sürgető tenni valója van.

Férfias ellentállás nélkül győzetni le, gyáván esni cl: magánál a legyőzetésnél s elesésnél is rosszabb. Nagy a szégyen bélyege, s égető mit gyávaság emberre sűt; de a gyalázat egy része csak társaságiig felállított, s részint előítéletes képzetek szüleménye; s gyáva azaz félénk ember lehet különben jó, sőt érdemteljes is, — de gyáva nemzet semmire sem jó, létre nem méltó, és sírját jelen s jövő kor megvetése gyalázza. — Nemzet

pedig készületlen, fegyvertől elszoktatva s elpuhulva könnyen játszhat gyáva szerepet; szinte lehetlen hogy olyat ne játszódjék. Szent kötelességét felejtí azért hon íránt, és súlyosan vétkezik az ellen; melly hanyagság által illy jövendőt tesz lehetővé s hihetővé.

Hogy a legmélyebb- s tartósabbnak látszó béke is csak olly édes álom nyugalma, mit nem várt zörrcnés félbe szakaszthat, kiki tudja. Es minket a forradalmi mozgalmak kísértetci, s az északi óriás torz képe nem háborgatnak e sokkal inkább, hogysen a béke karjai közt szunnyadozni sokáig reménylhetnénk?

Béke felbomlása s veszély kitörése mennyikint s mennyi felől fenyeget, ismételve mondtam; s mindenki kénytelen látni. — Hogy ez előbb vagy utóbb történvén, minket készületlen s magunkat védni nem tudó állapotban ne találjon; nemzeti lét- s becsület-parancsolta gondoskodás. — Sok eseményi s jellemi körülmények összehatása a hajdan harcz - edzette magyar nemessel, ritkán nyugvi frigyését a fegyvert, félre tétette; de az íránti joga s tartozása egyenlőn s egymást feltételezve maradt fen. Törvényeinkben mulasztásunkért szemrehányókig áll fegyverforgatás s ab-

báni gyakorlás rendeleté. Nemesi felkelésnek elegendő gyakorlat nélkül csak képzete is gúny. De mind e gyakorlatnak mind magának a felkelésnek a hadi mesterség mostani inéveltsége s kellékei szerintinek kell lenni, hogy sem játék sem ürügy sem gúny, hanem céljának, a hon védelmének megfelelő legyen.

Ha minden nemes minden rang különbség nélkül — csak a papok s tanítók kivételével — tartoznék 2 — 3 évig szolgálni; — ha a fegyvernemek különbözősége szerint jól rendeztetnének, gyakoroltatnának, s jó szellem terjesztetnék s tartatnék fen közöttök; minő hatalmas hadsereg lenne hon s király védelmére mindig kész, s bár minő támadó ellenséggel szembe szállható. Ha a két három esztendeig szolgáltak, minden évben csak néhány hétre gyülnének össze ezredeik fenálló vázát kiegészítve, nagyobb vagy kisebb csapatokban! gyakorlat végett; szükség esetére biztos, izmos, és minő nagyszámú őrsereg lehetne így síkra! S nem lenne e ez célirányosága mellett a nemesi kötelességnek s hajdani szellemnek teljesen megfelelő? — Poroszország e rendszer által emelte magát alárendelt helyze-

téből Európa egyik első rendű fegyveres hatalmává. E rendszerben van királyának hatalma; de ebben — értelmessége mellett — a nemzetnek is azon biztosítéka: miszerint kormánya a nemzet óhajtásainak s szükségéinek, tetemesen vagy sokáig soha is ellene nem szegülend.

Midőn nálunk örök igazság ki fogja vívni azt, — mi bár mentői előbb történnék — hogy kiváltságok, a szabadság ezen bitangjai helyébe, annak ezek által bitorlóit örökjébe, törvényes szülöttei, t. i. a jogok lépendenek; — midőn a házi s más országul országos czélokra határozandó, s kezelendő adókban a nemesi rend is részt veend;

— és midőn feltételek mellett mások is fognak polgári jogok gyakorlatában részesülni: természetes, miszerint a tehernek egy részbeni könnyebülése s a jogbirás nyeresége következtében a személyes katonáskodás tartozásának is többekre kell terjedni. Minek növekedése emclendi a trón és hon erejét, biztosságát és fényét.

Erdélyre is értvén a mondottak közül azokat, mik ott létesíthetők; az ottani oláhokat illetőleg még egy rövid szót.

Ezen tömegnek helyzetét, mind anyagilag

mind szellemileg javítani olly sürgető szükség, minek mulasztását emberi s erkölcsi érzet szintűgy tiltja, mint eszély s polgári kötelesség. — Ha e nép sorsa javuland, ha állása jogszerű s biztos leend, szűnni fog a magyar nemzet s nemesek iránti viszás érzete s gyűlölsége. Nevelés, és ez úton a magyar nyelvnek nem kevesebbé mint értelmességnek köztiiki terjesztése által őket jogok bírására képesekké s érdeme-sekké tévén, s utóbb jogokban részesítvén is, ellenfelekből frigyesekké válandanak. Hogy így ezek velünk egybeolvadhatnak, azt nyilván bizonyítja az Erdélyben feles számban létező oláh nemesség, mellyre nézve az egybeolvasztás létesítésének két kelléke, t. i. jogokban i részesítés, s nyelv tudásárai juttatás közűi csak az első alkalmaztatott; s mégis annyira tekinti magát velünk egynek, hogy — ha nevelés által a nyelv tudása reájok általánosan ki lenne terjesztve, bizannyal teljes lenne velünki összeforrottsága.

Az oláhokra nézve még nagy figyelmet érdemlő, miszerint 200,000-nél több lakja közülök a szászokkal együtt az erdélyi szabad királyi földet. Ezeket illetőleg nem kell semmi áldozat,

semmi új intézkedés, csak törvényes pártolás. Ezeket felszabadítván azon törvényelleni nyomás alól, mely most a szászok részéről reájok nehezedett, nemzetiségünk részére meg lesznek nyerve.

Jogszerű helyzet s a nyelv tudása mellett, mennyire enyészik a külön nemzetiség, vagy legalább abból az, mi káros divergentiát okoz; annak az örményseg is példája. Ezen íaj szám szerint kisebb lévén, hogy sem magát nemzetileg s nyelvileg elszigetelhetette volna, s — nagyára — kereskedői életmódja a magyar nyelv megtann* kására bírván; másfelől pedig jogszerű helyzetben lévén: a magyar nemzet] elegendőleg ugyan* azonosult.

Hogy mind az, mi mondatott, vagy annak csak egy része is létre jöhessen; hogy egyének s törvényhatóságok lelkeséget s munkásságát síiken koronázza; s annyival inkább, hogy törvényhozás az átalakulás nagy művében jól eltalálja azt, miket kell legelőbb s mikint tenni; s hogy azokat valóban létre is hozhassa; mind erre még kettő szükséges.

Két olly szükséges teendő, mit helyesebben nem a többi után, hanem előtt kell vala mon-

danom; mert ezek a többinek lényeges feltételei.

Egyike e kettőnek: egyesülés s egvesség.

Honunk különböző fajú s ajkú népe közt valódi egységet csak létező sok előítélet, elfogultság, félreértés s vizás érzet legyőzte után érhetni el; ez pedig viszont feles alkotmányos javítástól, s így cszközlendő érdekekbeni egyesülés-, nézetekbeni közeledés- s egymásnak megértésétől reménylhető. Mind ez időt kivan; s valamint a magyarok, ngy a többi fajbeliek részéről is értelmi fejlődést s jogérzet s eszély szabályai iránti hódolatot igényel, s azt tételez fel. Idő kell inig ingerült s fellázadt kedélyek csillapodnak, — idő inig egymáshoz simul, mi egymás ellen szegült.

Nekünk magyaroknak szoros kötelességünk: az engesztelésre s kibékülésre mindent elkövetnünk; szoros kötelességünk gondosan távoztatni nem csak mi sért, de mi ingerelhet is. Mind törvényhozási s törvényhatósági tanácskozásokban mind társági s irodalmi körben kerülnünk kell mit más fajn s nyelvű honosink erőszakolásnak vagy megvetésnek csak magyarázhatnának is. Illyesminek tett- vagy szóval merénye, minden gög s

az ő rovásukrai elménczkedés, mint bűnös oktalanság távol legyen tőlünk. — Testvéri jobbunk nem csak kibékülésre, hanem együtti bű munkálásra legyen nekik nyújtva; s nyújtva még azon esetben is, ha ók azt elfogadni nem akarnák. Jó szándéknak s őszinte akaratnak folytonos nyilvánítása — nem lehet, hogy ha egyszerre nem is, de később bár minő hidegség- sőt ellenséges idegenségnek is jegét fel ne olvassza; nem lehet, hogy bizodalját ne gerjesszen. Ha ez kezd csírázni, ha valódi érdekeinket megértjük: derülend egünk, s egyetértés áldása szálland reánk.

Mi tegyük meg becsülettel s emberséggel, mit eszély s helyesség parancsol; a többit várjuk Istentől. Méltán és bizton várhatunk s reményihetünk az idegen fajú s ajkú honosink közt — hála az égnek — nagy számban létező józan eszüektől s minden jóra hajló keblűek készségétől is; csak legyünk igazságosak követeléseinkben, s reményeinket s várakozásainkat vérmes tulságra ne magasítsuk.!

Így a velünk nem egy fajúakkali egyesség — bár mi kívánatos legyen is — nem függ egészen tőlünk; ellenben teljesen hatalmunkban áll: ne-

künk magyaroknak mi magunk közt szorosán egyesülni.

Nincs teendőink közt ezen egyesülésnél szükségesebb. E nélkül minden, mit jóra termett kebelnek óhajtani kell, sőt fenmaradhatásunk is csak hiú álom. Azért egycsség közöttünk magyarok közt.

Szorosán egyesüljön minden magyar, kit hon s király magáénak nevezhet, ki magát hű polgárnak tartja, ki hon és trón javát óhajtja, s ki ennek eszközlését vallja törekvése céljának. Mind ezek számának pedig nagynak kell lenni; mert ezek közé kell mindennek tartozni, ki nem árnló. — ezen nagy számot jelenben szoros egy esség kötheti össze s annak kell össze kötnie, mert jelenben annyira van hon, nemzet- és kormány érdeke egybe kötve s ugyanazonosítva, miszerint többé két zászló nincs, s két tábor nem lehet.

E nagy szám együtt s egybevetett váltakkal sokat s nagyot tehet; megoszolván: erőnek s tehetőségnek nem felével vagy harmadával — hány felé lett oszlottsága szerint — bír, hanem még annál is sokkal kevesebbel; mivel az egyik

töredéknek munkásságát a másoknak ellentörekvése nyűgözi s gátolja.

Hol cél egy, hol a főbb eszközök is félre nem érthetőleg ki vannak jelölve: ott, ha alárendelt módok- s modorért egység hiányzik s szakadás létesül; többnyire egymást - nem - értés s félreismerés létezik; s ezek s, ha gonoszság nem is, de szenvedélyek űzik játékukat.

Ember legszerencsétlenebb tehetségei közé tartozik: volta képen nem lényeges tárgyakat, indulata s ingerültsége növekedő fokozatain fontosságát s nagygyá magasítani.

Ezen ingerültség kór állapot, mell) midőn személyek ellen van intézve, különböző jelenségei vannak: hidegség első fokozata; de hev s epés kitörések gyakran s hamar követik, lly kitörés sért, s viszont ingerel.

Nekünk közös nagy célunk legyen egyesítő jelszavunk; ahozi buzgóságunk a szent hit, melly rokonná tegyen.

E szent egységnek nagyobb ellensége nincs, mint gyanú s gyanúsítás. Gyanú azon féreg, melly emberi kebel békéjét ha rágja: annak edénét pokollá varázsolja át. Gyanúk titkos vagy

nyilvános gyilkai alatt, szerelem, barátság, hűség s a menny minden több küldöttei martalékul hullnak. Gyanúsítás minden más fegyvernél gonoszabb: ejtett sebei kínosak s ritkán gyógyulhatók, mert a kétség mérgét oltják be.

Gyanúsítás egyességnek mindenütt sírt ás; de tágabbat s mélyebbet sehol sem, mint nálunk. — Könnyen hívó, könnyen bizó, s azért könnyen is csalódó s annyiszor csalatott nemzetünknek ugyanis bélyegző jelleme közé tartozik a gyanakodás. — E nemzet kész valakit kis okéit már felmagasztalni; de képzelt ok készszé teszi ugyan azt csak hamar sárral dobálni. — Egykét tapsszülő beszéd közkedveltségre emel valakit, s a jó ügy hőséneke neveztetik; ugyanazt, ha népszerűtlennel bizodalmasan szólni látják, — lehet, hogy épen az ügy érdekében, vagy talán a legkönyösebb tárgyról — már gyanakosznak; s ha éjien az alkalom s meggyőződése Úgy hozza magúval, hogy szólnia kell higgadtan, hogysem az a már csak csípőst Ízletesnek találó ínyeket ingerelhetné: már közönyösségről s clhülésről vádoltatik, vagy éjien elpártoltunk kiáltatik ki.

Illy gyanúságrai fogékonyságnál gyanúsítás sokszorozott hatású.

Istenért, — ne gyanakodjunk s ne gyanúsítsunk. — Ki nem megy velünk mindig ugyan azon úton — ne tartsuk, no hirteljük mindjárt ellenkező úton s más célra törekvőnek. Ugyan azon célra több utak is vezetnek; s ugyan azon út nem mindennek való. Nagy s szükséges polgári erény: mások iránti türelem s mások cselekvésének méltánylása. Alkotmányos életben, szerep tárgy, hely és idő szerint változik. Nem lehet mindenben ugyan az vezér, de mindenkor sem; s tudni kell, s szoros kötelesség: véleményt s tettet olykor másokéinak rendelni alá s a közvitézek sorába vonulni, vagy zászlót ragadva előlépni, mint azt a szükség kívánja. Vezéri tulajdonoknak pedig egyik főbbike: hol nem szükség nem vezérkedni, s olykor vezetve vezér szerepet mással játszódatni.

Két egymás ellen álló seregnek hosszas vívása s csatái után, szokás és ingerültség következtében — a béke helyreállása után, s a két seregnek már közös cgyütmunkálása közt is, természetes: hogy még darabig, inig amaz ingerültség

zajgása okát túl éli, újraszokás kell — frigyeknek s rokonnak tekinteni kit olly sokáig ellenségnek tekintettünk. Annál természetesebb ez, midőn a kötött béke s a már egy zászló s egy ügy melletti állás még sokak által nem tudatik. Nálunk pedig — fájdalom! — ez az eset. — Ezért megfogható, ha nálunk az eddig úgy nevezett kormány emberei s úgy nevezett ellenzéki párt, kik bona fide voltak ezek úgy mint amazok, még tartózkodnak egymástól, feszülten vannak s készek már csak közös czélra fordítandó fegyverüket egymás ellen is fordítani. A kedélyek csillapodása s a dolog igazi állásáról! értesülés azonban véget vetend — s oh vessen is mentői előbb! — az illy viszálykodásoknak.

De midőn azok, kik törvény s nemzeti jogok zászlaja alatt híven s együtt küzdöttek, kiket a nemzet övéinek nevez, s kiknek neveit szivébe s reménye tábláira metszette; midőn ilyenek közt visszázkodás létezik, midőn köztük személyes sértés és gyanúsítás éles fegyvere villog: ezen jelenetet, önkebelben saját kezekkel illy marczangló dúlást a pokol káröröme s

gúnykaczaja követi. Meg egyszer s ezerszer: ne gyanakodjunk s ne gyanúsítsunk.

A gyanúk legveszélyesebbike az, mintlia közöttünk magyarok- s szab adszelleműek közt létezett volna s léteznék forradalmi ezélat s törekvés — és forradalom tehetsége.

E gyanút valamelly ellenséges daemón a kormány keblébe csepegtette. Ott ez régi nézetekre oltva sarjadzott. E fonák hitnek, e veszélyes agyrémnek voltak azon terroristicus lépések szüleményei, mellyek a honra gyászt s aggodalmat hoztak: annyi jóra fordítható erő s idő pazarlását, s a kormány iránti bizodalomnak olly többi megrázkódtatását okozván.

Hogy c boldogtalan hit a kormánynál enyészett: azt [annak tettei hálát érdemlőlcg tanúsítják.

A kormányt újra c tévedésbe vezetni: az, és a nemzet elleni súlyos bűn lenne.

Honosink s főként birtokosabbjaink keblébe ezen gyanú mérgének öntésével minden jóra-törekvés s minden józan haladás békés tehetségének útja tenne elvágva.

Hogy s gyanú képtelen, nem szükség fej-

feni. Az úgy nevezett ellenzék sok éveken s embernemokon át csak fenálló, s századok lefolyta s királyi hit által szentesített törvényeket védett; — azokat sértő lépések ellen szólott és küzdött. Védette a létezót s létezni kelteót a kormány az elleni lépései s merényei ellen. Mellyik volt tehát a törvény stabilitásának, s mellyik a mozgalomnak pártja?

A szabadszelleiniiek s ellenzéki párt korszerű javításokat óhajtott, — minek szükségét koronás fejedelmé is kimondta; — ezen cléhaldást fenálló alkotmányához, történeti előzményeihez s jelen viszonyaihoz a lehetőségig alkalmazni, s egyedül törvényhozás útján letcsítani: volt nyilván kifejezett törekvése. Illy törekvés forradalmi pártot s célzatot jellemez e?

A szabadszelleiműek a földnépe helyzetét közelebb kívánták hozni s hasonlóbbá tenni az austriai parasztéhoz; azaz tartozásainak örök megválthatását, s földbirtok - szerzés tehetségét kívánták számára megnyitni. E helyes szándok s célzatnak mintája csakugyan nem volt a forradalmak országától kölcsönözve; mégis sok vádót és üldöztetést is idézett elő. Utóbb ennek

egy része a kormánynak kész hozzájárulta által törvénné vált.

Ezen ügy és a szabad-szólás s hatósági levelezés törvényes jogának sértvelátása törvényhatóságokban s törvényhozás teremében erőteljes és nyílt szavakat idéztek elő.

Ezek voltak a nemzet életműködése jelei az 183[^]-iki országgyűlés végével. És illy érütesekből vélték forradalmi láz jelenlétét vagy közelgetését gyaníthatni. Az állapot egész minősége láthatón létezett a test külszínén; mert nyilvánosság volt az óhajtások célja s cselekvések eszköze; de a főcsóváló gyógyászok rejtett kóranyagot képzeltek. Puhatólások s vizsgálatok pióczái s körpölyei és égető ingereszek alkalmaztattak; de a gyanított kóranyagra nem akadtak, mert nem létezett. Szerencsétlen orvosoki szegény orvosolt! Ha ez orvoslandónak különben sok részt gyengélkedő testalkata nem volt volna épen a gyanított kóranyagtól annyira ment, sőt arra minden fogékonyág-nélküli: a fonák szerek a nemlétczett* bajt kezdhették volna létesíteni; de így a lappangó roszaktól biztosító

hajlam, t. i. a nyilvánosságai törekvés fenmaradt, s ez jellemzetté tovább is a nemzet életét.

Az előbbi sérelmek, az alkalmazott szerek által nagyítva s élesítve és egy világos törvény s annak 50 éves gyakorlata ellen egyháziak által tett vallásos békét háborító lépések — a tanácskozások teremtt újra élénk, s az előbbieknél még ingerültebb vitatkozások kiízdhelyévé tették.

Nem a sérelmek valódi orvoslása, hanem csak a sértések további s újabbi folytatásának s a rágó szerek alkalmazásának megszüntetése következett be az utóbbi országgyűlés alatt s végével; — s a gyógyulásra annyira hajlandó testen csak hamar hegedni kezdtek a sebek, s az életműködés rendesebb és szabályosabb lőn.

Azóta szabadszellemeük munkássága megint nyilvános egyesületekben s törvényhatósági tanácskozásokban nyilvánult.

Amazok a közjóit, hon s emberiség ügye előmozdításának bélyegét nyilvánabban hordják magukon, s a kormány helybenhagyását s pártolását is inkább bírják, hogy sem a legfeketébb rágalom is merhetné gyanúsítani.

Törvényhatósági tanácskozásokban

a javítások s előhaladás mezején előkészületek s a hatóságok cselekvési körébe cső lépések voltak szőnyegen.

Közdolgaik belfolytának sikeresebbé tétele, a törvénykezések biztosítása s gyorsítása, börtönek javítása, népnevelés, tisztválasztások körül elharapódzott zabolátlanság s vétkes tettek gátolása, létező de elhanyagolt törvények életbe léptetése: voltak a teendők főbb tárgyai. E lépések közül némellyt a kormány törvény hatóság körén túlinak ítélt; s az ilyenek, parancsára megszűntek.

Az előkészületeket illetőleg pedig: a földiípe sorsának javítása, törvénykezés rendbehozása, büntetőjog elrendezése, városok szabályozása s méltó panaszai megszüntetése; a föld becseré s birtok biztosságára az ősiség káros befolyásának megszüntetése, a nemességnek is a közterhek egy részében, t. i. a házi adóbani részesülése: — voltak azon kérdések, mellyeknek majd törvényhozás útján leendő, s mikinti ellátása iránt folytak a vitatkozások, hely s idő szerint különböző eredménnyel.

Irodalmunkban is ugyan ezek voltak fejtegetések-, eszmecserék-, de gyakran AISZ álkodásoknak is tárgyai. — Sajtó útjáni veszélyes törekvés, s törekvésnek veszélyes következése már azért sem igen lehet mivel nyilvános; veszélynek, főként forradalmi veszélynek pedig fő műhelye a titok éjjele; de iratok s elmeszülemények, melyek censurán mennek át, s főként olly censurán mint a honunki, — mellyet túlságos szabadszellelműséggel csakugyan legböszültebb ellensége sem fog vádolhatni, — valóban árthatlan lények. Hlyek még ott sem idézhetnének forradalmat elő, hol a gyúlananyagok legnagyobb tömege s legkészebb minősége léteznék; annyival kevesebbé minálunk, hol mind az nincs; s hol a legkeresettebb könyv vagy röpirat is 2 — 3 ezer vevőre, s a legkedveltebb hírlap is 5 — 6 ezer olvasóra — alig kap.

Hlyek és ezek valónak az utóbbi időkbén egész inostanig nemzetünknek, s abban a szabadszellelmű pártnak minden működése s egész cselekvési köre. Ez, és csak ez; mert e cselekvési téreken kívül rejtett úton s módokon semmi sem történt; magyar titkos társaságról s szövetségről, az egykor tervezett de létre nem jött

„Tripartitumon“ kívül, tudtomra soha szó sem volt; s merem mondani, miszerint ilyennek létezését senki sem is állíthatja.

Ennyire czáfolják tények a magyar forradalmi törekvések s célzatok iránti kába vádakat. Ezen vádoknak képtelensége — ha lehet — még szembetűnőbbé válik, ha a tárgyat a lelietség kérdésének mezejére állítjuk.

Nemzetünk, inelly — fájdalom! — nem tömött test, nem tömeg; hanem vallások, karok és rendek, kiváltságok, polgári helyzetek s érdekek által annyi felé s olly különböző részekre van szaggatva: most két országban s elszórva létezik. Ezen különálló keleti raj, ezen mintegy 4,600,000-nyi népességre nézve, a forradalom tehetsége tekintetében a ki? kivel? mivel? mikint? és miért? kérdésekre — általában nincsenel és nemmel kell felelni.

Hol vannak a fegyvertárok? hol fegyverben edzett sereg, vagy csak aboz szokott népesség is? Hol haditudomány vagy katonai s vezérkedhető személyességek? És hol a pénz? — mik pedig forradalom nem csak sikere-, de tehetségének is feltételei.

És a magyar nemzetnek nielly része akaratna s eszközölhetne forradalmat?

Az egyházi s világi főrendnek régi hatalma, s a politicalai mérlegnek békére vagy ellenállásra hajtását elhatározó súlya s jelentősége — hála az égnek! — már elenyészett.

A birtokosabb nemességnek s tehetősebb polgárságnak is a meglévőnek meg- és fentartása áll érdekében. Ezek forradalom által mindent veszthetnének; nyerni pedig bajosan lehetne reményük. De mind ezeket, vagy legalább nagy többségeket gyanú alá nem is vonták; sőt épen ezektől intézvék a gyanúsítások.

Tehát a közrendű nemesség? Ennek t. i. a magyar közrendű nemességnek mennyisége sem meggy koránt is forradalmi anyagot alkotható számra. De különben is e közrendű nemességnek egy jó részét a proletariusok közé számítani nem lehet; s ezeknek kicsiny birtokuk szintolly kedves, mint a gazdagoknak sok vagyonuk, s szintolly kevésbé hajlandók azt veszélyeztetni. Forradalom által pedig nem csak ezt, hanem kiváltságaikat is veszélyeztetnék, mi-

hez nem kis mértékben ragaszkodnak. Forradalmat kiváltság nem igen szokott túl élni.

Ezen nemességnek e szerint sem érdeke forradalmi, sem arra való száma vagy módja nem lévén: a magyar parasztságban keresik c a forradalmi anyagot? Ennek száma már nagyobb. De ezen tömeg nem nemzeti érdeken s nem mint magyar lázadhatna fel. Ezzel szenvedésnek előbb el kell felejtetni, hogy magyar. S ha egyenlő nyomás és nyomor a szláv érdekekhez s azok törekvéseihez köti: gonoszok hajtogatásai által s vezérlete alatt igenis lázadás köztök történhetik; s az forradalomká is válhat. És ez az, minek lehetsége, mint annyira komoly tárgy már s több ízben mondatott. De hiszen ez nem magyaroktól eredő, s nem magyar forradalom lenne; sőt annak éppen ellenkezője. És ez ellen) éppen a magyar nemzetiség s a magyar érdekek a legbiztosabb mentő s óvó szerek.

Egyébiránt, akármilyen részről, akármiként mutatkozó magyar mozgalmat kormányunk ereje, jól rendezett s gyakorlott hadserge, sőt annak csak egy részecskéje is tüstint elfojtani s szétmorzsolni képes lenne.

De minő érdek, minő czél készíthetne a
 ina gyár nemzetet forradalmi merénylő? — Ari-
 stocratai forrongások ideje már lejárt. Ezen fe-
 lekezett, ha köztünk száma s ereje nem lenne is
 olly csekély s parányi, sem Európa népei ro-
 konérzetére, vagy segedelmére nem számíthatna:
 sem a honbeli köznépet saját ózdijára nem
 használhatná. — Népszellembeni forradalomra
 nézve pedig, a mellett hogy erre honunkban a
 születési s birtoki ellensúly igen nagy: minő balga
 lenne, ki nem látná, miszerint illy forradalom,
 melly a mostani uralkodó ház és a német elem el-
 len lenne intézve, ezen egész törzsököt s annak érde-
 keit ellenünk sorompóba hívná? Ki ne látná, hogy
 így a helyett hogy az austriai háztól elszakadva
 önállásu magyar birodalom keletkezne, mostani
 nemzeti s polgári létünk is sírba döntetnék, s
 meghódított nép gyászos sorsa várna reánk.

Ennyire nem lóvén magyarok közt és által
 eredő forradalomnak sem tehetsége sem oka:
 Istenért, szűnjünk meg mind kormányunkat nyug-
 talanítani mind minmagunkat ijesztgetni.

Sok különben nem nyúlszívű embernek daj-
 kájától hallott mesék olly mélyen fészkelvék keb-

lébe, hogy szívesebben megy ágyúteleppel szembe, mint éjfélkor egy templom vagy sírbolt magányába; s rémképek képzetére sokan borzadnak, kik valódi veszélynek bátran néznek szemébe. Illy vérünkbe áthatott s második természetűé vált rettegéshez hasonló az attóli irtózás, mit revolútióról s jacobinismusról gyermek korunkban hallottunk, — s mi már belénk oltatott. E szörnyek, mint valóban létezők borzasztók is; de ama gyermekesnek nevezhető rebbenczesség következtében sokan minden bokorzörrenéskor azon kísértet jelenlétét képzelik, s ezen képzőit veszélytől! remegés, annyira kápráztatja szemüket, hogy a valódi szörnyek közlletét látni nem képesek. — Másfelől vannak tárgyak, mellyeket ha fenyegetve s veszedelemben képzelünk, a leghiggadtab s különben elszántabb kedélyre is rémítve hatnak: ilyen vagyonunk. Mi csoda hát, hogy midőn kiáltatik, hogy vagyon van veszélyben, s hogy a régi revolútio s jacobinismus szörnyei közelgőnek: sokaknak a félelem jéghidege futja el hátukat. De nyugalmat ok nélkül zavarni bűn is, káros is; s illy ijesztgetés a legjobb esetben rossz tréfa. Sokszor történt már, hogy a halálra

ijesztett a kísértetnek véltben legkedvesebb rokonát gyilkolta meg. Azért újra meg újra: ne gyanakodjunk s ne gyanúsítsunk.

Talán mondani fogják: miszerint mit veszélyesnek s bűnösnek állítok, magam követem el; a szlávok ellen gyanúkat terjesztvén s őket gyanúsítván.

Ámbár én csak a köztünk magyarok közti gyanakodások s gyanúsítások káros és vétkes voltáról szólok; de mivel ok nélküli gvanú általán véve helytelen, s bár kinek is alaptalan gyanúsítása hiba, — helyzetünkben pedig idegen fajú s ajkú honosink ellen illvesmit követni el kettősen hibás s szintolly cszélytelen mint bűnös tett lenne; azért, ámbár nem hiszem, hogy engem illy vad méltán érhetne, mégis félreértés mellőzéséért néhány szót.

Nem említeni, miszerint olyanról tenni fel ellenünk! érzetet s törekvést, ki sok tekintetben s nemzetileg és helyzet következtében, mint ellenfél szembe áll velünk: koránsein hordhatja úgy és annyira gvanú m vét, mint önnön vérünk- s felekezetünk-, és azok elleni vádok, kiket nemzeti-ség s más érdekek tőlünk el nem különböznek.

Azt sem említem, miszerint ollyaknak felhordása, mik köztudaton vannak, miknek jelenségei minden nyomon mutatkoznak, gyanúsításnak nem neveztetetik; s párhuzamba teljességgel nem jöhet olly csak levegőből szítt s — mondhatni — hajánál fogva vont következtetésekkel, miilyen p. o. az: hogy köztünk magyarok közt forradalmi szellem léteznék; hogy a fenálló alkotmányt s rendet felforgatni akarnék; vagy hogy köztünk a vagyontalanok a vagyonosok ellen sorompóba lépnek sa t.

Azon vád ellen, hogy én honunk idegen fajú s ajku lakosi-, jelesen a szlávok ellen gyanúkat terjesztenék s azokat gyanúsítanám: a következőket hozom fel.

Eléggé kifejeztem s nyilván vallom: hogy a szláv mozgalmak világeseményeknek következni kellett és kellető eredményei; és hogy az, miszerint Európán elterjedt ezen szláv mozgalom szláv honosink közé is hatott: nem tőlök eredő dolog, s nem szabad választásuknak, hanem a kor fejlődött szellemének s alakulásának mivé. — Továbbá tisztán kimondtam: miszerint mi magyarok voltunk és vagyunk okai annak, hogy szlávjainkra ama vi-

lágescmények-szülte mozgalmaknak illy minket fenyegető hatása van, s hatásának kell lenni.

Ezek következtében önbűnünk elösmerése mellett csak a dolgok állását adtam elő. Sem honunkbeli sem azon kívüli szlávokat általában véve épen nem kárhoztattam; sőt sorsuk iránt azon meleg részvétet tájilálom, melly elnyomottakat illetőleg minden romlatlan kebelnek sajátja.

A mozgalmaknak a szlávok valódi érdekét is veszélyeztető mentéieí figyelmeztetés által minden szlávok iránt világpolgári — szláv honosink iránt pedig testvéri kötelességet véltem teljesíteni. Minden óhajtásaimban s ezekből folyó javallatimban; nemzetem s honom fenmaradása s öregbedése mellett, a szlávok érdekeit s boldogságát rokonérzettel kívántam szem előtt tartani.

Egyébiránt habár rémítő nagynak tartom is azoknak számát, kik — hiszem ugyan — többnyire nemes érzetből, de rosszul számító hév s ábránd következtében tévútra léptek, vagy arra vezettettek; de más felől örömmel ösmerem el: hogy honunkban sok szlávok vannak, kiket értelem, nemes érzet s jó akarat honunk ügyének, s így a mi és az ő közös érdekeinknek hív és

buzgó pártolóivá tesznek; s kik szeretetünket s tiszteletünket teljes mértékben érdemlik.

Illy módon s illy célból tett nyilatkozatok gyanú terjesztésnek s gyanúsításnak — hitem szerint nem vétethetnek.

Kérek is minden szlávot, az igazság s méltányosság nevére kérem őket: miket mondtam, hibáztató vádnak s ellenséges érzet sugallatának ne vegyék; mert semmit sem szándéklottam mondani, mi a nagy szláv törzsök helyes ügyének valódi érdekei ellen lenne; s minden szavamat azon meggyőződés szabályozta, miszerint honunkban a szlávok polgári függetlensége s jóléte egyedül csak honom s nemzetem fenmaradása s öregbedése által — de az által bizonyosan is — eszközölhető.

Ez lévén nézetem s hitem; szláv honosinkhoz is merem ez esdeklő szavaimat intézni: Istenért ne gyanúsítsunk, s ok nélkül ne gyanakodjunk.

A másik, mi minden óvó és védő szer sükeresítésére, minden jónak s üdvösnek lehetővé tételére a közgyeességnél nem kevesebbé szük-

séges: a kormányhozi szoros ragaszkodás s azzali szoros szövetség.

Bajosan lehet ember, ki belhelyzetünket, s külviszonyainkat és mind azt, mi azokról mondott meggondolván, csak egy pillanatig is kételkedhetnék abban: hogy a magyarra nézve nincs remény, nincs kilátás másutt, mint a német elemben. Hogy csak ehez csatlakozva szilárdulhat a fenyegető veszélyeknek ellent állani képessé; s hogy csak ezen szövetségben foglalhat az európai álladalmak közt nemzeti s polgári jólétnek s becsületnek megfelelő helyet.

És ki ne lenne teljesen meggyőződve, miszerint nem csak öregbedése s fejlésc nemzetiségünknek s alkotmányos létünknek, sőt létünk s fenmáradásunk is egyedül mostani uralkodó házunk alatt és által lehetséges. — Es ez nem csak azért, mivel ennek európai súlya, jelentősége s hadi ereje minket velünk együtt védeni képes; — nem csak azért, mivel a nem elég számos s nem elég erős magyarnak, hatalmas uralkodó alatti lét s annak népeiveli védszövetség hasznos: hanem épen azért, mivel ezen uralkodó ház német, s a német fejedelmiházak legfőbb - s legtiszteltebbike.

Ezen uralkodóház alatti állás azon szoros kötelek, mely a magyart azon néptörzsökhöz s azon elemhez kapcsolja, mely vele egyedül van s lehet érdeki rokonságban; s mely azért neki egyedüli s természetes szövetségese. — E körülmény olly fontos, miszerint ha nemzeti kötések s századok által szentesített jelen viszonyunk nem léteznék, s nem a Habsburg! Grófok császári ivadékait emeltük volna trónunkra: most volna ideje, most sürgető szüksége azt tenni. E nézeteknek s e hitnek vérünkbe kell átmenni, s minden magyar belső meggyőződésévé válni.

Ezen igazság, mi jelen viszonyok s válított körülmények szüleménye: sok tekintetben teljes szerepváltozást okozott s követel.

A magyar nemzet ugyan régi időkben is a német népekre nézve hasznos volt. Ellenfal s védbástya volt ugyanis a töröknek áradó hatalma ellen. E hatalomtól! menekvést pedig viszont a magyar is, sok részben a németnek köszöni. De más felől e két nemzet egymáson is sok sebeket ejtett; s okkal vagy ok nélkül, de mélyen gyökerezetté terjedt és erőssé lett az egymás-elleni gyűlölség. — A magyar századokon át

anyja tejével szívta és szívtuk a néniét iránti kedvetlen s viszás érzetet. Nem lehet tagadni: nagy változás s átalakulás kelletik arra, hogy a magyar valódi rokonának a németet tekintse. De változtak a körülmények s idők; s nekünk is változnunk kell.

Hogy a német egyedül valódi s természetes szövetségesünk, érdeki rokonunk, ez jelenben tagadhatlan igazság s czáfolhatlan tény. Ténynek s igazságnak pedig nézetre s meggyőződésrc, s ez által érzetre szabályzó hatalommal kell bírni.

Századoknak számtalan nemzeti sebekkel jelelt folytán keresztül volt a magyar kínosan kénytelen: polgári alkotmányát kormánya ellen védeni.

Ez — mint már láttuk — a magyar nemzetiségben ellenségét gondolta szemlélni. Az erőteljes magyar oligarchia által gyakran létét, de hatalmát mindig fenyegetve látta. A magyar alkotmányos lét, többi országai feletti határtalan uralkodásával össze nem férhetőnek s magával! ellenkezésnek mutatkozott.

Mind ez, ha nem helyessé s menthetővé sem, de megfoghatóvá teszi — a kormánynak mos-

toha, s majd mindenben mutatkozott ellenséges bánásmódját. — E bánásmód viszont természetessé teszi azon bizalmatlanságot s azon viszás érzetet, melyet a magyar kormánya iránt érzett; s melly újabb meg újabb sérelmek fájdalma s az alkotmány s nemzeti lét szüntelen! védelmének kénytelensége által folytonosan tápláltatott.

Számtalanszor volt, sőt többnyire létezett azon eset, hogy ki honához s nemzetéhez hű akart maradni, kormány embere nem lehetett. Kik e két szerep egyesítését próbálták, többnyire — öntudatuk álomban okoskodván — önmagukat vagy hazájokat csalták.

Bizodalomról sok szép szó hallatott; de c mennyajándéka csak tényeknek lévén szüleménye, a szép szavak igévé sokáig nem váltak. így állottak a dolgok, s állottak olly sokáig, s mondhatni egész a minapig.

De mind ez már máskint van. A viszonyok s események hatalma a tévedéseket egész meztelenségükben, s a dolog valódi állását ainnyira kitüntette, hogy most napvilági fényben áll: miszerint jelenben az austriai háznak nem csak

érdeke, sőt léte is a magyar nemzet érdekeivel s létével kapcsolatban áll; miszerint Austria császára csak úgy s csak addig lehet hatalmas, míg a szabad s alkotmányos magyar nemzetnek leendő királya; mi e nemzetnek vesztét, az neki is romlását okozná.

Ez igazságokat s az eddigi tévedéseket s azoknak káros voltát bizonyral a kormány is kezdi már látni s érezni. Meggyőződéssé kell ennek benne válni, s cselekvési rendszerét vezetni. Át fogja látni: miszerint országai egyikében, s talán az egész világon sehhol sem lehet olly kevésbé forradalomtól — s csak lázadástól is félni, mint Magyarországon a magyar nemzet részéről. El fogja ösmerni, hogy a magyar nemzetiség a legszilárdabb szellemi erő, mit természetes ellensége ellen védelmére s hatalma biztosítására s öregbítésére használhat. És át fogja látni; miszerint valamint általában alkotmányos szabadsági elvek pártolása s alkotmányok létesítése — legbiztosabb s hatalmasabb frigyese; úgy főként Magyarhon - s Erdélyre nézve csak ez úton nyerheti meg s bírhatja ez országok bizodalját, szeretőit s mindenre kész lelkesedését; — s hogy ez országokat

csak alkotmányos lélok fentartása, szilárdítása s jog- és korszerű javítása állal teheti azon örbás-tyavá, mellyen ártalom nélkül fog megtörni forradalmi szélveszek ostroma úgy, mint az északi ár dagályozó halláma.

Illy meggyőződés s ez által vezetett irány mar is latható kormányunk tetteiben. De még jobban s egészen láthatóvá kell lenni; ha hogy Isten végzésének örök könyvében az ő- s a mi vesztünk elhatározva nincsen.

A változott meggyőződés, a .változott viszonyok, s a kormány részéről már is kezdett s teljessé leendő szerepváltozás részünkről is hasonló szerep változást parancsol. — A még mind sajtó előzmények után természetes, hogy soknak az új szerep furesának fog tetszeni. Szabadszellelmű igaz hazafi, mint kormány embere — s pedig ennek kell lennie — alig fog magára ösmerni. — Ki első ifjúsága óta s köz élete egész folyta alatt megszokta, kormányi rendeletek ellen szólni s tiltakozni; ki e kellemetlen s kétes pályán törvényeket s nemzetiséget védve verejtékezett; — vagy ki csípős szónoklatokkal az ingerült kedélyek tapsát idézve elő, a népszerűség gyak-

ran felette olcsó s olykor csak bitorlott diadalát élvezte: mind ezek bajosan fogják magukat új szerepjökbe bele találni.

A szerepváltozás e szüksége, s annak már is megkezdett gyakorlati létezése sokat az eddigi konnányi tábor közül zavarba hoz s kényelmetlen helyzetbe tesz. Nem tudják megfogni: hogy azokkal együtt s egy célra kelljen s lehessen munkálniok, kik ellen vívni s küzdeni kötelességöknek ösmerték. —

Kik ama szerepet valóban is kötelességnek s hivatásnak s helyzetök föltétének tartották vagy tarthatták; azokra nézve kengyelt vesztett helyzetük annyival kellemetlenebbé válik: mert ezentől kormányoknak nem lesz szüksége remény s adományok által, hivatalokon s fény- s címeken vásárolni magának párthiveket. Híve s buzgó pártolója leend minden — jutalom s hivatal nélkül is — , ki honát s nemzetiségét szereti; s ki alkotmányos létét szolgai vagy gyarmati helyzettel, s a magyar nemzeti függetlenséget más nemzetek alá vetett sínlődéssel felcserélni irtózik; — szóval, ki sem orosz kancsukának sem illyr forradalmi vörös sapkának nem embere.

Valamint honához csak az valóban s cszszc-
rűleg hív, úgy királyának is buzgó híve leend
minden, ki meg van győződve arról — mi min-
den igaz honfi szent hite s vallomása: misze-
rint a magyarnak jövendője van — biztos és
dicső, de csak nemzetiségének terjesztése s
mívelése, polgári intézeteinek kor- és jogszerű
javítása s törvényes kormányávali szoros egybe-
kötés s egyremunkálás által; és ki hiszi és vall-
ja, hogy a magyar nagy lehet és boldog; de
csak mint értelmileg kifejlett, polgári alkotmánya
s nemzetisége iránt munkásán buzgó s törvé-
nyes jó királyához rendíthetlen hív nemzet.